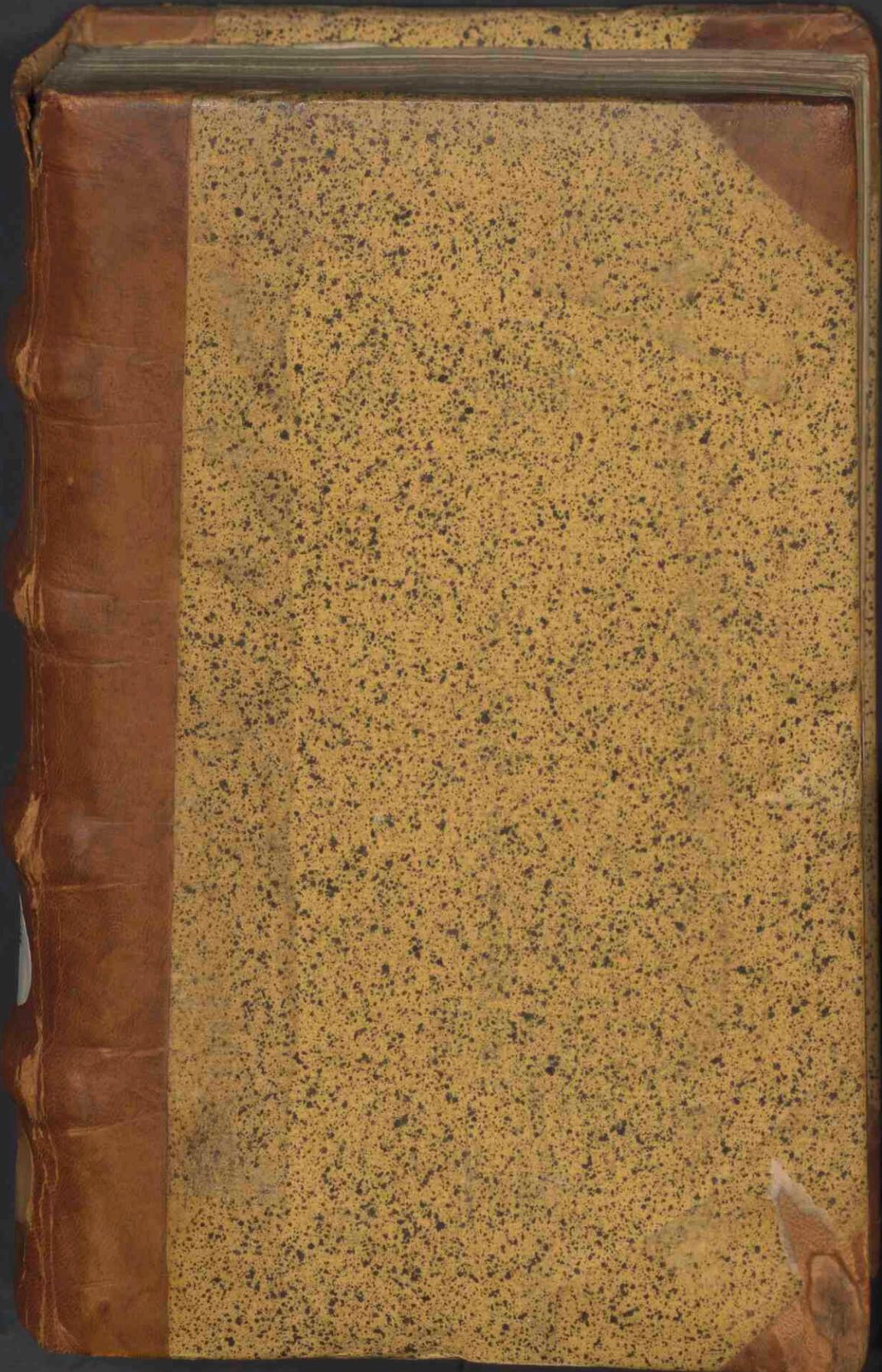

Francisci petrarche poete laureati reru[m] memorandarum liber primus [-quartus]

<https://hdl.handle.net/1874/461651>

Cm

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
  - de rug van het boek
    - de kopsnede
    - de frontsnede
    - de staartsnede
    - het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:

<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
  - the spine
  - the head edge
  - the fore edge
  - the bottom edge
  - the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

De responso illusorio quod accepit Canis caligula in templo fortunarumq; caueret a cassio a quo fuit postmodum interfectus.

Sed ne Apollo solus imperatoribus nostris iriserit Gaius caligula varus vndiq; prodigiis pulsatus templum fortunarum. Antequam consulit quem locum veluti natalis sibi omnibus locis atque secessibus ut tranquillis ait se preceperat. Responsum caueret a cassio. Ea re permotus cassio longinquo quod per consulatum periret tunc Asiam obtinebat destinavit mortem. Et forte consultor id agebat sed Gaius iterum a chere a quo et ipse laus minus vulgato nomine cassio erat interfectus est.

De responso quod accepit Vespasianus in monte carmeli quicquid conceperat ac temptasset futurum feliciter quous arduum et laboriosum.

Vespasiano autem sub nexone rem hierosolymis gerenti vicinum carmeli montis oraculum experiendi desiderium incessit. Unde in immensum auctus est accepto responso quicquid mente conceperat ac temptasset futurum feliciter quous arduum aut laboriosum videretur. pauper iste fidelius et paulominus veraciter. Sed ad Apollinem reuertor.

De responsa deorum non erant nisi fallacia et aliter illusor humani generis mendax nomen dei et diuinitatis famam quesierit.

Hne clarius inter vicinos locutum putes sub aduentu xerxis territis grecie urbibus ab Atheniensibus consultus quoniam modo salutem proprie ac filie prouiderent respondit muris ligneis. Id ambiguum more suo confusumque consilium Themistocles interpretans per muris ligneis naves intellexit. Itaque hortante eo deserta urbs/turba ad bellandum inhabilis et preciosissima rerum repositis locis abdita. Ipsi autem armati classe conpressa experiri fortunam pelagi decessere casus prestitit et salamine victorie successus ut consultor verax haberetur. Quia in re si non plus illinc xerxis ignavia hinc Themistoclis consilium ac virtus quam Apollinis oraculum effecisset egregie profecto muris ligneis hostis tam numerosus excipi voluisset.

De responso manifesto satiato lacedemonie.

Paulo lacedemonie aptior quibus eadem tempestate consulentibus aut urbi aut regi eodem preceundum esse respondit. Atque ita contigit Rex enim leonidas gloriosissime moriens prius reliquit incolumes. quam quod recte iudicantibus oraculo regis more virtuti regie salus urbis ascribenda sit.

Qualiter in consilio obscurum adulando vero clarus fuerit idem apollo et de laude socratis.

Quid quod in consilio anceps et obscurus in adulando clarus et simplex reperitur. Quid tamen se putem interuenisse nisi ut illic remedium occultaret hic superbiam et inanem iactantiam mortis

FR. PETRARCHI
Res Memoranda
H E M O N
de Christianis
rerum memoria.

Rariora

B. qu.
36

Cm

Cm

4

k

Cm

B. 91.
30

Cm

36

Miscellanea Litteraria

Quarta n°. 36.

B. qu.
36

575. Petrarca, F r a., Res memorandae. [Acc.] Ejusdem Epistola de studiorum suorum successibus ad posteritatem. H a y m o, De christianarum rerum memoria. [Leuven, Ru. Loeffs c. 1485].
4o. B. 4o. 36

Type 1. — HMT 54 (95) c. — HC* 12807. — CA* 1391. — Holtrop I 136. — MMW II 193. — Pr. 9297.

Op bl. 1a: „In tortelio 32 quaterniones”. Daaronder met andere hand: „S. Johannis” (waarschijnlijk uit het kapittel van S. Jan te Utrecht). Op het achterschutbl.: „Amelgardus canonicus et lambertus de haerlem dederunt ecclesie”. — In den catalogus van 1670.

In. toentio . 32 . qf

S. Iohannis

Ulin * 12807

C. A. 1391

2.1.
sigillorum qz x nupit, s. v. l.

H. 91. C.

4. R.

Francisci petrarche Poete laureati rerū memo-
randarum Liber primus incipit Feliciter.

Ed mihi cūcta versanti cū id solū tem-
pis vixisse videar quod otiosus à solis
vixi/visum est nō aliunde q̄ ab otioꝝ
solitudine potissimū ordiri. Non modo
q̄ hic plurima et maxima vite mee solatia p̄ces-
sisse nouerim sed q̄ multis etiā claris viris iacta-
tis iter curarū fluctus huius portus quesitum re-
medium recordabar. Ceterum cum solitarij ocli
duo sint genera illud somno et inertie amicum q̄d
quidā lucifuge sectantur qui villis suis vtuntur
pro sepulcris et in illis sese infodiunt viuentes /
nulla re alia q̄ ocli cognomine gloriosi / nō littera-
to tantū sed viro etiā obscenū atq; indignum cō-
memoratione p̄tereo. Alterū illud attingā non
tam verbis odio q̄ litterarū et virtutis amore cō-
stitutum vnde animo vel studioꝝ cupido vel ad e-
a intento de quibus proxime dicitur suis gratis-
sima proueniūt alimenta: vt hinc merito / velut a
primo dicendorū fonte totius narrationis descen-
dat exordiu. Quem vero nūc Historicus / illustris-
sime cohortis statuā figuriferum nisi quem poeti
a laboris primū ducem in africa mee libris sta-
tuisse non penitet.

De ocio Scipionis africani primi.

Scipio ille qui primus agnomē africani re-
bus gestis virtute meruit amator solitudis

o. f. ad o. m.

atq; oçij fuit. Itaq; spiritum domitorz gentiũ
 et militare illud corpus bellis exercituz auxq;
 castrorum et tubarum fragoribus opletas. Huc
 referre consueverat non vt virtus ocio languet
 sed vt sese mens varietate negotioruz distracta
 colligeret q̄ obrem neq; sibi vnq̄ ociosus perpe
 tua mentis occupatione grande aliquid moliens
 neq; sibi solus vnq̄ videbatur altissimis atq;
 pulcherrimis comitatus curis. Neq; theatrum
 aut vulgi plausum querebat rerum suaruz plau
 dente memoria ac cõsuetudine testimonio contentus
 Iuxta ergo dicere solitum accepimus nunq̄ se mi
 nus ociosum eẽ q̄ cum ociosus nec minus solum
 q̄ cum solus eẽt. Idq; ipsius africani non medi
 ocrem emulum. Marcũ porcium Catbonẽ scrip
 tum reliquisse auctor est Cicero.

De ocio Sapiõis africani secundi.

Huius nepos et ipse africanus Sapiõ sicut
 laboris supra fidem patiens sic ociose cupidus
 quietis solus sepe cum Lelio rusticari peregrina
 riq; solitus creditur. Interdumq; littoribus ita
 licis vagabundus expugnatrice illam Cartba
 ginis Numantieq; dexteram ad marinas concu
 las lapillosq; candidulos interlegendos iclas
 se. Sic enim ad id quod superat negotium ocio
 breuissimũ temporis animum recuperabat. Vere
 eunde hec apud Ciceronem reuerenterq; narra
 tur eos incredibilit ne h? deserã repuerescẽ eẽ so
 litos cum rasex vrbe tã de viculis euolassent.

1. 9. li. 9. + dit.

De ocio marci Tullij ciceronis.

Dixi de bellorum memoro Marcus Tullius Cicero post innumerabiles labores quos in re publica pertulit post tam multa discrimina que sibi ille turbulentissimus consulatus: et cum improbis certamē in mortale pēpēat fracta tandē libertate civiū velut puppe submersa nudus ornamentis suis omnibus enavit inqz ociū secessit in quo quidē cura peragrandō sicut ipse de se loquitur sepe solus erat. Sed quod negociū que so cū illius ocio que frequētia cum illius solitudine cōferenda est. Quam licet ipse casus patrie misera tus graviter defleat. inde tamen ad omnes populos peruenta diu ingenij monumenta fluxerunt Plura enī ibidem ut ait idem breui tempore euer sa q̄ multis annis stante re publica scripsit. at qui fatum suū declinare nō valuit In tempestate tutus in portu naufragiū passus est.

De ocio Muci Scaevole.

Lucius Scaevola divini pariter et hūam in ris illa etate cōsulatissima procella fori fugiens in ociū et pile et alee calculorum ludo fert operā dedisse eaqz vicissitudine rerum mole per gravatū ingenij releasse. Et his quidē ociū vite diuerticula contigerunt.

De ocio Epaminunde Thebani.

Sed ne ab hac illustrium cōmemorationis ^{viroz} ~~seruz~~ alienigene sese fortassis exclusos putet Epaminundas Thebanus quē apud presētā

affimos auctores vel primum vel inter primos
græcæ duces semper inuenio cuiusq; litterarum stu-
dium ac philosophiæ doctrina tanta inerat ut mi-
rabile videretur. sicut Justinus Historicus ait.
Vnde tam insignis militiæ scientia homini inter
litteras nato. Is inq; cum quo thebanorum om-
nis gloria ut auunt et orta simul et extincta est/
et suauitate musica gemino labori debitum oia
exornans/preclare quidem ut est apud Ciceronẽ
græcis fidibus cecinisse dicitur.

De ocio Achillis.

Simile apud Homerum de Achille quod du-
cem suum imitati nostri quoq; vates asse-
runt. Id quidem prone suscipimus et habemus
propositi nostri testem clarissimũ adolescentem
siue fictum suspicamur ab Homero et eiusdem sen-
tentie auctor est excellentissimus poeta. profec-
to nunq; id in eo quem nobilitandum proposue-
rat sibi ficturus nisi laboriose militiæ alternam o-
cij remissionem necessariam iudicasset.

De ocio Socratis.

Sed alio spectare arbitror quod de socrate
scriptum est/cum iam senior foret/vacare fi-
dibus cepisse/non enim apud me similitudines ve-
ri habet tantũ virũ illa etate p̄sertim discẽdi po-
tius grã tã parue rei tps impendisse q̄ discẽdo/do-
cẽdoq; fatigatus talis ocij solatiũ q̄siuisse. Qd
p̄cis miror dum eũdem arũdine currib; inserta

colludentē infantulis suis intueor / quod cernēs
familiarissimus sibi risisse fertur **Alabiades**.

De ocio Roberti regis acie.

A ne semper vetustissimis imoremur / sitqz
aliquis et etati nostre locus **Robertus** hie
rosolimitanus et **Saculus** rex regum / et philo
sophorum huius emi meo princeps iudicio: per sin
gulos dies statutis horis / e medijs. Regie vite
turbinibus / in oia velut in aliqua quietissimam
stationē sese conferre cōsueuerat. Illic multiplex
ei quondā exercitiū dum tulit etas vni tandem
cuncta cesserunt. Fuit illi i vrbe neapolitana pa
lacio confine pomerium. prealtis arcibus septus me
nibus et pelago nō modica ex parte arcū fluxum
Duc mō cū paucis / modo cum ingenti procerū ca
terua quotidie veniens balista iustabat. Idqz
tam sedulo vt confestim (tantū erat et tam ad o
nia versatīle celestis acumen ingenij) eius artifi
cū magistros post regum inqueret. Que res p^{en}
nam nō hostibus modo / sed suis quoqz minus ve
nerabilem fecisse creditur / ignorantibus quantū
negociorum sub illo ocio tegeatur. Quod vbi tā
dem rebus ipsis innotuit / cōtemptus omnis in ad
mirationē & gloriam versus est. Inter sui ego se
penumero dū dimetiendis itibus / acclius singu
lorum sagittas incernosceret. Inter ea tamen dū
eūdo et re de undo tempus teritur et seūle corp9
recrearet et accēs subiectorum controuersias vix
qz extricabiles populorum nexus absolueret.

Pauliss. l'axli
Paulisse

Quid notissima replicem Constat hunc inermē
ludentemqz (quod omnes vidimus) armatos
exercitus fuisse/et gravissima sepe discrimina
nō tantū a suorum pertulisse cruciatibz/ sed etiam
ne appropinquarent providisse. Deniqz non ali
ter q̄ si balista illa cunctorum transfodisset ocu
los/ suorum semper prueruisse consilia. Et ille q̄
dem nux̄ indignum presentia tanti regis orbem
deserens migravit ad superos. Ego autem q̄uis
erga illius memoriam varia hominum studia p̄
cipue Italicorum meorum dissonante sopinōdes
nouerim/ quia tamen non illius aut huius aurīā
voluptati/ sed nude rerum veritati studeo/ rober
ti nomen in operis mei primordis fulgere volui
& cum prefatione venie/ si forte cui molestus sum
quoties illā rerum qualitas obtulerit/ liberis iā
sine adulationis suspitione nisi fallor de moribz
eius loquar/ Nulluz mibi gratificandi propositū
nulla spes que nonnunq̄ a xro scriptoz animos
auertunt/ me quidem xra memorare/ conscientia
mea (si illi parum fidei est) testis ē more. Breui q̄
dem fore confido/ vt vnica restis tot tandem con
futata virtutibus conticeat/ & gelido saltez ab
eat sepulcro/ nunc quoniaz properantes calamū
longa xrii series expectat de oc̄is satis dictum ē

De studio & doctrina
in generali.

Operest de studio tractare / que nam enis p
cedentium erat & sequentium oportunitas ia
ctura. Nempe precedentibus tam cognata mate
ria est / ut si otium demas studium turbidum & in
quietum relinquatur / ac si studium detrahās / in
glorius torpor et pigro situ marcidus carcer est
otium. Ita fit ut hoc in illius requie fundatum
Illud huiusmodi laboribus semper ornatum sit
Rursus & illud constat memorie ingenioq; et e
loquentie de quibus seculuris tractatibus agen
dum est. Nullum oīo post naturam ipsaz maius
certiusq; patrocinium fore q̄ vehementem animi
applicationem ad easdem summa cum voluptate
quam studium vocant / ex quibus solidum cōfla
tur doctrine nomen . Quo circa dilatis medīs
principium finemq; cōnectens Hūc studio simul
& doctrine locum dedicavi . Verum quīs quod o
mnia gentium pace dixerim & regine urbis vene
ratio . & excellens rerum gloria mereatur ut post
habita ratione tēporum in exemplorum relatiōe
primū sp̄ Romana locus teneant / vix hic tū mi
hi videor narrationis incūm cepturus propter
id videlicet q̄ Theodosius Macrobius haud qui
dem ignobilis scriptor ait / soli sapientie studio d
ditos ut abunde gratia tulit . ita Romā nesciuis
se / sed quid agam scio . Nimabor exercitus Ro
manos / forūq; instrabo / & vel ex armatis legioni
bus vel ex forensi strepitu studiosas et contēpla
tioni deditas animas eliciam .

De studio Julij Cesaris.

Divus Julius cesar quem armorum laus, et
victoriarum gloria celo exequarunt, a studio
litterarum medio quibus in bellorum furor non abhor
ruit. Nunquam se cessasse, et ipse gloriatur et magni
consentiant auctores. Accedit operum fides. Præter
adolescencie sue libros quos publicari dum Bibli
othecæ ordinarunt. Augustus vetuit multa iam pro
nectus scripsit famosissima. Siquidem et animi to
tius ordinem et bisexti rationem et quicquid de
mensura eum vetustioribus ad eam diem vel igno
tum vel confusum fuerat summo studio digessit
litterisque et memorie tradidit posterorum. Atque
ut in saturnalibus scriptum. Omnem inconstan
tiam temporis vagam adhuc et incertam in ordi
ne statæ diffinitionis coegit, et edicto palam posi
to publicavit. Scripsit Anticatores duos, scrip
sit et de analogia auspicioꝝ. Rerum præter
hec a se gestarum tam gallicarum quam civilis belli li
bros edidit non a suis magis quam ab hoste lauda
tos. Marcus Tullius aliquando multum in cesare
graviter inuexit. Hos tamen libros erubuit illan
datos præterire. Comentariorum liquit scripsit val
de quidem probandos, nudi sunt recti et vetusti
omni ornatu orationis tanquam veste detracta. Sed
dum voluit alios paratos habere, unde sumerent
qui scribere vellet historiam, ineptis gratiam for
tasse se ait, qui illa vellet calamistris murex sa
nos quidem homines a scribendo deterruit. Eosde

Cesaris Libros scriptor rerum suarum ut fama fert **I**ulius celsus ut Suetonio videtur
Birtius ita comendat/difficillimam se suscepit cesaris
nostri commentarios rerum gestarum gallie. Nec
multo post quos vana q̄ legerint igit scire possint
q̄ inuitus ceperim scribendos/quo facilius care
am stulticie atqz arrogantie crimine qui me me
dne interposuerim cesaris scriptis. Constat eni
inter omnes nihil tam opose ab alijs esse profec
tum/ quod non horum elegantia commentariorum
supretur qui sunt editi/ ne scientia tantarum re
rum scriptoribus desit/ adeoqz probantur omni
um iudicio ut precepta non prebita facultas scrip
toribus videatur. Quis tamen nostra maior q̄
reliquorum est admiratio. Ceteri enim q̄ bene
atqz emendate nos etiam q̄ facile atqz celeriter
eos perfecit scimus. Et hec quidem ille. Sane
de celeritate apud suetonium habetur expressis
vbi ait. Et hos libros et alios plurimos/ i quibus
etiam poema quod inter scribitur/ tanta cum ve
locitate peregisse ut quosdam ex eis in Alpium
transitu scipserit/ ex atteriore in transalpinam
galliam reuertens belli gallia temporibus quos
dam ipsorum bellorum anilium sub mutinense
discrimen quosdam ab vrbe Romana in altiore
hispaniam proficiscens/ quam viam simul cum
studio diebus quatuor et viginti perfecit.

Incertum his similibus operibus

Iniquene utrū animi foret aut corporis an robo
re vel celeritate mirabilior.

De studio Augusti Cesaris.

D Tunc cesar Augustus diui Iulij filius / tam
studiose paternis vestigijs inhaesisse tradit
vt grauissimis bellorū studijs & impij curis op
pressus / et tot conuratorū obsessus infidē ho
ras et momenta colligeret. Nec ullū tempus inu
tiliter labi sineret. Cōstat itē cōedēdū radēdūqz
vel lectioni operam dare solitum vel scripturæ. In
ter crebra quoqz somni cuius p̄ssimus fuit int̄
bella latorum sibi vel cōfabulatorum solatiū ad
hibere. **S**tudia liberalia vt Suetonius ait ab e
rate prima cupide et laboriosissime exercuit.
Mutinesi bello in tanta mole rerū et legisse et
scripsisse et declamasse quotidie fertur. **I**taqz
varij generis vt ait idem prosaica oratione com
posuit. **I**tē orōnes ad populū et aliqua de vita su
a. xiii libris **C**antabrico bello nec vltra exposu
it **S**cripsit et epignaminatum librum / et episto
larū ad amicos conditū facetissima grauitate et
laulentissima breuitate / quod opus in explicatū
et carie semesum adolecenti mihi admodum in
manus venit / multum frustra qz postmodum que
ritus. **C**eterum epistole aliquæ sparsim a scripto
ribus referuntur quarum indaginem studioso cō
mittimus lectori. **N**ec latinis modo sed grecis /
nec rhetoricis tantum sed et philosophicis dele

De op̄talia
Augusti. c.

ctatus est/ eo pertinent q̄ apollodori pergamei
 philosophi filiorum eius dionisi et canoris ami
 cidam quesuit patremqz grandem iuuenis ipse
 secum ne vllis locis aut temporibus vacaret ab
 vrbe Romana Apolloniam vsqz perduxit. Ex
 vtriusqz autem lingue auctoribus quos studio
 sine lectabat/ illa cupidius hauriebat/ que vel
 p̄cepto vel exemplo ad eruditionem vice/ morū
 qz elegantiam pertinent priuate vel publice disci
 pline. Nec et diligenter annotata seruabat/ et cū
 res exigeret vel amicos. vel totos exercitus vel p
 uinciales ā vrbanos magistrats illoz iteriatiōe
 cōmonefacere solebat. In audiendis recitatoribz
 poemati sine historiariū sine alterius generis
 inuentorum/ imitā et patiens fuit. Quinō singu
 lare hoc habuit/ quia cum omnium p̄cipue prin
 cipum mos sit p̄sentia contemnere/ v̄tusta mi
 rari/ iste vnus etatis sue fauit ingenis. Digna
 quidem sapientissimi examinatoris veneratio/ que
 nam enim etas illustrium apud nos ingeniorum
 fertilior fuit/ **M**arcum Varroem **M**arcum
Ciceronem **C**rispum **S**alustium **T**itum **L**iniū
Anneum **S**enecam/ **M**sinium **P**ollionē **V**irgili
um **M**aronem/ **D**ecimum **f**laccum **Q**uidium **N**a
sonem/ innumerabilesqz alios vno tempore suis
 licet viuendi gradibus distantes habuit/ qui se
 invicem viderint vel videre potuerint.

Qui latini scriptores
 Latini claruerunt tps
 Augusti cesaris

Libros integros senatui recitare vel populo per
edita notos facere fuetus erat inuentu paternu
de temporis ratione / vnico errore cõperto / super i
certa laude sez dieb9 emendauit xvt e scriptus i
saturnalibus omnẽ hunc ordinez esse tabule ad
eternam custodiã incisione mandauit Nec poetri
e expers fuit. Erat eius in virgiliu carmen bre
ue quidẽ sed nec humile nec insulsum aggressus
et tragicum opus studio feruenti calle medio des
tituit / deleuitqz. Librum vero versibus exametris
consumauit cui nomẽ sicilia / quo ego nõ nunq̃ ve
lut clipeo aduersus obrectatores meos vti soleo
Incer multa que impacatis mihi latratibus ob
iectant peregrinus et inauditũ poematis mei titu
lus frõmentes / cui nomen est africa. Quod q̃dez
varis hactenus fortune repagulis dilatum. Ne
ret inter manus diutius q̃ putabam. Sed ad in
ceptum redeo.

De studio Marci varronis .

Non indignaberis M. varro p̃poni tibi du
os tam grandẽs viros / quos sibi prepositos
nec vniuersus olim orbis erubuit. Neqz nescius
erã inter studia latinorum primũ tibi locũ eximi
amqz laudem deberi meminẽrã. Id tibi ab exter
nis tributus et a nostris / tantũ preconiorum cer
tatim a multis in vnum hominem congestum vt
ipse si auxem applicueris erubescas / tamen si ve
ra et meritis etiã nunc inferiora predicentur.
Sunt qui de te scribant vir doctissimus varro q̃

tam multa legit / vt aliquid ei sciber vacasse mi
remur / tam multa scripsit / q̄ multa vix quemq̄
legete potuisse credamus. Sunt qui te romano
rum oim̄ longe precellentissimum putent. Sunt
qui in hoc ne grecis quidem afferant vt vix fide
pius eloquioqz sacer Lactantius firmianus / qui
institutionum suarū libris neminem te doctiore
nec apud grecos vixisse confirmat. Atqz vt cla
rissimum ex omnibus tibi reddam testimonium
Marcus Tullius et quod græcis audias i ip̄is
Achademcorum libris vbi nihil omnino firmā
dum sed de omnibus dubitandum disputat / om
nium te facile acutissimum dicit / deinde velut me
mor proposita / s̄sequitur / et sine vlla dubitatione
doctissimū. Sane quod ad studiorum tuorum at
tinet vigilias / quis multa et varia dici possent ni
hil tamen amplius dicam / q̄ quod in eisdē ach
demide de te vel potius tecum loquēs Cicero sūt
inquit vera ista varro. Nam nos in tanta vrbe
peregrinantes errantesqz tanq̄ hospites vera
ces tui libri quasi domum deduxerunt / vt posse
mus aliquando qui et vbi essemus agnoscere / tu
etatem patrie / tu descriptiones temporis / tu sacro
rum iura / tu sacerdotum / tu domesticam discipli
nā / tu bellicam / tu sedem regionum et locorum
tu omnium diuinatum humanarumqz rerum no
mina genera officia / causas / aperuisti plurimum
quidem poetis nostris omninoqz latinis

Lactantius d. 92.
Varro

et litteris & verbis suis attulisti atque ipsum va-
rium et elegans omni fere numero poema fecisti
philosophiamque multis locis inchoasti. **Hec de**
M. varrone M. Cicero. Quibus ego nihil addi-
derim nisi unum quo eorum que dicta sunt omnium
crescat admiratio. Hunc illam non scribendo modo sed
legendo brevis hominum vita videatur. Nihilomi-
nus tamen interea sub pompeio magno militavit
et ab eodem bello piratico navalem promeruit co-
ronam celeberrimam particeps triumphi.

De studio Marci Tullii.

Quem vero varroni comitem dederim nisi que-
modo testem dedi marcum tullium. **Hos** enim
et etas iunxit et plinius secundus in libro natura-
lis historie. Septimo iuxta collocavit. **Hic** ita-
que cum multum temporis philosophie sicut sepe me-
minit ab adolescentia tribuisset repente in curas
rei publice atque in ambitionis laqueos delapsus
philosophie studium coactus est de se ipso ad consu-
latum mox puerum in quem nequamissimorum
civium omnis impietas et (ut verbo eius utar)
nescio quo pacto omnium scelerum ac veteris fu-
roris et audacie maturitas erupit. **Et** post consu-
latum exitum simultatum per heribus reliquis ve-
tus tot tantisque difficultatibus obsessam tradux-
it etate ut in philosophia parum aut nihil scriberet con-
tens eloquentie principatum. **Postremo** autem ubi a fa-
cie bellorum civilium in oculi solitudinem abire de qua pau-
lo ante diximus ad it missam divitissime philosophiam iam senior

9
revertens: omnē in ea curam ac studiū posuit ut
cuius suis ocio prodesset / quibus antea nego-
cio profuisset. Itaqz libros innumerabiles varis
de rebus edidit pulcherrimos / quos qui se vel le-
gisse iactat vel uidisse q̄ id vix profiteatur ipse
videt. Mihi quidem vix vnq̄ peregrinatio lo-
gior suscepta est vbi nō incognitos Ciceronis ne-
dicam libros sed inaudita librorū nomina comp-
erim p̄ philosophiam ad id tempus nō nisi greco
cognitam sermone primus omnium latinis litte-
ris illustravit / poetriam nō spreuit sed parum fe-
liciter temptavit / testis est Seneca eloquentia
illum sua in carminibus destitutum quod ipsum
aliqua nūc etiam ex opusculis eius indicant. tā-
ta autem bonarum artium segnes incessit bo-
na parte librorum eius etati nostre perierit. In li-
brorum quidē M. varronis interitu / q̄ nec illud
sine nostri temporis infamia contigerit tamē sti-
li forsan incultioris asperitas vtamqz hōi negli-
gentia excuset / sed in operibus Ciceronis vnde
excusemur nō intelligo. Ante oēs quidē deflets
est studioforum chorus / vbi lib. vltimus mag-
nificentiā et ipsius Ciceronis et aliorum testio-
nio / exceptaqz inde p̄tula coniecturari licet / tan-
tulum nobis vel ad acendum forte desiderium vel
ad p̄tius conuicium reseruatū est. Reliquum
nescio an vnq̄ sit recuperatura posteritas. Vnus at
huc viro & studioz et vite t̄m̄is fuit / immergēt
se se p̄ntes lr̄az s̄otibz i dignaz i publicū dānosa

hermū

mors rapuit de qua locus alter veniet dicēdi.

De studio Tironis liberti Tullij.

O Vestantē audire mihi videor Tironem ne eum a tanto segre gem patrono. Hic Marci Tullij libertus homo diligentissimus ut Augustinus meminit in libro nocturnum atticarum libro rum patroni studiosissimus fuit eos vigilanter et disponere et emendare solitus. Bonum opus nisi quod libertum hominis cura cumulauerat in gentorum torpor effudisset. Constat hunc de patroni sui iocis libros edidisse quicquid sibi passim memoratu dignum acciderat accuratissime colligentem in vnam congeriem rede gisse ne qua pars illius eloquij periret:

De studio Crispi Salustij.

Crispus Salustius nobilis veritatis Historicus Sic ei de illo apud auctores verissimō scriptū video / quo fidelius res africę complecteretur libros punicos perquisiuit / peregrinamq; linguam per interpretem flagranti studio scrutatus est / quin et maria transgressus dicitur / ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bellum iugurtinū cōiurationemq; katilinae cōpendioso ad vnguem ut dici solet castigato complexus est stilo. Sed nullo famosior q̄ historiā libro q̄ grati quoq; nostrę ne certum eius sileam dedegit amissus est. Veterum quidē testimonio illustris apud nos solo iam nomie superstes

De studio Titij lianij.

Atqz vt menia urbis egressi nō statim ex i
talia fugiās / quo studio putāmus ē arfisse
titus liuij parauis / quo oēm romanā historiā
ab vrbe cōditā ad cesarē Augustū es ipse claruit
tpibus Centū quadraginta duobus volumibz
scripsit. Opus ipa mole mirabile stupēdiūqz p
fertim qz in eo nihil raptim et tumultuario vt ai
unt stilo / quod quidē solent quī dē vba labijs ob
latum scriptis mandant. Sz tanta maiestate se
tentiāz / tantaqz verborū modestia cōpleuit oia
vt ab arte eloquētie nō multū abeē videantur.
Sed ē quantā etatis nostre macula. Huius tam
ingentis tāqz egregij operis vix portio subest /
exigua quidē / cū in decades xl ab ipso conditoē
xl quod magis reor a fastidiosis postmodū lecto
ribus sectū foret / ex quatuordecim nō nisi tres de
cades supersunt / prima scz tertia et quarta. Secū
dam quidē ipse ego hortāte quondā sacre memo
rie Roberto Sicilię rege sūma sed hactenus in
efficiā diligentia quesim. Atqz vtiā falsus va
ticanator inueniar. Cito enī nisi mores hominū
mutētur de hoc enētūū vteroz quod oli propo su
erat gaius caligula nequissimus tyrannorū / de
quo ē apud Suetoniā tranquillū quod Titū liuij
historiā et virgilij poete libros et p̄magines paz
abfuit quā ab omnibus bibliothecis amoueret
vtqz ingenio viri huius clarissimo nubem obli
uionis quam non attulit Imperiosa / crudelitas
afferat sensim incuriosa segnicies.

De studio Plinij secundi.

NEc te plini secunde veronēsis a Tito liuio
disiungam a quo nec etate nec patria longi
quus es. Tu quidem quibus equestribus militiis
industrie functus / procuraciones quoque splendi
dissimas atque continuas summa integritate ad
ministrasse perhiberis. Verumtamen tantam li
beralibus studiis dedisti operam ut non nisi teme
re plura quis in ocio quam tu inter tam multas occu
paciones scripsisse memoretur. Ut enim minora
fileam. xxxvii Romane totidemque naturalis hi
storie libros ad vespasianum principem vberri
ma florentissimaque sermonis elegantia descrip
sisti. Sed quot preclaros vetustatis auctores tot
posteritatis pudores ac delicta commemoro / que
quasi non contenta proprie celeritatis infamia
alieni fructus ingenij ac maiorum fastidiis vigi
liisque elaboratos codices intollerabili negligē
tia perire passa est. **C**unqz nihil ex proprio
uenturis daret auitam hereditatem abstulit.
Primum nempe Plinij opus in quo ut est apud
tranquillum / omnia bella tractauerat que cum
Romanis unquam gesta sunt ex oculis nostris eua
nuit. nec vsquam superest / tot ego quidem talium
satis ardens explorare audierim. Hoc autem et
quicquid in hanc sententiam questus suus non ad
minuendum post nascituri populi studium retuli

quin dolorem meum potius effundens et etati
curiosissime in quibus non oportet rerum tam ho-
nestarum prorsus incuriose soporem ac torporem
exprobrare. Equidem apud maiores nostros nihil
querimonie similis inuenio utrumque nihil iactu-
re cuius ad nepotes nostros si ut augurorum res e-
unt forte nec sensus ullus nec noticia peruenisset
ita apud alios integra apud alios ignorata omnia
apud venturos lamentandi materia. Ego itaque
cui nec dolendi ratio sed nec ignorantie solamen
adeft velut in confinio duorum populorum constitutus
ac simul ante retroque prospiciens. Hac non accep-
tam a patribus querelam ad posteros deferre volui

De studio Marci Catonis :

Nunc calle medio Romam rursus quasi ma-
iestatis aut sacrilegii reus retrahor eo quod
meritum catonem illum senem / qui apud alios scrip-
tores primum in hac acie locum tenet silentio sup-
mens abierim: cuius tam vehementis studium suis
se comperit est / ut ex quo primum litterarum dulce-
dinem gustavit nulla unquam alia dulcedine distrahi
potuerit. Non bellorum curis non victoriarum leticia /
non gloria triumphorum quibus ornatissimam etatem
egit. Itaque quod de paucis scriptum vitamque re-
consummate prestavit. Si arma sumpsisset natum in
armis credere. Si se ad studium vertisset inter
litteras. Et quod magis mireris non hoc sibi pro-
positum fuit ab infantia quando altius impres-
sa difficiliter auelluntur sed latinas literas etatem

modo prouectus: grecas vero senio gratis attigit
cum maxime fugere solet animus mortalium
tunc acrius inardescens cupiditate discendi.
scripsit libros rerum variarum ac inulcarum /
eloquentia vetusta quorum omnium clarissimus
est liber originum. ¶ Fuit autem ut Plinius
ait et triumpho et censura super cetera insignis
magis tamen etiam nunc. Nam claritatem litte-
rarum preceptisq; omnium rerum expectandarum
dati generi Romano / inter prima vero agrum
colendi omnium confessione optimus et sine emu-
lo agricola. Vitam quidem iniuriam stimulatam
procellis inquietam duxit. ¶ Hinc sibi velut gu-
bernatori egregio ex tempestate maritima non
minus glorie partem quam laboris. Quater eum et
quadragiesies causam dixisse testis est Plinius
¶ Et cum nemo sepius accusatus semper tamen
absolutus fuit. Quod nisi fallor et summe inno-
centie et importuni rigoris iudicium videri potest
¶ Denique sexto et octuagesimo etatis anno /
cum a ceteris vice officia deseruntur accusatus
ad capitalem causam non adhibuit aduocatos.
¶ Sed progressus in rostra causam ipse suam
constantissime defendit. Adeo ut nec lingue tar-
ditas / nec cerebri seu laterum fragilitas nec vl-
la prorsus mutatio in tam loquax oratore pos-
set intelligi. ¶ Vnde autem in etate quassa ac
ruenti tanta rerum omnium integritas Nimirum

Hoc illi studiū iuge prestabat et vt ipsis valerij
verbis vtar omnia in suo statu equalis ac perpe-
tua industria continebat. Nec ad sui ipsius tantū
quin ad aliorū quoqz defendendā cām hic sibi a-
nimus eademqz affuit facultas. Sub ipm eniz
longissime finē vice aduersus accusationē singu-
laris et tū maxime florentis oratoris Galbe se
opposuit Hispaniāqz puincā quā iuuenis arma-
to manu vicerat iarmis senex lingua defensauit.

De studio Roscij Histrionis.

Ingens & pene ridiculus a **Q**. Catone ad
Rosciū Histrionē descensus / ipse tū ne Hinc v-
bi eū alij scriptores admiserūt excludatur / obse-
crat / neue d illo inter Bibliothecę penetralia loqui
pudeat / pro quo nō puduit Marcū Ciceronē i fo-
ro loqui / et quod mirari cogit populū Romanum
oburgare / quā is agente gestū Roscio tumultu-
osus / nec satis attento silentio fuisse videbatur
Demqz pro quo habitā orationē scriptis māda-
re nō piguit. Profecto enī ad quālibet artū ap-
plicetur animus intētionē vehementi / ad presen-
tem materiā spectare potest. Nā quid refert / Ar-
tes varie studiū vnum ē Roscius itaqz iudicre
artis / famosissimus magister / tāto illā studio ex-
ercuit / vt nullū populo nisi domi prius examina-
tū actū exprimeret. Qua diligentia eo profectus ē
vt apud ipsū Ciceronem scriptum est / mirandas
eorum impudentiam / qui agerent in scena gestū /
inspectante Roscio et sequitur huius dicti ratio

Quis enī sese cōmouere potest / cuius ille uicia nō
uideat **H**inc sibi contigit et ut nomē ingēs et lae
gas opes quereeret nec vulgo solum / sed clarissi
mis uiris ac principibus ciuitatis acceptus foret
praecipue qz **C**iceronē Cui tam familiariter notus
fuit ut eum Cicero accusatum publico iudicio de
fenderet. **C**onstat pretereaxt in **S**aturnalibus
scriptum ē contēdere **C**iceronē solitum cum **R**o
scio / p̄trum ille sepe eandem sententiam varijs
gestibus efficeret / an ipse eloquentie copiam di
uerso sermone pronuntiaret. **Q**ue res ad hanc si
duciam **R**oscium attraxit ut librum conscriberet
quo eloquentiā cum **H**istrionia compararet .
Hinc scilicet motus quod altera uocis sono / alte
ra corporis motu latentes affectus animi diuer
sa quidem uia sed pari representare uideatur in
dustria. **H**ic est **R**oscus ille qui inter ceteros
magni nominis lucij **S**ille carissimus et ab eo
dem dictatore annulo auro donatur. **T**anta de
niqz ut **M**acrobis ait fuit gratia & gloria ut mer
cedem diurnā de publico mille denarios sine gre
galibus solum acciperet.

De studio Esopi Histrionie.

Et ne artifices factis et professione simili
mos stilo separem **E**sopus et etate et arte
et opibus et gloria et amicitia **C**iceronis / **P**os
tremo rebus omnibus **R**oscio pene par fuit / nisi
q̄ arte scenica librum quē me legisse meminerm
nō scripsit / studio certe non inferior **A**mbos deni

qz ad audiendū videndūqz Hortensium et elo
quio clarū et multo maxime motu corporis cōspi
cūm imitandi studio simul curiaz frequentasse
notum est. Sed iam satis multa de nostris. Vne
mihi procul ab his littoribus nauigandū et in a
plissimum studioz tam pelagus proa flectēda ē.

De studio archimedis.

Que nam vero ab ytalie finibus digresso pri
or tellus occurrit trinacria que ipsa olim
vt aiunt ytalie pars erat nunc ytalie insula est.
Libet ergo orationis mee ambam in portu Sy
racusio parumper alligare dum salutato Archi
mede proficiscor in greciam. Sic Syracusis ortus
illic vixit illic obiit que res licet parte terminis
arctatum indicet animus tamen eius nullis cir
cumclusus finibus sed maria et terras et celum
omne percurrens meditatione liberrima quo pe
netrare acies humana non poterat oculis mentis
incendit eoqz claritati euasit vt aut summum aut
summū pacem locum teneat vnicus vt linus ait
spectator celi sederūqz. In altissimis quidem
questionibus quas celestius indago dissennā
nt in terris magna pars dissidentium hoc vtiē
patrono. **S**tudium enim summum fuit na
ture opus quatinus homini licet representare.
Primus omnium speram acri artificio meditat
ē in qua celi specie solisqz lune atqz errantiū re
liquarū diuersitates et motus nō tantum aīe sed

oculis etiā nostris expressit fugacissimū cursum
tpis ingenio dimensus. **E**ffecit idēxt Ciceronis
urbis vtar q̄ ille qui in thimeo edificauit mun
dū platonis deus / vt tarditate et sceleritate dis
simillimos motus vna regeret cōuersio / quod in
hoc mundo fieri sine deo nō pōt nē in spera qdē
eosdē motus Archimedes sine dīno ingenio po
tuisset imitari **S**tupendū et incedibile prorsus
inuentū nisi mūdus ad hoc oīs vteretur. Nec cele
stiū sed et terrenorū mirus artifex geometrie p̄i
tissimus / repxtor machinarū quibus obsidiones
patrie aduersus romanū exercitū et Marcellum
duccē vnus semiculus haud dubie tardiorē fecit
Cuis ingenij veneratione hostis etiā meruit fano
rem sed eā imodica mentis intentio inefficacē red
didit. **C**apta siquidē ad extremū vrbe cum eā di
ripiendā duz p̄mitteret iusto militum furori /
vñū de tot milibus excepit Archimedes **I**lle nī
hil aut extremis casibus motus / aut publica sen
tiens tumultus figuris geometricis quas i pul
uere designauerat totus impendebat **I**ntrogres
sus interea vnus ex militibus Romanis inter
rapine sitim et imperatorij p̄cepti memoriā
hesitabundus elato mucrone supra verticem co
gitante vt nomen suū ederet iubebat. **A**t is (ocu
los atqz aures / ingens animi cura concluderat)
ferociter p̄cūctanti certuz aliquid ostendere nō
valens opposita tantum manu ne puluerem sibi
suum confunderet obsecrabat. **M**iles cōtempo

facti in h' finē
Cy Archimedes

rem ratus interficit. Cuius mortem miseratus
dux Romanus inuinitatem frustra sibi destina-
tam in affines eius trāstulit/ sibi vero q̄ vnum
supererat honorē tribuit sepulture. Quam qui-
dem multo post tēpore delectam et suis etiam ci-
uibus incognitam M. Tullius inter densissimas
reperit se reperisse vt ignorantibus indicasse cō-
memorat vt in Tusculano suo scribens: quanto
Homantio cuius semeritum bustum sparfosq; ci-
neres inuenisse gloriatur romani princeps elo-
qui fortasse prolixius q̄ propositi necessitas ex-
igebat in illius memoriam dicta sint/ cuius Histo-
riam nusq̄ demceps in hoc opere occursum
reor.

De studio Pythagore.

In grecias transfretanti primus pythagoras
occurrit phis et philosophici nois inuētor
hic sane demarato prē genitus locuplete nego-
ciatore longe locupletior ipse negociator mox fu-
turus Deinde ab etatis sue primordijs sapientie
pariter atq; honestatis arduū ac laboriosissimū
callem ingressus natalis soli dereliquit angus-
tias toto orbe peregrinus. Siquidem vt in Histo-
ria poetice verbis vtar vir fuit hic et ortu sam-
us sed reliquerat vna/et samon et dominos odio
q; tyrannidis exul sponte erat. Ecce iā actus pri-
mus spiritus egregij seruenti patrie liberū exi-
liū pretulisse. Sed quod sequitur vni ē/ isq; li-
cet celi regione remotus.

Pythagora

Mente deos adit et quod natura negarat.

Visibus humanis oculis ea pectoris hausit.

Sic est pfecto de nullo fere phorum tot ferunt
archana / quis in multis velut viator nouus / ra
ris signatum vestigis iter agens / a recto demas
se / sed si dici fas est delirasse videatur. **N**o alienū
est referre quod de hoc viro i Tusculanis libris
scribit Cicero testem afferens virū pontium he
raclidē vt ipse asserit dictū Narrat enī vsqz ad
illam etatē omnes qui in rerum occultarū inues
tigatione versabantur habitos et vocatos fuisse
sapientes / ipsum ea tempestate pthagoram Si
lucem peruenisse et cū leonte eius loci principe d
nonnullis rebus doctum atqz elegans habuisse
colloquiū / quod princeps admirans que nā sibi
ars eēt precāctatus ē. pithagoras vero gloriosū
illud vetustatis nomē erubescens / artis nullius
titulū vsurpare se quidem phm eē respondit. **I**n
auditiū ille rursus nomē admirans vt vim ei ex
poneret orauit / cui pithagoras p similes mihi vi
ta hec mercato cuiusqz celeberrimo videtur. **V**t e
nī quidā iuribusqz celeritate cōtendunt nihil pre
palmā victorie petentes / quidā distrahendis cō
parandisqz mercibus lucrū spectant / alij neutriū
oīo cogitātes solo visendi noscēdiqz studio tra
huntur / quod genus hoīm pre ceteris liberale z
igenuū videt / sic i istā quā degimus vitā velut in
mercātū maximum conuenisse omne genus ho
minū vides / quorū alij gloriā alij lucz aucupāt

Quia vero perpauci spectis omnibus quid agat
studiose circūspiciunt cognitionē rerum et nihil
aliud querentes / Hos enī nōdum certe sapientes
sed sapientie amatores id est philosophos voco.
Et hec quidē de inuentione huius nominis quod
in tantū post emittit nostris verbis alieno dixit
testimonio q̄ nec idigna memoratu res ut preser
tim de pithagora nobis institutus erat nec alter
oportunior dicēdi locus videbatur. **N**ūc ad posi
tū reuertamur. **I**ste ē pithagoras q̄ ardenti ra
piēde virtutis studio et in egiptū pfectus trāsac
ti tyris noticiā et a sacerdotib9 egiptie in psidaz
inaz ip̄am ut Justinus ait Babiloniā sp̄derū tur
sus omnēqz celi rōem ac mūdi originē a persarū
magis creatā deinde spartāqz rediens ab eoz sapi
entibus mores egregios minusqz et ligurgi in
stituta perdidit. **F**uit et phereadisescri discipu
lus illius antiqui qui primus oīm dixisse reperi
tur animā immortalē opinionēqz sanctissimā ab il
lo susceptam pithagoras cōfirmavit. **E**9 rei **C**i
cero testis est. **D**emqz in eā partē ytalie q̄ tunc
magna grecia dicebatur transgressus ē multisqz
suis memorabilibus monimētis edita metapora¹⁰⁷
diē obiit. **V**ir magnus in primis et qui nō noīs
solum inuentor ut Cicero idē ait sed rerū etiam
amplificator fuit / priuatimqz & publice p̄stāti
finis institutis et legibus ytaliā exornauit. **H**ui9
āt tam rehemētis studiū et tā copiose doctrine
fructum venerationem quandā singularē viuēs

morienſq; precepit / ſed de hoc alibi

De ſcientia platonie .

DE platone (quod ſaluſtius ait de Cartha
gine) melius erat tacere q̄ parū loq̄ ne ta
men aut ipſe vnde laudē meretur ſilentio cega
tur / aut mihi torpor ex admiratione ſurceperit
ſcriptū memorabitur. **H**ic antiquiſſimo vtrūq;
nobiliffimo genere multū ipſe nobilior athenis
ortus / eruditus a ſocrate patria et preceptore cla
riſſime hxiū tamē ſic vtrūq; ſupant vt niſil
aut **S**ocrati illo diſcipulo feliciter cōtigerit / a a
thenis illo aue glorioſius **H**abuit 2 preceptores
alios dionifiū in primis ſcripturarū rudimētis
Ariſtonē Argiuū in paleſtra in qua luctator ex
ercitatiſſimus euasit. **D**icitur quoq; artē nō li
q̄t intētaram. **A**d huc et tragedias ſcripſit / tāq;
illi poetādi fiducia inceſſerat vt ad eſp̄ſionē
aſpiraret niſi iugē **S**ocrates hoc eius propoſitū
mitigaffet / ad altioris glorie deſideriū attollens
Heraclidis primū ſectator fuerat deditus tandē
ſocrati coequens ſuis poſt ſe relicto ipſam **S**
ocratie doctrinā et ornauit eloquētia et rōnib; ar
manit **V**bi **V**o **S**ocrate ſibi mors eripuit / ne qd
oīo t̄pis amittēt q̄nis iā eloq̄o et ſap̄ia celo par
oī iudicio t̄n egyptios ſac̄dotes adijt ad quē mū
d; c̄cati diſcedi ſtudio cōfluebat / ip̄s ab alijs diſ
cē nō p̄dmit **I**nde at aſt̄rologie pitiffid diſcedēs
ad **t**herodoſiū c̄renaiā p̄clax illiſt̄pis geometriā
ā p̄ſcūs ē **Q**uibus oībus vult vndiq; cōquiſit

amj

merabus instructus per pitagora tandē vesti-
gia in Italiam venit Inuenisse ibi eū tū multos
tum architā tarentinū timeumqz eos cognouit
se et ab eis didicisse pitagora omnā auctor est
Cicero in primisqz immortalitates anime a phere-
cide vt aiunt repetitam/a pitagora susceptam in
expugnabilibus uasuit argumentis. Inter pi-
thagora successores arctiori amicaida cōplexus est
Timeū ex locris oriundū. Sub cuiusnomiē pre-
clarissimū librū scripsit In oī sane pitagora do-
ctrina/nō minus castitatis imitator q̄ ingenij fu-
it. **P**roter hec etiā ad indos & ad magos penetra-
re decreuerat fecissetqz nisi eū velut ī portu Bel-
lorū tēpestas in priā tenuisset. **V**bi nihilo segni-
us interea parmenidis ac zenonis inuentoribus
se dedit ex multoz sez ingenij libās quod mor-
te fusus erat in plurimos **S**cripsit equidē di na-
potis q̄ hūana faciūdia libros multos. **E**t vt de
eo q̄ scripta sūt ad cōtextū rēferā p̄musoīz tripti-
tā phiam copulauit & sibi inuicē necās ptes/nec
pugnare it se tūmō sed etiā mutuis se adiuarē
auxilijs oūt. **N**ā q̄nis de diuersis officinis hec es-
sent ei phie mēbra suscepta naturā a pitagoris
dīalectica rōnalis atqz moralis ex ipō socrate
fōte/vnū tū ex oibz & q̄i ap̄ri parts corpus ef-
fecit. **E**t cū p̄nceps hāz familiāz ipollutas sniās
& ichoatas auditoribz tradidisset hic eas tū rōe
limādo/tū orationis auguste honestissā sp̄cie ī-
duendo perfectas atqz etiam admirabiles fecit

metens

Quatenus alienis verbis usus sum tempus est ex
me aliquid loquendum. Hinc igitur validissima phi-
losophie radix exoritur in plurimos postea secta-
rum ramos dissidentibus ingenio diuisa. Itaque
iure optimo non graecum tantum sed **M. Cicero** et o-
nes doctiores latinorum uno ore vel platonem sibi
glorie philosophorum principem appellant vel qui-
minus hunc vel illum glorie sibi tribuunt colle-
gam. Alii plotinum ut **Macrobius** / alii zenofontem
ut **A. gellius** / Ita de collega fortassis aliqua de
platone nulla questio est. Nec sciam nescius ab hac
tanta platone laude quosdam ut **Tulliano** eos
nomen designem plebeios et minutos vel si seneca
vocabulo uti malim cathedrarios philosophos
discordare / qui non aliter quam in magno exercitu se-
diciosum vulgus et ignaui magne clamoribus
promiscue novosque sibi duces faciunt / iusti impe-
rii desertores / quibus igitur militibus licet obste-
pant inuneris paucos vel grecorum vel latinorum
obsciam quorum congressu nec anceps bellum sit
nec necessaria sententia constetque alios fortassis
a pluribus / platonem certe a melioribus laudatum
Sed de hoc multa loqui locus dehortatur : ne scilicet
a rerum narrationem in contentione studium tran-
sisse videamur. **Præstat igitur ceptus sequi et ne**
vulgatum in geram lectoris si forte nescis admo-
neo extare librum elegantem **L. apulei Madave**
rensie illustris platonici qui liber inscribitur de
platone. **Illic quidem et ipsius prosapia et tempus**

47

originis et parentū fratrumq; ac preceptorū nomi
na et studia et peregrinationes / et patrimonij mo
dum / deniq; tantū viri opiniones celebres ac fa
mosas de deo de ydeis / de mundo / de anima / de
natura / de tempore / de stellis erraticis / de anima
libus / de providentia: de fato / de demonibus / de for
tuna / de partibus aīe et corporeo singulari domi
cilio / de sensibus / de figura corporis hūani ac dis
positione mēbrorū / de diuisione bonoz / de virtu
tibus / de tripliā virtute ingemorū / de tribus cau
sis appetendorū bonorū / de voluptate / de labore
de amicitia inimicitiaq; de turpi amore / de tribus
amoribus / de speciebus culpabiliū hoīs / de statu
et moribus atq; exitu sapiētis / de ciuitatib; / de e
publica / deq; e; institutione legibusq; optimis
De his inq; oībus succincta breuitate cōspiciunt
nec in amentū cognitu reperiet tractatū **De** initio
quidē mundi idē sibi quod nostris cuius cōtrari
um successorū e; Aristoteli visum est mundū nō
cepisse vt testatur **Cicero** in primo **Tusculanaz**
questionū libro / licet **Apuleius** in hac eū opinio
ne variatē dicat ceterū tāetsi ab initio h; operis
decreuissem ne quid aliunde q̄ ex secularib; lit
teris sumptū inuenerem: siue ignorantie aliaruz
mibi cōscius siue ideo ne res distantissimas ipor
tuna permixtione cōfunderem / tamē cū ad hunc
tantū philosophie antistites tamq; religioni no
stre consentaneum ventum foret / temperare mihi
nō potui quominus prefixam stilo metam parūp

excederem idqz ab ipso recognoscerem quod non
modo noster sed sequaces etiā sui memorie p̄di
derant. Igitur aduentu suo in egiptū quē supra
retuli / præter astrologiam / prophetarū quoqz ri
tus ac doctrinā didicisse platonē fama ē. Quod
et ipse Apuleius vitæ actuqz singulorū eius di
ligentissimꝯ scrutator asserit / et gloriosus pater
Augustinus in libris quos de xp̄iana doctrina
edidit curiosius exequitur. Narrat enī fuisse su
is temporibus Hereticos / qui dixerāt saluatorem
nostrū nō propriam sed platonicā habuisse doct
nam ex ratione temporis blasphemā colorātes
q̄ prius platonis phiām q̄ xp̄i euangeliū esse
constaret. Que calūnia per sanctissime memorie
Ambrosiū Mediolanensem Episcopū ita cōiunc
ta ē vt ostenderetur platonē potius que vera sen
sisset / nō quidem ex ore saluatoris quē videre nō
potuit / sed ab ipsius præconibꝯ longe ante p̄mis
sis accepisse. Siquidē quo tpe in egiptū venit seu
forte seu diuinitus / illic inuenisse Jeremiā a quo
prophetiam suscepisset archanū / quod vt dixi
successor eis Apuleius quāuis multo breuiꝯ nec
expresso Jeremie nomine cōsensit. Idē tamē Au
gustinus in alijs postmodū libris in quibus ciui
tate dei edificat et aduersariam subuertit / in
hanc ipsam historiam reuersus excussa diligen
tius annorum serie comperit q̄ de Jeremia scrip
serat non fuisse possibile quia Jeremias scilicet
centum annis ante platonis originem

No 67

propbetasset Addit et aliam impossibilitatē Ne
gat enī trāslationem lxx. interpretum ex Hebre
a in grecā linguā potuisse ad platonis noticiam
peruenire / que celebrata fuit regnante apud egi
ptios ptolomeo / ex ut fieret insistente / annos circi
ter Sexaginta post platonis mortē. In hac igit
difficultate perplexus Augustinus / per cōiecturas
egreditur / opinat qz platonē ut i sua doctrina tā
tam seruet cū catholica veritate cōcordiam seu de
cerum forte quibusdam libris edoctū seu potius
iuxta illud apostolicū / quia quod notus ē dei ma
nifestum ē in illis deus enī manifestauit illis / &
que sequuntur / seu in quod magis inclinat et mul
tis indicis impellitur ut quodā modo pro verita
te consentiat quia scz ille vir acutissimi et ad dis
cendum insatiabilis ingenij sicut in egiptias sic
et in hebreas litteras alicuius interpretis colloq
o penetrarit. Undecūqz sane hec tā veritatis am
ca phiā manauerit / quā dei donum fuisse nemo
dubitat / quanta sit inter illius opinione et xpris
tianorum fidē paritas / qui scire volet legat ipsis
Augustini cōfessionum librum vii. vbi reperiet i
omnibus fere que de verbo dei dicunt a nostris
platonem consentire / preterq̄ in susceptione hu
mane carnis / vbi non contradixit ille sed siliit.
Hinc est quod in eisdem confessionum libris scri
ptum est. Ceterum philosophorū scripta plena
fallaciariū et deceptionū secundū eumenata hōmī
di quod ait apostolus / in platonice autem modis

omnibus predicari deum et eius verbum Sed e
go video quæ cuiusde in idē quod mihi cōtingere
meditabar incubueris Deinceps igitur i perpetu
um cōhibeo finis quidē vite quia studioꝝ plato
nis fidelissimꝝ testis erit nō est preternittendo
sub capite morientis Sephiōis nūmos cōstat i
uentos vt nō minus vix de hoc q̄ de carneade
dici possit q̄ vnus fuerit et philosophādi finis z
viuendi obht annis etatis vno et octuaginta ex
actis Mira res dictu ipso suo natali die / q̄ obit
ut in epistola quadā meminit annens Sene
casmagi qui tunc sorte Athenis erant immolauē
runt defuncto amplioris fuisse sortis q̄ humane
rati quia cōsummasset perfectissimā nam ex / quē
nouē nomies multiplicata cōponunt .

De studio aristotilis .

Ut apud aristotilē minus temporis exigam
causa est mora longa quam apud precepto
rem traxi. Accedit q̄ quecunqz ferme de ipsius
laudibus dici possunt iam vulgo et scolasticis d
nibus nota sunt Sed quoniam illustria nomina
recensentem tantam viri doctrinam siluisse ne
phas est quid aliud de ipso dicam q̄ quod Ma
crobius Hic vir tantus nihil mihi vi detur igno
rare potuisse accepimus a grecis hodie etiam a
pud eos platonem propter ingenij singularitatem
quandam altitudinem diuinum Aristotilem ve
ro propter scientie vbertatem demonium dici

Innumerabilia de hoc ex tunc magnorum virorum
 testimonia sed res tam clara ut teste non egeat.
 Itaque non solum multus in conquirendo quid a singu-
 lis in huius gloriam conferatur. **M. Cicero** cum
 summo ingenio scientieque copia preditum dixis-
 set / de eodem loquens **Aristoteles** inquit / longe
 omnibus (platonem semper excipio) prestans et
 ingenio et diligentia. Eandem sententiam ferre
 videtur **Augustinus** ubi in ipsis libris de civita-
 te dei post memoratum proxime supra sermonem
 habitum de platone sic adiecit **Aristoteles** pla-
 tonis discipulus vir excellentis ingenij et eloquij
 platonem quidem impar / sed multos facile superans
 Ac si commentatorem eius **Averrohem** audire veli-
 mus / iuratus testis ubi res exigat firmabit na-
 turam in hoc viro fecisse potentie extremum com-
 parantemque sibi quempiam ridebit. Ego utro-
 que audiens silebo et si loqui cogar dicam illud pa-
 storium carmen. Non nostram inter vos tantas
 componere licet.

omne prole dicitur
 et phoz gallic. yta
 lie & mag. hyspa
 maz. et bram e
 az. extollit p
 cunctis phio

De studio Socratis :

Pervertit ordinem temporum maiestas rerum
 Primus omnium / **Socrates** humanam doc-
 trinam singulari studio complexus : phiam usque
 ad eum diem circa stellarum cursum et celi dimensiones
 variis ambagibus hesitanti in terras attraxit /
 et in verbis atque intus mortalium precordiis
 propagavit incipiens de animorum morbis ac mo-
 tibus remediaque et virtutibus tractare / moralis

primus artifex ut ait valerius vite magr̄ optimus
De studio demostenis.

Sed ubi demostenē relinq̄ q̄ nemo vnq̄ la-
boriosus nemo per plures oblectantis natu-
re difficultates in altū reptauit / perplexitatē lin-
gue exilitatē vocis / fragilitatē laterū / et impotē-
tes arterias adiecerat ei fors nascendi: vna ex
aduerso studij assiduitas fregit hęc omnia oris tor-
porem sepe quod exprimere nequibat iterādo dis-
cussit / opxosa exercitatione vocis ac laterū r̄me-
dium adiuuenit / vt in quibz maxime sibi displi-
cuerat in eisdem postea aures auditorū singulari-
us demulceret. Plurimos versus vno spiritu per-
montem oppositum impigretqz gradiens exdebat
Ne ne in concordibus fori murmur ac dissonum
vulgus horresceret / iuxta procellosum xlagz vn-
dis obstrepentibus plenoqz interdū lapillis ore
perorabat / vt inde digresso et talibus impedimen-
tis libero / nil difficile uideretur Eleganter itaqz
valerius habuisse hūc cum rerū natura certamē
dicit / sed uictoriam retulisse Quorsum vero tante
laboribus si me interrogas / ad sūmum eloquen-
tie fastigium Quod non segnus apud suos q̄ a
pud nos *M. Tullius* apprehendit ac possidet.
Et iste quidem tenax ppositi atqz amantissimz
litterarū sequēs vo etiā amentissimz videtur.

De studio democriti.

Democritus immoderato studiorum impetu
 euectus existimansqz in primis magnamo
 lientibus onerosam diuitiarum sarcinam / refer
 uata sibi ad necessarios vsus modica parte patri
 monij / residuum patrie sue dono dedit. Quod ne
 quis exiguum putet / tantas fuisse opes ut patri
 eius laus impensa fuerit / persarum regem cum il
 lo imenso exercitu mille milium armatorum ha
 buisse conuuiam. Sic iam leuior expeditioneqz p
 sectus athenas ad studiorum fontem assiduo
 disaplinarum hauritu discendi sitim compescuit.

Mirum hoc mirum facit carior abiecta sarcina .

Siquidem rarus idem varias p̄magines que p
 oculos corporeos in animam irrumpunt / cogitati
 onis acumen obtundere / ut huiusmodi fantas
 matibus aditum obstrueret oculos sibi passus ē
 erui / Hecqz in Historijs grecorum contineri Auc
 tor est aulus gelius. Apud Ciceronem quidem i
 ta scriptum est Democritus luminibus amissis
 alba scilicet et atra discernere non poterat / at ve
 ro / bona / mala / equa / iniqua / honesta / turpia / utili
 a / inutilia / parua / magna poterat sine varietate
 colorum licere viuere beate / sine notione reruz
 non licere. Atqz hic vix impediri aciem conspice
 tu oculorum arbitrabatur. Et cū alijs sepe quod
 ante pedes esset non viderent ille infirmitatem o
 nem peragrabat ut nulla extremitate cōsisteret
 Nec ille. Mihi vero cui minus est animi in inues
 tigatione quidem veritatis cuius desiderio demo

fuln. d. ecn

critus ardebat ad excitandū animū nō leue cal
car habere videntur oculi quomā si philosophū
di principiū fuit admirari vnde oro crebrius at
qz profundius q̄ p oculos admiratio in animū
descendit. q̄obx̄ flagrans huius ppositum miror
sed mane cōsilium obstupesco .

De studio carneadis.

Carneades non segius sed aliquanto mo
destius Neqz enī sensus sibi corporeos absci
dit sed eoz vsū rationis imperio subiecit Tāta
quidem intentione ferebatur ad id quod mente
cōceptat / vt quocūqz se voluerit totus illic eēt /
deniqz ad mensā sedens / nō abū potumqz sumē
nō sumptū ad os ferre meminisset nisi mellissa q̄
dam que sibi pro cōiuge seruebat apprehensam
leuit dexterā ad obsequiū neglecti corporis retu
lisset In hoc pfecto verificatū est quod phis pla
cet / docto viro cogitare eē viuere Sic enī vixit q̄
si cogitationibus aletetur Idē disputaturus cum
crisippo hellebori haustu sese ante purgabat & ad
uersus acutissimū hoīem suū aciebat ingenium
Inter has curas lxxxix etatis ānos nusq̄ inter
rupto studio transegit Hic est ille carneades quē
graues et indecisas paripateticorum et stoicorū
lites honorarij more arbitri / diffinire solitus au
tor est Cicero.

De studio Crisippi.

Non differā Crisippum qui disputator an il
laqueator eximus lxxx. vite sue ānos ita

ptitus ē ut plus dimidio in vnius ingentis volumine studiū impenderet/ nec residui temporis momentū perire passus Itaqz tam multa scripta e didit/ vt ad eoz cognitionez cois hominū vita nō sufficiat. Studiū laudo subtilitatē hominis laudarem nisi occurreret quod apud Senecam inueni Crisipi acumen inquit in seipso frangitur qđ de vno dictū innumerabiles tangit.

De studio cleantis.

Cuius ut Ciceroni placet magister ut vult valerius discipulus cleantis et studiosior et viuacior fuit/ ut ad nonū et nonagesimū annum docendo discendoqz prueniret Et diebus quidē agitatione mētis aduersus ignorantia noctibus vero aduersus paupertatē corporis labore pugnaverit/ duae res difficillimas uigilantissimo subfugerit ingenio.

De studio isocratis

Par etas isocratis qui assiduitate studiij preseruatis ad extremū ingenij viribus quarto et nonagesimo etatis āno librum scripsit iuuenilis roboris atqz animi testem. Ipse post quinquentio superuixit. Sic est ille graecus orator de quo in saturnalibus qđ primum omnia uerba soluta et uaga sub numeros arcant. **Q**uod si sic accipimus ut carminis inuentorem estimemus ratio temporum obstabit. **C**onstat enim et **T**ullius in rethoricis testatur hunc et aristotilem

fuisse coetaneos. Et aristotilem vero iam Roma
florenti floruisse non ambigitur.

Rursum homerum et hesiodum grecorum poetarum pre
clarissimos ante conditam romam fuisse idem Tullius
testis est. Inuentor ergo non carminum sed
numerorum fuit eorum quibus utuntur oratores /
quod ipse marcus tullius de oratore diligenter
exequitur / docens et hoc serius inuentum et ad id
emulatione poetarum fuisse peruentum / quod eos
letius quam oratores audiri sola numerorum suauitate
perpenderant. Atque illud adiungit non fuisse pro
cratem huius inuenti principem. Quippe enim trans
matus et Gorgias precesserunt uterque numero
rior. Sed idcirco huius rei titulum ad procratem
peruenisse / quod in eius exercitio moderatius se
gesserit / quando Gorgia senem adolescens ipse ca
stiganerit repperit in thessalia / et huiusmodi numeros
que festiuitates appellabat i tempestiuus abutentem

De studio Sophoclis .

Quintum hic adhaec studiosum senem Sopho
clum qui iuxta centesimum etatis annum in extre
mo vite exitu tragediam scripsit Edipodem . Qua
sola ut valerius ait omnium eiusdem studii poetarum pri
mum gloriam potuerit / sicut sepulcro eius inscriptus
gloriosum sed veridicum epigramma testatur.

De studio Diodori.

Diodorum quendam stoicam refert Cicero
domi suae tecum multos annos vixisse sed pro
caecitate multo quam prius diligentius philosophie

operā dedisse / fidiibus quoqz vsū more p̄tago
reo et lectioni librorum / quo vno modo poterat a
lieni luminis auxilio dies noctesqz tribuisse: ad
huc quod vix absqz oculis possibile videtur & ge
ometrica tractasse iubentem discipulis / vnde et
quo quamqz lineam duci vellet:

De studio solonis.

Que solonē quem primū poni par fuerat in
extremū reuocamus Sed in multis collegiis
obseruatū / ut etate et gloria priores ultimus ce
neant locum Studium igitur solonis ac doctrina
multis et magnis testibus cōstat. Sive enī ope
ris effectus cōsulis et ille nimirū toto orbe illuf
tres attheniensū leges hunc auctorem recognos
cunt Sive ipsiusmet testimoniū expectas. Et ip
se quidem de se loquens ait / se quotidie discētem
aliquid senescere Sive famā publicam peritūta
ris / et hęc tibi inter illos primos sapientiē p̄fesso
res p̄fert Hand dubie solonem Sive sūm̄ p̄bi
auctoritatē maui / et in platonis Thimeo Solo
nem e numero septem sapientum primarium in
uenies Sive vite finem interrogas / qui de acti
bus humanis incorruptissimus testis est / ille te
docebit quāntus in eo p̄ctore uiguisse studiosū
ardor / quem nec senescētis corporis trina nec ge
līde mortis vicinitas possit extinguere non habu
it ad studium p̄teraxatas horas semper in exerci
tio mentis erat. **I**n hoc vnum uiuebat ut dis
ceret / nec discere potuit nisi dum uixit

nec vivere voluit nisi dum disceret. Vtrumq; igitur pari fine conclusit. Siquidē quod multi faciūt auctores in illo supremo fugiētis vite spū / cū infassidentes sermo forte grauior eēt q̄ boetius / ille sollicitus senex moribundū caput extulit / et opinātibus amide ipsū q̄ tali statu multis accidit et īusitatum corporis motū aculeo mortis vrgeri. Atq; ideo quidnā sensisset interrogantibus volo inquit. Hunc vstrū sermonē intelligere et mori. **Q** dignā vocem eꝯ auctori nulla more nocet. Neq; solū prudētia ceterisq; laude dignis vt est apud platonē prestitisse videtur **S**olo: sed etiaz carminibus / qui si nō perfūctorie / sed dedica opa poetica / exēratatus fuisset nec īp̄dimēto belloꝝ civilū que cōceperat obmīssisset / forte nec minor Homero fuisset: nec Hesiodo. Et hec studioso docetq; vtustatis exempla sint

De studio Roberti regis Sicilie.

Quod q̄o posteritas dicet / quibus p̄p̄ualis inter pronepotū populos ignauia nostra purgabitur Libidine auaricieq; studiū incessit omnis pene mortaliū labor huc respicit. Si quis ē / q̄ ad studia honestarum artū applicuisse videatur animū / is tamē q̄ p̄mū scolas ingreditur die / de p̄uiciāria mercede iā cogitat. Nos ergo nō tā studiosos q̄ mercenarios voco / nihilq; plus eis q̄ plagi aut telluris aratoribus tribuo / nisi q̄ illi manus et corpora / hi linguas et

ingeniū venales habent/ eo sediores quo pulchri
ore parte hominis seruiunt Sed cur inuis et ni
hil profuturis imoror querelis/ Cur nō potius ve
teribus referam/ recentibusqz manem et vacu
am memoriā excutio/ si quis vsq̄ eēt ad r̄dimē
dum etatis nostre pudorem satis efficac. Et pu
to nec maiorū vmbrie nec successorū linguīs ne ī
fulcent fortiozem clipeū opponi posse roberti Si
alie regis nomē is enī non post labores studioz
quod de multis vidimus in altiozem peruenerat
statum/ sed in regia natus/ imo quidem fidici fas
est Rex anteq̄ nascetur nō patre tantum sed tā
paternis q̄ maternis amīs et proavis ortus regi
bus/ educatus in amplissima fortuna/ tot prorū
pit obstantia rex puer Et vt simul cuncta cōple
ctar nostro seculo genitus/ processu autem eta
tis variante fortuna maximis periculis circum
uentus aliq̄dū passus est carcerem. Nec minis
nec insulābus/ nec Blandichs fortune/ nec miser
tia temporum a studijs abstrahi quīuit vniq̄ seu
pacis seu Belli negociū tractaret/ seu curam cor
poris ageret per diem et per noctem ambulans
sedensqz libros prope se voluit **Q**uāntis eius de
rebus altissimis sermo erat/ et quod de cesare au
gusto diximus hic multo minore et quasi nulla
profus subsistente materia diligentissime sem
per custodiuit/ ut ingenia seculi sui complectere
tur benignitate regia/ et inuentiones

no
nouas recitantibus non tantum patientissimus
auditor/ sed plausor et humanissimus fautor affi-
teret. Nec vita eius vsqz s̄b extremū fuit. Nil
vnq̄ puduit addiscere senem philosophum et re-
gem nil noctis quoqz cōmunicare piguit. Hoc inti-
mum in ore habuit discendo docendoqz sapientē
fieri. Quanto deniqz litterarum amore flagraue-
rit vel vna vox eius indicat/ quam ego meis auri-
bus audiui. Dum enim die quodam multa collo-
quens ex me quesisset. Cur tam sero eum visitas-
ses/ et ego id quod erat terre marisqz pericula nec
non et impedimenta fortune varia traxisse votū
meum dicerem/ incidit nescio quomodo francorū
regis mentio/ interrogante eo vnq̄ ne in illius au-
la fuisset/ respondi/ nec vnq̄ quidem me cogitas-
se de hac re. Subridente eo et rationem flagitā-
te/ quia illiterato inq̄ regi inutilis/ et inde super-
bonerosus esse non placuit/ dulcis mibi satis est
cum paupertate mea sedus ratum seruare q̄ptem
ptare regum lūnam. **I**n quibus nec quemq̄
intelligerem nec intelligerem a quoq̄. Tunc ad-
iecit audisse se q̄ primogenitus regis litterarū
studium non negligeret. Cui ego idem me audis-
se respondi/ verum id patri molestum vt ferunt/ se-
um/ filij p̄ceptores pro suis hostibus ducere.
Quod an verum sit/ neqz nunc assero neqz tunc
asserui/ sed ita famam loqui/ atqz id mibi omnē
adeundi cogitationē vel tenuē p̄adisse narraui/ q̄

audito ille generosus spās infremuit / et toto cor
 pore cohorruit / et post aliquantulū silentiū fixis ī
 terrā oculis et vt frons testabat nō sine magna
 indignatione trāsacta singula enī acsi p̄ oculis
 Haberē teneo caput extulit ait mihi Sic ē vita
 hominū sic sunt iudicia et studia et volūcates va
 rie. At ego iquit iuro dulciore et multo cariorē
 mihi litterasē q̄ regnū Et si alterutro curendū
 sit equanimus me diademate q̄ litteris caritur
 Vox v̄tē p̄hica et oīm studiosorum hoīm v̄ne
 ratione dignissā: quantū mihi placuisti / quācū
 studijs calcar addidisti / et q̄ profunde et q̄ tena
 citer meis p̄cordijs inhesisti. Et de studio q̄dez
 regis hactenus. Quid loquar de doctrina Certe
 qui vel odio vel obtrectandi consuetudine multa
 virtutibus detrahūt scientie sibi titulum nō in
 uidēt / Sacrarū scripturarū pitissis / p̄hice carissis
 alumnus / orator egregius: incredibili p̄hice notici
 a / poetriam nō nisi sūmatim attingit cuius vt sepe
 dicentē audiuī in senectute penituit. Non inuenio
 suscepti sermonis exitum / nisi aliquid de me ipse
 gloriē Veneram Neapolim clarissimie fame vo
 cabus experrectus / et illud vnicū seculi nostri
 miraculum visurus: letus fuit aduentu meo / vt
 qui de me grande magis q̄ v̄tē aliquid audiuisset
 In longum eam si singula prosequar Visum
 est mihi tandem lauream poetriam quam a tene
 ris annis optaueram sibi potissimum debere

No² Xibū dig^m rege

Neqz enim ante clariorem tam insueti munerie
auctore videbar habiturus: quã cum sibi narraſ
ſem regius ille animus vt qui nullam niſi in alti
et glorioſis actibus voluptatẽ caperet gaudium
ſuũ cum verbis humaniſſimis cum ſedere fronte
ſerenitate teſtatur eſt. Ceterum vt ipſe exeam/
vbi paruitati mee altiffimũ illud ingenium condeſ
cendit cũ quedam de arte poetica ac de propoſito
et differentie poetarũ deqz ipſius laurẽ p̄pri
etatibus dixiſſem/aurẽ eius animãqz tangẽtia
multis audientibus hec mihi tribuere dignatũ
vt aſſeret nõ parua temporis ſui partes poetice
ſtudie impenſurã ſe fuiſſe ſi que ex me audierat
ab ineunte etate cognouiſſet. Ego autẽ primum
videre incipio contigiffe mihi quod ſemper cogi
taui: vt ſenſim longius ferat quotiens p̄dulcie
cõmemoratio incidit illius anime que vt celus
quoqz decoraret ſibi quidẽ etate optima mihi at
regnĩqz ſuis imature nimis hinc abũt. Multos
forte p̄terea me plaudente verum ſcriptores a
lii memoratu dignos ſcriptis ſuis inſerent. ego
quidem et ſi incommittatũ non debere regem eẽ ſci
am tamen quod dolens indignanſqz profiteor e
tate ac p̄doneum ſibi comites nõ inueni. Nũc quo
niam inter virtutum preludia ſatis heſiſſe mihi
videor deſiderium lectorie diutius non traſham
ſed huic primo libro velut quodam totius opis
veſtibulo me tam ſtatueris inter ipſas virtutes
ſacrum et neglectum hominibus habitantes do

malū ingrediatur nō equidem ut incola sed vt pe-
grinus obstupens paucorū glorie quos rex ges-
tarū meritis limē illud transiuisse video.

Frāncisci petrarche poete laureati rerū memo-
randarū liber primus explicat.

Ināpit secundus.

Ingredienti mihi quidē reuerēter velut
religiosi cuiuspiā tēpli fores primoge-
nita sororū occurrit in limine Ea est
prudētia que nihil ē aliud vt a mar-
co Tullio diffinitur nisi rerū bonarū et malarū
scientia sine qua vt philosophis placet ne dicas
haberi sed ne intelligi penitus vlla virtus potest
Nec posset minutius sed triphariā breuissima par-
titione deducatur in pręteritorū memoriā/ presentū
um intelligentiāz/ prouidētiā futurorū Et quo-
niā per partes cōmodissime omnis tractatus ab-
soluitur a memoria quidē simulqz cū virtutum
prima ab homine quodā ingenti principe initiūz
reptendum est.

De memoria Iulij cesaris.

Duo Iulio cesari hoc in primis etiā ab hosti-
bus datū scio/ ut memoria polleteret eximia
De qua Marcus Tullius ait/ qd nihil soletet pre-
ter iniurias obliuisti Et lege fit et scribēz andiē

ad dictare solitus traditur Epistolas de rebus maximis quaternas dictabat alij seipse manu propria quintam scribens ac si calami eximeres septenas pariter dictabat. Que quidem velocitas an voluntas promptissimi ingenij an amplissime firmitas memorie dici mereretur incertum est. Siquidem celeritas ingenij tenacitas memorie laus est. Quodlibet ei nomen imposueris magna res in primis et mirifica tam facile singulis adesse tam fideliter omnium meminisse.

De memoria Quinti fabij maximi.

Nec sum nescius huius quoque rei singularem Quinto Fabio Maximo laudem contigisse inter multa nimis que ipsius viri gloria extollit hoc non in ultimis posuerim quod ingenti quadam fuit noticia vetustatis. ac memoria de qua est apud ciceronem quod omnia non domestica solum sed etiam externa bella memorie tenebat. Itaque minime miror quod bello punico secundo cui procelle iam grande evus interfuit dicta eius consiliaque tum in populo tum inter primores patrum pro oraculis habebantur. Vere enim mihi videor dicturus quod multa transacti temporis meminerunt nisi obtuso nimis crassoque sint ingenio fore quodammodo futurorum uates.

De memoria Lucij Luculli et Hortensij

Sed cum duplex memoria sit una rerum altera primam qualem in Fabio modo reculi talem in Lucio Lucullo amplissimo et

Imperatore simul et p̄hō admirabiliter comperio
vigiſſe Secūdam habuſſe videtur Fortenſius
Viriusq; teſtis eſt Cicero coetaneus amboꝝ.

De memoria lucij Scipionis.

Et oībus autē gentibus ac ſeculis nullum in
hac re facile pretuleri lucio Scipioni ſi mo-
do verum eſt quod tradunt ipſum populo etiā ro-
mano nomina reddidiſſe. Mira et ſpaciōſa capac-
tas vbi tam multa et tam varia nomina locum ī-
ueniſſent. Res quidē p̄ne incredibilis niſi eam
multa inter quos plinius ſecūdo proprio teſtimo-
nio confirmāſſent.

De memoria annei Senecæ.

Ut autē romanos externos q; cōueniens et
extrema participans iunctura cōglutinēt lu-
cius anneus Seneca cordubēn̄ originis ſed roma-
ne virtutis hāc diuinā ſibi memorie vbertatē vſ-
q; ad miraculū cōtigiffe teſtatur. Nec credibile ē
tantū virum falſo quicq; gloriari. Aut enī ſe duo
milia nom̄ recitata eodē ordine reddidiſſe. et du-
centoꝝ atq; amplius diſcipuloꝝ cotidem vſicu-
los cū ſinguli ſingulos dixiſſent ordine retrogra-
do recitaſſe. Nec inferior laus illa que ſequitur.
Addit enī eā ſibi memoriā fuiſſe nō ad cōplecten-
dum ea que audierat ſed ad cōtinendū quoq;.
Quorum alterū ex agilitate cōſequendi facultate
dimittendi alteruz ex retinendi diſcurſe capi-
endi ſegmētē annexā habere cōſuevit.

De memoria latronis porcū.

Latronic porci memoria mori dicit Seneca
preierat nisi ille scriptis eam suis comen-
dasset Tantum vnius clari mansurique nominis
fidelis valet amicia que amicum morti eripit
secumque perpetuat. Inter multa mirum que de
latrone suo dulciter familiariterque commemorat/
memoriam illi et natura validam et artificio mu-
nicam tribuit et capax simul et tenax. Ita-
que nec que scripserat letitabat satis erat scripsit
se cum id ipsum celerime faceret in transactu di-
dicerat nec que semel seferant auelli poterant.
Memoriter quecumque dixerat seruabat Quia me-
morie felicitate fretus librorum auxilio non ege-
bat scribere sed in animo gloriabatur. Et que il-
lic scripserat sic in expedito habebat ut nec in v-
bi quidem vllius vnquam recordatione laberetur/
quasi librum sub oculis habens loquebatur pro-
ponebatur cuiuspiam ducis nomen tanta merat
historiarum memoria gesta illius celeriter et ex
tempore narrabat. Non seu pridem cognita de-
promeret sed velud modo scripta perlegeret. Et
hunc quidem latronem iuxta senecam suum locum
ut debitum et uterque profecto gratum reddidi.

De memoria cuiusdam Inominati.

Idem alterius memorie miraculum tetulit
nomen eius tacens scilicet qui poema reces-
ab ipso qui illud ediderat auditum tam celeriter

arripuit ut mox suum eē cōtenderet Argumētū
satis violentū asserens q̄ ipse memoriter id recede
ret quod recitator primus et verus auctor carnis
nequiret/preceps quidē fame cupiditas/ sed inter
raras nature doctes miranda vis memorie .

De memoria Themistoclis .

Themistocles occasu ad orientē verso primus oīm gre
cie gentis Themistocles occurrit qui inter
grauissias occupatōes publicas priuatasq̄ tūc
toꝝ cōciūū suoz noīa et erat Athenis natus i me
moria tenebat Stupidū negociū nisi **L.** Sapiro
nis mentio precessisset Idem indigno exilio coa
ctuscū ad xersē persaz regē se cōferre decreuis
set/breui temporis spacio persicū prius idē roma p
didicit/ne quid in primo colloquio peregrinū au
res regis offenderet Itaq̄ minus miror tantie
nature preditū muneribus artificiosam memori
am cōtempnisse Que tūz in greca reperia apud
nos hodie vulgata est Quam tūcā eius artificiū
perito sibi pretermittenti respōdit malle se obli
uiscēdi artem discere visa quidem auditaq̄ om
nia memorie adherēbant Et idcirco nō tam no
uis sarcinis vrgere q̄ turba rerū innumerabilis
pregnatiū p̄ctus exonerare cupiebat .

De memoria Cincadis .

Cincas quoq̄ clarissimam huius excellen
tie gloriam consecutus est / qui legatus a
pirro romam missus postero q̄ urbem ingressus
erat die homo aduenticius et alienigena vnuer

sum senatum proprijs nonnibus salutavit sunt
qui equestrum ordinem sunt qui vrbanam plebē
senatui circumfusam adiungant operosus saluator ac
diligens et si ob aliud non venisset.

De memoria Ciri persarum regis.

Cirus persarum rex etsi maximis exercitijs
precesset omnium tamē militum nomina me-
minerat Mitridates vero duarum et viginti vt
notiores q̄ de illustribus historie loquuntur / vt a-
gellius quinqz et viginti ut antē plinius quinqz
gentium que sub imperio eius erant diuer-
sas linguas nonerat / et ut iura cuiuslibet p̄imo ser-
mone redderet / et in contionibus singularum na-
tionum interpretem non requireret Que res et illū
militibus et hunc populis suis acceptissimū fecit

De memoria carneadis.

Arcumū mihi nunc sed nullā precedentium
in ferius memorie monstrum differendus ē
Carneades quidē ut aiunt in grecia que quis e
Bibliothecis uolumina educeret in morem legētis
memoriter reddebat. Huic vero dici potest super-
uacuos codices fuisse. Sic profecto nō scribebat i
animo tantum sed sculpebat. Tempus est et pre-
sentia memorandi.

De memoria cuiusdā amici sui inominati.

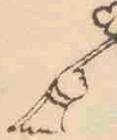
Hilicis quā me ab adolescētia ad hāc etate
trāmulas et domo et priē laboribus pericu-
lisqz iactatus est / ut otiosum ferme nullum

tempus inuenerit/ quo nihil huic de qua loquimur
 facultati potest esse funestius. Vaga enim mens multa
 complectitur pauca stringit. Ceterum huic inter vari-
 as et innumerabiles ac disserpentes animi curas/ in-
 exhaustam quandam memoriam militarem insitam
 animaduerti/ que exbreo in horrore compulsi co-
 gitante. Quanto uberius fuisse si eam sibi quod
 studiosi homines solent circūvallare et fulsere quod
 tidiana lectione licuisset. Vidisse semel vel audi-
 uisse satis est/ nunquam obliuiscit. Nec res modo me-
 minit/ sed verba/ tempus et locum/ ubi quid primum
 accepit. Sex totos dies aut longas noctes col-
 loquendo transigimus/ audiendi namque cupidi-
 or nemo est/ post annos vero suborta earundem re-
 rum mentione si quid forte plus minus ue aut a-
 liter dixissem submissa voce contestim amonebat
 hoc me aut illud verbum mutare. Admirantique et
 vnde nosset percontanti/ non solum tempus quo
 id ex me audiuisse. Sed sub cuius elias umbra
 culo ad cuius vndam fluminis in cuius maris lit-
 torum/ cuius montis in vertice longinquas enim se-
 cum oras circūm me singula recognoscente me
 morabat/ iterum et iterum expertus fateor ad lo-
 quendum illo presente. Quod vel cautior certe ut-
 ra vidior factus sum. Et tunc quidem memoria sub
 armis/ at sequens sub amictu religionis inter li-
 bros habitat.

De memoria clementis papae septi.

Remēs sextus egregius nūc romulei gregis
pastor tam potentis et inuicte memorie tra
ditur ut quicquid vel semel legerit obliuisci etiā si
cupiat nō possit Hoc sibi et studioꝝ nutritrix alma
pariseos et orbis vniuersus tribuit. Ego enī & si
sepe ante pedes eius fuerim tamē de hac re nihil
præter famā habeo cui facilius accedo recolēs id
sibi nō nouiter tributū sed ante dñm q̄ hoc fortu
ne culmē ascenderet in quod euecti creāstræpen
tibus adulandū turbis vere laudis iudicium amī
ferunt Illud additur miraculo hanc tantam sibi
memoriā magno quondam capitū itū cuius ad
huc testis etas extat ingens supremo vertice cica
trix puenisse Memorabilis casus si modo verus
Hoc enī habet inter multa clarorū admiratiōniā
fabulis aperire solet Sed si ita ē compensetur hoc
tam felici vulnere illorum casus duriores de quī
bus ē apud plinū Quorū alter itū lapidis litte
rarum oīm/alter precipiti casu matris et affini
um & p̄inquoꝝ/tertius aut morbo seruorū suorū
quartus etiā proprii noīis oblitus ē Hec sūt exē
pla memorie de qua p̄fundius loqui difficile & al
terius tēporis opus Sicut enī nulla copiosior ā
ditior ē animi suppellex/sic nulla fragilior/ nulla
fugacior Hinc ē q̄ prima oīm senescit. Cuius rei
nō solum seneca sed experientia ē testis Et plusca
lum indigēs reparatione opis indiget et casibus
ac morbis pluribus exposita ē quin et ipso valitū
dñis viuente flore vel curis acerbis vel somno

no sat
ayra.

gravi vel perturbatione ridicula denique leuissie
 et innumerabilibus ex causis ita repente nonnunquam
 animi destituit ut attonitus rerum omnium ignarus
 et loci et ipse et non absentum modo sed astantium
 postremo suimet obliuione cessante confundatur nisi
 si confestim reuollet ipsa que fugerat deinceps ad se
 cundam prime virtutis partem transeamus.

De secunda parte prime virtutis scilicet prudentie
 que intelligencia et de subdinitione ipsius de qua
 bus matris tractabitur in isto libro.

Intelligencia in rerum presentium cognitione
 sita est. Hanc visum est nobis subdistingue
 re. Est quoddam genus hominum precipiendis lit
 teris potissimum quos vsitato nomine ingeniosos
 appellamus quos in actibus humanis hebetiore
 sint interdum mentis acie. Alii ex diuerso ad res
 gerendas acutissimi perceptioni litterarum inha
 biles habentur quos quisque vel sagaces vel cau
 tos vel sollertes dixerit puto nec a vero nec a com
 muni hominum sermone deuiauerit. Quibus ma
 gna pars conuenit eorum que greco uocabulo stra
 tagemata appellant ubi scilicet in re publica p
 qualitate negocij presentis subito capitur confi
 lium. Est autem tam in longinquum tempus con
 filij effectus extenditur ubi locum sibi vindicat
 prouidentia que tertia prudentie pars est per quam
 non tam presentia quam ex presentibus siue preterito
 rum collatione futura noscuntur. In his enim nisi
 fallor omnis prudentia vsat. Has igitur partes exequar

¶ pⁿo tradoz
7. h. l. 2.

Hoc ordine ut agā/ primo de ingenio cui eloquen-
tiam adiungam/ que magna pars eius vbi facci-
as quoqz et illustres verborū iocos dictos ex tem-
pore in vnū colligam/ quod ille maxime dulcis e-
loquentie fructus videatur auresqz fatigatas
mulcens et mestū animū exhilarans Et qui si lo-
cum et tempus obseruauerit cōsiliat audientius
fauorem/opinione quadā agilis et iocunde prudē-
tie. **H**inc de solertia que operationes aut verba
hominū cōcernit expediam Et licet nō ignorex sa-
pientiā quiddam maius ac sublimius importare
q̄ quod vel prudentie vel cuiusq̄ virtutis cōtine-
atur angustis/ quia tamē rerum floridiora car-
penti p̄tereunda huius mentio nō fuerat/ nec ali-
bi oportunitus poteram. hoc loco sapientie exēpla
que clariora videbuntur interferā. **P**ost hęc pro-
uidentiā ipsam in p̄p̄is finibus locabo: hoc ē
ut ex rebus bellicis sed ex ipsa hominū vita et ex
cōi rerum agibiliū aceruo proferantur exempla
vbi p̄mixtum et de cōiecturis agam/ mox de ora-
culis. de somnijs de omībus/ de potentis: qđ
hęc quoqz i anteriora prospiciant q̄ breuissime p̄-
stringaz **N**ouissime stratagematicū tractatū par-
tim secundā parti tertiam prudentie vni ma-
ris necessariā representantē adiciā/ que copio-
sa et ampla materiaz necessario i plures particu-
las secāda. **Q**uipe cū de vna nō tantū apud gre-
cos sed etiā apud nrōs itegri sint cūctoꝝ libri
qz secundā p̄missionis ordinem de ingenio prius

est agendū præfari libet / quæcūq; fere studiosoz
nomina collegi eadem et ingeniosoz esse hominū
Sed repetitionem minime necessariā effugiens
quorundā hic nomina conquirā quorum nō tam
studium q̄ ingenium nobilitatum est Ad hoc nō
nudiz incompti sed eloquentia vestiti ingenij exē
pla: presens habebit locus

De ingenio et eloquentia virgilij.

Iter ingenia latinoz si mihi iudicij locus
libertas nō eripitur / nescio quem virgilio
pretulerim. In quo si sic intelligatur ut animus
meus fert / puto quisq; opm eius elegantia et in
singulis verbis lumen aliquod sub nube poetica
ad hoc et sententiarū grauidam veritatem ac diuī
in stili artificium diligenter introspererit: fatrebi
tur doctrina posse aliquos excellere / ingenio for
tasse neminem. Nam de eloquentia quid aliud di
cam nisi quod macrobius / qui quatuor eloquentie
generibus collectis / de quibus mox agam ego /
vnumquodq; genus suo separatim tribuit / aucto
ri vni virgilio simul omnia dare non timuit. Ce
terum tam illustris hoc eloquentia atq; hoc vt
ait Seneca diuina facultas ingenij oratione solu
ta virgilium destituit Quid enī potest in carmini
bus nullum nescire arbitror: qui vel semel casta
lio de fonte gustauerit.

De ingenio et eloquentia Tullij ciceronis.

Sed quod ad sumam spectat eloquentiaz cō
sensus latinoz omnium M. tullio / grecoz Vo

demoſtēni palmā ſfert Ego autē dilato parū demo
ſtēne donec grācius inter ſuos colloctur de Cice
rone primus dicā Quem iatim eloquiū primāpem
ſine dubitatione ꝑ ꝑhiſ/oratoribus/historicis/et po
eticis cōcorditer viſū eſt Quod ipſum et catholica
tractatores aſſerūt et vulgo iā ita eē ꝑſuaſū eſt
verum. Verū vt idem ipſe tullius ait in quodam
loco vtar in re certa teſtibus nō neceſſariē ſigu
loꝝ teſtimoniē ꝑtermiſſis Ad ipſius eloquēcie
vim paucorū ſed illuſtriūz notiffimorū effectuū
cōmemoratione demonſtrādā proꝑro Hec ē qui
dem q̄ fortiffimis ſeptū armis nihilqz nō auſur
Catilinam in armis exterruit/et de incendio urb
ac ciuū ſanguine cogitantē trufit in exilium que
memia romana/ que theatra: que templa/ que ar
cem capitolij/ que honorum latee/ que totum den
qz corpus impij miſerrime impendentiqz iam ꝑ
ripuit ruine Quo merito primus omnium vt tes
tatur plinius patens priē appellatus/primus in
coga triumphū lingueqz lauream meruit: facin
die litterarūqz latinorū patens omnium trium
ꝑhorū lauream adeptus. Maiorem ut idem ait
quanto plus eſt ingenij romani terminos in tan
tum ꝑmoſſe q̄ imperij Adidit etiam ceſarem
dictatorem ipſius quondam ciceronis hoſtem de
eo talia ſcripſiſſe: ex teſtis iūmicia teſtimōio ſi
dem querens. Hec inquit eſt illa faciundia q̄ ver
rem audacem hominem ſcoleſtumqz criminibus
ſuis oppreſſit que ad vltimū archiā ꝑceptorem

ſ. Jul. 2. de elogijs
C. 2. 202016

quondā suum in ciuitate retinuit. Et de tenui se-
 mente vberimā messem egenti reddidit colono
 Que cōtentiones agrarias frumentariasqz dis-
 cussit que rosario scēna tumultus reo impunita-
 tem quesuit: que mirabilem sepe periclitantibz
 de salute capitis veniā impetrauit. Nec eadē deio-
 tharo galacie regi ligario capitaliter accusato
 sub hoste potentissimo iudiciū agente vitam ser-
 uauit gratiamqz restituit. Et q̄ pauca de quā
 multis enūmero Breuiter loquar corda hominū
 in manibus habuit Regnum inter audientes ex-
 ercuit/ quicquid vsq̄ eloquiū per latinorū fluit al-
 uos ex hoc fonte processit. Vt tamē virgilis p-
 saica sic iste vt est apud eundem Senecā in car-
 minibus defecit. Duoqz romane eloquētie parē-
 tes hāc gloriam ita partiti sūt vt uterqz suis fi-
 nibus cōtentus aliena nō inuaderet. Dic lingua
 gloriosus hic calamo si tamen quem a poeticis
 abstineret. Sed o pietas eloquiū illud tam mul-
 tis salutiferum auctori suo pestilens ac funestus
 fuit Nempe cum aduersus effrenatā libidinem
 M. antonij triumphū plurima liberius dixisset
 scripsissetqz mandasset/ iussu eius occisus truncata
 qua scripserat manu capite quo illa dictauerat
 amputato Quod cum in rostra reportatum esset
 ad illud intuentium non minorem cursum populi
 lacrimantis fuisse legimus q̄ ad audiendum eē
 confluenerat. **H**ec oratoris mors. At phi-
 lippi ipsa non moritur Id enim ē libri nomē p-

— capesseret

¶ 2°. doq^o. gna

eternā victura grauiſſimſq; vulneribus repa-
tiēs Anthoniā et famā eius interemēt/ et mortem
Ciceronis vlašatur. Cū hoc cicerone caluus ora-
tor dū eloquentiē principatū/longeuū sed ut ſene-
ca teſtatur nequiſſimū habuit certamē/ ſēlls ad
monet ut ipſa macrobii verba ſubiūgam ne quid
de hac peregrinariū opinionū lectorem lateat.

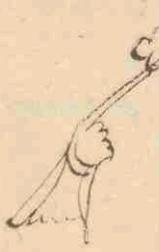
Quatuor enī quidem ſunt eloquentiē genera/copi-
oſum et torrens in quo cicerō dominatur/ Breue &
circūſectum in quo ſaluſtius regnat/ Sicam et a-
ridum/quod frontoni aſcribimus/ pingue et flo-
ridum in quo plinius ſecundus quondam & nunc
iterum inferior noſter Simacus luxuriatur/Hec
omnia apud vnum virgilium inuenies. Hec ille
ad quod firmandum probationes ex ipſis virgi-
lii verbis elicit/ quas quoniam longū eſt ī ſatur-
nalibus quiſque in quaſitionis laborum nō ceſ-
ſabit inueniet. Sane quod de eloquentia ſaluſti
dicitur ita temperandū eſt ut ad h. ſtoriae ſerua-
tur tm̄ in quibus ſuo quodaz corrupto acriq; et
plane maſculo ſtilo vtitur In ceteris enī quod
de virgilio iam et Cicerone diximus ſua ſibi non
reſpondet eloquentia Vt enim eſt apud eundem
Senecam orationes ſaluſti in honorem Hiſtori-
arum leguntur Et hec quidem haecenus. ¶ Qui-
bus ſi aſſentiri libet in vnaquaq; arte quadrip-
tate eloquentiē deſignatos preſides habemus.

¶ Et quod vix ceteri in ſingulis virgilium ſi-
mul omnibus gloriantem. ¶ Hanc vero

distinctionē et si calore nō careat apud aliū nō in
ueni quī i vnū ciceronē publicus fauor inclinat.

De ingenio et eloquētia Iulij cesaris.

Rixē autē velim qui sex simul eloquētie pri
cipēs cōstituerunt quē Iulio cesari locū da
bunt Cuius eloquētia militaris vt ē apud Sue
toniū aut equauit prestantissimoz gloriā aut
excessit / accusator dolabelle plusq̄ militaris sum
oratoris officū impleuit. In qua quidē accusati
one extorqueri sibi causam optimā l. cotte patro
cinio questus ē quo verbo vim facundie pprie ex
pressit / ut ualerio videtur Et nimirū verbū extor
quere hāc vim hz ut reus ille nō facili et aduētū
libet se habente sed ex arctissimo quidē indissolu
biliqz laqueo vbi cesareo eloquio vinctus erat p̄
reptus uideretur Post quā accusationem ut Sue
tonius idem ait Haud dubie principibus patro
nis admiratus ē Huic M. Tullius (et quod ma
gis miraberis ad Brutū scribens) clarissimū elo
quentie testimoniū perhibuit: negans se videre
cui Cesar cedere debeat adiūgensqz eū elegantēz
splendidamqz atqz magnificā et generosam qd̄
admodō rationem dicendi tenere. Et ad corneliuz
nepotem de eodem scribens Quēz inquit oratorē
huic antepones / eoz qui nihil aliud egerūt. quis
sententijs aut acutior aut crebrior. Quis verbis
aut elegantior aut grauior Pronunciasse dicat
ut Suetonijs refert voce acuta ardētī motu gestu
qz nō sine xnuitate. Quis ē illud p̄ceptū oibus

qui eloquentie student memorabile i primo libro
eius de analogia positum ut scz infrequens atqz
insolens verbu tanq scopulu fugiamus Enumera
re possem quibus prelis ordo eius ita militu aios
inflamavit ut periculi ois inmemores leti etiamz
exultantes in ferru cucerunt / quas ingetes exer
citus seditiones uoce copresserit quot armatoru
milia solus et inermis ordo teruerit / vsqz adeo
ut periculi omis inmemores ad nutu proratis in
uenti sint et qui colla porrigeret / et qui ferirent /
q gemeret nemo : nisi et narratio longior z alijs
locis oportunior foret .

De ingenio et eloquentia linij.

Qua sede preterea Titu linu locabunt cuius
eloquentie fama de vltimis mundi regionibz
admirantes claros viros roma vsqz perduxit.
Quod et plinius scribit et post hieronimus i pri
cipio geneseos ne quis ignorare valeat testatq
est Quanta fuit operis excellentia ut p tantum
maris et terraru spacium ad urbem orbis domi
na et donctis nationibus imperantem no vrgen
te negotio no ob ipsius iudende desideriu / in eta
te presertim cesaris augusti : sed ob vnu dntaxat
eius incolu audiendu concursus illustriu fieret .

De ingenio et eloquentia octauiani augusti.

Cesaris augusti ingeniu tam promptu inue
nio ut versus ex tempore factos cum inter a
micos referret / interrogaretqz cuius poete versus
extimaret / nihil aliud responderetur q cuiuscunqz

da propriu' apud
omni ad fa. cana

forent eē optimos. Sed quod ad hunc actū perti-
 nes/puto nullum equari posse nasom poete q̄ ut
 est apud Senecam hoc seculum amatoris nō ar-
 tibus tantum sed sententijs impleuit. De exim-
 dāti quidem facultate carminum Quidius ipse
 gloriatur nec mendaciter Sed ad augusti eloq̄n-
 tiam reuertor Nō laboro inter eloquentie princi-
 pes ipm collocare nisi quantum ad iocos et face-
 as / in quibus primū tenebat locum Sed surri-
 re fame eius nolo quod clari sibi tribuerunt scrip-
 tores Pronūciavit dulci et proprio quodā oris so-
 no/eleganti ac sobria vsus eloquentia sentētijs
 ineptis fugiens: precipueqz verborū miseratorū
 ut verbo ipsius vtar fetorē horruit. Vnū in loq̄n-
 do studiū intelligi: et q̄ clarissime conceptū mē-
 tis exprimeret Hinc et prepositionibus et cōiunc-
 tionibus habundare quibus incōptior sed plane
 luminosior resultat oratio/et intellectus rēns ex-
 peditior Ignota sectantes spreuit. irrisit qz et cas-
 tiganit: in suis hunc morem insaniam uocans ea
 loqui vel scribere que admirationis plusq̄ intelli-
 gentie allatura sint animis audientium. In hese-
 rat siquidem ut arbitror paternum p̄ceptus qd̄
 proxime cum de Julio cesare loquerer inserui.

De ingenio et eloquentia asini pollioms.

Asimus pollio p̄termittendus non videt
 quem ut appareret cuiusqz iudicij fore me-
 dium inter duos eloquentissimos latinorum Qm.
 Tullij et titum liuium Seneca constituit. Ita

non spernendus auctor neminē de premissis sex
preter Tullium enumerans tres vult eloquentie
principes quos in epistola quadā videtur oībus
preferre. Secundū faciens pollionē Cuius orati
onem Ciceronia ē dissimilem et ut verbis eius v
tar salebrosam et exiliētē dicat et vbi minime ex
preces relicturam Quis et si nulla eloquentie mo
nimenta in manus meas adhuc venerint quia ta
men ipm per se nomen celebre ac permulgatum e
rat nō fuit mihi de eloquentia scribenti silentio
obviandum presertim vbi inferiores nominave
ram Igitur iuxta cesarem Augustum cuius flo
ruit temporibus placuit eum collocare Hoc adie
cto q nomen eius preter multos laudatores mā
tuam etiam musis honestatum est Sed aliquā
tis per retro redeundum est.

De ingenio et facundia Lucij crassi .

Excellentē et egregiā L. Crassi facundiam
si aliunde nesciremus hinc liceret intellige
re quod in libris de oratore M. Cicerō mortē eius
magnificentissime deplorans / oēs illum sp eloqn
tia / paucis vero ante obitum diebus sese etiā vi
asse cōmemorat / certatim quoqz secū eloquentie
studios ad eū locū quē novissē pedibus ille calca
verat post ipsius mortem redisse / captis dulcediē
ac recordatione sermonis quem ex eo nupr audi
erant. et velut iterum audituris Addit etiā id vni
Crasso singulariter cōtigisse / ut quotiens pro
raret totiens solito altius ac sine exemplo

locutus videretur. Eni uero quia fama huius ali
 quanto apud vulgus ignotior est / non alienum esti
 mavi duo testimonia afferre illius / cui de hac re
 pre ceteris habenda fides est apud ceteros ita scrip
 tum video Crasso dicente nemo tam arrogans quam simi
 liter se unquam diciturum esse confiderat. Et iterum oibus
 auditis orationibus sine ulla dubitatione sic statuo
 et iudico neminem omnium tot et tanta quanta sunt in
 crasso habuisse ornamenta dicendi.

De ingenio et facundia Marci Antonij.

I De marco antonio testis adest Siquidez
 cum in quodam loco de hoc de quo superiore sit lo
 quens dixerit fuisse utrumque tam studio et ingenio
 et doctrina prestante / oibus tum in suo genere pre
 fectum / ut neque in antonio deesset ornatus orationis
 neque in crasso redundaret. Alio tamen loco omnium
 quos ipse audisset eloquentissimum ait antonium
 Quasi de industria dubium relinquens / quo tantarum
 laudum statum potissimum inclinaret. Sed fama hu
 ius vulgatiores videtur / cui multum addidit nouissi
 mus dies vice. In illa enim temporum mariana ubi
 nullus hunc portus erat iussi sceleris ministri an
 tonium occidere / cum ad conspectum hominis venisset
 ordo eius attoniti coruscantes iam mucrones reco
 debant (diuina vis eloquii) impie iussionibus ad
 dicat et sanguine optimorum animi stillantes carni fi
 ces / nihilque preter sanguinem facientes infecta ce
 dere dissent / nisi scutariorum qui seruis venerat
 verborum non ingustata dulcedine irruens in an

thontum mandatum nepharium adimplet. Hu
ius e ille ad persuadendum efficax actus oratoris
cuig in oratore meminit suo cicero Cu eni M. a
quilu qui cosul fuerat et dux apud senatum et po
pulu clarus/omni tandē honore spoliatu et ad ex
trema fortune precipitatu senē in capitali causa
defenderet et in medio orationis ardore & deforme
squalentemqz rerum sustulit putremqz eius dis
candens tunicā ac generosi quondā tunc miseran
di pectoris cycatrices iudiciabus ostentans simul
qz ad gaium marium qui inter astantes erat ve
sus et ut college du dū sui miseretur multū cū la
crimis obtestans misericordiam oim cōcitavit.

De ingenio et faciēdia gaii gracchi.

H admirandū lectori potius q̄ imitandum
subhatur exemplū gaus gracchus ex fami
lia eloquenti et sediciosa genitus in utroqz maio
rum suoz vestigijs inhesit Sed quoniā vnus tā
tum fidē locus exigit is eloquentie operā acriter
dedit/adeo tamē homo vehemens perinovebat tā
toqz impetu rapiebatur in dicendo/pt uarietates
uocis que de rebus oratori sume necessarīs vna
est examinare non posset Quod in se viduz ai ad
uertens seruū musice modulationis expertum in
loco concionibus propinquo clam habere solitus
erat/qui eburneam clam fistulam celeriter ifla
ret/qua cum aut lentius agentem attenderet aut
nimis accensum receptui canens ab immoderato

cōtentionis ardore mitigaret. Nō mediocri sane
 diligentia iuuenis hominis in amittū succrescētis
 eloquiū tamē quia de Cicerone locus hic sumit
 oratoribus in quorū manus ista venerint si modo
 quisq̄ tangere dignabitur / quod apud eundē au-
 ctorem nō longe post hoc exemplū scriptū ē p̄ cōsi-
 lio dabo ut fistulatore domi relinquentes sensus
 docte cōsuetudinis ad loquendū secum deferant.
 Nūc ad vetustissimū romane faciēdie monumentū
 venio .

De facundia homeri.

Homerus apud grecos solū possidet igenij
 Cuius sentētie nō ego sed plinius auctor est
 vberiorē sibi hāc latiorēqz gloriā non limitatis
 fimbis assignās Cōstat igenij ipsiqz opz philoso-
 phie magnas partes multo melis multoqz gra-
 uis q̄ ab ipsis philosophie p̄fessoribus absol-
 ui Certe macrobius hūc oīs diuinae inuentionis
 fontē originēqz pronūciat Et merito Ruāuis e-
 nī corpore secus fuisse memoratur fuit tamē aīo
 p̄picaci tamqz luminoso ut Tullius in Tuscula-
 no suo de illo scribens dīceret p̄piculā es nō p̄fesi-
 didimus Que regio / que ora qui locus grece / q̄
 species forme que pugne que acies / quod remigiū
 qui motus hominūqz ferarū nō ita expictus ē vt
 que ille nō viderit nos ut videmus effecerit. qd
 de eloquentia disputem cuz in sepe memoratis fa-
 turnalium libris ingens et inextricata his sit in-
 nostram potam ac grauium dum milibus argumē

69
eorum modo hic modo ille superior ostenditur mo-
do tam pariter ut lectori iudicij dubium relinquant
quā dubietate expressit eleganter Satiricus his
versibus. Conditor plades cantabitur atqz ma-
ronis Altiſoni dubia faciētia carmina palmā.

De ingenio et eloquentia demosthenis et Eschines

Atqz ut vng locs duos olim impacatos iun-
gat aduersarios/ supremam eloquiū arcem
inter oratores graios quod nullus ambigit possi-
det demosthenes/ proximam tenere videtur Eschi-
nes. Horum est contentio illa famosissima que
vniuersam fere graeciam audiendi quondam desi-
derio suspendit. Quod autem speciosius spectacu-
lum inuadisse poterat q̄ in eloquentissima natio-
ne duos omnium etatū excellentissimos oratores
super rebus altissimis notorio et capitali odio dis-
sidentes de salute et gloria certaturos in vnū an-
te conditum tempus et locum cōuenisse. Potius
miser si nō remotiores etiā populo etiam exire
rit In ea quidē actione demosthenes tri ptes ges-
sit. Itaqz victus tādē accusator Eschines/ et ob
eam rē patria p̄fuguetū quodā tpe rhodior p̄ced-
bus apud quos exulabat/ suā priō mor orationē
demosthenis audiret populo accuratissime p̄legis-
set Illis vtriusqz vim stupētibus sed plusculuz
demosthenis. **Q** inquit si illum Eschines perorantē
audissetis. Ingens ut ait plinius testis inimici
meo quidē iudicio vel os h̄ vrs mirator eloq̄ntie
qui professionis sue potius q̄ alieni memor odiū

quid laudandum erat etiã in hoste predicaret / p̄
 fertim cū dissimulari tacetqz posset Cōstat enī
 quosdã in scribendo graues / p̄z̄ x̄m̄ētes in lo
 quendo quosdã ex diuerso qui omē scribendi stu
 diū autoritate frontis motuqz corporis / eleganti
 claraqz et pro qualitate rerū uolubili p̄nunciati
 one trāscedant. Quo nihil in orde potentius no
 runt / q̄ artis oratorie p̄c̄p̄ didicerūt / illoz glori
 am inuuit p̄sentia / hoꝝ auge / illos legi p̄stat
 hos audiri / Hoꝝ igitur in numero posuit demoste
 nem ille.

De eloquentia platonis.

Eloquētia platonis anteq̄ etiã loq̄ posset e
 micuit dū infantulū i cunabulis cōsopitū in
 noxio cōtactu circūabentes ap̄e mellificauerūt
 in labellis eius / clarū melliflui leporis omen / nec
 fefellit / Nō puto de hac re fide digniorē Tullio te
 stē expectari / qui multis locis ita mirat̄ platonis
 eloquentiã / ut sese imparē quodamō fateat̄ / Vex
 im̄tra modestū p̄bi sermonis moꝝ se cōtinuit pla
 to terminos suos in hilo felicis excessit / qd̄ de V
 gilio Salustioqz et ip̄o etiã cicerone dictū ē. q̄s i
 quies h̄ ē testis / Idē q̄ ceteroz̄ Seneca in de
 clamationibz̄ sic ait / Eloquētiſſim̄ viri platonis
 orō q̄ p̄ Socrate scripta ē / nec patrono nec ro di
 gna ē / Demostenes x̄ro c̄ proxime mētionē ha
 b̄ū orator exim̄ p̄b̄s minor ut si forte qd̄ iter
 hos duos iterfit nūc roges / x̄te in h̄i videat̄ res
 p̄nsur̄ / i altero plus facultatis oratorie in alto
 e iiii

plus philosophice gravitatis. Nec aliud sensisse
mihi videtur Cicero ubi ait **Id** quidē nemini gre
corū video cōtigisse/ut idē utroq; in genere labo
raret/sequereturq; et illud forense dicēdi et h̄ qui
etā disputandi gens **Et** mox dictū exēplis munī
ens subsecutus ē **Equidē** et platonē existimo si
gens forense dicēdi tractare voluisset/ornate splē
dideq; gravissime et copiosissime potuisse dicere
Et demostenē si illa que a platonē didicerat tenu
isset et pronūciare voluisset/ornate splendideq;
facere potuisse **Ad**uertis lector suā Ciceroni
ana vrbānitate cōditā pronūciaturus de duobus
sumis viris/quid sentiret/ita quēlibet suis finib;
angustat ut in eis pferendis neutri ingenū sed
alteri voluntatē solam censeat alteri diligentā
defuisse **Asperius** Seneca ut Hispanus hō/sed nī
si fallor et verius/qui eodē loco quo platonis et e
orum triū quos paulo ante nominavi necnō et q̄
rūdā aliorū eloquētā imperfectā ostēdit rōnē ī
perfectōis asserēs. **Magna** iqt et varia res ē elo
quentiā/nec adhuc vlli se sic indulfit/ut tota cōti
geret **Satis** felix ē qui in aliqua parte exceptus
est **Sic** ē **haud** dubie/Itaq; ego cōsulō et statu
isse nām arbitror/ne quis videlicet sibi mortali
um arroget velut in omnibus excellens. Nam sic
sepe iustissime totius humani generis ignorantī
am accusamus/quod de singulis hominibus exti
mandum est.

De eloquentia egesie cyprenai.

Multi tradunt auctores sed eorum quos ego quod
 dem legi **M. Tullius** antiquior egesta que
 dam **Cyrenaicum** fuisse tam penetrabilis ac proce-
 nis eloquii illo vite huius exponere simul et de-
 plorante miseria plurimum audientium vitam spon-
 te relinquerent **Nicium** proorsus et manditum / et na-
 tura ipsa ualentius orationis genus / quod a vite
 odium et desiderium mortis ingereret **Itaque** tamquam
 publica status expugnatrice **ptolomene** rex vite
 suorum consulens / indicto silentio cohercuit ac scolas
 clausit / calamum non excussit **Liberum** ergo reliquit in
 quo enumeratis hominum calamitatibus / ita diffi-
 nit nulli omnino mortalium ut uiuat expedit / ibi
 dem refert inuentum qui lecto **hecatontis** libro ne
 la uel animi uel corporis interueniente molestia
 sola stili efficacia se in undas maris ex muro pre-
 cipitem daret / libensque moreretur **Et** testem af-
 fert **callimacum** poetam / qui sic pempti tumulo ty-
 tulam inscripsit / genus et causam mortis conueniens
 Et quidem nimis uulgata sunt.

De eloquentia **Carneadis** **Diogenis** et **crystalai**

Hic trium sit que sequuntur eloquentia apud grecos
 nostre celebrata est que in et secta orationis
 uitate distant / **carneades** ac **hademius** **dyogenes**
stoicus **crystalaspis** et **atics** ab **athenis** legati roma
 missi sunt **hi** et legatione in senatum **crystalai** moe pi
 terprete perierunt **peretes** mulcte remissionem quam
 et **oropiva** statione **Senatus** populique **romani** po-
 pulo **atheniensi** idixerat **Que** quidem mulcta ut est in

saturnalibus fuerat talē, ccccc. Et preterea cele
berrimo vrbis loco maximo populi cōcurſu ostē
tande eloquētie grā sepatim q̄sq; differuit Tra
di tūq; ē memorie Carneadis ipeuosam et toxi
cā diogenis prudētē et iocundā / cyp̄olai circūspe
ctam et suauē eloquentiam fuisse.

De eloquentia Aristotilis .

Iamdudū de aristotile dubius sū errori ne
publico taciturnus obsequar / furentiq; ce
dā vulgo an vera potius e latebris maxētū eri
ant de huius quidē ingenio nulla lis mouetur / de
eloquētia apud multos ambigitur. Constat autē
hunc vix iā doctrine nomine clarissimū / animad
uersa p̄socratis oratoris gloria p̄motum / ad elo
quētie studiū verasse animū. Quod cū in multe
locis tum in oratore Ciceronis habetur / expressis
his verbis Aristotiles cum florē p̄socrates nobi
litate discipulorū videret / q̄ ipse suas disputatio
nes a causis forensibus et ciuilibus ad inanē ser
monis elegantia transtulisset / inuitauit repente
totam formā proprie discipline. Et post pauca .
Itaq; ornauit et illustrauit doctrinam illam om
nem rerū cognitionem cum orationis exercitatio
ne coniunxit. Nec vero hoc fugit sapientissimum
regem philippum qui hunc alexandro filio docto
rem attigerit hunc salicet a quo et sciendi p̄cep
ta perciperet et loquendi. Hinc est ut inter tripar
tite philosophie multiplices tractatus rethorico
rum quoq; libros scriberet / quales hunc collige

¶ dico de az^{le}

quod Cicero ipse in rethorice sue libris non dissi-
 mulat illuz hunc arti plurima adiumentum atqz or-
 namenta subministrasse In eisdē libris de eodē
 loquens **P**etere inquit scriptores artis a princ-
 pe illo atqz inuentore ipsa vnum in locum con-
 duxit **A**ristoteles et nominatim cuiuscunqz prae-
 cepta magna conquisita cura perspicue conscrip-
 sit atqz denudata diligenter exposuit. **V**inc tan-
 tum inuentoribus ipsis suauitate et breuitate di-
 cendi prestitit ut nemo illorum precepta ex ipso-
 rum libris cognoscat Sed omnes qui quod illi p-
 cipiant velint intelligere ad hunc quasi ad nul-
 to comodiorē explicatorem reuertantur. **H**ec
Cicero **E**go autem curiosior sum q̄ necesse est /
 memor tamen quia cum p̄scriptis alijsqz clari-
 et crebris testimonijs **A**ristotilem non minus elo-
 quentia q̄ scientia copiosum in libris tamen eius
 qui ad nos venerunt sane certa fides eloquentie
 vestigium nullum est **V**nde grandis mihi stupor
 oboritur illos mentiri constat elingues simul et
 proceres qui quoniam **A**ristotili suo quem semp
 in ore habent similes esse nullomodo possunt illū
 sibi similem intantur efficere dicentes eum ut q̄
 altissimis rebus intenderet omnis eloquentie cō-
 temptorem quasi in altis nulla verborum clari-
 tas habitare possit. **S**ic quod a **Cicero** dictum
 est **S**um inquit de rebus grandibus dicas ipse
 res verba rapiunt ita fit tum grauior tum etiam
 splendidior oratio **S**ed hi

Cicero

quidē dum in hertie proprie excusationes querūt
duo suo parēmen obhāunt / q̄ vero tam ex pre
missis apparuit dicere huic monstro subesse cau
sam posse: q̄ ex greca in latinā linguaz seruatis
ornamentis eloquentie transiri nō possit / nisi ali
quot placome libelli ex illa in hāc linguā trāsla
ti suspicari tale aliquid nō sinerat. **H**ex igitur
de hac re cogitanti nil aliud occurrit q̄ aristoteli
cos libros transferentium vel pigridā certe / vel i
uidiam vel insidiam deniqz quocunqz uoces no
mine uiciū fuisse cuius tā late contagia fluxerūt
ut iā spes remedij nulla sit.

De eloquentia p̄socratis.

Et si nihil amplius dixerō licet ex p̄missis
p̄socratis eloquentiā cōtemplari. **Q**uantus
eni fuit tantū p̄hilosophū et p̄posito tā tenaciter
inherentē ab incepto diuertere et ad pegrinū stu
dij amorē desiderijqz transducere / presertim cum
aristotilis cōsuetudinē exprimēs caladius dicat
hunc uiciū suo quodā more pleni p̄fectiqz dog
matis electio / quod uisum est ceterorum fastidio
sa marxia negligentem. q̄pius enim quē primum
fuerat studiose imitatus eidem postmodū enixe
aduersatus sit tamē p̄fecto nō sine quadā mag
na ui mouendus fuit aristotiles.

De eloquentia Thucididis.

Thucidides scriptor Historiarū populo athe
niensi p̄fuit / tādē ab eisdē priā pulsus for
te ad exiliū solamen tragedie operam dedit.

Que cum ad suorum aures venisset / publico con-
sensu reuocauerunt eum ab exilio Tuus imperi-
um neglexerunt / eius ut ait plinius eloquentiaz / su-
mirati .

De eloquentia p̄hisistrati.

Hoc velut medio ad externe militaris eloq̄n-
tie mentionē ventū est / cuius primas partes
p̄hisistratus obtinet / quē nulla et alia ciuibus su-
is oportuna / sed rara quadam eloquentia floren-
tam ob hoc solum attentensibus imperitasse pati-
entibus atqz vltro deferentibus imperium con-
stat / gens sapientissima . vsqz adeo vnus homi-
nis eloquentiā suspirit ut se suaqz omnia preci-
pueqz libertatem qua nihil carius habebant ei
vni postponeret Quod me magis obliuionē quē
iudicio factum extimetur / nō defuit instantissimis
atqz grauissimus orator / Siquidez pro libertate
contra p̄hisistratum Solon stetit / sed nec armis
sed uerbis certabatur . tamen p̄hisistrati eloquē-
tie succubuit libertas cum Solone ipso qui sub
iugum traheretur populo plaudente Fuit autē
p̄hisistratus et doctrina et ingenio clams ut q̄
primus homeri libros confusos ante a sicut cicero
testatur sic disposuisse dicitur vt nūc habemus

De eloquentia p̄riclidis .

Huius et tyrāmidis et eloquentie successor pi-
cles dicēdo tā similis fuit : ut qui hunc audi-
ret / illā audire se crederet : si modo vnq̄ audiuissz

Hoc tamē iste ualētior quod alter eloquētiāz ar
 mis inuenerat huic sola lingua suffecit ad imperiū
 Quod et diuturnū gessit et magnificū quadragi
 ta ante rem publicā tenuit eodēqz tpe ex urbanis
 rebus profuit et bellis meritis ipse sed tam ar
 mata fultus eloquētia. ut cum aduersus oīm sa
 lutē diceret cū delectatione tamē ab oībz audiret
 Aduersa enī rebus erat spēs uerboz et populo no
 cens populariter loqui uidebatur Neqz solū vul
 gus dulcedine captū deludebat sed protractos et
 ingeniosos viros obtrectantes in reliquis ad con
 fessionē eloquētiē coegit. Siquidē et uerterecom
 ti ut cetero cū illi male diceret quod tūc Artamefi
 eri licebat leporē tamē melle dulcorē in labris e
 ius habuisse dixerunt. tantūqz in eo uim fuisse
 ut in eoz mentibz qui illū audissent quasi acule
 os quosdam relinqueret.

De ingenio antipatris Sidonij.

Antipater sidonius quidē tam exercitati ige
 niū fuisse creditur. ut uersus ex ametros ali
 osqz diuersoz generū ex improviso copiose dicēt
 quocūqz aīn linguāqz uerasset Nihil oporofius
 illi q̄ sermo uulgaris alijs solet numeri aderāt
 et carminā resonabant Deasse feruntur idē ex mo
 dernis quidam sed tam pueriliter tamqz ridicu
 le ut iudice me nec nomen nec locus inter illustri
 a mereantur Deinceps parimper frenā stilo lax
 entur ut non tam preterito de fessus q̄ uenturo se
 preparans labori in aliquod uicinum gratumqz

diuersorum deflectat oratio.

De alia parte eloquentie que dicacitas siue fa-
ccitas appellatur Et de facecys siue salibus
illustrium.

Pars eloquentie lenior in manibus e' vt eni
in cogitationibus inqz actibus humanis sic
in verbis quoqz serije cōtracta fatigatio iocorum
viciassitudine mitigatur Quod genus vel facecias
appellare possumus vel sales quod sermonibus
nostris sapidissimum cōdimentum prebeant vel
ut est apud Ticeronem apotemata sed latentes
et taciti cui apud grecos scōmatos apud nos pro
prium uocabulum nō est nisi forte dicamus cum
macrobio morsum figuratum fraude vel verban
tate tectum Cui quoniam lepos admixtus est vn
git ut aiunt ac pungit mulcet enim exterius in
tersum vulnerat Hinc videmus interdum ridē
tibus qui adsunt ipsum ad quē iactati scōmatis
sensu penetraverit irasci potest quidē nuda sine
figuris exprobratio tam pphētiqz sonantibus
ac breuibus verbis proferri / vt etsi nihil preter
vulnus agat ipsi tamen prompte vibrati sermo
nis acies sicut ei in quem contorta fuerit doloris
sic ceteris nescio quid acerbe voluptatis afferat
nihil preter verba curantibus de singulis q̄q̄ di
uertat attingam Sed de his primum quibus au
steritas minor uest Et lz eloquentie es mētio p̄ces
sit ars pulcherrā sit. vnaqz de septē liberalibz

tamē partis aut ars oīo nulla est/ aut si qua est
a Cicerone traditur in libro qui inscribitur orator
Illic enī vt ipsū libri nomē indicat oratorē istrū
it et ad concionandum acuit Nos autē hoc loco de
vita cōi et quotidianis hominū serminalis exē
pla decerpimus. Illud quidē per omnes ut ita di
cam artus eque cōspersum est hoc per se stat limi
tatum suis finibus angustis Sane atqz vt ipse
uocat peracutū et breue illa a veteribus caullati
o hęc dicacitas nominata ē sed uocabula permiss
emus atqz confundimus Sane de his rebus a
pud grecos libri scripti sunt qui ridiculorū artē
sive rationē pollicentur Titulus librorum spem
discendi faciet per lege inuentes ut ē apud ipsum
quem sepe nomino Ciceronē ridicula et falsa mul
ta grecorū ut nihil meis nisi ipsa insulsiat ride
atur Quanto melius Cato ille censorius qui
nō artē que nō erat pollicetur: sed ipsos iocose ac
facetias tam socraticorum qui in hac re nomē ha
bent apud grecos sicut apud nostros plantus q̄
ceterorum studiose recolligit Cuius hoc loco fru
dium imitari disposui nō artem daturus. Sed
hec legentibus si modo quisq̄ tam ociosus vniq̄
erit qui hęc in manus accipiet nō puam indagine
molestiam precepturus Que enī que so ars dicē
da est rei repente inopinante improiuse et ex tpe
iaculande Est enī rerum huiusmodi preapua i
respondente laus Cui nō longe insultationis spa
cium datur ad manum habeat oportet que in la

cessentem sine cunctatione retorqueat. **Qualia**
 sunt multa eorum que sequuntur. **Quale** est ne exemplum
 presentis dicto desit/illud per **Sulpicium** qui cum aduer-
 sus **C. Philippum** turbulenti hominem et publice
 dignitatis usurpatorem/ senatus causam aiosius
 defenderet/interrogatus ab illo/ quid latraret/ sub-
 ito respondit/ quia furem video. **Quid** **breuius** quod
 ne liberalius meditatio longior obtulisset. **Solet**
 enim canis latrare conspecto fure. **Aut** quale est
 illud quod nostri temporis adolescens decepto
 cuidam respondit. **Cum** enim ille ludens insultaret quod
 adhuc eo promptius in equum ascenderet nimium
 inquit **Septuaginta** annis antequam ego nascerer
 arces hanc exercuisti **Innumera** bilia sunt gene-
 ris huius in quibus artem ponere/ cum ne cogitatio
 in quidem locus sit/ artificioris fuerit fortassis ige-
 ni **Mei** quidem presentis propositi ut dixi non est
 artem ne dicam suffodere sed tradere etiam ubi in prop-
 tu est/ feror enim alio **Et** quam pro euidentia dice-
 dorum non alienum fuerit hactenus profari/ cep-
 tum deinceps prosequar.

De dicacitate siue facetitate Julii cesaris.

Quesar augustus ut est in saturnalibus in hu-
 iusmodi dicacitate non est quocumque minorum for-
 tasse nec **Tullio** affectauit enim iocos saluo tamen
 maiestatis pudoris respectu/ de quibus aliqua de
 legi similiter et de ceteris arbitrio meo/ non ut de
 iocis librum texere **Cicero** me ex exemplo dici possi
 Sed ut inter tot seria et grauiam respirandi locum

faciunt sine dice

A. facia

fatigatus lector inueniat in his que apud maio-
res noua apud nos magna ex parte in quotidiani
sermone cōsuetudinem abierunt. Igitur Augu-
stus ab adolescentia iocatus est **Varinius** podagre
morbum qui fere omnium mos est dissimulare ni-
tebatur dicens se iā mille passus per diemambu-
lare **Dixit** hoc ille forsitan post h̄emale solstici-
um **Tunc** irridendi materiam **Cesar** arripuit **mi-**
nus inquit miri est longiusculi dies incipiunt. **Cui-**
dam libellum sibi tumidius effertenti et ob nul-
tam presentie sue reuerentiam nunc porrigenti
dexteram nunc itentidem retrahenti **Ducas** ne a-
it affem elephanti dare **Urbanus** principis ioco
et tam humane conditionis memore q̄ quod ma-
ior principum pars uellet obliuiscatulum nolente
Nomēculator illi fuit quem obliuiosum et officio
suo imparē grauiter ferebat. **Egressuro** igitur
et **Augustum** nunquid in foro agi uellet percūctā
ti commendatorias ait litteras tecum profero
tum enim ibi nullum habes. **Orator** quidam cla-
rus sed gibbo prominenti deformatus **Galba** de
quo solij uulgatissimus iocus erat ingenium gal-
be male habitare **Is** inq̄ coram cesare causam a-
gens et uelud eloquio gloriabundus sepe iterās
corrigere in me si quid corrigendum uideris augu-
ste hoc ab eo tandem responsum habuit. **Ego** te
galba monere possum corrigere autem nullomo-
do.

Purpuram enim preceperat

nō respondebat animo suo color/ venditor vicium
 excusabat. Et attolle dicebat purpurā Cesar ac
 fursum oculos intendens. **C**ui cesar Ego ne ut p̄to
 romano bene restitus videat in solario ambulē
 oportet. Solebat ad cenā invitatus nō negare q̄
 se cūibus suis cōuictu non superbo q̄ familiarissi
 mū faceret a pauperrima ac tenuissima cuiusda
 cena rediens hospiti illū verbis prosequenti. Hoc
 vnum ad aurē iocoso murmure respondit/ tā fa
 miliarē me tibi nō putabam. **C**um extrui foruz
 precepisset et consumationis audus architecti ni
 miam crudelitatem inuisam haberet. Eodemqz tē
 pore et a **C**assio **V**enero accusati plurimū absol
 uerentur ac vln̄t ab inquieti et calumniōsi homi
 nis laqueis equitate iudicū expedirentur. **V**tinaz
 Inquit augustus forū meum accusaret. **C**assius
 petebat a cesare congiarium patim̄us cantus q̄
 melius persuaderet vulgatū iam apud omnes
 affirmabat magnā pecuniam sibi ab illo datam.
Respondit/ sed tu noli credere. **A**licui quidam cur
 ab officio remotus esset similia flagitanti atqz
 addenti. nō se cupiditate ad id petendum induci
 sed pudoris proprii respectu/ et ut sine noxa pre
 fecturam equitum sponte dimisisset. **I**nsuper et li
 beralitate cesarea dignus putaretur sic elusit/ tu
 ce accepisse palam dicito. ego me dedisse nō nega
 bo. **Q**uidam romanus eques diem functus erat
 post cuius mortem es alienum ingens quod vsqz
 ad extremum vel extra terminum occultauerat

10.

emerfit re comperta miratus **C**esar Itē ait et cu
Bicula rem mihi culatram eius comparate **O**bstu
pentibus mandatum rationem adiecit **S**omnos
inquit alluciet culatra in qua ille tantis debitorū
molibus oppressus somnum capere poterat **M**os
antiquis erat in agris suis sepeliri hęc eius quidā
agrum excolens illic inuento sepulchro patris nō
ppererat sed aratrum superinduxit qua in re ita lu
sit **A**ugustus **H**oc est inquit rex sepulchrum pa
tris colere **F**ilia eius iulia festinatos canosegre
ferens clam velle consueuerat **S**upruentit ornatri
cibus opri in hiantibus improuisus **C**esar et **V**l
fos capillos in illarum gremio notauit **S**ic tamē
oculos auertit ut nec vidisse videretur . **E**t tunc
quidem nihil de hac re post tempus sciens in ser
monem senectutis incidit filiam fascitatus est / v
trius suo tempore canos an nullas habere comas
mallet **A**tq; illi sine hesitatione respōdentia can
cie caluitio pferenti sic insultauit **C**ur igitur hęc
ante tempus te decaluant **A**udita fama herodis
iudeorum regis q; infantes circa hūmatū oēs in sy
ria natos inter quos mandasset et propriū filiū
ocadi **M**elius est inquit herodis porcum eē q; fili
um **A**lludens mori hebraico sic enī carnibus suil
lis sicut humanis abstineret **T**ragediam scribe
re adortus erat cuius mentionem inter studia eg
fecit **T**ragedie nomen erat aiāx **E**am enī siue iā
q; displicuisset ut **M**acrobius referet siue incep
tum stilo non succedente ut **S**uetonio videtur

11.

12.

13.

aboluerat Et interrogantibus amicis quid iam
aiar suis ageret In spongia inquit incubuit In
inconsulce nisi fallor ageremus bona parte scripto
rum si in iudicando de opusculis nostris Huius io
ci memoria haberemus Sed ne forte dicador au
gustus q̄ principem decet ceteris silentium indixit
se videatur attingam alios.

112.

De dicacitate Marci Tullij.

Marcus tullius / Ciceronem fratrem ac le
tulum habebat generum: hominationes pusil
le admodum stature In utrunq; canillatus est
Venerat in prouincia cui frater presuerat Illic
ymaginem eius clipearum q̄ amplissima forma et
ad pectus depictam ut mos erat cernens frater in
quit meus maior est dimidius q̄ totus Rursus ge
nerum ingenti gladio acantatum videns Rursus gene
rum meum ad gladium alligauit Quo ioco nunc ex
ga insignis puritatis homines vulgo utimur At
illi gener erat p̄so qui cum in incessu cunctator fo
ret q̄ conueniret viro filia ex diuerso concitator
q̄ deceret feminam vno verbo iussit in utrunq; ait
eni filie ambula ut vir Auiceps iocus duos sunt
pupugit Apud damasippum cenans cum ille medio
cre vnum mense adhibita grandiloquis verbis at
tollens diceret bibite phalernum hoc xl. annorum
est Respondit. Bene fert etatem Facere unde
gloriam ille vno p̄tebat hic vnam dedit Illu
sit et in Iulium cesarem ad quem cur post ciuilis
belli victoriam venisset interrogatus cur homo

1.

2.

3.

4.

doctus in electione partium tam pueriliter aber-
casset hoc vnum quod responderet Habuit: precin-
ctura me decepit / caute simul et iocose Cum enim
meritorū comparationi locus amplius non esset
Habitus ducū contulit / et quasicerum omnium pre-
cellentiam Cesari tribuens. solo quo videretur i-
ferior / se deceptum affirmavit. Constabat enī Ce-
sarem propter Habitus negligentiam ab ineunte e-
tate male precinctū puerum vocari solitum. Illu-
sit et Vatinius qui paucis diebus cōsul fuerat. Grā-
de inquit prodigiū anno vatini / q̄ illo consule nec
Bruma / nec Ver / nec estas nec autumnus fuit. Et
idem querenti q̄ ad se venire neglexisset volebam
inquit in consulatu tuo venire / sed nox me compre-
hendit. Mihi tamen et si vno loco sic scriptum i-
nem veri similis videtur quod alibi legitur. Hic
iocis caninio potius dictus q̄ Vatinius / quod vati-
nius paucis / caninius non nisi vno tantum de con-
sularum tenuit. De quo est aliter Ciceronis io-
cus. Vigilantem consulem habemus qui in consu-
latu suo somnum non admisit. Illud vulgatum :
solere flammēs dyales fieri / nunc dyales esse con-
sules. Et interrogatio ludicra quibus consul con-
sulibus fuisset. Longior sum si Ciceronis iocos
ad vnum colligam. Ceterum ex paucis acerui co-
tius libamen obtulisse sufficiet. Hoc quidem inter-
pretaunda non fuerit / quod magis auctoribus
constat / eum sepe fontes in iudicio defendentem de-
ficiēte iusticia confugisse ad iocos

et eo prestio victoriam quefisse Nec illud igno-
tum quod in his creberrimus foret/ consularum
sarram ab hostibus vocatū quin ab ipso de quo
supra diximus vatinius q̄ hanc eis notā scriptis
edidit Sed iā satis iocatus es **Licero** maior qui
dem iocator interuenit cedendum ē.

De faceitate respasiani augusti.

Uespasiani principis faceitissima quedam
sunt illud in primis Mulier amorem fassa
seqz amando perituram nisi opem ferret rigorem
maiestatis precibus ac blanditijs euicit et in am-
plexus tandem Cesaros admissa est . Cum cer-
tam pecunie summam vel concubitus vel amoris
precium princeps amāti daret/ dispensator igna-
rus qualiter eam pecuniam rationibus inscribēt
(peruincabatur) Respondit respasiano adamatō
Quid in tali presertim sene iocosus Unus ex do-
mesticis cuidam externo sub obtentu germanica
tis dispensationem impetrare nitēbatur Agnouit
fraudem Et dilata re illum pro quo prebatur ac-
cessit certiorqz ab eo factus: quid pro se/ suppli-
caturō spondisset/ id sibi numerari iussit et voti
compoē dimisit Reuersus intercessor instāē Cui
respasianus/ Aliū tibi fratrem querere quē tuū pu-
tas meus est. Dum iter ageret mulio auriga des-
cendit ad calciandas mulas substititqz vehiculū
Rapta interim occasione litigator anxius accel-
sit ad principē / que vellet narrandi tēps habuit
Ani aduertit tantū cōmentū Cesar/ interrogato qz
f iiii

1.

2.

3.

mulione quanti calciasset pepigit lucri partem.
Festine utrumlibet nisi auaricie suspicio iocis in
sita videretur Sed de hoc alias: plura stant eig
talia quin et supremo vite tpe iocari nō destitit.
Ad primū egritudineisulcū statū qđ erat mortife
rum arbitratus/ut puto inquit deus fio Illudens
predecessoribus suis in deorum numerū relatis.

De facecitate Tiberii cesaris.

Ecciderunt a senissimis ingenis facetissimi
seruiculi quos vel ob hoc ipsum cōmemo
rare libuit Quis enim immittor tiberio Cesare p
fertim postq̄ capreas attigit cventissimo eius o
cīo famosam et infelicem insulam Illic moras tra
hentem Iliensium adit legatio consolationis ob
sequium principi ferens super mortem vnicū filij
cuius mortis dolorem ille memoriamqz omnem
non tam fortū q̄ inhumano animo confestim abo
leuerat Itaqz velut intempestiuīs consolatoribz
sic allusit Ego quoqz fortune vstre compatiōr
quia magnificū diem tectorē perdidistis Ultra
millesimum annum iocandi materiam quesuit /
animo ferox actisqz metuendus.

De facecitate donniciani.

Quis preterea donniciano senior quis ab hone
storum artium studio remotior Et tamen a
gente natura nōnihil patenti leporis inerat Eius
illa referuntur de metio qui in cultu corporis mul
tus erat/ vellem inquit tam formosus esse q̄ me

aus sibi videtur **A**lterius comā permixta canicie
flavescentē / p̄fusam mulso mūe appellavit.

De dicacitate Lucij cecilij.

Cecilus iuriconsultus ab hoc ordine nequa
q̄ repellendus est. lapidatus erat a populo
vatumus dum gladiatoriu mung ederet ea iniuri
a permotus edilio edicto cauere procurauerat ne
quis sibi pomū in arenā mitteret per eos die scō
tigit ut cecilium quidam consulere / esset pomuz
nar p̄nea Si in vatumum inquit missus es po
mum est haud dubie. Idem mercatori consulenti
quo nam modo nauem cū socio diuideret respōdit
si nauem diuiseritis neuter habebit.

De dicacitate Lucij cecilij.

Lucius cecilus cum Cato cesare pila ludebat
nec deerat collutores alij Iussit Casar cete
ris centena sex tercia per singulos numerari qui
quaginta cecilio. At ille vna ne tantū manu inqt
ludo.

De facecitate virgilij.

Nec illepide virgilis cū sibi exprobratū eēt
q̄ versus homericos abstulisset: et in operis
sui congeriē rede gisset respondisse traditur mag
narū eē virū auferre clauā de manu herculis nō
dissimulās se illis versibus nō p̄caris sed pro suis
vri Quod eē p̄maximū ex herculea homeri mag
nitudine latenter affirmās facete admodūz bre
uit quod ad ignominā dicebat i gloriā suā v̄t

De dicacitate Valerij.

Ulterius p. clodio in fensio sibi quid ait duris
Uinaris q̄ ut eā durac̄hiūz reuertar supra
iocandi materia d̄ exilio Ciceronis q̄ eo l̄ exiliū p
reuerat agente clodio cōfestimqz redierat.

De dicacitate quinti p̄toris.

Quintus vel equincius p̄tor deoptime atqz l̄
noct̄issie administrata puincia reuersus in
morbū iacderat is dū gelidas manus se habere a
nico cōqueretur assidenti certe ait ille nuper cali
das de puincia retulisti de furtoꝝ scz et rapinatū
frequētia iocū texene Qui viro integerrimoz be
ne sibi cōscio risum nouit / fastidiūqz discussit sus
susurus noxio reborem.

De dicacitate Lucij mallij.

Lucius mallius pictor egregius deforme fili
os hēbat Quibz visis amicos apud eū cenās
nō similiter ait pingis et fingis malli ille aut̄ in
mirū / fingo enī tenebris in luce pingo.

De dicacitate Satelli q̄drati cōtra Sabiniū.

Sabinus q̄dā nomine diues septissis a Bene
ca refertur qui etate sua fuit hebes q̄q̄ et
obliuiosus / glorie tamen audivissimus / quā ex lit
terarum noticia procurabat Itaqz magnis pred
is seruos comparauit quorum alter hunc / alter il
lum poetam familiariter memoriter nosset. Hoc
scz expeditū iter ad eam quam appetebat gloriā
ratne / si serui ut peculium sic et litteras domino
quereret Hac tali familia instructus conuinas su
os q̄stiuiculis exagitabat Serui ad pedes aderāt

et de quacunque re sermo esset obortus accommoda-
 tos materie versus infundebant Quos ille glori-
 abundans dum pronuntiare vellet in medio h're
 bat In h'ic igitur Sarcullius quadratus ut ipsi
 us hoc narrantis verbis vtar stultorum dicitu' ir-
 risor et arrisor et derisor ita iocatus e'. Cu' ille iac-
 taret centenis milibus seruos sibi singulos consti-
 tisse Minori precio inquit Quadratus totidem
 scripsit emissos Idem Sabinum ut luctaretur o-
 rabat Cumq; ille admirans diceret. Quo' lucta-
 bor homo eger ac fragilis et vix vivere valens.
 Noli queso inquit quadratus hoc dicere aspice q't
 seruos habes rebusissimos Merito has nugas
 audiebat demens qui ex alienis bonis gloria' spe-
 raret Sz ut aliq'tis p' locu' iocis mulieribus p'beas

De dicacitate Julie Augusti filie.

Iulia Augusti filia (que' profecto no' vltima
 inter illustres feminas fuisset si prudentie
 curam quam primam esse par fuerat non in vlti-
 mie habuisset) inter multas et varias nature do-
 tes humanitatem morum comitatemq; sermo'is
 habuit cauillatrix in primis iocundissima Con-
 tra crebros patris monitus ultra lasciuus oca-
 los eius turbasse cognouerat modestiore habitu
 reuersa mitigare paternam indignationem cogita-
 uit et obtinuit Itaq; verba que dolor oppresser-
 rat gaudium expressit Et sentis ne ut quato ma-
 gis hic p' externus habitus deat Augusti filia
 Non obstupuit illa tanti censoris maiestatem

1.

Sed heri me iquit viri hodie patris oculis ama
 ni. Eadem in spectaculo ludorū circūvallauerant
 adolescentum impudicorū agmina. Cum ex adū
 so luia augusta venerādo modesta comitatu sta
 ret Hec Cesaree coniugis ac nate varietas / po
 pulum exereat sed ipsum principaliter augustū
 Comonefecit ergo Juliam hrem scripto circūspi
 ceret quanta morum imparitas inter duas digni
 tate pares feminas foret Illa castigatorem suuz
 repulit his verbis / et hi mecum senescunt. Amico
 sobrio et prudenti ut se paterne frugalitatis imi
 tatricem faceret / modestosqz illius mores in ani
 mum induceret respondit Ille se cesarem obliuis
 citur / ego cesaris me filiam recordor. Sed iam sa
 tis multa de nostris.

2.

3.

De dicacitate d̄pogenis philosophi.

Dpogenes c̄micus ille famosissimus / cōtemp
 tor omnium que optantur ab alijs de antis
 tene p̄ceptore suo sic iocari solitus traditur. Il
 le me ex magnis diuitijs ad inopiam deduxit ef
 fecitqz latus edes cum angusto et volubili dolio
 permutarē. Quantum vltro atroqz laudum ac
 glorie sub hac irrisione claudabatur. Item adū
 sus d̄yalecticū sophistam lepidissime cauillatus
 est. Proposuerat ille per contumeliam hoc modo
 Quod ego sum id tu non es. Annuit d̄pogenes.
 Ille procedens in sophismate / homo autem inq̄t
 ego sum Et id quoqz confessus est Tunc ex con
 cessione conclusit igitur homo tu nō es Indignatus

Has ineptias hoc inquit ultimum falsum est pro
culdonbio Et si verum fieri vis a me incipe

De dicacitate cuiusdam iuuenis qui similis erat
augusto.

Iuuenis alienigena Romam venit forma
corporis tam similis Augusto ut omnem po-
pulum spectaculi admiratione suspenderet Augus-
tus re audita ad se iuuenem euocatum cernens /
effigiemqz suam in illius facie recognoscens in-
hanc sententiam interrogavit Fuit ne vnqz o ad-
olescens mater tua rome Sensit ille quo perget
Et minime inquit mater at pater meus sepe . Pa-
tere et illatam susceptionem expulit et non iam pe-
perit Et hec quidem historia sic in saturnalibus
tradita est. Valerius autem maximus no augu-
sti sed innotinati pretoris neqz matris sed duoz
p̄m mētionē faciētea nō rome s̄ i Sicilia it̄ro-
gatū responsū rē cōmemorat Percūtātē ei magi-
stratu Romano quemdā eis provincie sibi forma
corporis similitū et mirari se dicente vnde hec tā-
ta similitudo cū pater suus nūq̄ in Sicilia fuis-
set At ille respōdit p̄ me sepe romā venit . Que-
nā sane verior fideliorqz narratio ē fides ut aiunt
apud auctores mane at.

De dicacitate Mitidatis regis.

Mitridates ponti rex capadocum sororis sue
filio sub simulatione colloquū infidias ten-
dens gladium abdidit: crudelis licet adoloscens

et ad interitum destinatus. regio tamē illorū mo-
re temporū scrutatorē prēmisit qui dum **M**itida-
ti manū in secretiores partes corporis mittit ioca-
tus ille **C**ave ait ne aliud celum q̄ quod queris
inuenias. Eoq; modo suspicione detracta iocis
texit insidias **M**irum quod in eo statu iocari pos-
set sanguine mox nepotis respurgendus.

De dicacitate publii Syri.

Non est huic loco subtrahendus publius q̄
idem ē Syria qui a primis annis huic rei
deditus et libertatē ob id vnum cōsecutus vome-
randē et per p̄cāliā vicis omnibus simulum seu
diosis prater fauorem populorum Iulij cesaris i-
gentē quoq; grām p̄meruit is et mimos scriptura
uit et multa eius extant nō magis iocosa q̄ gra-
uia propter que tū primum carus et libertate di-
gnus haberi cepit/ duo referuntur domini sui pa-
tronis seruū suū ydropicum in arena resupmū
ad solem cernens/ quid illic ageret quesierat an-
teq̄ eger responsum exprimeret processit publius
puer ex inopinato **E**t aquam inquit calefacit.
Idem inter cōuiuas disceptantes/ quid eēt oculus
molestum/ acceptam omnibus sententiā dedit po-
dagrica pedes dicens. **H**ec atq; huiusmodi late-
tis ingenij iudicium et manumisso erudiendi ma-
teriā praebeant.

De dicacitate coniugis Azonis Comitis asca-
los contra virum.

Quod nature fortuneq; muneribus quibus
 Ago marchio astensis etate prim claruit ne
 absq; molestia fruere tur minus spectatam habu
 isse creditur vxoris fidem Ita cum fortissim; ex
 illa susceptum puerum in vlnis habens suspiras
 set/causam quesitit illa suspirij Cui maritus xl
 lem inquit hunc puerum meum esse omni dubie
 tate submota ut tuus est Et hanc certitudinem
 libens magna fortunarum mearu parte redime
 rem/atqui ait illa nihil hic impense est/negoch pa
 rum/Arceptoq; filio/hic inquit quod nemo dubi
 tat meus est/annuente viro vt nihil igitur dubij
 superfit de manibus meis suscipi eum ait tuus sit

De faceitate vxoris agapiti
de columna contra Bonifacium
papam viii.

Bonifacius octauus Romanus pontifex du
 bobus fere lustris domum de columna vagā
 egit ac toto orbe dispersam Fulminabat ille de
 terris et ad exemplum tonantis ethrei cuius ge
 rebat vice edictis minacibus intonabat Capita
 le fuerat aliquem de generosis exulibus hospicio
 suscepisse Nunciatum est interea agapiti vxorem
 que sanguine illum contingebat esse pregnantē
 Sensit hostem suum Rome fuisse et accensus i
 ra atq; odio produci ante pedes suos mulierē ius
 fit Venit illa vixtunde et ventrem studio tegens
 At ille vt erat in sermone mordacissimus De
 mitte iquit pallium meretrix Quis te graudam

fecit loqui coacta. **P**ater ait sanctissime tu mihi
virum meū abstuleras. **Q**uid facere quod zetas
et forma suaserunt: cōsiliū cepi. **I**nter innumera
biles peregrinos quos hic annus in vrbe hac cō
gregauit circūspiciens vnū viro meo simillimum
notam placuit oculis meis ille/ et in exulātis vi
ri memoriam susceptus est per noctē/ mane ab eis
qualē cernis me dimisit. **H**ec autē alludens ad vi
ri habitū dicebat. **Q**ui sub veste peregrinū ignotis
simus ad vxorem pnetrauerat risit. **V**onifacius
et muliebri facundia mitigatus est.

De faceitate cuiusdā nobilis inoninati.

In collibus apud quos natus sum vidit etas
nostra nobilem quendā virum cuius primū seu
diūm fuit exire transeuntes apparatu magni
fico: die quodam a siluis et venatu cuius quoqz p
studiosus erat incultā et dumis lacertatā tunicam
indutus rediens plenā hospitibus domus reperit.
Quibus honorandis intentus dum huc illuc cūc
ta prouidens discurreit/ in quendā illozum super
bum et stabula miscentem famulū incidit/ cepit
qz eum blande corrigere. **I**mpatiens ire fur
tifer excenta manu faciem eius percussit. **H**ec ces
sit ille tacitus/ mox cernens famulus quē pulsa
uerat inter discumbentes mediū/ trepidare cepe
rat. **T**andem explorato quisnam eēt affusus erro
ris veniā poposat. **T**ui edū dominus/ tibi inquit si
bens parco hūc autē et tunicam suā digito signa
uit nō pro que ut ita tractare presuitit.

De facieitate Sancij regis castelle cōtra papā

Quodā tempore dum xpistianorū proceres
 fines sarracenoꝝ inuadere et terrā xpī sang
 uine cōsecratā indigno seruitio decēuissent libe
 rare (quod tū sepe facimus nūq̄q̄ perficimus)
 agitatū ē in cōsilijs quīs nā tantis ceptis dux ap
 tissimus foret visusq̄ et optimus . Sanctius his
 panī regis frater quem et experientia armorum
 cōmendabat et genus et probitas nec suscipiens
 luxus faciebat / frequens principatus malum .

Nullis enim inquinatus opibꝯ aut delicijs sed his
 pano more asper et agrestis et sub dno inter la
 bore educatus erat Accersatus igitur omnium
 consensu Romam venit Et latine lingue nescius
 vnum ex fidijs interpretis loco habuit Publicus
 quod in tali solet celebrabatur consistorius Illic
 inter multa recitatum erat romani pontificis de
 cretum vbi egipti regem fecerat Quo audito sub
 latus est ingens plausus omnium admirans Eā
 tius sedentem ad pedes interpretē quid sibi vellet
 strepitus punctatus est Vbi audiuit se egipti re
 gem pronunciatum Surge ait et diuū papam p
 nuncia Callisum de Baldacho festina et vix regia
 libertas pro inefficacie regni nomine inanis pō
 nificatus titulū pensauit .

De facieitate cuiusdā comitis fuxi.

Quies olim fuxi in Catbaloniā profectus
 erat homo liberalis et q̄ nil negare didicissz
 Illic vt aiunt turba pretentiū obsessus nihil sibi

relinquerat preter mulam quam ponderosus se
nex equitabat Reditu paranti non defuit qui cal
caria in super precibus extorquere niteretur. At il
le pro cento pede subridens accipe inquit modo mi
hi aliquē expeditas qui mulā meā furum vsqz sol

De dicacitate diui cōtra aliquos senes (Hicret

DInus quidā conciuismens / qui etate nostra
gratissime dicacitatis adolescens fuit casu
preteriens per loca frequentissima sepulcris / ali
quos sibi notos senes illic cōfabulantes compit.
Qui ut iocandi pitum irritarent iocari simul oēs
ut est etas illa loquatioz et manibus etiā apphē
dere ceperunt Ille se proripiens hoc vnū omnibus
respondit Iniquū hoc loco certamē / vos ante do
mos vrās animosiores estis semio sez eorum et
vicine morti alludens Nec prius intellectus q̄ eo
ab oculis ablato cinniteriū circūspicientes quas
ille domos loqueretur perpenderūt Innumerabi
lia dixit ad hunc modū que apud nos vulgo etiā
nota sūt Hoc enī loco nō iocos eius psequi sed no
men attingere propositum fuit

De dicacitate donati patavinī contra quemdā
iudicem

Donatus patavinus fuit nuper poetarū oīs
quos nrā vel p̄m nostrorū vidit etas facit
lime princeps nisi iuris civilis studiū amplexus
et nomen musis duodecim tabulas immiscuisset
et animum ab eliconis curis ad forensem stre
pitum deflexisset Is amici subita causa

et moras respiciente necessitate ipso quotidiano
 ac domestico quo forte inuentus est Habitu roga
 tus in iudiciū venit Nouus iudex qui tribunal im
 pleuerat egregio viro nec assurrexit nec aliquo
 eum honore dignatus est Ceperat donatus amici
 causam planis verbis ac vulgaribus agere et il
 lum in singulis dictis oblectantezurbane ad mo
 dum ac suauiter conuincere Indignatus iudex tā
 q̄ maius aliqd̄ diciturus sic interrogauit Hae lit
 teras Ac ille scio paucas inquit Risit insulsus iu
 dex p̄ doctoram ratus Ad inceptum rediit sermonem
 Nec ante se delusum sensit q̄ disertissimi viri et
 ratione simul et oratione superatus nomen abeu
 tis querens ab astantibus didicit donatum esse
 cuius ea tempestate non padue tm̄ celebris sed p̄
 omnem p̄taliā fama erat Demiceps ad ea trā
 scamus in quibus per magnum ingenium nec mi
 nor festiuitas sed morsus est acrior quibus habū
 dare et si prudentis non est qui tamen precedenti
 bus similia erant ad eloquentiam similiter spe
 rare videbantur qualiacunqz forent segreganda
 non censui De mordacibus iocis.

De dicacitate publii contra mucium inuidum.

Mucius quidā fuit inuidi et iniqui animi qui
 neque alienis bonis et suis malis torqueret
 ingemisceretqz **N**unc molestiorem solito cer
 nens publicus ita iocatus est: aut mucio nescio
 quid mali accidit aut cupiā nescio qd̄ boni

De dicacitate contra anthonium fugientem cu

inſam ſerui ſui

Post obſidionē Mutinenſes fugiēs āthomī
us ſeu naturali hōmore ſeu corpōribz ex hau
ſtis creberrie bibebat ſuſſitebatqz p̄ ſingulos
paſſz vbi bibēdi facultas afforet mox fugā p̄cipi
ti cōſternatōe reſumebat Interrogatus vnus ex
familiaribz eſ qđ nā āthomī agēt Reſpondit qđ
cantis in egipto/Bibit et fugit Certum ē eī canes
egiptiacos cocodrilloz cōtactu anxios atqz lim
phaticos fugere et bibere.

De diuinitate cuiuſdā ſutoris cōtra plācū

Plancus menā gallā vxorē habuit nō ſatis
probatī noīſ feminā Cum autē amici cām a
gentī teſtis ex aduerſo ſutor proceſſiſſet quidam
putans plancūſ vilitate officiū teſtem ſuſpectum
reddere quaſi incognitū ſaſcitatus erat qua arte
ſe regeret Gallam inquit calco/ Gallā āt ſutoris
inſtrumentū erat Qua equiuocatione nominis in
ter vanā artis ſue profeſſionē et interrogantiſqz
nominā mordaciter luſit.

De diuinitate fauſti fille filij et caronis cēſorij

Ille filia duos ſimul adulteros habebat
pompiū quemdā cognomento maculam et
fulmū fullonis filium/ luſit in dedecore domeſtico
fauſtus ſic miror inquit ſororē meam cū fullonē
habeat maculam habere Nec caronis cenſoria
aſperitas iocorum talium expertus fuit/ ſacrificio v
tebatur antiquitas cui proteruia nomen erat ex
quo quicquid

cibi sacrificantibus restabat ignibus tradebat
 Albidius quidam nebuloso patrimonio omne deuora-
 uerat domum solam que gula superat ignis absum-
 perat / fecisse albidium proteruam iocabatur Cato
 cuius nomen Catonis uticentis memoriam re-
 uocat et rei quam illo inspectante potuisse contingere
 re vehementer indignos ac stupro

De dicatitate catuli senatoris contra iudices
 corruptos.

P clodio violatarii religionum ac manifesti ad-
 ulterii reo / dati iudices quia de criminibus
 constabat sententiam pronunciaturo presidium a sena-
 tu petierunt tum demum peti solitum cum aliquis re-
 us potens condemnandus esset Interim p. clodius
 ad arces suas in extremis casibus sese vertens / a-
 liquos ex iudicibus / illustrium feminarum apud
 quas consuetudine et muneribus et suarum inter-
 uentu precum potens erat promisso concubitu et
 prestito / adulteriorum stuprorumque participes et ob hoc
 sibi propitios fecit alios magnis precumque onera-
 tos corripit Quid multa Vbi condemnatio spera-
 batur summa cum populi Ro. et illius seculi infami-
 a absolutus innocentior absolute quam crimine .

Quoniam ut eleganter ait Seneca plus est vis-
 tribuere adulteria quam facere Itaque prius adulter
 post leno propter primum accusatus propter se-
 cundum liberatus Mira res et vix credibilis nisi
 eam clarissimi auctores litteris mandassent hos
 iudices absoluto clodio mordaciter ludens catulus

senatum his perunctatus est verbis Quid a no-
bis presidium postebatis an forte ne pecunia pe-
fidie vestre precium vobis eriperetur Et ubi
poterant scelesti homines sed apud animos libi-
dinibus auaricieq; deditos pudoris iactura leuis-
sima est. Facile igitur presentem pudorem pece-
ptis voluptatibus ac pecunia solabantur. **M**
tud potius miror unde illis temporibus tanti et
tam comperti facinoris impunitas Ut enim cum
eodem Seneca concludam pudet dicere nunq; ap-
tius q̄ coram peccatum est.

De faceciatate ciceronis

Sed quis omnium iocator aut promptior aut
mordacior cicerone Cui enim queso pepercit
set aut cuius magnitudinem timuisset qui et po-
pulo suo non pepercit et fortunam Cesaris non ex-
pauit Sane cum equaliter ambo lacefferet gra-
uius offendebatur amicior. Venerat ad castra
pompeii in primordio civilis belli reprehendentibus
amicis quod nimis distulisset. **M**imime inquit se-
ro venit nam nihil hic paratum video pompeii tar-
ditatem in apparatibus bellorum ludicris. Cum
vero ad ipsius pompeii conspectum peruenisset et
ille interrogatus dixisset vbi nam dolobella ge-
ner tuus Respondit Cum socero tuo. **V**nico ver-
bo discussa calumnia et generi et sua qui indissen-
tiendo de re publica principum vestigia sequerentur.
Gallus quidam

de cesaris exercitu ad pompeium transfugerat illi
ciuitatem Ro. dederat pompeius Exclamauit cice

ro. **O** Bellā hominem Gallo ciuitatem promittit
alienam nobis nostram reddere non potest Sole

bat de pompeio nimium mordaciter iocari his **BB**
Ego quem fugiam habeo, quem sequar non ha

beo **Dis** horumq3 similibus hoc vnum pompeius
recludebat Cupio ad hostes Cicero trāseat vt nos

timent **E**uasi tantam illam loquendi fiduciam
Ciceroi non aliunde q̄ ex familiaritate nimia p

uenire confirmans **I**ā quotiens et q̄ grauiter lu
sit in **C**esarem **A**ndron quidam laodiceus romā

venerat & aduentus sui causam interrogauit **Ti**.
Atq3 illo respondente pro patrie sue libertate le

gatum ad cesarem misisse seruitutem Romanā
dissimulare non valens greco sermone in hanc

sententiam respondit **S**i obtinueris et pro nobis
intercede **A**butebatur cesar vno tempore matre

et filia nomen matri serulia que et **M**. Bruti ge
nitrix fuit quam ut ait **S**uetonius ante alias di

lexit et cui super alias donationes margaritam
ingenti precio mercatus est filie nomen tertia q̄

ipsius soror Bruti et **C**assij coniunx erat.
Cum itaq3 bona ciuitatum subhastarentur ius

su cesaris / et serulia magni valoris predium ex
igua pecunia comparasset lusit cicero. **E**quidem

quo melius emptū sciat / comparauit hunc fun
dum serulia tertia deducta **R**ogatus pro amico
vt ei de rationatum procuraret / multis audienti

Bus respondit Rome ius habente pompeio difficil
le est quod postulas / tacite facilitatem Cesaris
inimiam incusans / super senatus dignitatibus pas
sim profundendis. Eodem pertinet quod laberius
ait Cum enim senatu supra modum aucto / parus
afforet / quin loca senatoribus non deessent: vna
et eadem senatum et laberium non inuententem
vbi nam assideret / et ipsum qui augustiarum ma
teriam prebuerat cesarem illudit **R**ecepissem in
quit te / nisi anguste sederem / Hunc tamen iocum
non multum tulit Ita enim ille repercutit **M**irum
si anguste sedes / qui duabus cellis sedere soles du
pliciter animi et fidei constantiam obiectans
quam multi tunc obhædebant viro egregio. Sed
immerenter et indigne hoc optimus et innocuus di
uis audiebat / ne excusationem eius fileam / que
est in saturnalibus vnde iocosa huius magna ex
parte decepta sunt / equidem quod sequitur excu
sare nescio / parumque abest vt sententiam reuocet
Egreditur enim omnem ludi modum et apertum
continet odium quod dicam / eo magis quo non vo
latili lenitate loquendi exadit / sed mansura gra
uitate a scribente dicitur. Sic enim in epistola
quadam ait / quam ad **C**assium interfectorem
cesaris misit. Vellem pedibus mercis me ad cenam
inuitasses / profecto reliquarum nihil fuisset.
Nunc me reliquie vestre excerceant Augustum ce
sarem ac in antonium reliquiarum nomine signifi
cans. **H**ostile & violentum iocum **E**t qui la

Berij dictum antthonijq; factum prope iustificet .
 Multa se offerunt similia Sed nimis amicum
 meum vrgeo . Subsistam igitur . Nec a cicerone
 tantum sed etiam vulgo laceratus est cesar . Si
 quidem peregrinis ac nouis hominibus admittis
 in senatum precipue gallis inuentus est libellus
 hoc continens . Bonum factum ne quis senatori
 nouo curiam monstrare velit Itz illa publice ca
 nebantur Gallos cesar in triumphum duxit ides
 in curiam Et cursus galli bracas deposuerunt la
 tum clauum sumpserunt Et hec quidem ideo pri
 mum quia illud idem respiciunt quod in laberius
 iocans Cicero mordebat Nunc paulo superius ce
 deundum est . Edilitate agens cesar Cū M. Bibu
 lo/capitolium ac forum comitiūq; et basilicas
 ac porticus adornauerat ludosq; insuper fecerat
 communi impensa . Sed quin college obscurius
 clarissimum cesaris nomen erat / cum apud ani
 mos hominum omnium gratia reflexeretur in ce
 sarem / iocatus est bibulus Idem sibi quod pollu
 ti contigisse Etenim cum fratre ille communem
 domum habens filexerit in populo et castorietā
 tum domus diceatur sic comunem ipsius ac Ce
 saris largitatem vnig et nō alteris iactari Cū e
 odē ps modū M. Bibulo cōsulatū petis qđ absq;
 vilo eius respectu et publicā versaret iocandi occa
 sionē vulgo dicit Fuisse qui quotiens ex morte tale

aliquid agerent quod consignatione diei et consu-
lio egeret: non cesare et Bibulo sed iulio et cesare
consulibus gestum scriptis mandarent. Hinc vul-
gati mox sine auctore versiculi. Non Bibulo quic-
quam nuxer sed cesare gestum est. Nam Bibulo fieri
consule nil memini. Et hec inuidiosa magis quam ob-
scena contra illa turpissima. Adolescens ad mo-
dum adhuc Silla superstitis cum fortune sue na-
uigium patrie tempestatibus nuxer agnosceret se-
cessit/aspem petens/atque apud mehomedem Bi-
thunie regem paulo familiariter subsistens ex le-
uissima causa/gravissimam et inexpurgabilem
contraxit infamiam/tanquam adolescentie flore pro-
strato regie libidini. Hic suspicio pro veritate sus-
cepta. Et omnibus sine fine non tam iocandum
quam obstrictandum materia data est. Consul ingen-
ti patrum repugnantia galliam provinciam obti-
nuerat. Hinc immodice letus/magna senatus fre-
quentia linguam frenare non valuit/mestis et no-
lentibus inimicis se quod optasset consecutum di-
cticans/cunctisque vices omnium redditurum. Vbi cum
quidam eas minas egre ferens id nulli femine
facile fore dixisset satis habuit mordacem iocum
urbana responsione discutere. Et regnavit in-
quit in Syria femineis/magnamque quondam
a se partem Amazonas temere. Nam ista non
inter iocos numero in quibus nihil colorate agi-
tur sed palam ingeruntur obprobria dolobella

Regine pelicem sponsum interiore regie lectice
 vocavit Bibulus ipse non cesarem sed bitunicam
 dicit et seditioni miscet inuidiam dicens ante sibi
 regem cordi fuisse nunc Regnum. Octavius qui
 dam eger omnino eorum lingue mordacior in pub
 licum progressus Pompeium regie nomine salu
 tauit. **Mox** versus in cesarem aue inquit regina.
Tico ipse quem ad mordaces iocos cogor reuo
 care. **Eum** aperte nimis multa de hac rescriptis e
 tiam mandasset defendente quondam cesarem ne
 comedie filie causam in senatu ac magna regis
 erga se merita recensentem interpellauit. **Et** re
 mone inquit ista oro te quoniam notum est et
 quid ille tibi et quid illi tu dederis. **Curio** cum
 stabulum nichomedis et bitunicam fornicem
 appellasset simpliciter non contentus macula vtri
 usque sexus ignominiam adiecit in oratione qua
 dam omnium mulierum vixerim et omnium viro
 rum mulierem vocans. **Sed** quid hostilia mira
 mur cum a suis etiam militibus a quibus nullus
 imperatorum aut ducum eque dilectum constat
 irrifus sit. **Quo** die de galliis triumphabat currum
 de more prosequentes hoc inter multa ce dnerunt
Gallias cesar subegit nichomedes cesarem. **Item**
 illud ecce cesar nunc triumphabat qui subegit
 gallias nichomedes non triumphat qui subegit
 cesarem. **Illud** preterea urbani seruate uxores /
 in eburnum caluum adducimus. **Autum** in gallia es
 sudisti hic sumpsisti mutuum. **Hec** tamen

It. fi. s. p. t. i.

Et p. ca. ce. i. s. p. d.
Et cor. m. t. u. a.

triumphalis utaq; pompe libertas excusauerit
Sed quis nam in illis patientiam habuisset.

Circa supremum vite tempus L. Bruti qui tar
quinum expulerat statue subscriptus fuit utina
viueret statue cesaris hoc modo Brutus quia re
ges eiecit consul primum factus est hic quia con
sul es eiecit Rex postremo factus est Miru q ho
mo inuicti spiritus et nullos metuens tam pericu
lerit multa Quod non minus propter admiratio
nem eius attigi q propter reru seu verboru gra
tiam vt scz appareret quanta maiestas animi ve
lut ex alto despicentis territrepas mortalium nu
gas Neq; enim facile videbam vnde melius exē
pla conquirerem quibus moneremur non confel
tim excandescere et ad omne verbum acrius in ira
rabieq; proripere Presertim memorantes illu
et ab hostibus et a suis grauissima tolerasse.

Eui quidem in utrosq; prompta facultas vltio
nis si libuisset affuit Sed hec hactenus

De dicacitate asini pollionis contra cesarem.

Augustus quoq; cu multa luderet aliquot i
terdum mordacora perculit In illa trium
virali proscriptione festenninos in asinum pol
lionem scripserat ille pro responso hoc tacum red
didit Et ego taceo non est eni facile in eu scribere
qui potest proscribere.

De dicacitate curch.

Quoties equi romano molli ac stomachoso
ad mensam Caesaris forte mater turdus obuene
rat Nihil autem importunius diuite delicato me
diocria cūcta fastidit dante animos gula Quesi
uit Lurtius nunquid mittere liceret Quid ut inquit
Caesar Nō expectauit ille amplius : protinusq3 p
fenestrā misit ape dignus qui pari proteruia io
candi post turdum mitteretur

De dicacitate licinij liberti augusti contra e
undem augustum.

Licinius libertus augusti operibus patroni
pecuniā largiter subsidia prestare consueue
rat Lepro opere scripsit ei certā pecuniā pmitte
re Sed id nō explicite imo litteris numeros repre
sentatibus animaduertit Caesar aliquantulū spa
cū vacantis illud propria manu totidem p̄simili
bus additis litteris impleuit duplicauitq3 sum
mam tam solerter ut nulla suspicio inesset agno
uit libertus et promissi duplum soluit tacuitq3 .
De hinc opus aliud aggresso sic allusit . Misso
cyrographo in quo scriptum erat confere tibi do
mine ad noui operis impensam quod videbitur io
cosam fraudem retemptari urbana dicacitate p
hibuit

De duplici dicacitate contra eundem .

In illa mordaciora sunt Cenā clandestinā
magno sumptu studioq3 fecerat qua ipse q̄
dem apollinis habitu ceteri conuiuē singulorū deorū
deorūq3 gesta discubuerant Eius cene inuidiam

infamiazq; cumulatit publica fames atq; inopi
a que illis diebus urbem inuaserat Itaq; pret
apertas inimicor; exprobrationes et effusos in po
pulum versus sine auctore famosissimos concla
matu e; omne frumentu deos comedisse Itē uere
Cesarem eē apollinem Sed tortorem quo quidē
cognomine Apollo quadam urbis parte colebat
Nec defuerunt qui famā principis ab omni parte
moderent; Tulce supellectilis vasorum corinthio
rum auidior; putabatur / quin et aliquor; nomina
ob hoc unū ut uasis eorū potiretur in pscriptor;
numeram retulisse Laborabat et altera infamia
quod in alea ludo multū tps expendere. Ex qui
bus primā notam secuti tps egregia cōtinencia
discessit ac diluit / secundā nō expauit Ideoq; ab
omni parte integerrimus atq; ut tranquillus ait
sine suspicione ullius uicij / alea famaz usq; ad
senectutē sine dissimulatione sustinuit de primo
quidē ita lusum est ut triūmatus tpe subscribe
retur ad statuā ipsius / pater ergo argentarius / e
go corintharius Bis amicus iocis et mores fil
pungit et originē / quam quidā ab argentarijs de
riuatam dicit licet alij antiquissimā honoratissi
māq; diffiniant / de secundo aut Bello siculo mor
dax epigramma iactatum est hmodi postq; bis clas
se victus naues perdidit / aliquādo ut uiuat: ludit
assidue alea.

Item alie dicatates contra augustum respa
sianum

Estant et in *Vespasianū* mordaces iocū *præci*
pue cupiditatem in *principe* lacerantes *Ma*
ma erat eum auarissimos quosq; ad amplas *p*
curaciones promouere ut publicis damnis dita
 tos / plurimis cōdemnaret et ad inopiam reducēt
 hinc vulgare prouerbū talibus eum pro spongi
 is vti solitum sciētes scz implendo plenosq;
 vacuando *Eidem* vetus auaricia ad hunc moduz
 exprobatā ē *Senex* *Hubulcus* in primordio *præci*
 patus eum adht: libertatē gratuitam suppliciter
 petens *Negate* *cesare* exclamās vulpes ait pilū
 mutant sed non mores *Hanc* licet in *tempstunus*
 hoc loco videatur ne tamē ex his suspicio falsa
 fortassis aīz lector is occupet differre nolui / quod
 hanc auaricie notam et *Suetonius* *tranquillus*
 scriptor fidelissimus nec non et ipsius facta dicta
 qz *principis* excusant *Siquidem* et initio *Imperij*
 t̄status est immensa *præmia* opus eē ut possit
 inopia corruētes res publicas subsistere *Prætea*
 qualitercūq; *quesitis* optime vt ait idem *Sueto*
nius vsus est in omne genus *hominum* liberalis
 simus *Sed* nihil est iniquius *iudicio* populari
 pro libito *crassatur* / inexorabiliterq; diffinit.
Nec verba nec facta profuerunt quo minus etiā
 defunctum sequeretur infamia *Viuis* ex more *re*
 teri sumens mortui personam *factorumq;* ac dic
 torum *viuentis* *representator* *præcūctatus* publice
 dispēsatoris quāti *funeralia* cōstaret ut *audimū*

centum sextercia constare mordaciter exclamās
ex persona principis dare mihi centū sextercia me
qz vel in tibiū pnyce Et hoc quidē in moree ioca
tum ē et in oris sui habitum. Quidam urbanus
natura dicacior hortante vespasiano ut contra se
aliquid diceret faciam inquit cum ventrem ero
nerare desieris Nitenti enī atqz impellenti simili
mā faciem habuisse eum et scriptores rerum tra
dunt et ymago vultus sui que vulgo adhuc auri
is vel argenteis exisqz nūmsmatibus insculpta
reperitur indicat

De dicacitate ambij crisperi cōtra donicianum au
gustum.

Doniciani quoqz principis moree tragico vē
te digniores iocantiū licentia momordit cer
tas diei partem deputare solitudinē in consuetudi
nem adduxerat Illic nihil q̄ muscas aucupari
solitus graphioqz acutissimo transfigere Quere
batur ad ianuam vllus ne in talamo staret cum
impratore respondit Ambius crispus nullus imo
ne musca quidem.

Itē alia dicacitas contra claudiū augustū.

Claudius augustus princeps inter multa
turpis et nepharie demētie/ libertis ac spa
donibus se suaqz omnia credidit eisqz miser pa
ruit cui romanum late imperiū patebat omnibus
tamen narcissim et pallantem pretulit. Quibus
et honores et lucra sine fine cōtulit rapinasqz q̄s
vellent permisit exercere/eousqz donec illis solie

locupletibus venditis oibus erarium in super ipse
esset. De cuius interdum paupertate conqueren
ti claudio sic libani mordacitate responsum habu
dare incipies si a duobus libertis tuis admissus
in societate fueris.

De dicacitate contra neronem.

IAm vero q̄ mordacibus verbis potitus est
nero. tamen si nulla mordacitas infandi pu
tendiqz principis meritum possit ad equare / pone
rum quenda s̄porum nonne cuius infam amore
deperibat dempta virilitate in sexū femineuz tras
formare in sue: oblutante natura / eoqz demencie
captus erat / vt non sine dote et ornatu exquisitis
simo / qualis cōiugibus cesaris esse consueuerat
magnifico apparatu nuptiarum in domū suā pub
lice euocati haberet legitime vxoris loco. In q̄
cōiugio ita iocatus ē quidā bene agi poterat cum
rebus humanis / si domicius pater tlez habuisset
vxorem q̄ aprie dānosā mūdo neronis originē de

De dicacitate luchi Crassi contra (notauit.
gaium domiciam

Dius imperatoris attanus Caius domici
enobarbus homo durus sediciosusqz et arro
gans fuit In cuius mores ita lufisse traditur L.
Crassus orator quid mirum si eneam barbam do
micius habet cum et os ferreum et plumbeuz cor
habeat. Sed iam satis domi lufum est

Alia dicacitas cuiusdam philosophi contra

B

quendam libertum superbum.

Libertus regius repentinis opibus inflatus
philosophos aliquos ad cenam invitauerat.
Qui cum de rebus varijs ex more differerent et q̄sti
ones eorum non intelligenti predicule viderentur/al
ludens libertus imo agite inquit o comine/dicite mi
hi quod cause est quod ex albis nigrisq; fabis non nisi
vnius coloris efficiatur pulmentum Tangit et mo
destos animos indignitas Igitur aridens vnus
ex phis non passus has ineptias quin tu nobis e
differeretur de albis et de nigris flagris vniformes
macule resultant **H**atis mordaciter preterite ser
uitutis elatum presentibus admonuit.

Alia dicacitas regis philippi macedonum.

Philippus rex macedonum is cum quo romani p
rimum bellum macedonicum gesserunt iocofior eti
am inter seria fuisse traditur quod de cetero regem iocum
ad Tarquim quinti flaminij multorumq; grecie pri
cipum colloquium remisset Et disceptatio de altissi
mis rebus est vbi suis regniq; sui status verba
batur dicente et holorum pretore phana qui multis
verbis opus est inter nos bellum iudicabit Istud q̄
dem inquit rex etiam cecus videt/camillatus in lo
quutione slipitudinem.

Alia dicacitas contra regem Anthigonum mono
culum.

Nec minus mordaciter at alioquin stultio et ho
critis non Syracusius sed chiuis qui cum

ad infensum sibi regē Antigonū altero oculo cap-
tum traheretur spem prebentibus suis fore ut cū
ad oculos regis peruenisset miām inueniret. Res
pondit i possibilis igitur est ista cōditio. Actum ē
perij. Ceterum hęc intempestiua mordacitas et
Thoroito mortis et antigono homicidij simul et
perurij causa fuit. Iurauerat sibi enī parcere sed
asperitate motus non peperit.

Alia dicacitas hāmbalis contra antiochum
Syrie regem.

Ulgiatissimus est hāmbalis iocus qui cum
vix tandē bello victus a romanis ad antio-
chum Syrie regem cōfugisset et ille bellum mo-
turus populo romano innumerabiles equites ele-
phantozqz turritorum et falcatorū curruū copi-
as cāpis explicaret noscēdaz viriū gratia exerci-
tumqz auro et purpura atqz exquisitis cultibus
onusiū intuens hāmbalem quē lateri habebat i-
terrogasset Satis ne putaret illa omnia roma-
nis eē respondit mordaciter irridens ut qui exerci-
tum illū ducemqz nec minus romanos nosset op-
time et satis inquit esse puto romanis hęc q̄uis
auarissimi sint acris urbanitas si diligenter at-
tenditur quantum inter querentis et respondentis
animum interfit Sed aliq̄tis per ab exemplis re-
terribus abeundum est

De dicacitate dmi contra quendam ipsum illu-
dentem.

o
Dignus idē cuius supra memini cum quadam muliere nobili ab adolescentia stupri cōsuetudinē habuerat / cuius vir vel cōiectura rei & notitia infestus illi erat sed nil nisi verbocenus audebat. Itaq; sub specie iocandi multa interdum aspera iactare / die quodam inconvicatus dignus in magna populi frequentia humili rebatur equo. Alter ut pudorem incuteret rivali / accepta equi coma et illius puritatem et insidentis proceritatem irridere putans. Hunc ambulare iquit doces. Sed ubi queso primum hanc artem didicisti. At ille equo calcariibus adacto / domi tue inquit. Sic de stimatum sibi raborem in interrogantis faciem refudit.

Alia dicacitas dātis cōtra canē veronenū.

Dantes allegerius et ipse cōcivis nuxer mes vir vulgari eloquio clarissimus fuit. Sed moribus parū p cōtumaciam et orōe liberior / q̄ delicatis ac studiosis eratis nostrae principū auribus atq; oculis acceptum foret. Is igit exul priacū apud canē magnū cōmune tunc afflictōz solamen ac profugiū versaretur / primo quidē i honore habitus / deinde pedentim retrocedere ceperat / minuzq; in dies nō placere. Erant in eodē conuictu histriones ac nebulones omnis generis vt mos ē / quoz vnus p̄cāssimus obscenis verbis ac gestibus multū apud oēs loci ac grē tenebat. Quō moleste ferre dātē suspicatus canis p̄ducto illo in mediu et magnis laudibus concelebrato versus in

dantem. Miror inquit quid cause subsit / cur hic
 cum sit demens / nobis tamē omnibus placere no
 uit / et ab omnibus diligitur / quod tu qui sapiens
 diceris non potes. Ille autē minime inquit narrare
 ris si nosses quod morū paritas et similitudo ani
 morū amicitie cū est. Idem cū inter cōiuias nobi
 les discumberet et conuiuij doming iā vīno hila
 rior et cibo grauis vberim sudaret / vicissimq; lo
 queretur frivola multa / et falsaz mania nec finē
 faceret aliq̄dīa indignans tacitus audiuit. Cūc
 tis tandem silētio attonitis gloriabundus ipse q̄
 loquebatur et quasi facundie laudem oīz testimo
 nio cōsecutus humētib; palnis dantem arripit.
 Et qd̄ iqt Senti ne q̄ q̄ verū dicit nō laborat et
 ille / mirabar ait vnde hic sudor tantus tibi
Alia dicacitas p̄t nauī contra Hugucionem.

Hugucio etate nostra multis actus fortune
 cōpstatib; ad aulā tandē memorati. Camē
 magni veroneñ / xlud in portū aliquē fess; senex
 apulit / vbi magnifice except; quod i^o domo p̄
 apuā erat nō hospitiis sed parētis locū tenuit. Or
 ta at vt fit sup mensas semel edendi mētionē tuz
 multi magni cōmestores referentur ab alijs / ex
 p̄tatus Hugucio ipse qui iter maximos habeba
 tur / ut de se aliquid loqueretur. Cepisseq; vir i
 mensi corporis de esu suo in etate iuuenili quedā
 incredibilia narrare / petrus nauis qui in eadē ca
 mie aula sapiētia celebris sed mordax hēbatur
 respōdisse tradit. Nime q̄ dē miror hec q̄ dicit cū
 Bz

maiora fileas que tamē scimus p̄sas et lucā vno
prandio cōdidisti **P**ungentis iocū cuspīdem transsi
xisse semis animā reor **C**onstans est enī opinio po
tuisse die illo quo de dictarū ciuitatū dominio pul
sus erat vulgi tumultū cōprimi si e cōmūio surre
De facechs pauperū et ingeniosis re (Xisset
medys i necessitatibus aduētis i generali .

Habet et paup̄tas ingeniū suū / h̄z cogitatio
nes alias Nec nūc vlla cōmemoro q̄ vniuer
sis verbis cāpisqz et littoribz nota sūt / quot cu
ras quātoqz labores pro mortali felicitate solli
citi domi militieqz terra pelagoqz suscipis q̄ cupi
de q̄qz piculoz oīm oblitus **I**mpiger extremos
X^o **C**urrit mercator ad idos. **P**er mare paup̄ie fugiēs
p saxa p ignes **S**z illa dātaxat q̄ i cōmediā sui
ip̄is odiosa paup̄tas excogitat / q̄lia sūt hec i satir
naliū libris p̄cedētibz itermixta **R**ue qm̄ facec
az nō exptia sūt relatu nō indigna iudicari

Ingeniū paup̄ie erga cesarē salutandū angul
tum per coruos sic edoctos.

Pendente inter augustū cesarē et **M.** antho
niū fortuna cuius belli neqz mediocres ca
sus erant neqz vulgaria premia victorie ingēs qz
apud ōnes gentes fime expectatio / paup̄er q̄dam
rome in cunctos sibi prouidens euentus ingenium
tale cōmentus ē oī diligentia duos coruos enu
trinit **E**ffecitqz tantum in oī re studiū valet ut
dicatibz verbis alter augustum / alter antonium
saluaret **I**dem angusto tandem victore i patriā

reuerenti salutatore[m] suu[m] manu pre[se]rens occur
rit qui inter crocitandu[m] hec verba fundebat Aue
cesar victor imperator seletatus augustus . xx .
M. n[um]moy loquace voluere coparam Arguta q
dem sed diu preconcepta subtilitas

Item de eodem.

Huius socius ex tpe cōsiliu[m] cepit Socio
ei ditato inuidens (neq[ue] latius apud vllum
genus hominum regnat inuidia) cesarez adit ob
tinuitq[ue] ut coru[m] alterum afferri iuberet Iussus
illu[m] attulit qui hostem salutare didicerat his vr
bis tunc victor Imperator antom Nō amplius mo
tus est Cesar que ut prioris auis precium prec
p[re]ter cu[m] delatore partiri.

De eodem.

Per idē tempus inuentus est qui picā ad saluta
tionē similem inuentus et qui phitacum erudiēt
Et hunc et illā emi placuit.

Item de eodem.

Quot vicinoy successibus admonitus iope su
tor et ipse coru[m] ingeniū agere instituit quod
cum frustra diutius temptasset tedio affectus
crebroq[ue] mutā auē increpitās aiebat . Opa et i
pensa perit vix tandē coruus hoc et salutationē
que iubebatur expressit / et in publico positus pre
teruntem cesare salutauit Quod ille audiēs sa
tis iqt saluatorū talū domi habeo Proceedēs in
vocaferatōe solita coruus ait Opa et ipēsa perit
Effusus in risū cesar maioriq[ue] ceteras p[re]cipuo rōdit

De ingenio cuiusdā hominūculi greci erga augu-
stum quō suē cōsuluit paupertati

Augusti famā nō ex italia tantū sed ex
grecia atq; orbe toto cōcūsus fiebat littera
corū hominū. Venit inter multos greculus poeta
pauper q̄ nihil p̄ter musas et calamū hēret is in
cōsuetudinē adduxerat principē a palatio descēdē
tē p̄ocapare oblato carmine aliq̄ ip̄is grās conti-
nēte. Quod cū nō intelligēte xl̄ dissimulāte eo
neq; cōsp̄igexpt̄s foret nec adhuc cessaturus vide-
retur scripsit augustus manu p̄pria breue carmē
grecū quod illi ad se de morte p̄perātū p̄misit carmī-
ne carmē pensaturus Ille cū veneratōe susceptū
cū admiratione p̄legit Postq̄ satis et gestu et ver-
bis dictātis ingenū collaudasse visus ē accedēs p̄-
pis ex macri crumena paucos excussit nūmūlos
porrexitq; p̄cipi munusculū greco sermone p̄se-
cut̄ / c̄s h̄c fuit smā Nō secūdū factū tuū auguste
si plus habere plus dare Cūctis q̄ aderāt i leticiā
a x̄ris Ex illius actu qd̄ agendum sibi foret ad-
monitus Cesar accersito disp̄satorē disertū hominū-
culi cōsuluit paupertati.

De duabus v̄is q̄bus religiosi multi habue-
rūt magnas d̄tias a d̄nō Ihoē pa. xi. xxij.

Primū morib; icendere et q̄ illis saluo de-
core placeāt excogitare nō iutile cōsiliū egē-
ti Qd̄ si v̄m̄q; clarissē diebus nostris apparuit sb̄
io. xxij. r̄o ano p̄ōfice / hō p̄rstudiosus et x̄hemē-
tioris ai h̄nc lectol̄ librorū imbiabat Illinc sim̄

tates acerbas et in extricabiles agēs cū imperio
 romano alteram vite partem huic studio deuone
 rat Ceterū cū a legendo et scribendo et curarū varie
 tas retardaret gratissimus erat illi quisquis de
 floratos ut proprie dicā libros sub breuiloquio p
 stringeret / redigeret qz i eas quas tabulas vocat
 in qbus qd quod ex libris querebatur facillimū eēt
 inuētū / rursus affectu alio impulsus nihil cupidis
 audiebat / q̄ rumores ex italia germaniaqz Has
 ei acē alias supra stomachū gerebat / q̄s audie
 dis sine veri sine falsi nihil ad rē mō leti eēnt atz
 magnifici. Mirum in modū creduli senis incensus
 p̄ctus nullebatur Die duabus igitur vhs mul
 tos eo tpe vidimus ab extrema inopia raptim ad
 magnas diuitias p̄uenisse Ex illoz grege p̄ci
 pue qui religionis titulo gloriantes quā professi
 videntur paupertatē p̄ cūctis mortalibz exosa ha
 bēt Dic mihi qm̄ lectoris fastidio parcé appositus
 ē secundi voluminis finis esto.

Secundū memorandarū liber secundus explicat.

Incipit tertius de sollertia et calliditate roma
 na Et primo de sollertia bruti.

Sup̄est acūmē animi sollertiaqz rē gē
 dax quā solā prudentiā vulgus appellat . q̄
 in rē primo romane libertatis auctori p̄ms qz lo
 que dabitur L. Junius Brutus tarquini superbi a
 uūculi sui naturā et mores ab adolescētia contem
 platus / cū omnez illi virtutis habitum odiosum
 ac formidabilem videret / ob eāqz suspitionē inuē

Y. 3. Tap.

si enim sunt
pala apollini
optuliss

tutis præcipuū florem/ et i primis frēm suū cruce
litate extincū Quod vnū sibi de sex rei publice cō
filiū erat a sollertia mutuatus ē/ verbis atqz acti
bus delirātis spēm induit vnoqz iū altero ridiat
lofig admissio affectate recordie hōm fidē fecit .
Sup vacuū visuū ferrū adigē iugulo demētis ita
cunctis p̄reūtibus sub hac nube latuit donec etiā
pendi tempus affuit Idē adolestētibus regis ius
su patris munera delphico apollini ferētibus ridi
culi grā vt plimū verbis vtar comes additus est
metuensqz ne manifesta reuerentia/dissimulare
prudentie daret signum/terrebrare virge sambuce
aurū infusū aris obtulit deniqz regis filijs post
iussione patris adimpletā/de regni successione p
tunctantibus cum responsum eēt ab apolline de re
gno quidē nihil/ sed sūmā potestātē obuenturā illi
qui matri primū osculū tulisset Ceteris de regia
dicatū estimātibus **V**entus parentē publicā hūan
generis terrā intellexit Subitoqz velut ab aliq
socioz impelleretur pnus corruēs furtiuū terre of
culū igessit Nec multo post assumpta libertate p
mus cōsul mētiri apollinē nō ē passus

De sollertia et astucia romuli.

Hicqz vt ad infantia et ianabula Romani
li cōsiliū q ad fundandā incolē dāqz nouā urbē le
tissia iuuetute cōtracta/cogitans pms nec āplis
etatis populum ope feminea destitutum finitimo
tum matrimonia quia p̄ces sperere fuerant cal

luditate que sunt Simulata namque ludorum equestri
 um populi ad rei famam ingens ex vicinis circum
 urbibus utriusque sexus turba concurrebat nuptiis
 ita ut nec raptus adulterio vacaret virgines
 frequenter rapuit spectaculo plurimorum et bellorum
 causa profecto necessaria stirpis maritum paginas
 et unam perpetuandae civitatis adminiculum

De solertia nume pompilij.

Sicut ordinem operatum teneat exempla sol
 lertie numa pompilius secundus Romanorum
 rex cum adversa populi ferocia quam ardentissima pro
 decessoris iustificatione conceperat / mitigandosque mo
 res ratus / occasione novitatis temporis et hinc
 ab hac alpina quiddam ac pastorium in eam animis
 Itaque sepe solus aeterni nemoris opacioris et geli
 do fonte rosada speluncam ingredi longasque ibi noctas
 moras age submotis procul arbitris solebat firm
 lato coniugis egregie familiari vi colloquio *Regene*
 ito deorum metu facile credulitate experiri populum quibus
 libuit legibus ac superstitionibus involuit : Quod nu
 rates quiddam usum pitagore philosophi consilio putaverunt
 quam opinionem et tempus et locum rem aduersa est **C**onstat
 enim pitagoram in Italia remisse superbo regnante /
 quod tempus ab interitu pompilij super humane vi
 te longissimum modum distare notum est **I**llud quo
 que conpartum non urbem Romam sed extremum itali
 e angulum tenuisse pitagoram / ut appareat inter eum
 illam de qua agitur Romanam regem nullum pro tempore vel
 loci vel temporis fuisse commercium. Quo rex iste

maior vir habendus est ut M. tullij Vbis vtar/ quia
sapiencia constituede citatis duob9 a pe seculis ante
cognouit qd ea greci nota ee senserint.

De astutia minois ac ligurgi.

Non tamē negaueris in cōstitutione cerimo
niarū ac legū minois ac ligurgi sollertiam
secutum quorū primus ex antro iouis leges ve
lut ipsius iouis de manibus acceptas efferebat
ut earum iugo cretenses iuxta cum imperio reli
gione premerentur. Alter eadem arte sed diuerso
numine in colendis lacedemonum legibus vsus ē

De astutia et calliditate cuiusdā summi sacer
dotis ydolatre circa iucia vrbis romane.

Eadē prima etate Romanorū vacca porten
tuose pulcritudis ac stature in fimbis sabin
noz edita/ cōsulti aruspices/ responderūt fore vt qd
quis dīane cuius in auentino templū erat eā vic
timā mactasset vniuersi orbis monarchiā priē su
e quereeret. Iouis doming gaudio exultās/ ne qd
per moras deigentis rei occasione p̄termitteret ī
auentinū propere pductā ante arā statuit. Et iā
cultris ac vasculis ex more cōquisitis accingeba
tur. Erat totus ī sacrificiū intentus. Sabinus ve
lut oīm terrarū imperiū quesiturus/ inter hec anxi
um recōp̄ta sumus tēpli sacerdos sub obtētu re
ligionis abstrahit ab incepto/ pquāsante admo
nens/ ne ante sacrificet qd sese vniū vendis preter
labentis fluminis abluerit. Desit ille et dum vne

rabundus ad sinistram ripam tiberis ex colle descē
 deret callidus psuasor raptim sacrificiū p̄regit.
 Nō insulsa sacerdotis astutia ut tūc res erant. sed
 quod valerius addit hac arte quesitū romanis ī
 p̄ciū terrarū orbis p̄ridiculum profecto snūq̄ em
 o magnitudinis puentū foret si nō magis ardens
 excellensqz claroz virtus ciuū et armoroz experie
 tia q̄ furtiū pegrine homis sacrificiū cōtulisset.

De solertia Scipionis africani maioris.

Scipio africanus maior proximū tenebit lo
 cum hic exercitum in africanam traieciturus li
 libium peruenerat Erāt circa latus eius iiii. c In
 uenes Romani quibus ad bellum strenue gerē
 dum nec animū deerant nec corpora sed arma et e
 quū. Quorum conquisitio fatigato erario haud fa
 cilis videbatur Itaqz cum longi apparatus facul
 tatem/ temporis angustie negarent/ nisi ī castris
 esse/ vt inermes cum armatis mixti tenerentur/ &
 ipsi cōsiliorum ducis ignari mirabantur et mira
 ri reliquos cogebant Scipio igitur solertia suc
 currendum ratus egestati totidem siculis equiti
 bus qui ex omnibus genere ac diuichs florebat
 vt armati egregie atqz equis excellentibus īstru
 cti statuta die adessēt p̄cepit Quod cum non si
 ne querelis tacitis exequerentur Et affines sin
 guloz metus vrgeret p̄fixa dies affuit mesi
 atqz solliciti ob hoc vñ qz p̄uocādi ius nō erat
 parere Regē in frontibus secreta pectorū scipio

— iusti simt

in tpe reuersos alloquimur mitius **E**t video vos
inquit tedio ac labore lōgiquē militie cōterritos
Et quo nā pacto vos hoc onē lenare queā iamdu
dum cogito. Proinde dicite intrepidī priusq̄ in dis
crimen ventum. sit quid cuiusq; fert animus **H**ic
cum vnus ex eo numero seu loquendi promptior
seu timidior pugnandi malle se detractare militi
am si sue p̄tatis fieret aperte respondisset **T**ū sci
pio quando palā mihi loqueris vicarium inquit
tibi dabo **Q**uod cum ille libens amplecteretur v
ni ex romanis inermibus in medium prolata ar
ma et equum tradidit adolescens siculus **I**d exē
plum secuti oēs quibus quies esset carior q̄ glo
ria cum bona gratia romani ducis exemptum in
perato labori militem vidētes eandem conditionē
acceperant **H**ic militandi necessitas querulis re
missa et ingenio effectū ut quod alioquin minū
fecissent leti et grās agentes arma et equos tra
derēt romanis. **E**ximāq; illā equitū alā eoq; at
q; alijs bellis p̄batissimā euasisse auctor ē tituli
uis **I**dē ab adolescētia sup̄ q̄ credi possz mira q̄
dā arte i ostēcatōz virtutis ac glorie instructus
erat/ p̄cebuerat at fama seu ex re bagestie seu ex
morib; seu ex forma corporis ignō hūana p̄ dīna
eū stirpe p̄genitū cui qd̄ i tali re vsu eueit et fabu
lay ambages aderant **V**isum serpente in suete
magnitudinis in lecto matris **S**ibi infantulo dra
conem circumfusum nihil nocuisse/ et multa hu
ius generis vulgus credulum motura **B**anc de se

opinionē tali ingenio nutriti ut de origine qui
dem sua nihil sponte loqueretur Et cū interroga
retur an vera essent que passim ferebantur / nec
affirmaret ne quā exinde maculā vanitatis incur
reret / nec negaret quod credi ab omnibus gaude
bat / hac caecuritate plus assecutus ē q̄ si se pa
lam ionis filiū predicasset Adidit aliud sollerti
e genus per singulos dies anteq̄ quicq̄ publici
privatigz negotij ageret in capitolium ascendens
cellam ionis solus intrabat Vbi aliq̄ diu veluti di
uino colloquio sterneretur vulgo persuaserat inde
spx plenus digrediebatur ad agendas res Idqz
in multis bellis repletis spx militibus quasi ex ce
lo promissis prosperis euentibus ad victoriā
cōtulisse notū ē. **Imitacū** opinari triū quos
paulo ante retulis exēpla nō alienū est.

**De astutia & sollertia Hambaliefabij / Solōis
et thymistoclis in generali et fabij in speciali.**

Ut apud Ciceronē scriptū est: callidum Ha
mbalem ex p̄nox / ex nostris duabus Q. fa
bium maximū accepimus / facilem celare / tacere /
dissimulare / insidiari / pripxe hostiū cōsilia **A**d
dit et aliorū nomina quos apud graios huius cemo
di artibus nobilitatos refert i q̄bz thymistocles &
Solonē posse multos sup addē nisi culosi & ociosi
piter eēt i genij vniuersa cōgrere / p̄cipue q̄z expli
catō s̄b bellis caute erit oportunior **H**ūc pauca
de tranquilliore quorundam ex his duabus sol
(ertia expediam

Atq; ut a nostris more solito incipiam **Q.** fabius
maximus lucanum equitē ac romanum peditem
duos eo tempore fortissimos bellatores ceterū su
o quēlibet vicio laborantē in castris nouerat **E**q
tem turpi meretricis amore preuntē peditem pa
rum spectate in romanos fidei **V**triusq; potius mor
bo cōsulerē q̄ alterisq; amboꝝ opera carē statuit.
Equitē igitur occulto p̄mittens cōparare scortu
lū quod ardebat peditē vero nōmō non suspiciōni
bus aggrauāns sed eximie insup laudib; atq; ho
noribus p̄ cōtione cōcelebrans **I**n utroq; quod
optabat cōsecutus ē in primo quidē ut voti com
pos expeditissimus ac p̄mittissimus in oē discrimē
eēt nec imerito dici possit is demū militaris disci
pline rigor vtilissimus tantisper de rigore remi
sisse **I**n secūdo at philosophici cōsiliū effectū fe
licissime nactus est **S**eruū ei bonū et fidē nō so
lū q̄ credidisset sed q̄ vel credē simulasset effectū

De astucia publii viliij.

P tamē in omni re supremū vicisse summa ē
gloria quis p. villio p̄ferendus q̄ ingenio se
fellit hāmbalē ad antiochū syrie regē bello vi
ctus hāmbal cōfugerat **E**ratq; apud eū honori
ficentissime participē cōsilioꝝ oīm / quoniā roma
na bella meditantī nullus magis p̄done cōsultor
occurrebāt **E**o igitur pendente belli apparatū ro
mana legatio p̄fecta ē in qua p. villiū fuisse tra
ditur **I**s periculossimū ratus si potentia regis
cōsilio hāmbalis diutius fulta foret pensata

set sensim laxato pectore / saniora consilia rece-
pit. Et quod alienis monitis nunq̄ fecisset p̄ scip-
sum amoris flammam rabiemq̄ compesciuit.

De astucia marci volusij et Saturnini p̄scri-
ptorum ad euadendum periculum.

Duo in simili p̄nto in eodem genere periculi sō
ge diuersa seu verius aduersa calliditatis
exempla proferantur. Alter enī M. volusius cum
edilitate plebis ageret a triūuiris se proscriptū
audiens abiectis insignibus magistratus sub iō
pi mendicantis tegmine p̄ exploratores medios nō
li cognitus ad M. Bruti exercitū euasit. Alter sa-
turninus relicto de triūuiralibus procellis ubi se
proscriptū cōpit confestim p̄tore habitus arripu-
it cū priuatus eēt p̄remissosq̄ longo ordine ser-
uorum qui lictorū specie p̄ferent apprehensiq̄ re-
hicalis et iure velut proprio per omnes terras oc-
cupatis hospitij obtinuit tam constanti animo
vt non proscriptus sed magistratus populi roma-
niz ab hostibz et a quolibet p̄tereunte crederet
non aliter q̄ si omnium oculos splendore habitus
p̄strinxisset vtroq̄ figmento morvt p̄tore olos
attigit naues in statione repositas seu publice ne-
cessitate gratia nemine aduersari auso: cepit cō-
scendiq̄ quibus in saliciam tutissimum ea tem-
pestate proscriptorum portum fortunatus simi-
latoz enatauit. Et hī qdē singulorum actus.

De astucia ciuiū tusculanorum ad vitandum
furorem exercitus romanorum

Illa dissimulatio mirabilior que vniuerso quondam tusculanorum populo in extremis casibus optinuit Ingens Romanorum odium fracta sepe sine meriti cum in exadium patrie sue accensum plationis desiderio furium Camillum aduentare romanamque legiones audissent nec aduersus tantum ducem et exercitum spiriti quicumque in armis foret spiritum omnem in solertia posuerunt Igitur tranquillo pacificoque habitu omnis sexus atque etas membra urbis egrediens hostes suos velut ignari ob quam causam venissent humane atque alacriter exceperunt armatosque nullo vestigio timoris edito in urbem introduxerunt comestibus et cunctis que in rem essent affatim ministratis quo tam insperato obsequiorum cumulo pudor hostibus iniectus est quin pro odio amicitiam pro impendenti patrie cura romane urbis nomen et iura meruerunt.

De astutia augusti cesaris ad deprehendendas coniurationes que fiebant contra eum.

In augusto quidem cesare adulteriorum consuetudinem legimus hoc enim et inimici eius exprobrant nec amicitiam factam negant sed excusant multum periculis iactatum principem insidiasque tam domesticas quam externas ad id non voluptate turpi sed solerti consilio ductum asserentes quo facilius famularitate feminarum quid eorum viri aduersarii sui vel sibi suspecti agerent molirenturque deprehenderet constat siue hinc siue aliunde coniurationes contra eum omnes sepe surgentes oppressisse.

De astutia ottonis.

Otto qui septimus ab angusto romani imperatoris frenata coarripuit / et si apud quosdam historicos / an propter morum fedicitatem / an propter temporis breuitatem incertum / hinc autem vitello e numero principum excludatur / non ab simili consilio usus dum liberane / anus et fortis et etatis vltimae ob hoc vnum quia inter aulicos gratiosam ac fauorabilem videbat non obsequium modo sed quod aulicam credulitatem mulcere solet / amore plane ridiculam simulauit Non inefficaci quidem solertia quando per illam neroni consiliatus tunc temporis Imperatori primum inter amicos sortitus locus ipse post versante res hominum fortuna / ad principatumque subuectus est Tantum valuit obsequiosa calliditas

De astutia Galbe principis super iudicio iumentum.

Galbe principis haud stolidum iudicium / quod cum de iumentum domino non satis prodoneis vel testibus vel iudicibus ageretur / cum quibus ad obuoluntatem an Bagibus veritatem penetrare laboriosum esset sic statuit ut iumentum recto capite produceretur vbi adagnari consueuerat / eorumque confestim adapto illi ex litigatoribus cederet ad quem sponte sua sese potius digrediens contulisset .

De prouido consilio tiberii in dirigitendo curia imperatoris augusti.

A postquam ad cesaris mentionem ventum est ne obmittam Tiberii consilium / qui summa tunc

imperatoris augusti grā maximāq; honoz afflu
entia in ipsius ad nutū pcurantis fortune fauo
ribus q̄i facietate ductus rex felicū et quietis stu
dio ab urbe roma vbi secundū a primax locū ob
tinebat nullis cesaris precibus aut suoz lacrimis
victus secessit rhodum insulam petens / vbi man
sit habitu victuq; mediocri multumq; intra for
tune sue fastigium demisso Et de facto quidem con
stat de causis ambigitur / Alij impudice et proca
dis vxoris tedio. cuius mores nec ferre possent nec
corrigere Alij ut imperatoris filijs iā adultis ce
deret et omni se inuidia ac suspicione liberaret .

Alij autem vt raritate reuerentiam sui ipsius a
leret et rei publice desiderium per absentiam auge
ret semperq; familiaritatis nimie comitem cōtem
ptum remoueret Quemq; sane fuerit cā de p̄mis
sis vxior effectus cōsilij hand spernēdus vidēt
nisi q̄i discedēdi p̄nada offendit Augustū vsq;
adeo ut ad reuendās caroz necessitudines redūdi
licētā p̄ multū t̄pis suppliciter flagitāti respōsu
tū retulerit dimitteret omnē suoz curā quos tū
reliquisset Et vix tandē p̄ octauū annū optatū
votis reditū interuentu magnoz impetrauerit.

De callido cōsilio marci anthony in obmitten
do scribere orationes suas.

H externa cōuertat si vnū domesticū addi
dero m. an. idcirco de tā multis orationibus
suis nullam in scriptis redigisse iactabat ne for
san ex scripturis suis aduersus se sumi posset

argumentū Si quādo prius dictis aliqd cōtrariū
dixisset Callidū magis et clientibus suis vti
le cōsiliū q̄ sibi gloriosum atq; magnificū. Atq;
hic extrema inter nostros figimus vestigia.

De cuiusdā artificis calliditate ad magnificā
dum nomen suum.

Hic simillimū calliditatis genus licet in lō
gūna materia secutus mihi videtur arti
fex q̄ operibus suis vsq; in miraculū exaltis nū
q̄ se supremā manū imposuisse dicebat ut seze si
bi addendi semper mutādiq; libertatē reseruet
et suspenso iudicio spectantiū animis quiddā tā
de artifice q̄ de opere magnificentius ac perfectis
semper occurreret.

De astutia cuiusdā serui p̄ quē fecit doīnū suū
dariū Regem eē persarum.

Quo tpe sedam magoz t̄rannidem apud p̄
sas praefortū viroz virtus obtinuerat Cum
inter t̄rannidas vel nobilitate vel meritis pene
pax de regno his eēt et aliud ex alio periculum t̄
meretur vnius serui calliditas et publicā solli
tudine omnibus eripuit et optatissimo domiō vo
toz tribuit finē Magne q̄dē rei exitus religiose tā
dē creditis fortune eo rē deduxerat vt qm̄ p̄ deo sol
in p̄fide coleretur eiq; (q̄ agile deū segnis victiā
nō deceret) equus sacer h̄eretur / die certa circa so
lis ortū ante regiā ad orientē xxi oēs i equis es
sent Et ex equis aduentū solis h̄m̄itu primus
nūciasset / ille rex foret Interea cū nihil p̄t cōdē

die expectarent / vnu ex eo numero dariu de enetu
 anxu conspicatus seruus equi castos vbi cam ex
 i compit / Noli inquit mi dne supuacuis curis angi
 si nil aliud agitur ego te reges facia duplex hinc
 fama est / Alij de mersisse cla seruu digitos in cer
 eque genitalia et cum ad locu missent equi na
 ribus in gessisse manū / quo odore concitū / mox hi
 nitum sustulisse / Alij per noctes quam lux cōnecta
 sequebatur / seruu illū duxisse dni sui equū in con
 stitutum locū / et illic et equam habuisse / cuius il
 lecebris dilimitum equū et mane memorem noc
 turne voluptatis vt ibidem constitit hincisse .
 Quicqd horū vtrius / illud cōstat hincisse audi
 to / reliquos omnes religione tactos / ex equis des
 cendisse / et perfico more proiectos terre salutasse
 regem dariu / populumqz omnē primatus smā
 secantū illum regem habuisse / Ita ingens regnuz
 septē precellentū virorū periculo quesitū vnus
 arte seruuli ad vnum redit regem .

Damnatu illoz astucia qui nimias amicia
 as fugiendas afferunt gratia vitandi honoris
 et laboris .

H Verunt in grecia sapientes habiti q dicerēt
 nimias amiciae fugiendas / rationē afferē
 tes / q innumeris et ientabilibus nostris labo
 ribus ac curis oneratos / stultum fit alienis iuol
 u Et vnus humeris multoz fasce pregranari fa
 tis sub aprio fatigatos / fundamentū Beate vite
 ac securitatē hxlut artes cōuelli si exēna p anni
 i iiii

die sollicitudo animā impellat et vt ait cicerō cōp-
pturiat vnus pro pluribus. Itaq; cōmodissimū
censent p̄latissimas Habenas Habere amicitie q̄
vel adducas cū velis vel remittas. Hoc eorum cōsi-
lium ē. Quod nō ideo quia vel sollers vel sapiens
esset inferui/ sed quia calliditatis spe dē pre fert
et illustres h̄z auctores. Et scio q̄ a multis atq;
a me ipso p̄pter nimias curas rēuarias sepe lau-
datum est. Apud Ciceronē tamen reprobatū nec
in merito tollit enī omnē bene institute mentis af-
fectum. Quo sublato vt ait idem quid interest nō
dico inter hominē et pecudem sed inter hominem
truncum aut saxum/ aut quid vis generis eiusdē
Aufert igitur humanitatem cuius ē propriū et
gaudere bonis rebus et dolore cōtrariis. Tollit ei
e vicia amicitia quasi ex mundo solem q̄ si prop̄
sollicitudinē fugiendā/ amicitia negligenda ē simi-
liter et virtus que sollicitudinibus et curis multi-
plicibus scaret/ quo nihil potest eē miserius nihil
amentius. Quod sequitur quoq; ut excludendus
intelligatur inferum est.

Dānatur aliorū astucia qui p̄pter periculū odij
futuri et meriti vitādas dicūt amicitias.

Biantis de eadē re cōsiliū notum ē ita vt dicit
amicitijs vt meminerimus ex amicis minimi-
cos acerimos fieri posse. Sive vt in dīalogo le-
li scriptum est ita amare oportere vt aliquando
sis osurus. Quod si diligētis cōsīdētur p̄ quā vā-
le repiri. Valeris astruit. Ego dolosū etsi vigeat

177
callidū forte nō negabo Sed idem sentis quod ci-
ceronianus Sapiō nullam vocem amicitie inimici-
tiorē potuisse reperiri Nec induci possum ut
a Bianthe dictum putem quod is sapientie cogno-
mine clarus sit Sed ab impuro potius aliquo vel
ambicioso omnia ad suam potentiam reuocante.
Sane cuiuscunq; dictum ad extinguendas am-
icitias et magnam humane vite sobriamq; dulce
dinem efficacissimum abiciendum censeo. Illud
folletius utiliusq; consilium quod est apud eun-
dem Ciceronem. Nam nos in comparandis amicitia-
is diligentiam adhibere: ne quando amare incipi-
amus quem aliquando edisse possimus.

De astucia Solonis fingentis se stultū quo li-
berius posset loqui legē perniciosam.

Ho Bianthe nomē p̄demptitate p̄fessionum et so-
lonis admoneor. Huic illud callidum factum et
memorable refertur. Cū inter atheniēn et mega-
ren de domino Salamne grauissimis p̄xelis sepe
certatū esset atq; utroq; viribus capi-
tale crimen Athenis eē ceperat bellum amplius
ob eam causam suadere. Contigit ut adipiscende ī-
fule cōsiliū Solon vnus ex tot milibus videba-
tur. Augebatur animo vir et sue rei publice & vti-
tis amicissimus metuens ne aut vitiosus sermo si-
bi aut imperatū silentiū patrie noceret repente in-
tandē simulat furorē dictisq; factisq; oib; ad id
quod animo cōceperat mira arte cōpositis habitu
quī etiā corporis similis amētī sese in publicū

proripuit impune quodlibet ausurus Illic cōuen-
tus igens populi factus ē quibusdā atrocis no-
uitate rei omnibus finē expectantibus. Et ille cō-
clamantis in morem aliquāto altius ascēdens nō
vsitato quidem orōnis genere nequit de simulati-
one detegeret sed premeditatis carminibus suadere
quod per leges nō licebat aggressus adeo cūctorū
mouit animos vt in dicto raptim bello ex sentētia
a solonis atheniēnū populū et exoptata insula et
gloriosa victoria potiretur.

De simili figmento vlixis.

U quidā memorant vlixis simile figmentū
sed intentio longe alia quin solon vt sine ca-
pitis sui periculo rei publice cōsuleret vlixes vero
vt militiaz subterfugeret et regnaret atqz p̄tate
vixeret odiose cū parentibus cum vxore cum fili-
o simulauit amētiā licet vt ait cicerō apud ho-
merum optimū auctore talis de vlixis suspicio
nulla fit.

De astucia themistoclis cōtra iuidiā lacedemo-
nū volentium impedire refectionē murorum
atheniensium.

Tempus est duos sollertissimos duces quos
supra pollicitus sum in mediū proferre the-
mistocles afflictis atheniensium fortunis non ar-
nis modo sed argutis sepe consilijs opem tulit.
Parantibus prostratis impetu persarum muros
urbis attollere et plusculum insup telluris am-
plecti legatio a lacedemone missa denūciat ab in-

incepto desisterent. Sensit thymistocles vicine ur-
 bis invidia: et q̄ in eorum statu rerū tutius visū
 est respondit dēuros ab athenis qui i cōsilio spar-
 tanoꝝ ad hoc presentes agerent. Ita remissis do-
 mū legatis Athenienses obsecrat ut opus incep-
 tū sūmme cū frudine accelerent. Paretur ipse post
 tēpus sub legationis titulo digredire sed mō mox
 bum mō socioꝝ cunctationē simulās ac velut sine
 his agi nihil possit expectans tempus de industri-
 a trahat. *Exbreſcente interim oppis fama le-*
gati lae demonioꝝ athenas redeunt ad thymistocles
 ingrātibus atticis per epistolam suadet legatos
 capere et loco pignoris seruare quo ipse tutior a
 pud Spartanos foret. Ad quos precis morulis
 perueniens aduocata contione patriam suam me-
 mbus circūdatam iamq; et armis et propugnacu-
 lis cōmunitam docet. Si quas eius cōsiliū penas
 daret legatos eorum eadem passuros. Post hoc a-
 eriter increpuit illorum ignauiam et insolentiam
 qui de vicinorum ibecillitate potius q̄ de propria
 virtute confiderent. Ita castigatis et pene trium-
 phatis emulis athenas rediit.

lae demonioꝝ
/ athenis

De astutia hānibalis ut increpari non possit a suis Carthaginei de perduto prelio.

Hānibal cū se forte rebus omnibus supiorē
 crederet duabus nostris congressus ac na-
 uali p̄lio fusus erat / metuensq; id fuoz de se ciuū
 iudicia / quorū emulationē vsq; vel in cladē ptu-
 lit ex ipsa nūcū pro re instructū ante q̄ casus fama

Periret in patriam misit qui frequenter Carthaginē
suum senatu quo in statu eorum atque hostium res ante
pugnā fuerant exposuit et adiecit hec cum ita sint
dubitat tamen Hannibal iniussu vestro fortunam
prelii temptare. Ea partium condicio apponebat
ut verisimiliter ad penas esset inclinata victoria
Itaque conclamatum est ab omni parte consilii ne
mihi dubium quin pugnandus foret sequeretur igitur
fortunam ac pugnaret. Ad hec nuncius ita fecit
inquit sed illa eum fefellit et victus est precluserat si
ma pericunctatio obsecratoribus improbandi quod
modo probauerant facultatem. Fortunam culpam po-
terat factum Hannibalis laudare cogebatur.

De consilio demosthenis dato mulieri pauperculo
que receperat depositum.

Duo simul hospites pecunie certam summam
apud ancillulam deposuerant ea lege ut abobus
simul restituerentur. Alter deinde hospitem solidos de-
functum socium deflens pecuniam recepit mulier credu-
la bona fide agnouit et depositum reddidit pecuniam.
Nec multo post qui defunctus sepeliebatur affuit et fra-
ctam depositi legem questus pecuniam poscebat. Infelix
et pecunie iope et consilii nullum nisi voluntarie mor-
tis remedium habituram videbatur. Jam circumspicere
ceperat quem funem collocandum ardet qua nam se trabe
suspenderet. Miserratus demosthenes innocentis et per
simplicitatem circumte proximum suscepit et iudicium
progressus ita cum egit. Mulier ait presto est deposi-
tum reddere sed ut tu ipse faceris secundum contractum.

conditionem alteri sine altero restitui non potest so-
cū igitur adducto / nulla mora ē quo minus pec-
niā cōmunem ambo sumatis .

De astucia Aristotelis sup titulo quorūdā li-
brorum a se factorum.

Hic hic aristotelis factū interserere ab ali-
is quibus alio loco positum thodecti discipulo
quosdā artis libros oratorie dono dederat ut ille ti-
tulo librorū in se trās lato publicaret eos / ex alie-
no studio sibi nomē et gloriā q̄siturus p̄ q̄ seu
discipulo iratus / seu dolēs alteri laborasse / seu glo-
rie cupidior effectus / mutare cōsiliū cepit / et ad
se reuocare velle quod dederat In alio igitur quo-
dā libro de re quapiā sermonē habens addidit ple-
nis sibi de eo disputatū in libris qui thodectis
dicentur Ita paucissimis verbis et annū gloriā
et liberalitatē ppriam qua nulla maior esse pote-
rat subuertit / q̄ id recte ipse viderit sed profecto
callide .

De astucia eodā atheniē q̄ vt vicaret moart
piculū publice p̄nt dignitatis gradū.

Herunt athenis quēdam accusatum apud po-
pulū de capitali crimine / cū se publice odio
sum intelligeret metuens sibi q̄ res gravis ac p-
iculosa sub infestis iudiciis irretiretur h̄mōi cō-
siliū cepisse Siquidem repente in p̄titionē hono-
ris descēdisse . Et vbi misericordiam p̄titorus pu-
tabatur supremum in ciuitate dignitatis gradus
postulasse Nō spē aliqua obtinēdi quod postebat

quippe qui extrema quoque formidaret sed ut eēt
ubi se aduersus eū cōceptus popularis furor abſu-
meret Nec aliter euenit Sibilis enī et ignominio-
ſis omnium exprobrationibus e comitio fugatus
tū repulſam grauiffimā recuſſet Nec poſt multo
dicende cauſe dies afforet populū ſidem priore in-
ſectatione ſatiatus in ſecunda miſericorditer ſecū
egit ſic alioquin mortis periculum aditurus i ſo-
latium negati honoris remanſit in uita.

De aſtucia ruſtici aſinarij contra alexandruſ
per quam mortem uitauit.

Alexander macedo reſponſis uſſus primus
Extra muros urbis inuentum morti tradere
obuiū forte aſinariū occidi p̄ceperat Ille q̄p̄ ſubi-
to cōſternatus malo nō uſq; adeo tamē obſtopu-
it qn̄ in uerba p̄ciperet Et oro inq̄t rex ne me ſal-
tē cauſe inſcū ad tartara mittas dic mihi p̄ſq̄
moriar quid dignū morte cōmiſerim Tum rex ni-
hil equidem ſed ſors tua hiſcaſibus te obſtulit ne-
pe ſuxerim cōſilijs agoz ut qui primū mihi hōdie
occurreſſet interſici iuberem Confirmatus hoc ſ
mone ruſticalus minime ruſticānā euadēdi uia ar-
ripuit. Si hec uera ſunt i q̄t hanc ob cām ego nō
moriar hmo hic qui me p̄reibat et aſellum ſuum
digito monſtrabat Tali et tam prompta ſolliciti-
a ſibi uictam regi autem innocentioris uictime ſa-
cultatem tribuit Ceterum ruſticus hic ut ruſti-
cus ſibi ſoli profuit qui ſequitur ut p̄hās multie
cōſilio ualidus fuit.

De astucia maxime pbi contra alexandru
per qua saluauit ciuitate euerendam.

Hoc euerenda lamsacum magnis odys ipul
sus perabat alexander. Erat intra ciuitate
mentia Anaximenes ipso Alexandri familiaris
ac pceptor. Qui ad leniendum discipuli furorem
portas egressus obuiam pergebat Vidit huc veni
entem Alexander et uacillans aduentus sin cam
iuro inquit me no facturuz quicqd id erit quod tu
me rogaueris At ille oro ait ut lamsacum euer
tas Subsistit Alexader et iuramenti religioe ceptu
differre coactus est.

No. bona solertia

Comendat astucia eoda contra opinionem coez no
tatis misteriu statue publice et litteraz suaru.

Istud quoqz satis calidum si modo uerum quod
no multis retro seculis contigisse quidam me
morant Erat in Sicilia ut aiunt ingens statua
que in loco nouissimo ab extrema hominu memo
ria intacta permanserat in qua litteris vetustissi
mis insculptum erat kalendis magis habebit ca
put aureum Eni uero id ludicrum commentum quidam
crediderunt Alij nudum uerborum sonum secuti eoruni
tatis excesserat ut i die kalendaru statue caput
tere brarent: ubi cum nihil preter solu marmor inue
nissent fabularum ac risus materiam vulgo dederat
Unus tandem antiquitatem statue simul atqz ar
tificiu contemplatus Cogitansqz in re tam seria
aliquid preter fabulam latere / scripturam ab oibz
conspiciam sed a nemine intellectam acutiori

penetrauit ingenio. Siquidē die kalendarū redē-
te aīo atqz oculis intentus ortū solis operiēs locū
vbi caput statue primis radijs vmbra iaceret di-
ligenter annotatū cōsignauit. Illic postea clam
et ex cōmodo suffodiens magnū auri pondus ex-
perit.

De astutia castracij cōtra lippū dispensatoris
suū appōita in ambiguitate scripturæ.

Castrucius dux lucanus vir etatis nostræ
clarissis cū dispensatorē suū lippum noīe et
suo locupletatū nosceret / cogitans nō pecuniā
mā ab eo per ludū exigere / submisit qui ad eū tūc
absentē pergeret et dñi verbis pecuniā flagitaret.
Scitit in dubio dispensator litteras Castrucij nō
videns quē id varietate negotiorū quod in illo
viro verisimillimū erat omīssum diceretur. Scit-
auit tandē incōsulco domnō nihil agere. Cuius volū-
tatem cū per litteras exquireret ille scripsit tam
ābiguitatēqz duplicibus verbis licet supfide af-
firmationem clarā cōtinere viderentur: introitus
tamē ad vtrūlibet flecti possent. In fine verborū
addidit: vt pecuniā a te pecuniā numeres oīo volu-
imus. Hoc autē tante prime littere cōfusione scrip-
tum erat vt nō magis volumus q̄ nolimus legi
posset. Lippus litteras dñi iubentis cū verbis nū-
cij p̄sentis cōferens pecuniā numerauit. Interierit
to tpe cū rationē redderet negabat. Castrucius in-
su suo traditā pecuniā Lippus litterā manu eius
scriptā proferebat. Castrucius illā relegēs suam

quidem non negare sed omnia aduersus illius se-
 tenciam interpretari Et cum ad finem puenisset sic ^{pna calliditas}
 ne vlla hesitatione nolimus legit et non volumus
 Intellexit locum lippus et subridens siluit.

Sequitur de sapientia mulcoꝝ in factis vel di-
 ctis et de exemplis eorum.

I quis erit forsitan qui magnam spem materi-
 e felicioris ex tituli presentis inspectione conce-
 perit sciat me hoc loco neque meipsum neque pro-
 positi oblitum de communi hominum sapientia tractare. quod
 re si quid aliud expectabat errorem susceptum in li-
 mine linguens in vestibulo rebus integris abeat
 quod apud me querebat apud alios cepturus. at
 cui exemplorum illustrium profertilem virtutem serua-
 tari propositum est multis hec diffusa volumini-
 bus acceruantem calamum sequatur.

De sapientia scipionis africani circa erudien-
 dos homines indoctos et inexertos malorum

Scipionem africanum hac similitudine vti soli-
 tum accepimus / ut equi bellis et victorie fero-
 ces / domitoribus traduntur sic homines prosperis
 successibus elatos / atque intrtractabiles rationis ac
 doctrine frenis subigendos / ducendosque velut in
 agrum in experientiam humanorum casuum ac for-
 tune volubiles / ut agnoscant quibus superbiunt
 quam fragilia quamque caduca sint .

No. 2.

De commendatione hominis sine aduersitate se-
 ipsum domantis Et de laude iulij Cesaris circa

R

illud exemplum.

Quod si sapienter fit et dicitur quātō extimā
dus ē vir q̄ sine vllō domicilio externo cetera
omnē aduersitatis experientia p̄xtuis victorijs
insolentē animū frenauit atq; cōpescuit. Qui in
eam quam diximus cōsiderationem per seipsum
venit vt fortune blandientis insidias ante q̄ pate
retur agnosceret Et quo plus ab ea recepisset eo
nūnus moribus fidendum suis parciusq; retemp
tandos casus intelligeret Quod de Julio cesare le
ctum ē qui licet bellandi semper cupidissis fuiss
vsq; adeo vt nō exdestinato rātū sed ex occasione
et sepe horridis tēpstatibus quib; neduz castra
moturus sed nec iter ingressurus quisquā videre
tur pugnam capescere cōsueisset In extremo autē e
tatis ad certamē ob hoc vnū paululū morosior ac
liberatioꝝ eē cepit nec voluptate sed ā necessitate
ā euidenti et magna vtilitate suscipe Ex eodē ce
bro auditū memoratur verbū oībus sed ī magno
presertim cōstitutis impio memorandū/ difficilis
principē cōitatis a primo in secundū ordinē q̄ a se
cūdo in nouissimū detendi. Quod dictū eo p̄inet
ut in oī m̄su principis obfistamus/nō ignari ma
ioris ibi rei q̄ que cernitur fortunā v̄rti. Id a sa
pientissimis viris cōsultum/et ab ipso nō secus fac
tum q̄ dictum nouimus. Idē iuuenili etate ante
vllum maius imperiū pompie vxori L. Sille dic
tatoris nepti repudiū miserat propter suspiciōnē
adulteri cū p. Clodio admissi qui ad eam inter

publicas ceremonias habitu femine suscepisse se
 rebat / e9 rei sup memimus Erat ta violēta sus
 picio vt senat9 ob id q̄tionem de pollutis sacris
 aduersus adulterū decerneret . In qua vocatus
 ad iudici9 cesar m̄rē ac sorore sine h̄sitatione ces
 tantibus / certi nihil se scire ait Interrogatus cur
 ergo coniugē repudiasset respondit his verbis .
 Quoniā meos tam suspicione q̄ crimine iudico ca
 rere oportere .

De sapienti practica cesaris Augusti ad am
 mandū subditos ad bonū et virtutem.

Illum Augusti cesaris morē probo q̄ glori
 ficandis duabus antiquis q̄ romanū imperiū
 anxissent exactissimā diligentia impendit / opa cu
 iusq9 reintegrans ac titulos dedicatis oim statu
 is triumphali habitu in portibus fori sui factum
 factū placet nec minus rō Siquidē edito p̄fatus ē
 eo se p̄posito id agere ut eēt quoz ad exemplar et
 ipsius et successorum formarentur mores / atq9
 ad quoz veluti p̄sentem regulam institutos prin
 cipes suos exigeret populus romanus Sapiēter
 vndiq9 nā haud dubie virorū illustrium memo
 ria que his p̄cipue modis alitur / et populos de
 siderio illoz aut similitū accendit / et generosis pec
 toribus validissimū calor adigit Ipsi quidē vir
 tuti constat nullū ab homine mortali vel carius q̄
 ducuntur p̄m̄ium p̄stari posse q̄ glorie . Ita
 videntibus q9 duabus p̄claris multos honores
 largitus est pari consilio vt et bene meritis suis

Xm̄ dicitur / si
 de vita et etna
 glia q̄ a solo dno e
 te scire videris

redderet et animos expectantiū spe aut cupiditate
familiarum premiorum ad imitationem virtutis in
duceret. His actibus vnam eiusdem vocem addē
dā puto Casu quodam in domo Catonis illius
qui vltice interierat ingressus strabonem audiuit
in adulationē sui Catonis inflexibilem duricies
accusantē Respondit cesar. Quisq; presentē aca
tis statū cōmutari nō vult et cuius et vir bonus ē
Ita paucis et grauib; verbis alienā famā & fortu
nā apriā respexit dū simul et egregiū virū excusa
uit et velut aliud agēs ne quis nouandar rerum
studio teneretur admonuit.

De quibusdā verbis sapiē que aliquādo dicitur
a stultis quibus notabilia.

E Adūt et insanis interdū verba que si cuius
sint nescias sapientū putes. Qualia sūt illa domi
tiani principis es vt memineri facit gentior fēq;
Miserrimā eē cōdicionē principū dicebat quib;
de cōiuratione aperta nō creditur nisi occasis. Ad q;
vere diceret norunt certius experti q; i emnētū for
tune gradu potū quotiēs insidiatores suos quibus
iuste puniūt / totiēs ex libidiē senēdi finxisse cās
et q; nocere potuerunt etiā voluisse cōsentur. eius
dē ē illud Nil graciū decore nil breuius. Quis quo
q; dicit veritatē quisq; adolescentie sue florē cor
porēq; forme dulcedinē velut in icu trepidatiō
culi dū pteruolat mulcētē fit et fallentē reperit q;
q; et fugacissīē vite lapsū metit / itelliget q; et il
lud sapienter / princeps qui delatores nō castigat

o—sb. cor. 41

^{Alia} ^{Hospitalites} ^{artificia} ^{sen} ^{differend}
 Te ad audientes dignū verbum quod semper in aīo hercat
 regnantum/ dum et in actū transferant/ nec a do
 miniano prodisse meminerint Ne forte dictis ille
 cititerū imitatores eē condiscant.

De sapienti verbo imperatoris vespasiani dicto
 quidā mechanico Romano ad cōmodū plebis

E Abausto exario multū inopi republica sub
 imperatore vespasiano mechanicus quidam in
 gentes in capitolio columna modico ex deductu
 rum se promissit / et ostendit modū / placuit inuen
 tum principi Opimum igitur precium tribuens
 artificia opera eius vti non voluit . Et habe inqt
 hoc tibi Ceterum sine me pascere plebiculā esuri
 entē . q̄ sapienter et q̄ lepide puidit ne aut inge
 niū primo careret aut cederet necessitas volupta
 ti quo nihil potest eē dementius .

De sapientia Titi imperatoris circa cognitio
 nem gr̄ dei in captione ciuitatis Iherusalem.

Titus filius tanto patre dignissimus Titus ihe
 rosolimā victor ingrediens et muroz cōpagi
 nem turresqz et pugnacula vr̄bis admirans ve
 re inquit deo iuuante pugnauius . Deus ipse ab
 his membris hostes nostros depulit . Quid enim
 aduersus hec manus mortalium valuisset / Sapi
 entis animi et fragilitatis humane sibi conscy ē
 sicut nihil sibi fidere sed omnem rerum suarum spē
 in deo ponere / sic secundis successibus nihil attolli
 sed vniuersē felicitatis gloriam auctori deo reddē
 Ad quez enim spes honeste diriguntur ab eodem

legi redeunt euentus.

De sapienti lege lata a populo in Senatu romano super exceptione mansisse regis et regis sui ab eorum imperio.

A Cesaribus ad senatū transeo Quis n. proximo gradus est Cuius sapientiā si quot locis appareat enumerare velim multum mihi arduum fore. Ceterum quod numerū excedit tacita estimatione colligitur considerantibus Imperiū Romanū a quō humili principio ad quantū claritate et glorie non minus Centūvirali consilio / quā bellicis artibus enaserit De qua re pressius cogitatem stupor opprimit et quā multa sapienter apud ordinē pūsa sunt ut me nescire fateor sic memorabilia ex ipsis rerū effectibus arbitrari profiteor. Pauca sane quā nominatim a scriptoribus referantur anotabimus ne fastidiose videatur notissima premiti In primis erga mansissam / hoc consilio cepit Erat is rex amissimus populo romano et a quo sibi pro meritis oīa magnifica deberentur. Sic amplificandi regni cupiditate flagrabat inuisum tamē senatus nil penitus ausurus Erat in circuitu tam sibi quā Imperio infeste nationes Mauri namque et nūquā sponte quietura Barbaries / a nunciis votis succursum et inimicorum odijs occursum est / lege lata qua mansisse plena et ab omni iugo romanorum excepta libertas data est. Ita et sibi aggrediendi quod optabat honorificentissime patefactus aditus et illis sine

iusta materia querelaz finitimo bello implicitis
in Italia respiciendi aut turbidos effundendi p
clusa via e. si ad amicu respiciamus beniuole si ad
hoste caute si ad utrunqz sapienter.

De alijs duobus casibus in quibus idē senat9
sapienter puidit reipublice.

I De erga illud nobile par ducū pstitit **C. nero**
nem et **L. Salmatorē** cōsules: claritate rex
pne pax / sed volūtatibus longe discordes i Bel
lum atrocissimū missurus ac oia puidit **Salma**
torē pertinacius obliuante vt ab odio ac reipub
lice simultate discederet Itaqz factū ē vt alioqui
inter se diurnis q̄ cum hostibus congressuri / ani
mis ac viribus vnicis fortissimā felicissimamqz
victoriam fuso **Cartbaginensū** exercitu obtran
cato formidabili duce retulerit. Per idē tps i eis
dē duabus illud sapiēter statuit / vt ab iptione
acri et iportuna **Rebñ** tribuni plebis eos ob exa
te censure supuacuum rigore inextinguē ad iu
diciū euocatis liberi et imunes eēt iniquā rē ar
bitratus turbatis ordinibus maiores magistra
ty a minorib9 molestari Ad hoc cōmodius ē visi
duces domesticis sollicitudinibus relaxatos pfi
cisti oēs in bellū curas studiūqz versuros. Illud
eiusdē ordinis memorabile cōsiliū **T. Gracch9**
Tribunus plebis homo sediciosissimus legē agra
riā multoz maloz cām et latori suo similitā pro
tulerat tanto populi assensu / vt tolli lex sine vr
bis et imperij concussione non posset / Prouidit in
h iiii

extremis casibus senatus: et ipsum quidem tribu-
num sic meritum capitali supplicio affectu agens se-
cundum legem pro virilibus portionibus inter duces
distribui passus est. Sic auctore extincto lege serua-
ta cum tumultus extinxit diuersisq; modis civili
discordie et in presens et in posterum occurrit.

De sapientia Catonis in generali et de qua
tuor suis dicitur sapientibus in speciali.

Amplissimi ordinis commemoratione quo
potius dicitur quam ad M. portium Catonem
Is enim apud Romanos precipuum nomen obtinuit
sapientis de quo est illud ingens lelium precontum a
pud Ciceronem. Aut enim nemo inquit sapiens fu-
it (quod quidem magis credo) aut si quisquam
sapiens ille fuit sapiens. Nec minus lelio aut Ci-
ceroni imo magis incomparabiliter credendum quam
pollini quam Socrati unum ex cunctis mortalibus sapi-
entissimum indicauit. Itaque apud eundem Ciceronem
statim sequitur Cauendum ne ipsum ab apolline lau-
datum Catoni anteponamus. Et addit ratio va-
lidissima Quomodo Catonis facta illis dicta et iuen-
ta laudatur. Nos tamen hoc loco non facta sed dicta
Catonis eaque non omnia sed unum ex mille refere-
mus seruatis non sententiarum sed verborum etiam. Quod
vel eorum breuitas vel loquentis auctoritas meret.
In ordo de preda militibus diuidenda ubi aduer-
sus predones reipublice grauitate inuehitur. Vbi
sunt hec Furcs puatorum furcorum in neruo atque in
predibus agunt etiam furcs publica in auro atque in

purpura **D**eus bone q̄ id vix sancteqz m̄hi die
 tū videtur q̄ id cupide nūc aptius latinusqz differ
 rēns nisi furcs publicos foandare. Neqz ludus ē
 insultare sceleribus illoz quibus volūtas p̄ssia
 sic et potestas maxima et flagicioz omnū impu
 nitas in penā humani generis data est. Eiusdem
 ex oratione de edilibus vicio creati et hęc verba pla
 cuerunt. Nunc inquit ita agunt in segetibus i her
 bis bona frumenta eē. Nolite ibi nimā spē habe
 re: sepe audiui inter os atqz offaz multa interue
 nire posse. Quid igitur inter offam et herbam vbi
 longum intervallum est. Hęc quidem q̄ sapienter
 dixerit cogitent qui spes suas cum cum maxime
 propinque atqz infallibiles videbantur sepe repē
 timis casibus caducas et inermes experti sunt.

Tertū his adhiā **C**athonis dictū ex orōe quas
 Nimā tu apud equites habitam scirpis edidit
 scriptam. Cogitate inquit cum animis v̄rosi qd
 vos per labore recte feceritis / labor ille cito a vo
 bis recedet. Benefactum a vobis dū v̄viti nō abs
 cedit. Si qua p̄ voluptatē nequit feceritis volup
 tas cito abibit. nequit factum illud apud vos se
 pe manebit. Hęc ille. Ego aut̄ hoc dictū mecum se
 pe cogitans ita semper habui velut dei potius q̄
 hominis ore placū sit. Nec ad laboriose virtutis
 studiū et meritū odiū voluptatis quicq̄ vel sapie
 tius arbitror vel efficacius dici posse. Nec quartū
 pretermissam apud Cicronem a lelio relatum.
 Mulco melius de quibusdā meretur inquit **T**ato

q̄ adulatorēs

acerbi amici dulces estimantur Illi ei sepe verus
dicunt hi nūq̄ Sine dubio quidem hostilis mo-
dicitas multis sepe correctionis occasio fuit at cō-
tra amicorū Blandiciem multis lapsus turpissimi
materiam praeberunt Et huius quidem dicta se-
quentis vero silentium laudatur.

De sapienti silentio licinij fimbrie.

Licinius quidam romanus eques sese bonus
virum ferens negante altero sponsonē cum illo
fecerat quod vir bonus est Quis rei iudiciū li-
cino fimbrie claro ac sapienti viro creditū erat ad
quem cum partes venissent sententiāq; flagita-
rent diffinire recusavit: utriūq; prospiciens ne-
scis aut virum bonum negando p̄nunciatione sua
famā illi qua pollebat eriperet aut affirmando p̄-
tereret. Non ignarus meritum viri boni nomen
multis et magnis virtutibus constare. Quare ali-
quāto facilis fama q̄ effectus queritur.

De sapientia marci agrippe in tenendo cōcor-
diam Et de exhortatione Tullij fratri suo ut
imicaretur sapientem virum Et de quibus ve-
bis sapientie agit p̄ncipaliter in isto libro.

Marcū agrippam qui sapientia et virtute a-
dmirā dignus ē habitus quē dñs Augustus
optimus rerū estimator plebeum hōiem nullis
maiorū statuis aut titulis clarior tot generosis prin-
cipum patriciorū familijs preferret et ex cunctis
mortalib; vnicē carissimeq; filie virū deligeret
dicere solitū accepit plurimū se teneri illi salustii

ane sm̄ que apud eū in orōe masuisse moriente
 inferitur his verbis Concordia parue crecescūt
 discordia maxime dilabuntur Per hanc enī se di
 diaſse et fr̄m et amīcū bonum ac fidelem agere.
 Quod idcirco inter memoranda retulimus quia
 bene instituti et ad felicitatem puenturi animi
 mos est salutaris h̄mōi voces in vsum vite trāſ
 ducere Alloquū multa legiſſe vel ſcripſiſſe ige
 nū aut diligentie aut fortassis eloquū signū erit
 illud vero sapientie Sic si phōz quoz et oratio et
 vita sapientie exemplar eē debet ita conquiram
 quid oberit quominus integros nostrorū p̄cipue
 Ciceronis ac Senecę libros sapientissimos ſentē
 tię refertos huic opi inseram Sed nō hoc mihi p
 positum nec necesse est Eorum potius quorum a
 pud nos libri nō extant singulas et raras spersas
 qz ſūtiās colligere Noſtrorū quoqz aliunde potius
 q̄ ex eorum diſciplinis attingere fert animus. et
 vt a principē noſtrorū incipiam M. Tullius Cice
 ro fratē habebat Q. ciceronē nō ſatis ſpectati no
 minis in admīſtratione p̄conſulatus Sic Eodē
 tpe Octavianus ille quiceſarē Augustū genuit. pui
 tiā macedoniā ſūma vel erga ſocios fide / et aduer
 ſus hoſtes fortitudine p̄tor obtinebat Itaqz Tul
 lius fr̄m p̄ epistolā hortatus ē vt i gubernāda p
 uiciā viānū ſuū octaviū studeret imitari Que qdē
 exhortatio prima fr̄te ſimplex ac facilis si exar
 tiās sapientie plena ē In oī enim operatione nr̄a
 ſiue i virtutis ac modēſtie ſiue pacis ſiue armorū
 ſiue

litterarum aut eloquentie actus fit / expeditissime
plerumq; nos imitatio perducit: quo vel nun q̄ vel
serius ingeniu perduxisset. Quin sicut vultus ad
speculum sic mores hoiz ad exemplar facillime cor-
riguntur. Sicut preterea certius illum callem am-
bulamus qui alioru vestigis signatus est / sic in vi-
ta alienis exemplis promptius imitemur q̄ no-
uam ipsi viam nullo duce suscipimus. Et hoc totu
est imitationis illius / qua fr̄i suadebat sapiens fr̄.

De sapienti consilio Quinti Tiberonis dato Tul-
lio fr̄i suo quod si seruasset necatus no fuisset.

Uerū vt appareat quēq; facilis alijs consu-
lexit q̄ sibi. Idē ille Quintus Tiberio M. Ci-
ceroni fr̄i consilius dedit quod si seruasset potuisset
forsan in lectulo suo mori / potuisset ite greo cadere
re sepeliri. Consiliū fuit vt libris equaliū suorum
vicorum illustrium miserandis ca sibus piculit q̄
suis circumspicatis sese a contentione / & nihil
p̄ futuris reipublice sibi at nouissime nocituris
dimitationibus abstineret. Prouidentissime q̄dem
Quid enim stultius q̄ desperantem preteritam de-
fectu litib; perpetuis implicari. Itaq; tullius ip-
se huius fraterni consilij quoda loco meminit vix
q̄ et sapiens fatetur / at q̄ id sapienter observa-
uerit notum ē. Sed fatalis eum forte necessitas
urgebat. Cui obsistere nescio an impossibile s̄ p̄
fecto difficilimum. Et hic mihi qui sequitur i me-
moriam redit.

Qualiter seneca sapienti consilio vsq; ut mori

hoc catho.
abhorret aures

vitare cessit bonis: quā tamē vitare nō potuit

Hinc seneca de exilio quod in insula Cor
sice dulci ocio summas cū tranquillitate ac
studioz libertate trāsegerat reuersus quē redi
tū in quadā tragedia grauitex ac magnifice deplo
rat ne vixit impietate crescētem indies singulos
et circūfusam aulicorum inuidiā perhorrescens se
pe cōmeatum petiit ac veritus ne diuitiarū suarū
velut vndis quibusdam teneretur bonis suis oī
bus cessit **S**apienti nempe cōsilio. **N**ā et prudentis
nautæ ē thesauros in tempestate ut vel nudus e
naret et ab hoste mortē metuentis equiniter mē
brum quo vincitur amittere vt vel trūcus effu
giat. **N**emo itaqz **S**enecā arguat quasi volēs illi
officiū scelēz adhaerit. **O**mnia temptauit vt p
sumum discrimen euaderet sed inuicta necessitas
huic quoqz presertim in limē nec abscedere passa
ē donec inhumans et pius princeps q̄ ei crebro
incauerat moriturū se potius q̄ illi nociturū extre
mā preceptoris sui senectutē nō quidē imatura s̄
impia et indigna morte preuenteret.

De sapienti cōsilio varronis in expendendo p
aliquo bono saltem. xij. partez typis eius quod
quis expendit in suo contrario.

Ed vbi varronē inquit is quidem ait.
Si quātū ope sumpsiſti ut tuus pistoz bo
num faceret panem eius duodecimam phē dedis
ses ipse bonus iam pridem esses factus. **D**e pane
loquit q̄ is abus quotidianus ē homini. **I**de fere

de rebus omnibus dici potest. Si eius curæ quâ in
diuitiis posuisti partem duodecimâ in bonis arti-
bus posuisses iam pridem veris diuitiis abundares.
Si eius typis quod amice obsequens perdidisti duo
decimâ partem obsequiis dei dedicasses iam pridem
amiciſſimus illi foreſ. Si eius opere quâ circa bo-
nam valitudinē ac formam corporis cōſumpſiſſes
duodecimâ partem circa cultum animi cōſumpſiſ-
ſes iam pridem tibi et pulchritudo et ſanctas cont-
giſſet quas nec morbus nec ferrum eriperet. Nunc
igitur quātus furor mortalium. Qui pretioſiſſima
negligentes in rebus viliffimis ac fugaciſſimis
occupantur.

De ſapiētia doctrina fauorū et aliorū plurius
ſapientum contra dictum diuinatorum et eorū
falſa vaticinia.

Fauorū philoſophi ingenio agili atq; elo-
quētia iocunda dictā vnū quod in vita hoīs
frequens et quotidianū ē. Solebat fauorūſus di-
cere prius de fama noſtra mereri ſētos ac ſteriles
laudatores q̄ acerrimos detractores. Hō fore rōes
q̄ detractores quātō id ardētius agerēt tāto ma-
iori odio accēſos appareret tātoq; nūq; fidei apud
aios reprēhēt audiētū. At exiliſ laudātes amia-
de ſpēm p̄ferēt q̄ niſi diligerēt nō laudāret ceterū
nihil ā modicū l nobis laude dignū inuentū cre-
deretur. Idem diuinos et futurorū noticiā p̄mittē-
tes copioſiſſe reſellebat. Nullā eis habendā oīo
fidem docēs. Et ſi enī aliqua interdū oſcitantēs

vera iactaret / casu id nō ratione contingere vti e
 os lubricis et fallacibus cōiecturis ac velut per te
 nebras suspensio gradu percentiqz manu palpitā
 tes / nōnunq̄ in ipsam veritatē ignoratē incurre
 re neq̄q̄ per eadē vestigia si inbeas reuerfuros ut
 qbus nihil cōp̄xi foxt et nulla arte ducerentur
 Sēpe p̄teritarū auditu rerū abuti in cōsulentā
 vanitate et credulitate dementiā multaqz de circū
 stātibz p̄mittendo ad ipsa q̄ silētur quadā ver
 suta ratiōnatione penetrare Idēqz sēpius vide
 ri p̄teritorū q̄ futurorū vates. S; ob h̄ ipm a
 pud aios noscēdi desiderio flagrantē securi tē
 poris fidem p̄mereri Ita tñ vel fortuite et callide
 p̄ticipātes cōseq̄ nō posse vt cū oīa mētiātur res
 p̄sonoz p̄missima vera sit. Stultū ergo dicebat
 fauorinus inter tot mendacia tā variā tamqz an
 tipitē veritatē aucupari Addebat his esse optimū
 nihil de futuris inquirere Et caldeos totumqz id
 genus hominū cōtemnere Nihil enī ab his audire
 posse nisi graue et molestum Quoniā aut vera res
 p̄p̄ndebunt aiebat (quod rarissime solent) et q̄dem
 mala / a falsa Si falsa miseriā ac tps affēret et su
 puacūā sollicitudinē posita illic veritate adest ne
 cessitas Ita p̄lasse nihil nisi dolorē afferret. Li
 ber h̄ loco subsistere et quod cōis rez natura non
 patitur temptare / an minori maior sine offensio
 ne possit iterferi h̄ ē fauorino. **M.** Tullioes h̄c
 sūt vt omittamus supiores **M.** Crasso putas v
 tile fuisse tum cum maxime opibus fortunisqz

florebat scire sibi interfecto filio publico exercitu
q3 deleto trans eufrate cū ignominia & dedecore ee
peundum. An tu pompeiu censes tribus suis cōsu
latibus tribus triūphis maximaz rerum gloria
letaturū fuisse si sciret se in solitudine Egiptioꝝ
trucidandū iri amisso exercitu. Post mortem vero
ea cōsecutura que sine lacrimis nō possumus vi
cere. Quid vero cesarem putamus si diuissset
in eo senatu quē ex maiori parte ipse cooptasset
in curia pompeiana: ante ipsius pompeii simula
crum tot centurionibus spectantibus et nobilissi
mis ciuibus / partim etiam a se omnibus rebue or
natis / trucidatus ita iaceret vt ad eius corpue nō
mō amicorum / sed ne seruorum quidem quisq3 acci
deret / quo cruciatu eum vitam atturum fuisse / cer
te ignorantia futurorum malorū vtilior ē q̄ scie
tia. Et idcirco possem ego et antiquos et fortuna
tissimos etatis nostre viros in huius sententie te
stimoniū vocare / sed nec necē ē nec locus hic lon
giorē digressionem recipit et attigisse videtur ille
clarissima Simaūt bona p̄nunciant duplex inō
modicæ expectationis tedium / et precogniti gau
dij extenuatio quod repentinum cumulatiue ac
gratius obuenisset. Aut falsa dicent quod quotidi
anum apud eos est. Et si erunt infelicia / angori
bus falso q3 metu / si felicia inani spe et gaudio /
tristitia q3 te vbi delusū senties torqueberis. In
dne igitur euentū hos nugratores sicophācas cō
tēndos fore. Ad hāc fere simām vt p̄teream dica

arcum qui expedit nobis omnino futura nescit
 magno volumine conclusit breue et ut ita dixerit
 manuale fauorū cōsiliū extat. Meo quidē iudi-
 cio salutarē ac sumope seruandū Et cuius ipse
 mihi cōsiliū sit consensu me semper obseruatū
 ante etiā q̄ vel fauorū vel dicearū nomen audi-
 uissem Memneras quippe poetia illius / quid cra-
 stina voluerit hora scire nephas homi. Sed mul-
 to maxime natura ipsa me in hanc sententiā duce-
 bat. His ipsis rōnum vinculis que post philosophi-
 ca eē didici Accedūt et antiquorū testimonia mul-
 ta Equibus duo in noctibus atticis scripta sunt
 poetarū in illa prima etate preillustrium patris
 pacuuius enī ait Nā si que ventura sūt prouident
 equipentur Tunc rursum quod i illis noctibus nō
 habetur pacuuius idem ait Istis qui linguam a-
 nimum intelligunt plusqz ex alieno iecore sapiunt
 q̄ ex suo magis audiendum q̄ auscultandum cen-
 seo Atius vero nihil inquit credo auguribus qui
 aures verbis ditant alienas. Tertium his Enni-
 um addiderim qui vetusta illa et venerabili facun-
 dia hos ipsos eleganter irridet vt verbis etiam e-
 ius vtar qui sui questus causa fictas suscitant sen-
 tentias Non enim sunt hi aut scientia aut arte di-
 uini sed superstitiosi vates impudentesqz arioli i
 heres aut nisan / aut quibus egestas impreat q̄
 sententiam sibi non sapiunt alijs monstrant viam /
 quibus diuitias pollicentur / ab his dragmam
 ipsi petant. De his diuitijs sibi adducant dragmā

quorundā proprietate animo simul et fronte pmo
 tue Nulla inquit prosus bone salutis spes reliq
 etiā vos p hōz illustrissim nihil iā aliud q̄ vba
 auctoritatesqz verborz cordi habetis Pauca pre
 terea turbata voce in hāc smām questz ita cōclu
 sit. Utinā muti oēs hōiēs eēmus / minus improbi
 tas instrumentū haberet. Quid nūc dicere domiti
 quādo phia posthabita et neglecta garrulitatē p
 virtute sectantes oēs se certatim ad dyalecticam
 transfulerunt nec pudet in puerilibus senescere
 sapientie studium p̄fessos.

Sapientia secundum affranium est filia me
 morie et efficacius habetur ex rerum experien
 tia q̄ ex libris.

Detur et poetis locus Affranij circa hanc ip
 sam de qua iamdiu loquimur sapientiam ce
 lebris ac vulgata smā est vsus eam ac memorie
 filiam opmantis Quo intelligi vult sapientiam
 non in libris tantū ac discipline moralibus confi
 stere sed in experientia rerz omnium magistra ac
 cedente fideli eorum que quis viderit memoria. Sic
 sibi enī et alijs certius quēqz cōsulere argumēto
 rē in quibus sepe periclitatus sit q̄ verborz in q̄
 bus alienis ingennis lusum ē. Alius quidē i alos
 descendere semel visa q̄ septies audita cōpertum
 ē. Ipsius affranij verba extogata cui cecellie est
 nomē in arabicarz noctium libris posita huc trās
 ferre propter eoz vetustam elegantiam videtur
 Sūt at huiusmodi vsus me genuit mater ppit

— sapientia laqueus
 seu sapia

memoria Sophiā me vocāt graū ^{nos lam} vos sapientiā
De his qui habent sapientiā more et in verbis
et non in factis.

Nec pacinūā excludā cuius dictū vnā scēi
hi debere p forib9 tēploꝝ oīm in eisdem li
bris scriptū ē Ego iquit odi homines quoz
ignaua op̄ra et p̄bia sūma. Nihil indignū neq̄
intolerabilis fieri potest q̄ q̄ homines ignaui ac
desides op̄erti barba et pallio moris et emollitētia
philosophie in lingue verborūq̄ artes cōuertāt
et vicia secundissime accūsant ipsi vicijs macen
tes.

De quadā poetica fictione Aristophanis per
quā status humane vite monstratur illusio ex
falsis et breuib9 gaudijs suis.

Inter exēpla sapientie cernens Aristopha
nem tempore mihi nequeo quo nūq̄ vnū q̄
q̄ de tā multis nostri poete figmentis & illustrib9
dictis ānumerē In illa etenī horrenda nocte troj
am excidij per quā nō inepte quidez intelligitur
humane vite status falsis quidē ac breuib9 gau
dijs illusus et velut somno felix mox vt exp̄p̄ḡis
ti cepris / tenebris atq̄ horrore obfitus int̄ inu
merabiles miserias ac laboris et picula vrgē cū
lacrimis ad ieluctabilē iteritū. In illa inq̄ nocte
eneā ipsū suū per hostes ac flāmas errantē fecit
Sed donec lateri genitrix venus affixa ē caligan
tib9 oculis securū Ac vbi primū illa digreditur
purgatis luminibus viri foatis iratas facies

deorum apparuisse subiungit Quia in re morte poe
tico magne sapientie recondit archanum Quin &
experimento comperit et magnorum hominū auc
toritate testatum est ab aspectu diuinitatis nihil
magis abstrahere q̄ vsus vneris / quo amoto &
simul visus discussa caligine incipit quidez deus
apparere sed iratus Ita tamen vt euadendi non
abripiat facultatem.

De sapientia voluptatis que potius denicia ē
optata hostibus populi romani.

UT autē retrogrado ferax stilo fabricius ad
pprehū legatus a senatu dū morā trahit a
pud regē audiuit a Cēnea qui versa vice a rege
legatus ad senatū venit Athenis eē quēdam qui
sapiens haberetur / disputare solitū ac diffinire
omnia que agimus in vita ad voluptatē referri
illā finez esse ac premiū actionū laborūqz omniū
Eo autē audito vir temperatissimus obstupuit.
Quod cū domi naricaret Titū corrupcandū & M. ci
riū sic optasse ferunt dent dñ talem sapientiam
hostibus populi romani Sapientis sui ludo dictā
illis iprecati Profesto enī qui voluptati rerum su
arū terminū cōstituit nihil gloriosi aut magnifi
cōpis illa sp̄ aīm retorquente suscipiet.

De sapienti optatu cuiusdā hostie romani im
perij vt domo corumpi posset quo citius perire
posset ipsum imperium.

Hic vt parumper in Italia subsistans nō
13

ab similes **C** pontij Sannitum imperatoris preces
vicinam inquit ad id tempus me fata reseruassent
quo romani dona accipere cepissent. **N**o essem pas-
sus eos diutius regnare. **S**apienter id quidem ho-
stis optabat videbat enim imperium domus corruptibili-
le diuturnum esse non posse.

De sapienti demonstratione periculosi status
Tyrannici facta a dionysio Siracusano Ty-
ranno damoni.

Dionysius maior qui Siracusae Siciliae nobilissi-
mam quondam ac florentissimam civitatem
gravi seruitute calcavit tam delicias quam feritatem no-
tissimus cunctis varie blandientibus solus de se-
xerum testimonium dedit. **T**um enim damones quidam
fortunarum eius precipuus mirator statum illius ce-
lotenus attollens eum omnium mortalium longe feli-
cissimum predicaret. **V**is ne inquit igitur felicitatis
mee periculum degustare. **P**rimo vero inquit ille nihil
magis opto. **T**um dionysius imperavit damones
in convivium produci et in loco ornatissimo discumbere
ostro et sindone circumamictum parietes serico flo-
ribus solum omne sub stratum electissimarum dapi-
um ingens copia et suavis. **B**acchi discolorum varie-
tas in gemis translucentibus et in vasis aureis
artificio vincente materiam alternatim apponebatur
convivere attonito et gaudenti. **A**derant omnes gene-
ris odores et gule irritamenta. **E**xtremo pulcherrime
transmissa ministrabant tenebrissime etatis et formosa
rioris adolescentuli multum edentis observantes attentius

et alacrius obsequētes Coronatus damones pur
 puerū lectū molli p̄mebat accubitu Iā felix iā si
 bi sapiens videbatur et tyrannice felicitatis rex
 sibi iudiciū arrogabat Hec iter ex laqueari i au
 tata trabe supra caput discubentis corniscus mu
 cro demittitur equine caudæ setula tremēte suspē
 sus iā casurus et similis iā cadētī Ille aut subito
 horrore percussus expalluit Hecce tibus faucibus
 nō apparatus nō ministros nō epulas circūspecta
 re Deniqz nūq̄ oculos ab acie ferri minantis a
 uertere Prauit tandē vt abire p̄mitteretur nol
 le se diutius eē felicem Atq̄ inquit d̄ponisustalis
 die noctuqz vita mea est qualē tu momento tem
 poris propulisti Hec ē illa felicitas quā inexper
 tus tantopere mirabaris Sic castigatū homines
 dimisit Hactenus huc a multis rerū scriptoribus
 tradita suis alienis nostro sermone retulimus h
 addentes historie neq̄qm̄ potuisse tale aliquid ni
 si ab hominē acuto et propriū atqz omnīū tyrāno
 tū statū altius intelligente cōfingi Et acū quidē
 magne sapiētie nullus negauerit Quod idcirco
 minus miror quia hūc ip̄m d̄ponisū fuisse acutum
 et in victis triumphatē atqz in gerendis rebus in
 dufirium testis est Cicero taz scelesti tā puer siqz
 ap̄positi tantisqz ciuū suoz circūuentum odīs ap
 ter ex acti temporis flagitia vt et si vicam Tyrā
 meam dediscere vellez (O misera peccantū cōditio)
 sine capitis sui periculo non liceat Sic iā seruato
 regionū situ sicut ex Italia i Sicilia sic e Sicilia

in Africam nauigemus.

De sapienti dicto iugurte contra corruptam u
nalitatem Senatorum urbis.

Hic quoniam sensum ad extrema delapsi sumus quod
velut longinquo potius cernebat non multo
post tunc gentis alter hostis ante oculos habebat
tam cito romani mores euersi sunt simul cum victo
ris regum ac gentium irumpente urbem auari
cia de Iugurta loquor numidarum rege. Qui cor
rupta muneribus senatus parte atque auro victis
belli duabus sepe votorum iniquissimorum compos
cum tandem pecunie et artibus suis fides romani
sub fide publica venisset / atque inde preter spem re
reundia vincente cupidinez iussus secederet por
tas urbis egressus crebroque tacitus subsistens
in tergum versus in fine traditur dixisse Quod ve
bem venalem et mature perituram si emptorem in
uenerit Quod verbum quous ab hoste prolatum di
ctu mirum est late vulgatum sit ad infamiam roma
norum Ceterum ex eodem sapientie fonte prodie
runt et superioris votum et homini exprobratio.

Aliud dictum ad propositum precedentis philippi regis
macedonum in epistola ad Alexandrum.

Iam vero qui cum Iugurta inter caetera regum
venimus philippus occurrit macedonie Co
ad Alexandrum filium subiectorum benignitatem mu
neribus aucupantem extat epistola huius sume: quod
tibi error suggerit fili eos te fideles habuerunt quos pe
cunia paraueris amicos Sapienter ac rege pecunie

siquē mercenariorū atq; seruoꝝ opa/amore atq;
humanitate igenuoꝝ amor et fides queritur.

Qualit̄ olipias m̄t̄ Alexandri sapiēt̄ castigauit
filiū dulc̄ admonitione q̄ se dicebat filiū iouis.

Nig lateri cōiunx̄ h̄reat olipias q̄ ab alex
andro filio litteris receptis in q̄b; se Iouis
Amonis et olipiadis regine filiū iscribebat rescri
psit vncosa nati castigās isolentiā hic v̄bis. At
nō iqt̄ fili m̄ q̄ escas/ne deferas me neq; crimine
ris aduerso Junonē Malū m̄hi proas illa dabit
magnū cū me litteris tuis pelicē eē illi cōfiteris
laudata mulieris sapiēt̄ia adulatorū flatib; fal
sis opinionib; inbutū filiū/nō aspice ne notā tero
tiā iritaret sed lepide ac salubrit̄ admonēt̄ie.

De sapienti correptione Alexandri sumptius
a vanitate ex occōne cuiusdā mulieris.

Sic et ipse filis̄ resipiscens aliqñ sapiēt̄us
loquitur Dum enī Indiā bello p̄mitt̄ et
muros ciuitatis quā absidione cinxerat incautis
obequitat sagitta crus traiectus nō dimisit inc̄p
tum/sed in temp̄suo dolorem laboris auxit verū
postq̄ refrigerans sanguis et subarescens vulnꝝ
patientiam vicerunt exclamauit. Omnes me fi
liū iouis dicunt/sed dolor hic hominē me eē tes
tatur Cōsciēt̄ia ap̄riā excutere et illi potius q̄
blādiētū sermūculis fidē dare ac stulticiā dedisce
re vel sero p̄rimꝝ ad sapiēt̄iā gradꝝ.

De sapienti doctrina regis c̄ri de p̄p̄tuitate aīe
et immortalitate mentis humane.

Nec extorquebit aut breuitatis studiū a vul-
gate rei vitandū repetitōe fastidiū vt sermo
nē Cypri maioris inuictis a tullio ex zenophōte
translatū p̄termittā Sic ei filiosalloquitur No-
lite arbitrari o mi filij carissimi me cū a vobis dis-
cessero nusq̄ aut nullū fore neqz enī dū eram vo-
bis cum animū meū videbatis sed eū esse i hoc cor-
porē ex his rebus quas gerebam intelligebatis.
Eundem igitur eē credidote et si nullum videbatis.
Nec vero clarorū viroꝝ post mortē honores per-
manerēt si nihil eorū ipsoꝝ animi efficerēt quo diu-
tius memoriā sui teneremus Nihil quidē nūq̄ p̄-
suaderi potuit animos dū in mortalibus eēnt cor-
poribus p̄uere cū exissent ex his emori. Nec vo-
tunc animū esse incipientem cum ex insipienti cor-
porē euassisset Sed cum admixtione corporis libe-
ratus purus et integer esse cepisset tunc esse sa-
pientem Nec ad contextum de regis verbis elicit
Opinio quidē i mortalitatis anime non soluz vt
vera sed vt studio quoqz virtutis amāssimā pie-
ac tenaciter amplectanda est Hac enī sublata o-
nis profecto mortalium ardor refrigesset quo ad
honestā succedamus. Quis enī dempta spe p̄mū
mortis tot humane vite pericula tantosqz labo-
res perferet Quis se a voluptatibus arcebit a im-
pētus animi frenare volet Qua ira aut libidovo-
cauerit sequetur quisqz Ita totus hic pulcherrī-
mus atqz optimus rōis ordo turbabitur iterqz
marcidū oculū et effrenatam rabiem sine salutē

re spectu fluctuabit humanū gens Duo igitur in
 rege miror Et quod dogma tam rex tamq̄ salu
 ti ferū ceterum in illa etate vix dum principibus
 cognitum philosophis tam cōstanter affirmer. et
 quod in ipsa morte faciat Neutrū enim sine mag
 na quadam sapientia et singulari contigisse arbi
 troz.

De sapienti dicto thymistoclis potius velle da
 re filiam viro sine pecunia q̄ pecunie sine viro

Descriptis regibus thymistocles atheniē
 accedat nō ipse quidē Rex sed nec perfidis
 ā gracie regū inferior. Sic interrogāti amicos an ho
 nesto mopi / an diuiti sed infamivnicā filiam i ma
 trimoniū daret / virum sine pecunia q̄ pecuniā sine
 viro se malle respondit virtutem in homine spe
 randam potius q̄ fortunam.

De sapienti consilio damocletis dato atheniē
 sibus vt complacerent Alexandro

Atheniensibus quondā diuinos honores ne
 gātibus Alexandro Videte ait damocledes ne
 dū celum custoditis terram amittatis Nō minus
 sapienter dictū q̄ festiue Qui enī potentia minora
 negat maiora pmittit Et immodicus libertatis v
 sue seruitutis occasio est. Et hi quidē dicto / at
 vicinis eoz facto sapiens inuentus est.

De sapienti abrogatione legum et restitutōe
 e arundem facta per Agesilaum ut extraordina
 riam iusticiam exerceret.

Hesilas lacedemonius deprehensa cōiuratiōe
sceleratū civiū aduersus salutem publicā
tam eos nec raptim aut citra iuris ordines eōdem
nare posset: nec de indemnatis secundum ligurgiū
leges sumi supplicium liceret / et periculosam animi
aduersionis moram eē constaret Inter has diffi-
cultates dubius hoc tandem cōsiliū cepit Legibus
abrogatis cōiuratos morte multauit / confestim
restituit leges Ita nec contra eas nec cōtra rem
publicā factum est et huiusmodi abrogatio cōfir-
matio iuris fuit Sed iā satis iter duces hysig. de
inceps sapiē ac phōx qui in grecia floruerūt ex in-
numeris pauca memorie p̄dita renouare tēprabi-
m9 lectores orantes dent vniā si in rebus magni-
ficiis paulo cunctatior stilus est / nec tacita nostrā
admiratione cōtentus alienis parump̄ dictis in-
terst̄ cepit.

De sapientibus dictis attici solonis super vari-
etate et euanimī tolerantia ipsius.

Hic cum solonem predicare solitum ferunt
Expectandū fore nouissimū vite diem vt q̄s
Beatus iure vocaretur oēs nempe dum viuimus
quocunq; gradu positi subiaceamus imperioz ludi-
bris fortune a q̄bus pravo quidē imunes / a peri-
culo aut ac minis nunq̄ tuti sumus In quantali-
bet igitur rerū affluentia de futuro semper incerti
dici nō possumus felices Quod verbum altius in-
telligitur ab his qui ex altissimo dignitatis ac
potentie folio vbi firmiter stare videbātur repēte

conuerant id cū in multis sepe tum clarissime in
 Ctesolidorum rege / vbi hoc dictum a solone tra
 dit Herodotus apparuit. Hunc enim potentissimū
 sue etatis: solon vt alonge vite finē respiceret / mo
 nuit / nec prius intellexit q̄ a Tyro persaruz rege
 Breui post victus flāmisqz traditus in mediāqz
 iam morte solonē verum patrem exclamauit. **Qd**
 admirans **Cyru**s auferri tantisper suppliciu imp
 roauit dum quid illi vociferaretur agnosceret. **Et**
 adiuuit reuertens p̄mber qui imperium flammaz
 qz compescuit. **Re** autem intellecta fortune / vim
 reputans et statim hostis miseratus vitam sibi s̄
 sine regno et vt quidā adhucant sine libertate re
 stituit. **Recte** igitur dici potest q̄ de mortali felici
 tate sola mors iudicat. Quamobrem hincibus q̄
 dem inclisum sed late patens et salutare consiliū
 Solonis vni datum ab omnibus obseruandum /
 qui vel sunt vel fieri cupiunt sapientes. Non solus
 si propter felicitatis de qua diximus iudicium /
 Quod ita solonem sensisse **Cresi** finis iudicat / sed
 etiam si propter vite ad vnum aliquod signum
 disponende certitudinē / quod verba ipsa nō respu
 unt intelligere vellemus ad finē vite respicere.
 Profecto si hoc t̄pis momētū de gere cupis trāq̄lle
 aponendus aīo est aliquis certus vite cursus a c
 terminus ad quem omnia nostra referantur. In
 quo q̄ cōiter peccetur ab omnibus nō audeo dice
 re. Progrede in vulgus quisq̄ hoc scire cupis pas
 si tibi senes ridiculi occurrēt noua i te cōsilia p̄

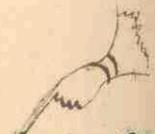
aduen

vtimū mortis tempus agitantes Nec aliter anxii
q̄ si per eadē uite vestigia reuerfuri sint Curam
que prima eēt debuerat ad extrema transtulit mor
talis marxia. Atqz vtiā senectutis cōsilia con
starent miseris / quibus saltē in morte tuerētur
Ad hęc quoqz titubant assidue / eoqz magis quia
multa videndo multanoli facti sumus. **Domne ge
nus** hōim percurre ratissimos inuenies qui liqui
do quid sibi velint explicare queant Bene quidem
ac feliciter sibi eē cōp̄te affirmabunt oēs. Sed
id quo nā modo aut quibus vñs expectant. **Hęc**
est illa consiliorum inconstancia vocorum consu
sio Nec mirum Sicut enim in alto nauis quez por
tum perat ignara: sic vita hōimū ad quem fines
dirigatur nescia: vaga semper et incerta fluctua
bitur vt diuersis illa flatibus / sic aduersis hęc a
gitanda sententijs Ad millesimū licet annum vi
uatur pluribus certe consilijs / sed pari vtilitate
precabitur **Ego** autem vixor / ne sapiētissimū vi
ri verbum puerilibus magis querimonijs impli
cuisse videar q̄ declarasse Hinc igitur ad aliud e
iusdem dictum transeo Fortunam propriam mise
rabiliter flenti amico / huiusmodi solamen adhi
bit In locū eminentem vnde omnis ciuitas vi
deri possit adducto / circūspice inquit Hanc terram
incolunt. Quod cum is sedulo fecisset. Munc ait
apud animū tuum versa quot quantiqz hactens
in domibus merores fuerint / quot modo sint quot
in posteram futuri communemqz mortalium que

relam impatientia et lamento propria tuam face
 re de finito Sapienter atqz magnifice Quanta
 est enim error Nemo se hominē natum esse cōqueri
 tur humana cūcti patimur cū gemitu. Tantaqz
 pueritas incessit / hominēs eē cupimus z dolemus
 Hinc consequēs ē eiusdē dictum. Si oīm calamit
 ates et miserie in vnum cōuehantur vixitū in
 singulos refundende et ad hunc imensum atqz in
 estimabilem malorū cumulū cuncti consueant
 mortales fore / vt attortus quisqz cum proprijs
 et vstatis abire malit q̄ nouā ex vniuerso sibi
 obuenientē portionem sumere Quod dictū eo spe
 rat / vt nos qui mediocribz agimur in cōmodis sor
 tem nostrā equanimiter tollexerimus / nō tam ad a
 liquod pondus p̄uentū q̄ ad sequentiū turbā oca
 los habentes Nec ignari si quibusdam inuidemz
 innumerabiles eē quibus inuidiosi sumus / vt pe
 niseri singulorū mala et equis partibus distribui
 nobis qui nunc de statu nostro sine fine conqueri
 mur nequa q̄ expediat.

De sapienti dicto Chilonis scripto in templo
apo Uinis Nosce teipsum.

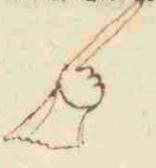
Progresso in mediū solone: qd sex alij qui ī
 eodē sapientie nomine gloriātur faciēt. Salso
 gloriari dixerit quis piā nisi et ipsi de sapientie su
 e fontibus singulos saltem. Haustus sitietī p̄beāt
 lectori. Quod igitur in duabz obseruatū ē / obser
 netur ī h̄ ordine Ad latz Atheniēsis lacedemonis
 sedat chilon / Ipse ē q̄ illis auctor snie tradit q̄ in

templo delphici apollinis scripta fuit Nosce te ipſo
Cuius precepti tanta vis eſt nō hominum cuiſi
am ſicut ait Cicero tribueretur ſed deo Quo qdē
vt ait idē nō credo id precipitur vt membra noſtra
aut ſtaturā figurā de noſcamus neqz nos corpora
ſumus nec ego hec dicēs corpori tuo dico. Cuiſi igitur
noſce te dicit hoc dicit noſce animū. Nā corpus
quidem quaſi vas eſt aut aliquid animi recepta
culū Ab animo tuo quicqđ agitur id agitur a te
hec Cicero Quod et mihi plane pbatiffimū et eo
ſpectare videtur vt et cogitos animi defectus eſſe
memus et i actionibus noſtris noſmetipſos meti
amur atqz extimemus acciter qđ quicqz animi ro
bore qđ lingua qđ ingemo valeat quid viribus
corporis Ne aut ignarus ſui/nobilitatē inſitā de
ſidia corūpi ſinat aut varia opinione tumefactus
ridicula coruat audacia:

De ſapienti doctrina cleoboli lidij Comici te
rentij et flacci in cunctis ſeruare modū.

Cleobolus lidius dixiſſe fertur Ariſtōme
trō/qđ latine ſonat modus Quid hoc breui
us qđ ſapientis dici pōt Et in ſingulis vice nō
pticalis meminiffe cōueniet/ſeu vigilandum ſeu
dormiendum/ſeu laborandū ſeu queſcendū erit
ſeu loquendum vel tacēdū. Et vt breuiter cūcta
cōplectar quicqđ agemus: quicqđ cogitabimus ni
ſi hoc ante oculos ſemper habuerimus facillime
crebro nimis oberrabimus Sic traxiſſe videtur
comicus Terentius qđ ait i Andria Nā h arbitror

appime i vita eē. vtile vt ne quid nimis explica
 uerat alijs verbis Cleobili sententiā si addidiss
 Et ne qd parz Nisi forte hoc ipm nimis ad vtrum
 qz porriget Itaqz plenus locutus mibi videtur
 flaccus vbi ait. Est modus in rebus sūt certi dent
 qz fines. Quos vltra citroqz neq̄t consistē rectū.

Seneca

flaccus

De raro fideiūbendum sit p̄ alio secūdu Tale
tem inlesum et q̄ deus introspicit mentes si
cut exteriora.

Dixam p̄xsto eē spondenti/ xl adesse vadi
 monio Taletis millesm̄ snā ē. q̄ cōp̄te. sa
 piē lacrimose sero penitentiā querere et miserabi
 les patrimonioꝝ casus indicāt eoz q̄ p̄ alijs spo
 pondrūt. Idē cū ab eo queretur nūquid opatiōes
 hōim lateant deos Ne cogitationes quidē ait.
 quo tacite monemur nō minus abdita mentium
 q̄ exteriora corpōū actiūqz introsipientis dei o
 culis approbare nullā in latebris spē habentes.

De sapiēti verbo biantis plures mali Et de a
lio verbo eiusdem et Salbonis omnia mea me
cum porto.

Biantis prienei dictū est/ plures mali/ de c9
 les dicti veritate neō ambigit/ qui modo mē
 homines educatus sit/ quorū ex milibus quot re
 p̄re liceat bonos vtiq̄ minuseuidens foret Pa
 tū abest quin melius fuisse videatur oēs mali.
 Eo enī p̄uentū ē vt bonus habeatur quisquis
 distat a p̄ssimo. Eiusdē est vox illa famosissima
 Rū enī patria eius expugnata et incensa/ omnes
 m

Cives quos cladi publice fortuna subduxerat va-
riorum rex sarcinulas efferent atque ipsum vacuum ab-
euntē ut idē faceret monerent Ita inquit Bias fa-
cio/omnia mea mecum porto **Q**uecumque extra a-
nimā sunt/nec bona/nec sua iudicans sed fortune
Nec sum nescius dictum hoc nō Biasi sed **S**albo-
ni tribuere **S**enecam. **Q**uem in epistola quadā
refert capta priā amissis libris et uxore solū sed
beatum ex incendio publico exeuntem interroga-
tum a demetrio rege illo formidato urbium ever-
sorum utrum oīa perdidisset/ respondisse omnia sua
secum esse ut velit quisque accipiat/ siue Bias si-
ue salbon dixerit/ de auctore potest dubitari de dic-
ti ipsius maiestate ac sapientia nequāquam **Q**ui Biasi
hoc ascribere maluerunt testes locupletissimū
ac fide dignissimum **C**iceronem et sequaces eius
qui **S**alboni **S**enecam citabunt et ipsum quos
magnum testem. **P**otest autē fieri ut et Bias hoc
dixerit et **S**albon/ **S**ive quia alter alterius dictū
legendo vel audiendo didicisset/ siue quia ut in **D**-
ratore ait **C**icero similitudine ingenij in eadem re-
stigia incurrisset **Q**uod si res omnino in discrepa-
tionē veniat/ scio cui ex testibus plus apud me fi-
dei sit. **N**isi quia **C**icero quodam loco hoc narrans
sic ait. **S**epe illum laudabo sapientem Biasi
dubitationem omnem absiderat/ sed addidit ut
opinor. **H**oc verbum ne **S**albonem **S**enecae re-
hendam facit.

De sapientia doctrina pitheci super tempore

expendendo.

coemr qd e j.

Dicitur in talibus temporibus agnoscere oportet quod sine oportunitate atque occasione ne quid in te peius agamus aut loquamur cum omnia tempora sua habeant siue temporis precipitem fugam cui nullomodo preterquam bonis et gloriosis actibus resistitur coernit ut secundum primum sensum rebus aptum tempus discernamus secundum alterum tempore partius utentes tam angustam et irreprobabilem quo uno possumus remedio laxemus qualitercumque inquam sapienter fit sapienterque confulitur.

De sapienti verbo periculi meditatio totum.

Perianax Corinthius ait meditatio totum. Sic est haud dubie quicquid acturus es antequam incipias meditare ut te ratio ad operatum peruehat sine aliquo periculose quodlibet aggredieris non rationi sed casibus obsequens fortuitus. Illud quod periculis totam docti hominis vitam in meditatione consistere. Recte itaque dictum est meditatio totum.

De sapientissima lege ligurgi et eius Capitis lata lacedemonie.

Huit animus mihi ligurgum iter solone et chilonem collocare utrumque suum preceperet et legiferum Atheniensem legifer lacedemonie sequere. Retrahendi manum ab inceptis causa fuit ut in his septem vetuste graecorum persuasioni morem gererem nec stilo confunderem aut alie

permiscerem / quos segregatos absqz p̄cip̄e famo
 si cognominis eē voluerūt. q̄uis eos ipsos vt ē a
 pud Liceronē q̄ ista subtilius querunt in numero
 sapientium non habent Sed vtrūqz res se habe
 at cur inter hos nō fuerit ligurgus sepe miratus
 sum Sane admirationē tps abstulit quoniā ut i
 epistola quadaz ait Seneca ligurgus si eadem e
 ras fuisset sacro illi numero accessisset octauus .
 Quia ergo tantū plebis cū abrogare nō poterat
 hactenus tantū differre sum cōpulsus . Itaqz li
 gurgus e duobus gr̄ede luminibus illustrauit al
 terū / cū alterum Solon illustrasset Ex legibus
 aut quas ciuibus suis sanxit hec memoratu dig
 na narrantur Auri et argenti vsum velut cano
 rum criminū radicem extirpauit in pecunie locuz
 rerum compensationem statuens Populos p̄cip̄e
 p̄cip̄e / p̄cip̄e iusticie subegit vtrōsqz pecunie
 quam domi militieqz valissimam arbitratus est
 regibus bella / magistratibus iudicia senatui le
 ges / populo senatus ac magistratuum exandoz
 ius permisit Conuiuia omnibus equalia eaqz nō
 nisi in publico fieri Iuuenes singulis in annos x
 stibus contentos esse h̄isqz vnus cultus ac p̄cip̄e
 ei voluit Ne aut latebra luxum / aut imparitas e
 mulationem pareret . Primag eate[m] foro aruit
 et rureagi voluit procul ab vrbana luxuria di
 riter ac seuerē / sine pulm̄co / sine molli accubitu
 viros in vrbem reuerti Senes primum Honoris
 gradum non diuices tenere . Vnde venerabile

varia isti
 liguri e qbz
 nonnulla . si
 qd hodie p̄cip̄e
 da sanget
 paul die . fudo
 ac d̄ h̄er

et **Lysandrum** dicere solitū refert **Cicero** honestissimum senectutis domiciliū **laedemon** Virgines in dotas nubere ne dotis respectus aut eis insolentiam adderet aut viris et in vxorum electione rectum iudiciū. Et in matrimonijs regendis virilem precipere libertatem. Agros deniqz cunctoz ita diuidi vt ad singulos ciues eā portiones puenirent ne patrimonioz inequalitas quosdā in ciuitate prepotentes quosdam egenos et imbecilles faceret sed oēs sicut in iure ciuili sic in bonozū abundantia pares esset. Quod in illa fortasse re publica expedit vir sapiens intelligebat apud romanos aut quot quantarumqz seditionū causam inuenerit: que id ipsum cōtinebat: notum ē oībus qui romanos legerint labores. Itaqz legē illam et docti et boni omnes execrantur. Vnde **Cicero** pimum officium esse dicit rempublicā gubernātie vt suū qsqz teneat. Et post pauca **Capitalis** inqz oratio est ad equationem bonozū p̄tinens qua p̄ se que potest esse maior hanc enim ob causam maxime vt sua tenerent respublice ciuitate s̄qzō stitute sunt. Quā quidē ciuitatū cōmoditatem eo articulo quem in extremo posui sustulisse videtur lex **ligurgi**.

De sapientia pitbagore phi Et de reformatio
ne ciuitatis Crothouis et legibus ibi datis p̄
eum.

DE quobz dixi cur i numerz sapiētū grece nō sit admissus mirabar; de pit bagora nō admī

roz is ei vt in superioribz expofitum ē amicum il
lud arrogans cognomen ſapientie erubuit primz
qz p̄m̄ ſe dici maluit Nec pauca tamen eius oē ſa
piē extant argumēta primū oīz vrbis Crothoni
extremo Italie licore ſita eſt nunc licet ad mini
mū redacta quondā tñ vt Cicero teſtatur oībus
copiē florentiſſima et inter vrbes italicas beatiſ
ſima Eius ciuitate populus graui prelio attritus
armoz deſperationē atqz oīs virtutis odiū ſimul
et ocio inherere ceperat. Quia tēpeſtate popoztune
tranſuectus ad Italiam Pythagoras crothones
adit labentesqz et iā in luxuria p̄lapſos ciuita
tis mores ſapie ſue p̄ſidio firmavit exiitqz Tā
tumqz apud eos valuit vt populū nō minus vicijs
q̄ ferro domitū aſſiduis montis ad antique vir
tutis habitum reformaret. Sapientiſſiqz orator p̄
affectuū varietate vario remedioz genere vten
dum ratus / ſexum et etatem in contionibus diſ
tinxit ſua oratione ſepatim apud quemlibet vſu
ens Viris fortitudinem et ignauię fugam / mulie
ribus pudiciam et coniugalem fidem / pueris ve
recundiam et litterarū amorē omnibz pariter fru
galitatis ſtudium ſuadebat Extorſitqz porando
vt nō tantū viri ſed femine etiā ab oī mox puer
ſitate velut ab ācipiti fouea p̄dē retraherent / eū
qz ad alta vocitantē ſequeſtetur. Vſqz adeo vt
ſponte ſua veſtes quoqz purpureas aurafqz et
cetera corporū ornāmēta reſtiterent / docte ornatus
muliebre in pudicia non in auro gemmisqz

consistere. **N**isqz potissimus armis atqz his factis
 bus seuire luxuria. **Q**uid igitur miri est si cuius
 singuli / tam salubre consiliū experti fuerant / eun-
 dem omnes cōsultorem publicū elegerunt. **D**ivus
 ē illud dictū / aliū animū fieri templa ingrediēti-
 bus / et deorum simulachra de propinquo spectan-
 tibus. **M**ortalis infirmitas diuinitatis quadā
 veluti vicinitate cōtremiscat. **E**iusdem et illud in-
 stitutum / vt discipuli priusqz questionibus atqz
 altercationibus implicarentur / quinquennio tace-
 rent / audire et meminisse contenti. **N**ec a temera-
 ria prociacitate / vt nostri iuuenes sed a sobrio at-
 tentoqz silentio sapientiam auspicantes.

De Socratis sapientissima doctrina / circa di-
 uinā orationē / desideriorum moderatiōis cogni-
 tiōes sui / procrisis fugam / et maloz tolerantia

Sapientie titulū cōsecutū hominū cōsensu dei
 vt aunt responso sapientissimū iudicatum
 Socratem subhiciā. **I**nde alios nō sapiētissimos s
 amorē ac studiū sapiē professos. **S**ed a Socrate
 incipiā. **C**uius in primis sanctum ac venerabile cō-
 siliū habemus. **A** deo nisi vt nobis Beneficiat
 nihil postulare. **I**lle enī quid nobis expediat solum
 nouit. **N**os autē cetera futurorū nesci aduersus pro-
 priam salutem inceptis et i oportunitate precibus se-
 pissime laboramus. **I**n quo quidē quā satiricus
 multum grauitatqz versatus ē libet et nobis ali-
 quātulū imorari. **I**taqz nihil h̄ precepto sapiētis
 m iiii

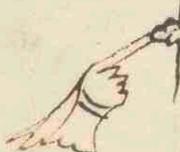
nihil tutius nihil utilius nihil contraria obseruatione
dementius Insuper quisque secum reputare quoti
ens optauerit nocturna / quotiens optatum uocatum
exitum breui postmodum execratus sit / intelliget
illi vni nos nostraque desideria melius committi quam
nec preteritis nec futuris fallitur. Denique cui om
nium presens est. Quid enim miseri optamus. **P**ro
mortalium preces pro opibus potentiaque fundunt
Quibus coniuncta semper inuidia quam multos obtra
herit enumerare non attinet. Quid de vxoribus ac
liberis dicam Inter optabilia quam precipuum locum
tenent apud animos mortalium / ignorantibus mi
seris quantum laborum ac sollicitudinum secum
ferat. Quod non adeo occultum est quin viros in
uenias quos non ter et amplius in die cedeat nup
tiarum ac peniteat Sic maritalis lectulus quoti
dianis iurgis ac querimonijs plenus est sic som
ni vacuus et quietus. Ut illa grauiora preterea
rarum coniugi fidem / suspicionesque perpetuas pungi
les adulterorum insidias et domesticum obprobrium
vulgo priuorum quam marito Adde turpissimum erro
rem et ridiculam credulitatem cui audax vox et spes in
nititur. educationemque sanguinis non sui atque her
editatem melius ad amicos sic meritos peruenias
ut constat matrimonij religio sobolis tamen irre
quieua condicio est. Aut ei vicia contristat / a spes
metusque sollicitant Igitur ad hec pius optandum
deoque ut reliqua committendum erat Quid de vanitate
vobis loquitur et formas corporis optant nascituris filijs

Sibi ei impossibilia optare deliratis e atqz inter
 corpore et animi decorē antiqua lie dicitur . Sed
 mus quia formosis pudiciā seruare etsi libeat
 vix licet tantus ardor libidinū tāta corruptelaz
 circūstat ambitio . Obmittō feminā pulcritudi
 nē ppter quā precipite exrū publicaz mutatiōes
 contigisse cōpētū ē / ppter quā potentissima oliz
 regna et validissime vrbes corruere . Ista virilis
 forma que nullius periculi videtur . q̄t ne dicā vo
 lentes quoz ē innumera bilis multitudo sed nolen
 tes interdū et negātes ad potentioz thalamos
 magno capitis ac fame discrimine ppulit Et mox
 vel offensoz seuiāte maritoz / vel publicis iudicis
 de p̄tensos obiecit . I nunc et lactea atqz aurea
 filiū ceruice gloriare quā vltori gladio prebitur
 es . Qui de formis in lectulo suo forsan moritur
 naturalē vite cursum in pace p̄regisset . Jam qui
 bus illos verbis irridēam qui nihil nisi dierū lon
 gitudinē et vite spacū precantur . Cū sit primum
 fima dementia in tantis angustijs spaciosum ali
 quid sperare / deinde viuacitas hęc quam continge
 re p̄missum ē hominū multis sepe pestilens fuit .
 Et quos iuuenēs vixentissimo florentissimoqz
 ætatis statu felix exitus abstulisset . senes factos
 vel fortuna destituit vel afflixit et ignominiosa
 mors rapuit . Longior vita credite periculis ac ca
 lannitatibus innumeris exposita est . Et si for
 midatam mortis horam tantisper distulit p̄psura
 breuissimi temporis quot pp̄ris incōmoda p̄ferre

quot suoz funera comitari quot infausta videre
coegit spectacula. Ut nō ineleganter dixerit Cal
linachus multo sepius lacrimasse p̄amū q̄ tropiā
Singe autē q̄ in nullo vidimus in paucis legimus
vt ad nutū cuncta pueniant senectus ip̄a quot sca
tet angoribus **E**go quidē nōdum expectus sum
an expecturus ignoro **V**erūtamē hi senes quod
a tanto tempore cupiebant cōsecuti / quid aduersa
etate illā vociferent intelligo **V**irilioz illorū hōne
stiorqz rō videtur qui honores qui gloriam / aut
domesticā aut bellicā / qui doctrinā / qui eloquen
tiam cōcupiscunt **E**adem tamen est infamia hęc /
qm̄ adeptos et antiquis temporibus et nostris se
se suasqz res publicas propter nescio quē ruitur
titulum sepulcri funditus eueruisse cōperitum est
Quorū aliqua exempla ad terrorem legentiū libe
ter inferere nisi quia id scienti supuacuum fuerit /
ignoranti autē fieri breuiter mō nō posset **I**gitur
finem facimus: hoc cum **S**ocrate consulentes hu
mano generi. **N**olite mortales perniciem destram
exoptare desinite inani precum murmure templa
complexe / atqz aures dei fatigare ne forte impor
tunitate victus / damnosa largiatur. **Q**uid votis
incerta paciscimini quid sanctorum calles viscera
tis **I**n illo spes vestre sint / cui longe q̄ vobis ipse
carior estis **I**lli intrepide rerum destraram con
siliū arbitriumqz permitte qui profecto melio
ra et si non semper iocundiora prestabit. **E**t si om
nino nominatim aliquid orare libet / illa poscite

quorum nunq̄ periret virtutum cultum : crimi-
 num cautelam sanam mentem Ne satiricā adiec-
 tionē sani corporis respuo. Et quod culmē hūa-
 ne felicitatis est petere suppliciter. Quomā de vno
 sapientissimi viri verbo pro ipsius quidem quali-
 tate per pauca / pro instantis autem nr̄i mō satis
 multa diximus reliqua velocius percurramus. Idē
 Socrates ad gloriā aspirantibus que ingentur-
 ba est / rectum ac compendiosum callem non omni-
 bus sane notum designabat / vt scz talis quisqz
 fieret / qualis videri cuperet / simplex virtutis stu-
 dium sectandum dicens simulationis atqz p̄procri-
 sis viā relinquendam que perducere quo pollicen-
 tur nequeunt. Idem ab adolescente dubio consul-
 tus nuptias ne contraheret / an in celibatu perma-
 neret / ratus fore vt quicq̄ dixisset ab illo mag-
 na fiducia susciperetur. Hac errorem responsione
 discussit. Falleris iquit si velut e duobus bonis
 quod sit melius expectas. Vtrinqz difficultates
 ac molestie hinc angor / tediumqz solitudinis stur-
 pidesectio externiqz dolor / hinc inde iugis que
 relaxac curarū sarcina / doctate cōiugis audacia se-
 cius repuerescentis / pacitas fastidiū propinquo-
 rum adulterorū metus / anceps exitus natorum .
 Deinceps ipse tibi consule et que tollerabiliora
 videantur elige. Alterum adolescentem cum vidis-
 set ignes vultu atqz habitu sed tacitum / loquere
 inquit vt te videam proprie quides / qm̄ vt supra
 diximus non vultus aut corpus

sed animus cuiusq; is e cuius quodammodo facies
sermone reuelatur vt videri possit. q̄ indifibilis
est nature. **N**ec minus sapienter interrogatus a
dā cur sibi ad tranquillitatē animi nil pegrina
tio p̄fuisse. **N**oli inq̄t admirari qm̄ te ipse circum
fers. **P**rofecto enī exatere vicia morisq; malos
cōuenit habitū cui assueuimus exuere. **C**ū se q̄
q; quod fuerat domi reliquerit et i vix alterū ut
s; nouū viuēdi gens iduerit tū demūtuto pegrina
ri potuit. **A**lioquī qd̄ p̄dest patriā fugisse si seip
sū nō effugiat. **S**iue mōtes trāscendet siue conscē
det nauim conitabuntur cor vrentes negociorū
cure et cōscie mentis archana supplicia et tenaces
cōsuetudinū pessimarū laquei. **H**oc est enim seip
sum circumferre. **P**eregrinatio igitur non sufficit
dicente **S**atirico. **C**elū nō animum mutant qui
trans mare currunt. **O**uius eiusdē viri est illa si
bi conueniens semper vniformitas quā ex nr̄is
in **C**.telio fuisse legimus. ex grecis in socrate. **Q**d
in ipso xantippē vxorē predicare solitam refert a
cero. eodē scz semp vultu vidisse exeuntē illum
domo et reuertentē. **A**duersis quidem tantis
fluctuationibus hoīm ceterorū ac tā crebris mo
tibus vt iure dictū sit a seneca de aliquo quem te
ri videris merico dici posse. **H**ic quis est liquet illā
moris cōstantiam nisi sapienti vnq; potuisse con
tingere. **p**resertim hoc addito quod apud eundem
Ciceronem sequitur. **N**on fuisse eam **S**ocratis
frontem que **M**. **C**rassi illius vteris quem semel

ait in omni vita risisse lucilius Cuius vniū risus
 causa/ nec ab ipso nec ab alio quod scia prodita
 est Et erat cognitu non indigna res Sed tranqui-
 lam et serenam affert rationē Iuxta ei inquit erat
 semper idem vultus cum mentis a qua is fingit
 nulla fit mutatio Que nisi fallor consummate sa-
 pientie laus est. Ad nomen xanthipes vnum So-
 cratis responsum in memoriam redit Siquidem li-
 tigiosam illam et procatem coniugem et femineis
 importunitatibus habundantem cum patientissi-
 me supraqz fidem equanimiter perferret admirās
 alabiades quesuit Quam ob causam feminam
 tam intractabilem intra domus sue limen diutis
 patitur Qui in hanc sententiam respondit. do-
 mi qualiter viuendum sit addisco/ et uxoris iurgi-
 is aduersus exteriorum arrogantiam armatus e-
 gradior Ita quod sapientie est proprium alienis
 vicis sese meliorem faciebat. Nec tanta socra-
 tice sapientie felicitas possessorem suum nec in fi-
 ne defecit Et enim furibundo priē consensu mor-
 ti destinatus: cum oblatam vneni potionem nec
 animo nec fronte commotus accepisset/ et iam Bi-
 bere inciperet/ querelam ac gemitum memorate
 coniugis audiuit Hoc flebiliter iterantis Innocen-
 tem virum mori Qua vociferatione conuersus
 ac labijs a poculo tātis per amotis Nunqd igitur
 ait o mulier/ nocentem mori felicius iudicabis.
 Sic castigata uxor ad id quod incipiat reuer-
 sus mortem hausit interpidus.

Hactenus multa quidē de vno homine / sed pauca
de so crate.

De documentis sapientibus platonis circa vi
tandam voluptatem circa reipublice beatitu
dinē et sui administrationē ac diuini auxiliij in
cunctis inuocationem.

Civis discipulus plato malorū escā volupta
tem vocat porclare atqz vt ait Cicero diui
ne Sicut enī hamus credulum piscem implicat
sed nō aliter q̄ si escam preferat / sic malorū vim
sub obtentu voluptatis sequaces animas trahit
Quis enī nisi spe aliqua velut esca illectus ad pec
candum gratis accederet Sed heu q̄ facilis et q̄
breuis q̄tarum miseriarum cā Idem tūc demum
beatum futurū terrarū orbem ait cum aut regnū
sapientibus aut sapientia regnantibus obuenis
set. Idem ait similes eē aues qui de reipublice / et
nautas qui de gubernabili administratione contē
derent apta quidem comparatio. Vtrobiqz enī la
bor appetitur Quod cum in nautis nunq̄ aut ra
to visum sit: admirari mens nō sufficiat Vnde hec
in verbis est gladiantium sese diuinum quocidia
na dissentio / ob hoc vnū quia vnusquisqz piculo
sum et difficile rex publicarū regimē festinat iua
dere et ab eodē reliquos arcerē Quod eo indignis
videri debet qz smiarū opinionūqz diuersitas ac li
bertas animorū in cōsilijs nō satis sufficiens inimi
citarū causa est Eodem philosopho dicente eos p
hostibus habendos qui arma contra nos ferant

— Decepto Alcois

gubernaculij

nō qui suo iudicio tueri rempublicā velint. Eide
 nihil grande / presertim sine inuocatione diuinitatis
 aggrediendum videtur. Consulte **Quantulū** ē ho
 minis ingeniu. Nunq̄ viribus humanis magne
 res fient nisi auxiliū supernemiat ab alto. Quod
 tūc vberius sperari potest cū digne preces obuia
 misse sunt.

De sapienti dicto xenofontis eosdē labores fa
 ciliores esse in primap̄ q̄ in milite et de ratione
 ipsius.

Hicq̄ eam longius et emulū huic et condiscip
 ulum adiciā socraticum xenofontē. Eius
 illud in primis apud **Ciceronē africanus** laudat
 q̄ eosdē labores imperatori faciliores diceret q̄
 militi preclare. Quippe presentem molestiam in
 tua spes glorie solatur aut minuit. Quod non tā
 tum in re militari sed in reliquis omnibus locum
 hz latissimeqz patet. Neqz enī frustra principes
 oratoris ait bonos alit artes trahimur omnes ad
 studia gloria. Et nostrorum secundus poetarum
 immensum gloria calcat. Habet Cepto nuncordi
 ne descensam.

De sapienti doctrina Aristotilis ad assistendū
 principibus sine periculo Et ne se quis laudet
 aut vituperet. Et vt quis fugiat voluptates.
 Et de cognitione creatoris p cognitionem cre
 ature mundialis Et de electione thophrafi p hī
 per factū in morte sua vt succederet in auditori
 o scole sue.

Philosophice nos hereditatis series ad Arist
cotilēpduxit Et illa laudantur Alexandro
Calistenē sub eodē Aristotile suā cōdiscipulū ac
familiarē postulanti per quē rerū quas gessisset
memoria scriptis mandaretur / nisi quidē / sed tā
li cōsilio instructū ut coram illo aut assidue tacēt
aut placida loqueretur / securus si seruasset alter
utrū Rex is dū corripēdis insolentissimi regis
moribus nō consiliū p̄ceptoris sed p̄biē sue lib
tatem sequit / in tyranni seruiciā moriensus incidit
Eiusdē aristotilis documentū est a paucissimis
obseruatum: ne scz de nobis ipsis aut vituperando
loquamur / aut laudando Alioquin illic temētie
hic iamē iactantiē aduersus nos ore proprio te
stimonium p̄feremus Nec minus salubriter illud
monet vt voluptates abeuntes cōtēplemur Sed
si acriter fecerimus eandē breuitas simul ac se
ditas fructu carens / emptā dolore corpori nocens
atqz animo: glorieqz virtuti capitaliter iūctā
suadebit vt de p̄teritis penitentiā agētes redū
tes fortiter ac magnifice cōtēptamus De volup
tatibus aut ita iudicat / omnes quocūqz sensu cor
poris imodice susceptas eē fedas fugiendasqz sa
pienti. Eas vero p̄cipue que gēstu tactuqz con
sisterent eē turpissimas. Et cū cetera sint homi
nū tantūmodo he quidēz habēt homi cōmune cū beli
is Quare quisquis nō mō stulticiā sed bestialita
tē etiā ac feritacē declinare studet ab his animus
sūmope coherceat Illud ab eodem sapiēter excogi

tatum refert Cic. fingantur inquit aliqui sub
 terrā nati / sub terram educati / magnifico quodā
 palacio predecoris picturis atq3 ymaginib9 ador
 nato / suppedicante affatim omnium rerum copia
 quibus habundare solent qui felice appellantur
 affluentibus preterea omnis generis delicias qz
 ille locus capax sit lumine etiā per hēni tenebras
 arcente / et subtili hoīm artificio aduersus natura
 le domaliū torpentis incōmodum excubante / ita
 tū ab infantia edocti eē dinam quandā potestātē
 ac naturā creatricē rerum mirabiliū / his ipsis de
 m9 sic institutis / alioquin humanarum rerum
 profus ignarus. post multū temporis subito in
 hec loca que icolumus contingat emergere / dubiū
 nō erit / quin cernentes celū terras z maria nubes
 quoq3 celo vagas et ventos et pluuias ad huc et
 solem diuine lucis auctorem dum credit auroram
 terre inueterē / et tempus laborantibus aptum
 mortalibus / rursus abeuntem quiete nocti silen
 tiq3 cedere / illam vxo sidereo ornatu aut crescentis
 semper aut decrescantis lune varietate distinctas
 atq3 hunc mirabilem totius orbis ordmem z hec
 omnia non fortuito sed certis et immotis legibus
 agi summa cum ratione statim sine vlla dubitati
 one fatratur deum esse vt audierint seq3 hacte
 nus in edificijs hominum habitasse . Huius an
 tem pulcherrimi et immensi operis creatorem et
 vt ita dixerim architectum deum fore . Hec prope
 modum Aristotelica sententia est non suis verbis

expressa et quid aliud licet aliter apostolus nos-
ter ait Inuisibilia dei a constitutione mundi per
ea que facta sunt intellecta conspiciuntur sem-
piterna quoque virtus eius ac diuinitas. Sed ad
aristotilem reuertor cuius quoque sapientia quod
de socrate diximus in finem emittit Faciebat super-
ma laborans egritudine. Ad quem cum discipulo
rū ceteris conuenisset instantiū vt iudicio suo proba-
tum eis magistrū ac doctrine sue heredem velut te-
stamentaria dispositione relinqueret quot post vi-
te sue exitum instituerentur Sensit Aristoteles
nec comparationes odio carere nec modicū fame
pondus suam secū tracturam eē sententiā sed ras-
pias discipulorū preces spernere non poterat Res-
pondit itaque se cum primū ex cōmodo liceret factu-
rum quod peterent. Ex multis quidem claris vi-
ris eius auditoriū frequentatibus duo longe an-
te ceteros stabant Tirophrastus ex lesbo insula
et eridemus ex rhodo oriundus vt nulli dubium fo-
ret de his tantū consuli Non multo post eisdem illi
qui primū deprecati fuerant circūfusis obsequiū
causa Vinum inquit Aristoteles quo vtor asperū
et inamenum est querite mihi vel rhodium vel les-
bium quin potius vtrunq; degustandum afferte
vtrax eo quod delectauerit. Vtrunq; cum attulis-
sent rhodium poscit Quo gustato firmum hercle
vinum ait et iocundum Gustato de hinc lesbio in-
quit. Vtrunq; bonus sed hoc gustu meo suauius
Quo dicto discussa est omnis ambiguitas.

Cōstabat enī sapiēter sed et modeste ac ut ait
aulus gelius lepide simul ac iocunde prelatum
esse Theophrastum lingue et ingenij suavitare cō
spicuum Quamobrem breui post subtracto rebz
humanis Aristotile/ tanti preceptoris consiliū
secuti certatim se ad theophrastum contulerant
omnes .

Smā sapiētiē theophrasti p magno amici cō
modo tenuis infama subeunda est:

Etus ut ad huc per phōz successiōē qua ce
pimus stilus eat dictum haud pretereundū
reor pro magno inquit et insigni amici cōmodo te
nui infama subeunda est. Minima qdem honest
tatis et fame iactura maiore honestate quam ex
gā amicum bene merentem exhibemus compensa
ri potest. Neqz ait ab hac smā nominibus terrea
mur quod utilitas honestati quod aliena nostris
postponenda videantur/ quomā hec nō vocabuloz
splendore sed rerū ponderibus extimanda sūt Si
ei in rebz paribus aut non longe disparibus de
nostra honestate atqz amici utilitate quereretur
prona et facilis diffinitio ē pponderante multum
honestate rebz omnibus in pposito aut p̄inde ē
ac si pua auri lamina magno eris ponderi cōpare
tur Venere enī et qualitate superat quantitate
cōsequenter et precio v̄matur Nec Theophrasti p
usu vite cōmunitis (nisi fallor) satis probabilis et
colorata smā ē Alij cōtra fortasse videat̄ ut libz
quisqz p̄nunciet Mihi aut̄ quod ad hunc locum

aurū

11

2 multo meli
p̄p̄ et oīa mala
dāpnā et vitā
paz fructi s̄ibit
honestate causa
post. q. n. in t̄p̄
stam. aq. casan. Dm
ut d. ca. 1. h. 1.
Xa ātāna

actinet sapientum atq; illustriū quattor p̄philo-
phorum sententias seruato interim magisterij at
q; successionis ordme explicuisse sufficiat / deinceps
per paucorū qui restant nomne qua fors ipulerit
vagabor.

Sapiens doctrina Isocratis prudentē in cōui-
uio pauca loqui.

I Socrates in cōuiuio ab his q; aderant roga-
tus vt eis de eloquentia sua cōmunicare vel
let / veniā poposcit **Q**ue ei presens locus et tempus
exigit inquit ego nō calleo / que ego calleo nec lo-
co sūt apta nec tpi Sapienter **S**ultū ē ei nō intel-
lectaris ā quo dixeris spretoque verba iacta cōmit-
ebrietatē igitur et ioco serij hoīs ac sobrij cōsiliū
ē / vt sileat **V**nū nō ab simile alterius dictū vt me
mineri h; narratio causa ē.

De epicuro et eius sapientibus dictis ipsiusq;
falsa professione phiē.

Epicurus igitur in medio suoz stabit / hunc o-
nes lacerant omnes huic ob strepunt omnes
insultant omnes in hunc phōz secta conspirat.
Nec imerito **H**ic ē enī ille (de quo **L**yneas retulit
fabricio) qui sicut in ceno aurum sic sūmū bonum
in voluptatibus posuit huic virtutē ipsam velut
sordide ancillule dominā subiecit. **E**t hanc deniq;
diffiniunt referri omnia que aguntur ab omnib;
Effeminatum dogma et quidem infame inter ho-
minem et pecudem nullum statuens discrimen.
At si quedam voces et imperatoris et

regus insolentiū placuerunt quid prohibet place
 re aliqua ab ifamī licet prolata phō. **Quine** pre
 fertim tam multa sunt et cōsulca sapienter & dic
 ta suauiter vt eis seneca tantus vir epistolaz
 suas et faciat et exornet **Ex** quibus reliqua potis
 q̄ ex ipsis primū auctoris libris vulgata reliquē
 ti pauca que mihi altius in sedere visum ē ab alijs
 semēta colligere **Que** ideo magis innotantur vt se
 neca idem ait/ quia mirū ē fortiter aliquid dici ab
 homīe mollicie professo **Et** rursus quod fieri i se
 natu solet faciendū ego in phiā quoqz existimo.
Cū censuit aliquid quod ex parte mihi placeat
 in beo illā diuidere sententiā **Et** sequitur pro eo li
 bētius **Epicuri** dicta egregia cōmemoro/ vt isti q̄
 ad illa cōfugient spe mala inducti q̄ delamēta ip̄a
 vicioz suoz habituros se existimāt pbent quocū
 qz ierint honeste viuendum **Hactenus** de epicuro
 eleganter apud **Senecā** Nūc ad ipsum de quo no
 bis sermo institutus ē vnto **Nunc** volui populo
 placere inquit **Epicurus** **Quid** virilis/ quid mag
 nificentiū/ quid sapiente viro dignius a quocun
 qz vel pipatetico dici potest **Nec** minus librata ra
 tio **Nam** que inquit scio non probat populus que
 probat ego nescio **Pre**clare si modo non volupta
 tis sed virtutis amicus id diceret. **Quid** enī nesci
 re te dicis **Epicure** cum vnus ex omnū grege phi
 losophorū vulgaris infamie defensor existas. **Et**
 quod ab inuocatis ebr̄hem conuiuio eructatur a te
 sobrio probeatur in scolis **Sed** omittamus hōiem

Quicquid dixerit ab alio dictum extimemus Idem a
it. Si ad naturam viues nunquam pauper si ad opini
ones nunquam diues eris. Et has diuitias et hanc
paupertatem in me ipso sum expertus. Ideoque dic
tum fidentius laudo/ eoque metuo aduersus am
torum iurgia desidia mihi an modestiam reprobra
tum. **E**t facili misu potuissem altius ascendere quod
vltro vocantem desperasse video fortunam patien
a quidem mihi opus est eterna: quando illis ob iur
gandi voluptas eterna est. **A**ures duravi illis lin
guas non frenatis et callum superinduxi ad nul
lum verborum vulnus doleam aut eis indignem pura
fide. **S**ed nisi fallor confusa ac pueria opinioe mo
mentibus vnum testor/ frustra eos torqueri quam
logis in tpe procedo eo firmis in proposito persisto nec
me piget aut penitet incepti/ qui potius amicorum de
mentie tedit/ et misereat/ quos nec tempus nec ra
tio/ nec verior admonitio/ nec exemplum/ nec pudor
nec fastidium/ nec metus/ nec vicina mors ab erro
ribus reuocare potest. **E**t hoc quidem de me ipso lo
qui cum amicis dulce fuit. **C**um enim singulis sa
tis fieri sine labore non possit simul omnibus edico
quiescant/ et sibi consulant curamque quam pro
me sumpserunt/ pro me deponant. **E**go enim pro
epicuro statui spreto omnibus naturam sequi
diuitias mihi quietissimas ac securissimas pro
mittentem. **Q**uomodo autem mutare qui
ne in hoc quidem peccare me nouerim quoniam
mo si error est/ errore delecter et gloriar

quo nihil penitentie magis contrarium esse potest
 sine qua spes salutis delinquentibus vana est. sa-
 pientissime ergo et hoc ab Epicuro dicitur quod in casu
 salutis et noticia peccati Nec quod sequitur ab eo
 dem dictum obliuisci valeo. Quippe cum affigi ani-
 mo Seneca iubeat Aliquis inquit vir bonus no-
 bis eligendus est / ac semper ante oculos haben-
 dus / ut sic tanquam illo spectante viuamus / et omnia
 tanquam illo vidente faciamus. **A**lii ymaginarius te-
 stem exprimens seipsum nominant. Sic enim in-
 quit fac omnia tanquam spectet Epicurus. Vtriusque
 locum tractans Seneca Sapiorem eligi suadet
 aut Cathonem aut Iulium si Catho videatur as-
 perior / demum aliquem cuius oratione ac moribus
 et honestate delecteris. Saluberrime quidem in-
 tud ab altero dictum ab altero confirmatum esse
 Neque enim dubitari potest interuentum clarorum
 hominum si is desit / memoriam ipsam frenum esse
 animo / ne in preceps peccatis urgentibus rapiat
Qui hanc sibi meditationem familiarem fecerit / quum
 es ad peccandum labi ceperit / subibit ex recordati-
 one verecundia / et manu velut a presente retrahit
 tur / nec actus soli sed cogitationes quoque in bonum
 expriment. Ita repositis animi moribus teste quem natu-
 ra negant ymaginatio formabit / et in imas peccato-
 rum latebras introducet. **M**ibi quidem et Catho
 placet et Iulius et super omnes Sapior. Sed quo-
 niam nris nunc hominibus consulendum eligite vobis
 Iohannem vel Antonium. **S**i horum durior sanctitas

No.

— meli. xps. i. cop. ab.

videtur eligite ex eorum numero qui et peccatis
et veniam experti orare pro peccantibus didicerunt
Paulum Augustinum quorum nec ambigua vir-
tus nec censura suspecta est. quod nobis qui nec mu-
ta simulacra / nec lapides manufactos / nec vana
fancasmata / nec sceleratas furum et adultero-
rum umbras / sed vnum verum immortalem ac vi-
uentem in secula deum colimus / quid fictionibus o-
pus est. Meminisse sufficet illum cunctis actibus
et cogitationibus nostris assistere non testem mo-
do sed iudicem in quo iusticia et misericordia sum-
ma est. Multe sunt preterea magnifice voces epi-
curi / quas prosequi et longum est et minime ne-
cessarium / sed vna omnium regula est. Sententi-
a placet / auctor displicet. quibus enim illum ut ait
Cicero et bonum virum et communem et humanam fu-
isse nemo negat / bonum tamen philosophum / nullus affirmat
nisi in eadem nutritus voluptatis officina. Quam
suis clarissimis abundans / eas (ut dixi) ad tur-
pissimum finem refert. Et hinc quidem ad vnius actus
memoriam vocor vbi spectum similiter auctorem legis
manente sententia.

De sapienti consilio Indidis dato lacedemoni-
ensibus ne crederent cuidam alteri malo consi-
lio apparenter bono.

In consilio lacedemoniensi de gravi ac mag-
na re disceptatio oborta. Hesitantes animos
tenebat cunctantibus ceteris vite quidam obscene

sed iuculente facundie reipublice cōsiliū salutiferum forte dederat tam proprijs tamqz sonantibz a verbis ut ab omnibus probaretur quodqz ille sua seruat iam iam lege populi firmandum videtur dum in illius sententiam patroni omnes certatim reuerent iudices vnus e senum numero qbz auctoritate papua apud Lacedemōes ciuili disciplina quasi magisterium obtigerat indigna bandus effurgit. Et quis inquit vos error precipitat o ciues aut que nam reliqua spes salutis: huic orbi est si talibus consiliaribus aditum a proximis qz si consilium placet oro ne id sedari cōsultoris infamia patiamur Simul his dictis vtrum quendam fortissimum atqz conspicate fame sed pigri et inani sermone protraxit in mediū Consensuqz atqz hortatu vniuersę contionis idē illud consilium enunciatione quidem rudi et incomptis verbis adegit exprimere. Quo facto et prius auctoris suppresso nomine plebisactum ex indiserā sententia factum est Atqz hoc nobile et illustre consilium et huiusmodi rei sciaforę prudētissimum senem vocat. Aulus gelius qui hanc Historiam eschinnis eloquentissimū viri orationibus scriptam refert.

De virtute et continentia xenocratis et sapientii consiliocacendi.

Quam voluptatis prōne Epicurus tam castis xenocrates nec minus loquendi q̄ agendi abstimens hic ergo cū casu iter maledicos

quosdam foret atq; illis ex more obtrantibus
absentium fame / solus conticere interrogatus
cur id faceret: quia locutum inquit me aliquando
penituit / tacuisse nunq̄ Laudatum hoc a sapienti
bus responsum mihi plinius probaretur / si ser
monum sepe / taciturnitatis raro penituisse dixisset
De sapienti et breui dicto Heraclidis coparan
tis cursum mundi et tempus fluminis in idem
reuerenti.

Heraclides ait in idem flumen bis descendimus
et non descendimus Sapienter id quidem sed
tam breuiter q̄ obscure Nempe cui hoc eēt propo
situm et qui cognomen ab obscuritate meruerit
ceterū incōprehensibilem temporis fugam hoc elo
quio significare voluit Que quoniā in flumine
sensib; apertior ē idcirco de flumine loqui maluit
Ex quo digressus et si confestim vnde emerfit re
deat nomen quidem fluminis idē aquā mutatā re
pti Recte igitur in idem flumē et descēdisse & nō
in dīe: sed i aliud dici pōt descēdisse Rominis autē
et si parūper occultior nihil tamen moderatior fu
ga est Fugit enim non fluminis tantum more s
limus et vmbra tenuis fuimus et sumus euro vol
uente rarissimus Nullum tam breue temporis mo
mentum est quod non aliquid vice detrahat Nec
ipse nos hōre quas inter cecae voluptates agimus
ad mortem rapiunt / ridentes ad lacrimabilem ex
itum festinamus / precipites agimur nec sentimus

Ideoq; improuifi corruimus et repentinum casu
 didimus quem ab ipso lucis lumine que cernimus
 vniuersa prenunciant irrequietus enim celi mo-
 tus nihil in hoc ambitu linguat immotum. Nihil
 manet eorum etiam que solidissima iudicantur.
 Nec opera tantum hominum sed nature alternan-
 tur et intereunt corruunt rupe tumescunt valles
 alta iuga montium campis equabuntur auertent
 flumina et nouos alueos querent. alia ardescent a^q ex
 terre visceribus erumpunt hic se artabit hic lax-
 abit plagus nec diu litorum species eadem erit.
 Piscator veniet in aratoris fines et que nunc pup-
 pibus ac remis quatitur aratro fulcanda regio e-
 rit. Nec sunt semel et facta sunt omnia secus tempus
 trahit omnia absorbet omnia circumuoluit ac
 miscet nihil stare permittit Et magna mutantur
 et minima. Calamus hic dum ista percurreret ter-
 mutatus ter mihi ferro castigandus fuit. Hanc
 tantam temporis et cum tempore rerum omnium
 celeritatem cernebat heraclitus / sed affectator
 breuitatis ambigue paucissimis hęc verbis imple-
 uit. Que mihi quidem omnia a primis annis et le-
 ta et audita et asseruata memoriter sed diu te-
 naciter credita nunc tandem tam compta sunt
 vt pene manibus palpentur nec aliter annos nu-
 merare ceperim q̄ solebam dies. **S**ic me rapi
 video sic remanere nihil post tergum stupro vt
 indis victor secundis flatibus pupę conuulsa lito-
 ra nota circumspiciens ex oculis eripi et

arenā quā pedibus ante calcauerat se sedente va-
nescere Cui vt virgilius ait terreque verbesque re-
cedunt Terte maiori hominū parti sedenti et odo-
se et quod admiror nō sentienti tempus et morta-
lia cuncta preterfluunt Vnde ē vt in extremo lon-
gine vite positi se senuisse nō intelligant. Quod
solicitudines et vigilie testantur quas profecto
nō tam cupide suscipere si superuacuas scirent.
Scirent autē si forte expergiscerentur et ubi sunt
aliquādo respicerent Idē enim talibus euenit vt
in eadē similitudine verser ad huc quod i his qui
imensum maris spacium dormēdo conficiūt p̄se
eni in portū delatos nauticus fragor excitatq̄ sol-
uisse se nouerint.

Quis debeat dici beatus et quis nō secundum
Anaxagoram philosophū.

Haxagorae interrogatus quisnā eius iudi-
cādo beatus eēt/ nullus inq̄t eorum quos tu
beatos putas Inter illos potius habitat quos
inferrimos/ reris nō diuitiis suis oppressus/ non
honoribus tumens/ non voluptatibus enervatus
/ sed vel anti turis non audus colonis/ vel propri-
e discipline modestus possessor ac sobrius/ sua q̄
vulgi estimatione felicior.

Si vis amari ama secundum trebatonē phi-
losofhum.

Hecaton quoq̄ ab hoc contubernio expellēdus
nō videtur Cuius ex multis hoc placuit.
Ego inquit monstrabo tibi amatorū sine medicā

mento sine herba sine ullius venefico crimine. si
 vis amari ama eleganter artibus magicis ferias
 indicat. Nō ē necesse cessalica tēpe fixis ī terrā oca
 lie lustrare et p̄ t̄rculeos calles medee stupēti ex
 tas herbas inter nostre nō sermo ritu corporibz
 humanis p̄tūlas rapere z in forma deformare ca
 dauera. Nō carminibus tartarū et elementa cōar
 tere. Licet ferales succos ab amatis labijs auertē
 licet spiritibus et sepulcris parce. Ad id enī quod
 cupis cōpndiosior et honestior via fert. Si vis a
 mari ama. In ceteris quidē rebz diuersi generis
 cōpensatio admittitur amor amore pensandus est
Malus malū quod quis posset optare amico
ē delectatio ex mala cōsuetudine pueniēs.

Quere in turba exēploz sunt. Cum enī ce
 teri mortaliū inimicis suie aspera quelibet ac
 tristia/mortez/exiliū paup̄riē ignominiam impre
 centur. Hi solum delectationē orant. Sed eam que
 ex mala consuetudine precipitur. Et hi quidē qd
 de tico coetur caneo z Marco curio supra diximus
 verbo mitissime/re atrociter. Profecto enim pertri
 nar malorum actuz iocunditas preceps ad interi
 tum via est.

Consiliū paneciū phi contra insultus et pericu
 la huius mundi.

Paneciū philosophi illustriē suā hec est dece
 ra animū sapientis viri inter tumultus et
 pericula rerum humanarum positi circumspicere
 omnia et vndiqz ingruentia mala precauere

Itaqz semper promptum expeditūqz ad omnes
insultus vitandos tolerandosqz cōsistere Sicut
athlete solent ad certamē brachij elatis et toto
corpore pparari/nec min⁹ animo ne quid oīo expē
tūū aut impropisū accidat Magnificū prosusqz
salutare cōsilium. Quis ei labores ac hūane vice
discrimina/ quis casus varios enumeret Hinc for
tuna seuit/ Hinc blanditur/ Hinc iuuetus effudit
Hinc senectus trahit/ Hinc morbi obsidēt/ Hinc mi
natur mors Hinc alienis et exteris moribus q̄
timur/ Hinc intrinsecis et nostris Supbia attollit
metus dēat/ spes suspendit/ cupiditas inflāmat
gaudiū dilatat/ dolor angustat/ liuor inficit/ gula
sollīcat/ accendit ira preceps/ et quotidianus ac
blandū malū/ ad amantius aīos flexura luxuri
es Quis autē inter hec tutus/ quis intrepidus nisi
sit demens Quis vnq̄ athletea tam periculoso se
credidit duello Illi quidem singulis hostib⁹ occur
runt/ nos cum mille congregimur Itaqz non tan
tum athletarum more vt vult panetius exercitū sed
romanorum ducum/ qui exercitijs p̄sunt donec
in patriam contigerit peruenire/ veluti iam dimicā
dam sit instructa virtutum acie semper ad pug
nam parati simus/ si in terra hostili inter tot insi
dias salui esse cupimus Sed p. anectio suus quo
qz discipulus iungendus est.

De smā possidonij discipuli ponetij.

Unum eruditorum diem plus placere q̄ impi
torū longissimā etatem inq̄t possidonius.

Nota

preclare Neqz enī tpe metiendum ē quod fenerā
 tes solent sed virtus et gestarum rex gloria: q̄b̄
 nihil ē cōmune cū tempore Non illius fimbis ar
 tantur sed proprijs quos nihil laxat nihil angus
 tat. In quantalibet breuitate multum patent.
 Hinc preclaros iuuenes videmus et obscuros se
 nes: quorum nomina si ad alienigenas p̄ferantur
 subit audientum animos opinio diuersa. Fama
 enī crebrior et rerum multitudo apud vulgus/se
 nectutis argumenta sunt. Vidi ego quorundā tā
 gloriosam adolescentiam/ vt ad eos visendos de
 longinquo veniretur Dum interim senes ac decre
 piti vicinis etiam incogniti latebant. Audiui affir
 mances nunq̄ se nisi oculis suis proprijs fuissent
 fidem etatis habituros. Quosdam enī sibi de func
 tum/ alios senem finxisse eum de quo tanta fama
 Itaqz congressu primo stupuisse quod euenit ig
 norantibus/ quanto letior sit sapientis iuuentus.
 Mihi vt ait possidentis vnus etiam pericorum
 est placitior dies q̄ stultoz etas. Hoc in verbis
 euidentissimum est. Quam enim aliam ob causas
 roma atqz cartago circa quingentesimum an
 num formidabiles et toto orbe notissime fuerant
 Cum tot vrbes alie/ et per Europam/ et per Afri
 cam permutandis mercibus aut agris fodiendis
 in glorie bina aut ternā vel eo amplius egerint
 annorum milia finitims mandite. Per suas vul
 go sc̄o romam oīm vrbiū eē vetustissimā tū ne sit
 logis abeūdū i circuitu egritas vetustiores eē ē
 tū est

Sed hanc eius opinionē vt dixi ingens et fingularis gloria conflauit.

Et secundū Anatharsē phī leges urbium simillime sunt aranearū telis et quare hoc.

Hatharses philosophus proprie admodum prudenter urbium leges aranearum telis simillimas dicebat. Sicut enī ille imbecilla animalia inuoluunt franguntur a fortibus, sic hec pauperum delicta puniunt a potentibus cōtemnitur. Quod Catonis dicto conuenit superius relato de furibus publicis ac priuatis dies aut deficiat et si perginus philosophorū vniuersa cōplecti. Id igitur et poetis graue aditū pandamus.

Et rerū experientia et plura videre multū confert ad sapientiam acquirēdā.

Homerus vixē suū sub cuius nomine vitam sapientē ac fortem vult intelligi terra mariq; iactatū fecit/et carmibus suis toto pene orbe circumtulit. Quod imitatus vates noster eneam quoq; suum per diuersa terrarum circumducat. Vterq; cōsulco vix enī fieri potest vt aut sapientia contingat inexperco/aut experientia ei qui mēta non viderit. Vidisse aut multa hērenti in vno terrarum angulo vix pōt euenire.

De sapienti p̄citate et deliberatione s̄mo indis sup questione quis aut qualis eēt deus.

Symonides poeta suavis et vir doctus ac sapiens (vt ait Cicero) a Hierone siculo rogatus edicere quidnam aut qualis eēt deus ad deliberandū

vnus diei spacium poposcat. Id cum fluxisset reuo-
catus et quod pridie questum erat iussus absol-
uere biduum postulauit. Eo rursus elapso perit
quatrimum. Et cum sic sepe spacium duplicasset
admirans tyrannus quid sibi praestimatio hec vel-
let praecunctatus est. Quia quo diutius inquit co-
gito eo mihi species videtur obscurior. Prudenter
non temerarie et imprudenter vt quidem solent
haud aliter verbis deū cōscribentes q̄ si xl is-
tumanis intellectibus caperet vel ipsi nūc de celo
venientes interfuisse diuinis cōsilijs mernissent.

Secūdu Aristophanem leo non ē educāndus
in ciuitate et quid hoc significet.

Aristophanes comicus periclem quem virū
cautissimum fuisse constabat finxit ab infe-
tis reuertentē et aues suos monentem non oport-
tere in ciuitate leonem educari si educatus fuerit
obsequi oportere. Persuadere volens hoc figmēto
adolescentibus generosis ac praeferoabus habe-
nas subferingi debere / postq̄ laxate sint sero con-
trahi unmodica frenum recusante licentia. Posse
igitur nimicū libertati nimuz fauorē potētibz
negari consecutis eripi non posse.

Doctrina fuit philladis histrionis in scena nil
magis magno duci conuenire q̄ cogitare pro
subditis nam sic commodius magnitudo eius
exprimitur.

Comediam in scenam breuis est transitus.
Quis et illam crederet exempla sapientie

missuram phillades histrio qui primū virtutum
et in condituz saltandi morem predecora nouitate
permutasse traditur/ in illa arte clarissimus/ disci-
pulum habuit plam nomine quem cum impense
admodum vsqz ad paritatis atqz ad emulatiois
studium erudisset/ et iam pro discipulo aduersari-
um haberet/ cepit eum obseruare tam sedulo/ ut
sepe iuste qz redarguens spectante populo Ro-
mano se adhuc superiorem approbaret. Vno audi-
to coniecturari reliqua licebit. Saltabat plas
canticum cuius greca clausula latine sublimem
sonabat et ingentem. Vanc vero magnitudinem
atqz altitudinem plas sese attollens dilatan-
sque veluti corpore metuendo representabat Non ab-
stulit phillades/ sed ex ipso consensu spectantium
exclamans grece verbis increpuit Tum coactus
a populo idem canticum saltauit. ¶ Cumqz ad id
quod in altero reprehenderat peruenisset/ non sese
extulit non effudit sed contraxit / finxitqz medi-
tante docte quidem et prudenter. Quoniam nil
magis magno duci conuenire censuit q̄ pro sub-
ditis cogitare/ nec aliter comodius magnitudinē
eius exprimi.

De sapientibus prouerbis et doctrinis publici
historionis tam in libris Senecę q̄ in Satir-
nalibus.

Publicum quem in philosophis inseruit Se-
neca ab historicis non excludam vbi propo-
situm est ex omni hominum genere memoranda

adquirere. Quibus equidem inter nimios multa tam
 graviter tamqz magnifice dicta sunt ut e medys
 philosophie fontibus eruta videantur. Et sicut
 est in epistolis ad lucillum non ex calcatione sed
 ex coxurnatione discenda sunt. Unum eius dictum
 ille locus habet. Alienum inquit est omne quod
 optando evenit. Quid aliud hic dicit iocorum ar
 tifer / qz bias patria capta nudus fugiens (siue
 ille sit Salbon) nihil eorum que fortuna tribu
 it suum putans. **¶** Quedam eius precepta sensi
 bus vberiora qz verbis in saturnalibus annume
 rata sunt. Nec quoniam ut ibi scriptum est lepi
 da et ad communem usum accommodatissima et
 singulis versibus circumscripta sunt / et breuita
 te et gratia ne excludantur impetrant. Que tam
 est nescio qualiter omnia fere senece proverbijs
 inserta reperiam / siue ipse siue alter siue quispiam
 de alieno liberalis fuerit / proprio tamen auctori sur
 rumpenda non arbitror. Sunt tamen huiusmodi.
 Beneficium dando accepit qui digno dedit.
 Feras non culpe quod mutari non potest.
 Cui plus licet qz par est / plus vult qz licet.
 Comes facundus in via pro vehiculo est.
 Veraxis fletus sub persona risus est.
 Furor fit lesa sepius patientia: Improbe neptu
 num accusat qui iterum naufragium facit. Nimum altum
 do veritas amittitur. Pars Beneficij est quod pe
 titur si cito neges. Veraxi serendo muriaz mutas
 noua. Numqz periculum sine periculo vincat. Frugalitas

Inferat e rumoris Boni. Ita amicam habeas ut
hunc posse fieri inimicum putes. De publico sunt sen-
tentie in quarum singulis aliquis per insistere non gra-
uatur nisi quia tractatus sapientie inter insipien-
tis manus nescio quo pacto supra quam putauerat ex-
creuit et ad finem prope hoc dixisse satis est has
mihi sententias non tam histrionis quam philosophi videri /
facileque omnes omnino meo iudicio probari preter pe-
nitimam quam non sine causa seneca velat sibi aduersa
liquit / atque ultimam de qua quid cum Cicerone
sentirem dixi iam.

De secundum Laberium victoria humana est insti-
bilis et qui precedit sequitur et qui vincit poste-
a vincitur.

Ceterum pro tot aspectibus aut populis in
capitolium secutis circus triumphantium ro-
manorum sufficiat ad vindictam quam nunc romani
eques a concubibus longe distractis. Aspatianum
victorem suum in hoc opere subsequitur Laberius
inter eos qui nimis scripturarum diu clarissimus
victus tandem est a publico. Quippe a quo nunc
talium studiosus nemo non victus est. Quod et
Julius cesar diffiniuit his verbis. Sancte tibi me
victus es laberi a C. pro. Et laberius ipse tam
equanimiter tulit ut victum se sine altercatione
fateretur his sapientie plenis et memoratu dig-
nos versibus. Non possunt primi esse omnes omni
tempore summum ad gradum cum claritatis ve-
neris / consistes egre et citius quam descendas de ceteris

Cecidi ego cadet qui sequitur laus est publica.

De proverbijs vulgaribus et ipsorum comédatione in generali et in speciali.

Nunc quedam et sine auctore famosissima longo usu in proverbium versa et velut omnium hominum approbata consensu qualia sunt innumerabilia in sermone vulgari. que vel horrens villicus vel tremens anus sic enunciet interdum ut mirari nos cogat et subsistere et repetiti verbi laudare sententiam acumen / ornatum / vim / sonum magnificentiam / breuitatem / denique vel in silentio fateri. nihil de tali re melius / nihil verius. nihil sapientius nihil elegantius etiam ab eruditissimis et discretissimis dici posse. Nimirum a talibus nec ab alijs a primordio dicta sunt / licet ea postmodum et spectata veritas et memorie amica breuitas in vulgus effuderunt. Nulla quoque huius generis passim per auctorum libros offendimus. ex quibus exempli causa pauca subieciimus. Fortes fortuna adiuvat. Obsequium amicos veritas odium parit. Sine libertate et cetera friget verus. Licet hoc apud ceteros sint. Item quod inter Senecae verba connumerant. Avarus nihil recte facit nisi cum moritur. Sic est profecto vivens enim nulli bonus nec sibi nec alteri moriens huiusmodi voti compos facit / et securis liberat nulli malus. Item illud summum ius summa iniuria. Quod sane ut Cicero vult in officiorum libris intelligitur et sanam habet sententiam si non ad localem unionem contrario

rum transibitur et non minus sapienter dictum ap-
parebit ubi in animum venerit quanto plura fla-
gicia in magnis verbis quā in solitudine perpetrā-
tur. **S**upernacuum pro singula discurre. **H**ic ra-
ptum filie ille uxoris adulterium. **A**lter fratris
alter nati / violentam mortem deflet. **H**ic in meritū
carcerem hic ecaleum passus est / hic furtum per-
tulit / hic rapinam / hic perfidie hic potentioris vi-
cini superbia quatitur / hic de verborum / hic de verborum
indignitate conqueritur / hic anticolare pellicitur / hic
obsceno punitur seruitio **T**ot iuriarum modis leges
non sufficiunt. **A**tqui hoc in medijs verbis fuit
precipueque illustribus. **M**irum cum has constet
summo iure subsistere / Alioquin vituras quene-
get. **S**ed ut veritas proverbiū testatur hoc proors
adversa simul stant **S**ūmum ius summa iniuria
Nec illud sapientia vacat grecum puerbiū / quo
iubemur ut quā quisque nouit artē in hac se exerce-
at **I**d quod male seruetur nostris p̄sertim ip̄s quod
nō videt qui vel tenuiter ad humanos actus oca-
lum deflectat. **H**ic legū peritus in bellū mit. **I**lle
armis exercitijs for̄ terit. **I**ste dno genit̄ mer-
abue ac fenori studet **I**lle aratri natus / a ligonū
bus ad tyrānidē aspirat / hic disputator argutus
cōdonatibus obstupet. **H**ic condonator egregius
dyaleticis p̄logismis inhiat. **V**terque manum ca-
lamo applicat. **E**t quia sibi aliquid videtur intel-
ligere ardet liberos componere seque notū facē pos-
teritati. **Q**ua in re me quoque cum ceteris arguo

et ardens fame desiderium totq; diurnos ac noctur-
 nos labores meos / forsan effectum carituros at-
 q; interrim ad alia etsi non speciosius certe fructu-
 osius conuertendos. **N**ō ē cuiusuis ingenij libros
 scribere. Magna quidam res est et singularis et
 difficilis et paucorum hominū. Sed multa inquis
 intelligo multaq; longo studio quesivi / cur me a
 scribendo dehortaris. Quia fieri potest / ut recte
 quiescentiat et id quod sentit polite eloqui non pos-
 sit. Quis hoc? profecto **M. Tullius.** Et si nullus
 diceret vnusquisq; tamen ita esse fatebitur / cui
 non sit insitum pro voluptate potius q̄ pro veri-
 tate contendere. Quid igitur faciam dicās. Si con-
 silium poscās accipe quod ego impetu animi raptus
 tibi ipsi nequicq; sepius inculco. Studium tuum
 ambitione careat ac pompa salutis inuigilet non
 glorie. Profecisse te depulsis tenebris ignorante
 vel ad intellectus lumen dūtaxat / vel etiā lingue
 claritatem agnoscis / deo gratias agens optere bo-
 no tuo equanimiter humiliter et ubi facilis ac fe-
 licis potes ingenium exerce. Scribere autem eius
 rei peritis lique / memor graui prouerbiū quod nūc
 in manibus est. Ita forte membranis p̄ctur faci-
 endiq; libros aliquis erit modus. Sed instabilis
 Ego laborem non metuo ne aliter q̄ tu scribēdi
 p̄positum frenare possim quid hic p̄ter t̄pis ac
 studij iacturā reprehensibile ē. Respondit idē **Ci-
 cero** **M**ā dare quēq; inquit cogitationes suas li-
 teris q̄ eas / nec disponē ne illustrare possit / nec de-

lectacione aliqua allicere lectorem / hominis est
intemperanter abutentis et ocio et litteris. Vides
igitur nō sapiē tantū sed modestie cā t'pandus at
curfus urgebis et inculcabis mibi satiricū illud.
Tenet insanabile multos scribēdi cacet hos. Quid
fiet abstinet nō possum ab hoc mundo delectabi
li dardemiam. Hanc negare nequeo morbo simili la
borans. **I**d tibi tamen mibiqz denuncio euentur
quod ibidem Cicero subiungit Suos inqt libros
ipsi legant cum suis / nec quisq' attingit preter e
os qui eandem licentiam scribendi sibi permittit
hūt. Hactenus mecum cum lectore rixatus sim de
inde ad propositum reuertor. Quam quisqz nouit
artem in hac se exerceat. Metiatur seipsum quis
qz ne quod pulcherrimum sed quod aptissimū sit
cogitet sibi atqz illud arripiat. Nūc autem alie
na miramur nostra cōtemnimus et i' consubra glo
rie cupidine nō nostris artibus exercemur. Ipsi d
niqz vim nature nitimur inferre. Nūc igitur mi
rū ē si studioz nostrorū tales sūt exitz. Et de his q'
dē atqz hoz similibus nihil amplius.

De cōtemptu dyadematis innoimati regis se
cundum valerium.

Inter auctore carentia apud valeriū innotati
regis dictum ponam / qui oblatū dyadema
non confestim sup' imponēs capiti / cum animo et
manibus diutius versasset / his ad postremum
verbis usus est. **Q** carum et illustrē poti' q' felicē
pannū / es quisqz discrimina curasqz et molestias

preuideat de terra subleuare negligat Sapiens
dictum faceoz sed tū quoqz regē dixerem quando
Historie aditum viderem d'padema eum cum verb
obiecisse Crebri enim sunt regnorum ac rerum tē
poralium dominatores rarissimi contemptores.
Nec sine causa dictum reoz a poeta. *Aude hospes
contemnere opes quia arduus et paucarum mēti
uni est ille contemptus.*

De nullū supplicium de hoste suo optari potest
q̄ quod papa fiat secundum Adrianum papam

Regio simillimū pontificale verbuz tempus
est enī iā ad eorum nostrā descēdēdi Adria
num romanum pontificem sepe dicētem auduisse
Polieraticus refert / qui sibi pfamiliaris fuit nul
lum se ab hoste suo quolibet mains supplicium ^{op}
tare q̄ vt papa fieret Et profecto nisi fallor sum
mū pontificatus sarcinam / que vulgo felix et inui
diosa videtur / humeris subisse difficillimum / et
gloriosum miserie genus est / hñedico qui eas se
qz ab omni contagio precipicioqz preseruare de
creuerunt Reliquis enī quanto lenior videtur tā
to funestior status est. Videtur itaqz apud vtros
qz formidabilis Quod si ille facebatur qui id o
nus paucis diebus pertulit quid illis videri debe
at qui sub fasce senuerunt.

De roberti regis Sicilie sapientia et prudenti
dispositione quo ad oia in morte sua.

Sed nomine truncus erit et informis sapiē
tractatus absqz Roberti noie Nec ego nūc

vitam eius que tota moris ac sapiē norma ē / nec
longe etatis acta cōmemoro / de quibus solis t po
etico vel historico sermone / quātūqz presens im
pctus animo suaserit integer retextendus nobis li
ber ē. si largiente deo studijs nostris ociosū tem
pus affulserit. Ut si quid apud posteros fidei aut
grē nostre labor inueniet nepotū populū itelligat
hunc etati nostre regem contigisse / quē nulla nō
sapiētissimū etas dictura sit. quīs enī inclitum
nomē eius ope nostra non egeat cōtraqz potius no
strū eius auxilio / et claritatē et diurnitatē sperare
queat tamē tam digno tamqz honesto officio fun
gi dulcē erit / p̄mixtisqz nomibus amborum regiā
famam nullius indigā / debito obsequio p̄se qui
apriam v̄ro et illius radijs illustrare et in eū pa
riter fortassis extendere. Quis enī librū q̄ de Ro
berto rege inscriptus erit abh̄ciat Quis nō cupi
de quocūqz stilo scriptum relegat. Hoc nempe p̄
posito precibus quas h̄u supremo mitissimus dis
gressu fundere dignatus est illicet acquirimus
vt africam sibi sapiēti deniqz nostro dicaremus
Quanta autem nobis voluptas erit de illo scribere
cui tam libentī animo de illo scripta sacrauius
Quam deniqz iocandum cum venerit quo nihil in
terris dulcius iam nūc cogitatione presuimus.
Verū et si vitā differre cogimur / mortē saltē liceat
attingere immo v̄ro vite melioris exordiū / Quis
ei mortē dixerit / decubuerat corpore quidē languī
dus / sed aīo alacri et infracto nullus dolor / nulla

.. potero

confternatio nullus egrædiendi metus / nullum
 manendi desiderium / in illo præsertim habitaculo
 ubi tanto cum honore permanserat corpis ergas-
 tulâ artusq; satis fatiscences velut totidē liberta-
 tis sue vincula cernebat. **A**rrebat cutis & vitalis ca-
 lor infra semile pctus iâ redactus assidue decresce-
 bat **I**ngeminabant morbi rarecebant spūs / trā-
 sibat dies plūmus / extreme hore tēpus instabat
 Nulle iteri quæxle nulle ipsius lacrime fluebāt
 cum alienas abstergeret **S**entio quid mihi argu-
 tus nunc lector obhæat. fortitudinis hoc potius q̄
 sapiē videri **N**on inficior non contendo sciens et
 virtutibus inesse cognationem quandam et hūc
 ipsum de quo loquimur omnibus vsq; in miracu-
 lum abundasse **H**oc sane quod sequetur ad quod
 per tot præbula tēdebat stilus sapiētis et vniuer-
 sa circūspicientis atq; in extremis solito iudicio
 fruētis animi signū ē **Q**uid ei phibet quod i sin-
 gulis vel regibus vel philosophis miratur antiq̄
 tas in hoc (dicendū ē ei sepius) et rege simul et phi-
 losopho posteritatem admirari. **N**ouerat se suis
 esse carissimū / seq; id meritum gaudebat quibus
 grauissimum se merorem relinquere certus erat
Videbat adolescentulos regni successores et eta-
 tem multis obiectam periculis crebatur. **N**oue-
 rat sacrum religiose coniugis archanum / fugam e
 seculo illo adhuc superstitie meditantis **A**uto qui-
 dem poterat illustri femine regni pondus commit-
 tere poterat illi animo superedificare quantumlibet

fundamenta non deerant nisi ipsa quod euentus
docuit quibus miserata casum publicum saluti pro
prie succurrere maluisset seque post sepulcrum tan
ti coniugis mox intra sacros parietes monaste
rii sepelisset ad altiora suspirans Hoc muliebri p
positum iam pridem cognitum multa voluentis a
nimam augebat quis habenas rerum post se flet
teret quis regnum status acciperet Circūspicie
bat scopulos: meminerat pericula et ab aqlo nez
ab austro venturasque presagiens et prestatas guber
nator egregius clauū commissurus in expertis quid
mirum si sollicitudinū variarum fluctibus estua
bat Tot difficultatibus rerum que vegetum li
cet ac validum fatigare debuissent moriens inde
fesso animi vigore consuluit Primū oim flentes
ac eius cōditiones miserantes magnifice castiga
tos docuit/ nil sibi triste nil asperū nil miserabile
nil molestū denique nil nisi suaue prozsus et iocun
dū morte cōtingere Satis se iuxta cesareā sniam
vel nature vixisse vel glorie Optare se iā ex cor
poris statione discedere/ sperare ab hoc mortali so
lio digressum ad stabiliora regna proficisci. Minime
itaque lugendū sed omni gaudio prosequendū
iter suum Quid multa Sic omnium gemitus ora
tione compescuit/ sic omnem miseriarum mortis o
pimionē ex audientium pectoribus extirpauit vt
nunc vsque sese felices arbitrentur/ quibus illum
ex ipsa morte conacionem contigit audire/ nec
morientis cubiculo vllas philosophorū scolae pre

ferant deum aduersus singula que terribilia p
 uidebat accommodata remedia xeluti profutur
 uenientis antidota dictant. Regni gubernacula
 successoribus quos matrimonio iunxerat tradi
 dit eadem admonens Hoc istud consilio hoc il
 lud periculum declinat. Sic cum subiectis sic cum
 amicis sic cum hostibus uiuite. Nec et alia simili
 a cum solita et aucta malis maiestate dixisset/ to
 ta mente in deum uersus expirauit/ et e corpore
 vinculis lectus excessit. **Q** felicem perfectamq; sa
 pientiam/ inter mortis angustias cum ceteris ho
 minibus nedum rerum externarum/ sed sui etiam
 ipsius uix ulla super est memoria/ ita secum om
 ni ex parte consistere/ ita superstitibus consolari
 tanq; non ipse sed hi morituri sint/ ita res suas
 disponere seu ruerent non sepulcrum **E**t regno
 quidem in longum consuluit/ modo uoces abeun
 tis animis inhererint/ nec (quod multum uxor)
 externis uice consilij euanescant. **E**go autem
 hactenus dominum mei finem referens inter contra
 rios affectus distrahor/ et amara quadam pastor
 dulcedine nec unq; nisi lacrimis coactus ab hoc
 sermone diueller.

De sapientia nasei vicecomitis mediolani et
 de sapientia recuperatione perditae patrie sue.

Naffens vicecomes/ uir hac etate prudētis
 simus ē habitus mediolanensi priā p̄poten
 tis inimicis uiribus pulsus/ dum ad canem magnū

Veronensem exulum atq; inopum vt iam diximus
hospitale notissimum confugisset turbas hominum
atq; conspectum vitans quod curis grauioribus
pressi solent procul a ciuitate solitariū (vt ag-
unt sibi elegit habitaculum. Vbi cum breui tem-
pore deserti sentis exilium ludibrium esse inciperet
quod fama loqueretur solum ac vagantem dies
integros supra ripam Benaci lacus agere / superbus
hostis vnus ex suis ad eum illudendi gratia misisse
traditur Qui foliuaguū vt audierat aspiciens a
lipidū cōtemplatus accessit. et domi sui verbis q̄
fuit primū quid illic solus ageret. Respondit semi-
or rethia tendo solus ideo ne quis obstrepat Sub
secutus nūcius Qui me inquit dirigit scire cupit
ex te quibus vñs et quādo speres in patriam reuer-
ti. Et ille Eisdē inquit quibus egressus sū s; nō
ante q̄ flagicia sua / sceleribus meis preponderata
ceperint Tūc me purgatū leuioremq; remeare il-
lum ponderibus suis descendere ac precipitē agi ne-
cesse est. Quod cū mediolani dnō remundatum fo-
ret exclamasse vnū ex astantibus fecerunt. **S**e-
miculus ille ex omnibus que habuerat nihil pret-
sum sensumq; retinuit. Nec dum tamen tuto con-
temnitur. Et profecto sapienter ad vtrūq; res-
ponderat primū quod secretum eis paul ab oim
turbis ageret. In secundo ei nō sapiens mō sed
vates fuit. Siquidē nō multo post hostis exupe-
rante nequicia cui i solēs dabat alimenta felicitas
illo deiecto / ipse victor in patriā rediit. In qua

blas in presentem diem vt videmus ipsius et ne
potes dominantur et filij.

De religioso qui conuiuium ad crastinum refuta
uit quia crastinum non habebat.

Dictum vnum audire placuit / et referre dele
ctat Religiosus quidam vir spectare sancti
tatis ac iam senio grauis ad insequentis diei con
uiuium inuitatus / si quid ait nunc ex me vultis pre
sto sum / quid vero cras agendum sit / vos quibus
vacat cogitare Ego enim a multis annis crastinum
non habui **Q** felix si vera memorasti **Q**uid enim
insecum formidare potest qui crastini curis rese
ctatis hunc diem ut extremum ordinat / vt extre
mum aspiciat. **Q**uoniam rerum suarum in expedito ratio
nem habens: nec de preteritis / nec de futuris aris
Summa hunc et sacra cum delectatione viuere neces
se est / impletis vite officijs et sacramentis rite com
positis / adhuc inter homines cunctantem et nihil
iam preter dei renocantis imperium expectantem
Dicere et iterum felix / nec scio an felicior si di
cere posses quod est apud Senecam iam paratus
nihil cogito **D**e die toto cogitare arbitror / alioquin
stulte se artasse ad desperationem.

De sapienti vsu et doctrina Brixienſi circa e
ditionem propriorum liberorum.

Quam hoc recte premissis addiderim viderit
doctiores mihi pretermittere quidem non li
buit Brixensis vir et morum et sanguinis nobili
tate conspicuus dicitur. Ego enim hominem

nō noui s̄ qđ sepe mihi relatū ē teneo. Int̄ m̄ta
m̄m̄icū que sapienter cū amicis et cū vicinis a
git/ Hunc cū filij morem seruat vsq; ad quartū
decimū etatis aū ferat et verberib; lasciuētes
domat tenerum ac tractabile ingenū omnib;ue
modis ad arbitrium suū fingens Postq; vero pu
bertatē attingunt flagris abiectis precib; ac mo
nitijs ad virtutem cohortatur et rectas viuendi m̄
am sedulo illis obcestand; et pericula dinumerātes
que obliquis tramitibus gradientes manēt. Hoc
pri; officium dicitans/ filios enī esse nō seruos
cū quib;ue neruis et catenis Adh̄c et illā faci
rationē Quid inquit se simul et filius torquere in
uat/ sapientem nemo nisi deus facit Itaq; duz ni
hil intelligunt officium tuū imple Post admoni
isse satis ē/ de reliquis nisi quid carcere vel suplic
o dignū interuenerit et tibi parce et filio/ curāq;
hanc omnē supremo artificio cōmitte. Senti ego q̄
dem in multis sed in meipso; clarius frustra natu
re repugnari Quanto enī studio parentes mei ege
rant ut patrimonij aucturne ius ciuile perdisce
In quo uiuentib; h̄s aliquantulū processi ut at
mihi relictus sum eo redij vnde nuncq; animi intē
tione discesserā Valde parētib; cupiebā obseq; s̄
nature cogebat Nec dici nec ē quod oēs norūt q̄
pcul̄ h̄c me ab illoz opinione captauerit. Nunc
qm̄ duo maximi tractat; vnū ingentem librum
occupant pars prime virtutis tertia quarto mā
dabitur volumini.

Rerum memorandarū liber tertius Explicit
Sequitur quartus de coniecturis Et primo de
coniectura Appij claudij quam habuit infecto
romanorum virtutem ipso segnicie marcescere

Altioribus incipiam Quid enī populo romano in terris altius fuit huius euentus ab illustribus viris multo āte puius ē Appij Claudij in oī sermone negotiū romanorū oīo pferre sollicitus fert Atq̄ memoria tā de mēs ē q̄ oīi dulcedinē negotioꝝ curiesi factas securitasq̄ cū oīo cōtingat nō pferendā cēseat Sz āteriora pspiciēs vir cautissis videbat id qd̄ exitus app̄babit romanā virtutē negotijs ali segnicieq̄ marcescere

De smā pudentissā Quinti metelli ignorantis an victoria romanorū in Carthagine letabilior an formidabilior eēt.

Quidē quod hic generali qdā admonitione atq̄ idiffinice cēsuerat Quintus metellus ihs ipsie applicuit Bello ei secūdo punico pulso tāde ex p̄talia hāmbale ac subacta Carthagine cūctē gaudio exultātibus solus i senatu graui ac cū sp̄ta smā vsue ē ignorare se asserēs an ea victoria letabilior an formidabilior eēt rei publice sicut ei hāmbal alpes igētā strepitu trāsgressus cōcussa p̄talia doznitātē populā romanū exatasset ita de cōdū ne illo disgresso silētio q̄ pacis reditu rursū obdozniscerēt Et q̄s labor ac metus exercuerant securus torporū opprimeret.

Qualit sapio Nasica prudēs mores romanorū
in pace ruituros aduersatus ē. sapiētissimo ca
thom censenti punit9 delēdā eē captā cartaginē.

Nā qđ aliud āte oculos habebat ille vir optis
a senatu iudicatus Nasica tertio bello puni
co dū a suā Carthōis censori q̄ vir oīm sapiētis
sim9 habebatur acerrime cōstanterqz dissensit.
Et illo censente iexorabiliter delēdā eē Cartagi
nē aduersatus ē. Nō q̄ urbē infestissiaz ptis odif
set/ sed qđ patriā diligeret cui9 mores p̄uere se
dicebat in luxuriā abituros amoto emule urbis
stimulo Atqz vtinā eius tunc consiliū valuisse
longioris eui forficā Romana felicitas fuisset.
Nec hostili vrbe ferro flāmisqz cōsumpta ipsa tā
breui post tpe non armis sed vicis apellentibus
cornisset/ pace belloz gloriā iquinante atqz orbē
domitū vendicante luxuria Et hoc quidē de mode
ratorē terrarū a principē nationū populo Nūc que
de illustribus populi eius viris ab alijs itidem pre
claris cōiectoris prouisa sint referam/ a cesari
bus incipiens quibus nihil occurrit aut in vrbe
sublimius In hac quoqz tanta rerum altitudo q̄
de longinquo cernenti supremus oīm primū m̄hi
vertex ostēditur/ ille m̄hi stilo etiā p̄ferēdus est.

De prudentia Lucij Sille regnantis quam
habuit de iulio cesare inopē adhuc adolescente
et qualiter pomperium admonuit vt cauere il
lum puerum male p̄cinctum.

Illis cesar futurus tunc dñs ad illud principa
 tus fastigiū pmo xro ad celū opinione hoīs
 puenturus / quippe ipxiū oceano famā q̄ terminet
 afrie (ut Vgilus ait) ipse is m̄q̄ vt m̄d̄s agnos
 ceret nihil nō licere fortune inopē atqz sollicitūz
 inquietā egit adolescētiam Persequente ei Lucio
 Silla / qui tunc euerse reipublice ipxiabat e me
 dio atqz hoīm ex oculis fugiens nec in latebris
 tutus erat nisi eas crebro et vt ait Suetonius p
 x per noctes singulas cōmutaret / seqz ab inquisi
 toribus p̄cunia redimeret Importuno morbo q̄r
 tane p̄ter cetera vexatus Sic cū amico suo lude
 bat eo tpe fortuna dum inter sextumdecimūz vi
 gesimum etatis annum ageret Interuentu tādē
 virginiū vestalium et clarissimoz viroz q̄ eū af
 fimitate / et persecutorem suū amicitia cōtingebāt
 vix vniā cōsecutus est Cū enim Silla preces eo
 z nō admitteret atqz illi ex aduerso obstinata im
 portunitate precarentur nec facturi finē viderēt
 fessus exclamauit. Et vobis hūc cesarē habetote
 dum noueritis hūc ipsum cuius salutem tāto stu
 dio procuratis futurum quidē optimatiū quorum
 vos mecū pugnatōres fuistis et publice salutis
 euerforem Nā cesari multi insunt marij Idē Sil
 la optimates crebro sicut Suetonius refert et no
 minatim pompēiū magnū vt est in saturnalibus a
 mitam et familiarem suam cum cum nihil omni
 no formidabile videretur admonuit / vt caueret
 illum puerum male precinctum cesarem habitu

Philoz. su.

o. 21

significans. Quid hac providentia diuinis / Quid
his coniecturis certius / Puerum studio liberali
bus eruditum nec diuitis / nec potestate terribi
lem sic introspicere ut senectutis etiam euentu
preuideas. Quid enim nonne quod de optimatibus
predixerat tum sepertum in campis thessalicis im
pletum est / ubi cotus fere romane nobilitatis san
guis effusus turbidos annes transmisit ad ma
ria. Quod aut pomperium premonuit haud quaquam
peruacuum fuisse / et quidem thessalicus dies experi
mento fuit / et ille precipue quo ad litus egyptium
urgente fortuna compulsum est / et modo triumphato
ror gentium infandi regis imperio miserabiliter dis
cerptus / inopem regi truncum voluendum flucti
bus medicatum caput spectandum prebuit victori
De coniecturis aliorum cesarum.

Aquin cesarem nomen attigimus euagandi
materiam stilus habet. Tam vehementes enim
aliquot coniecturas sub hoc nomine reperio / ut ape
suspicari cogar nescio quid non providentie tantum
sed diuinationis sub illis pectoribus habuisse.

De coniectura theodori quam habuit de tyberio
disalpo suo quem lutum sanguine maceratum vocabat.

Itaque de tyberio in primis libera coniectura
theodori eoque mirabilior / quo et ante conce
pta apertius expressa est. Hic enim tunc rettori
ce magister tyberium puerum perspicaciter intui
tus / quotiens oburgare eum vellet non nisi lutum
a sanguine maceratum vocabat. Satis proprie

1. e.
capitulum
etiam si post mortuum suorum experimenta et impe-
rii facinora diceretur. Quibus eum verbis vel ac-
commodatus vel breuius post annum septuagesi-
mum illius loquens / seque[m] ac sedam et cruentam
hominis naturam ac p[er]t[er]tes acus effigiare potu-
isset q[uam] senis mores ex puerilibus iudicijs designa-
uit.

De coniectura eiusdem tyberij de Gaio caligula
dicentis illum suo exicio viuere ac venenosum
et mortiferum mundo animal rome ali.

Hic q[uod] euidentis ipsius Tyberij de G. caligula
successore prudentia. Habebat eum su-
pra fidem non tantum sibi obsequentem / sed suis
omnibus nihil indignantem : omnia etiam aspe-
ra et graua equanimiter tollerantem / vsq[ue] adeo
vt principatus actib[us] primo obsequio collatis
res in prouerbum versa sit. Nullus ferens Gaio
melior / nullus prior dominus. Et tamen interdum
dicere solebat illum suo et omnium exicio viuere
et venenosum et mortiferum mundo animal Ro-
me ali. Mirum q[uod] eum viuere diutius passus est.
Sed puto sic recens xp[ri]sti mors et sanguis inno-
cens exigebat / sic humanum mercebatur genus
vt sceleratum iperium ferus et inhumanus prin-
ceps exaperet. Ipse quidem Tyberius dignus erat
talem et prouidere et habere sue mortis auctore[m]
Nam de eo minus miror q[uam] Galbam quem p[er]mi-
derat rerum potiturum sub annis puerilibus non

sustulit Neqz enim dissimulauit causam / q̄ ille
tunc puer in extrema demū etate pruenturus eēt
ad imperium Itaqz vniat sane inquit quando id
ad nos nihil pertinet. Et San quidē fructus ex
ip̄s floribus potuit cōcere / at Salbe principa
tus / quibus cōiecturis. Vel ip̄e del angustus (sive
enī et de ip̄so scribi videtur) tam longe prouiderat
Non vacat res miraculo nisi quia vt id cesaribz
insitum quodāmodo credatur despasianus effecit
(quē mox attingā si ordinis nō d̄serendi grā vnū
prius adiecero.

De coniectura domitij in natiuitate neronis fi
lij sui dicentis / ex se et agrippina coniuge sua ni
hil nisi abhorrendum et publice nocturum po
tuisse procreari.

Domitius neronis mundo psilens et dan
nosus pater / natum sibi filium audiens con
gratulantibz annie: nullo tactus gaudio / statore
inquit ex me et Agrippina nihil nisi abhorrendū
et infaustum ac publice nocturus potuisse procre
ari. Q infelix sed vixax vates / vnde hęc tibi can
ta prescētia futurorum / notus eras tibi tu nota
coniunx inexecrabilis / quis te impetus implicuit
tam mestis amplexibus. Sed debebatur hic par
tus moribus humanis et princeps imperio roma
no / qui caligule nomen ac titulos obscuraret / ac
tu genitura miserabilis pater / scēns mundo nocu
isti clara p̄fecto hinc illinc coniecturaz aderāt in
dicia q̄b̄stā ap̄rie ad cōis filij noticiā penetrare

De coniectura respasiani circa successione duo-
rum filiorum suorum in imperio. Et qualiter
domitiano predixit fungos non esse sibi metuen-
dos sed gladios.

Uespasianus quidem (ne differas quod polli-
citus sum) duos filios habens (quod quod nec hunc
dicere iam cesares faceret sed fortuna/nec ipse cu-
i quod suorum successisset tam constanter tamen fili-
um suum et quod mirabile est utrunque sibi succes-
suram previdit ut multas conuersiones et insidi-
as precessit tandem in senatu non dubitaret as-
serere frustra se dolis appeti et manu successio. Se-
enim sublato aut filios suos impium habituros
(aut neminem Nec se fallit oraculo similioz vox quod
mortalis hominis coniectura. Idem domitianum si-
lium super cenam fungis abstinentem/cunctis au-
dientibus irrisit/fati sui negocium dicens. Nec
enim fungos sibi metuendos esse sed gladios.
Tanto ante illi genus sue mortis denunciare. Hic
iam ab urbe simul et cesaribus abeundum est.

Qualiter Iosephus previdit respasianum bellum
agentem post Neronem futurum esse cesarem.

Occurrit autem post respasianum Iosephus
vir apud suos clarus nec obscurus apud no-
stros qui ab eodem captus tempore quo neronis
imperio bellum gerebat in iudea cum sibi vincula
circundari vidisset quasi nihil motus breui capti-
uitate/et omnino futuri certus tu idem inquit res-
pasiane quem nunc alterius iussu vincari facie /

cto imperator factus iubebis absolui. Id sane qui
bus coniecturis preiudicet incertum / nisi quia et
nota neronis impietas relorem casum et spectatū
respasiani meritum ascensum polliceri poterat.
quo rex potente nihil inhumanum formidandus
erat. His forte vir prouidus ad salutis ac liberta
tis spem rationando prouenerat propter quod tā
intrepide loquebatur.

Extrema.

Quocumque forte de cesaribus dicta sunt vacu
a consilij dixeris sed plena miraculi. Quid
enim profuit de longinquo venturos casus preui
disse nec obuiam esse cum iri posset si modo pote
rat Nec erat ut est apud poetam, fortuna omni
potens et ineluctabile fatum. Quocumque se res ha
bebat propter admirationem tantū memoriam
meruerunt. In his autem que sequuntur et pui
dentiā miror et consilium laudo: futuris pericu
lis abiectum / quis et ut plerumque solet ab imperi
ta multitudinem sputum atque calcatum sit. Nihil
nim bene suadentiū laudibus officit obstrepentiū
furor. Multis profuit ad gloriā que dicerent que
re consulerent contemni dum clarioꝝ prouidentie
fides magis post laudibus quefita est.

De prouido consilio terentij qui romanum ex
eratum in caudio captus inclusum vel profusus
liberari cum honorificentia vel ex toto interi
m consuluit.

6. **P**ontius samnitum imperator apud caudiā

ambos consules atqz omnem exercitum romanū
 forte preceptis et angustis locis incluserat. Misere
 rabile spectaculum tot fortissimos viros ademp
 ta pugne copia et armatos simul et captivos cer
 nere. Cum interventus noctis animos ab operibus
 in curas traduxisset nec minus leticia victoribus
 q̄ inclusis dolor consilium ademisset visum est te
 rennium victoris patrem virum et etate et sapien
 tia provecum consulere. Neqz enim procul abe
 rat. **S**enex audito rerum statu consilium dedit ut
 abire permitterentur in super et honorificas verbis
 et omni obsequiorum genere prosequerentur. **Q**d
 ubi in consilio castrorum apud feroces animos in
 venum agitari cepit nimis molle ac prozue seni
 le consilium de tam infestis hostibus et indigna re
 omnibus videri proinde iussus nuncius reverti et
 viriliter responsum poscere. **A**t ille omnes ad unū
 occidendos censuit romanos. **E**nimvero tum tunc
 ti precipue imperator delirantem iam senio patres
 affirmare qui de eadem re tam repugnantia suade
 ret. **Q**uia tamen fama hominis ingens erat pla
 cuit cursum exquirere / si quod forte medium consi
 lium haberet. **T**um vero senior stratu sese iussit at
 tolli et vehiculo impositū ad castra filij perferri cu
 ius ad adventū cir cūfusis oibus nihil inquit novi
 consilij daturus venio. sed eorum que dedi dictu
 rus rōnem. **P**rimū quidē ē romanos bello clarif
 sios et optimos mortalium viros gradi & imperato

Beneficio astrictos ex inimicitie ad amicitias at
trahere et vobis ac posteris vestris tam valide ge
tis presidium promereri Quoniam enim modo vna po
disse poterunt aut eos aut sobolem p quos se me
mnerint vite ac libertati redditos Sed hoc vob
displicet Secundum vero vti presenti fortuna z ge
tem inimicam extirpare radicitus Sic enim in lo
gum non tantum vobis consulitis sed his qui ex
vobis etiam nascentur. Tertium sane quod ex
me ptitis consilium nullum est. Nam quos inquit
in manibus habetis dimittere contumelie affec
tos / ea demum sententia est que nec hostem collit
nec amicos parat Spientem senem et singula pro
videntem. **V**erumtamen cecus et insolens vic
toris animus utroqz consilio despecto / tertium
quod ille damnauerat amplexus / exercitum ac
consules exarmatos et sub iugum actos relaxauit
Quod cum annunciatum esset herennio / ut audi
uit eos mestissimos directis frontibus abire / nec
amicum nec hostem posse a quoqz romano verbis
extorquere. **V**en inquit miseri qd graues mine
sub hoc silentio premuntur. Id quoqz qd vere pro
uiderit subsecuta Samnitum strages duce papi
rio cursore reimpositum qz iugum pontio et legio
nibus testantur.

De prouido consilio Hamonis Carthaginensium
vt Hanihal ab exercitu abstraheret et mane
ret inter ciues et qualiter demittis.

Romanis per Hanibalē solus Hanno cōsuluit
eē tractandū de pace.

Hanc ut duos proquos senes de diuersis clima
 tibus cōiungam Hanno cartthaginensis vir
 apud suos spectate prouidentie preferendum Hani
 balis ingenium ab infantia contemplatus semp
 suasit continendum domi sub legibus docendum q̄
 ex equo cum ciuibus suis viuere Abstrahendum
 ab exercitiis ne in tempore affuefactus impe
 rio post q̄ ciues dedidisset tyrannum ageret Ad
 an salubriter premoneret declarauit exitus
 Quanta enim cum africe Hispanieq; et ytalie ru
 ina quantoq; populorum cum gemitu ac sangui
 ne imperitandi dulcedinem semel degustatam
 perpetrare puer ille nifus sit tam notum est vt cō
 memoracione non egeat. Nouerat utiq; senex hic
 alteram eius exilij partes quod periculi asseribit
 Aristophanes de quo dictum est supra. Ideo vt Ha
 nibali ad summam licet potentiam euecto obstre
 ctare non defierit et in ytaliam iam tonantis victori
 as ausus sit verbis extenuare q̄uis obstrepente
 populo et tristis exitus vaticinari seu pacis cum
 amor coheret: seu patrie. Nam inuidiam in tanto
 viro et si aduersarij criminentur ego non suspi
 cos deniq; post canensem cladem et illud p̄ne no
 uissimum vulnus imperij romani cum mago tam
 magne felicitatis nuncius in cartthaginensi sena
 tu rem omnem vt gesta erat exposuissz et stragis
 infinite modum quasi numero cōprehendi

non posset coram affusis annulorum auctorum
modis qui romanis ciuibus occisus decepti fuerat
metiretur cunctis leticia attonitis Hanno solus in
eodem habitu persistens interrogauit nunquid ob
tam grauem casum quisq. sociorum populi roma
ni ad Hamibalem transfugisset Vbi nullum ideo si
dem mutasse cognouit censuit legatos e vestigio
mittendos qui pacem a romanis peterent i eo re
statu facilius impetrandam Que sententia parum
remissiq. animi multis tum fortassis visa est.
Post autem sero licet geminis Cartthaginensiu
minis summe prudentie apparuit.

Qualiter achitus predixit ciuibus cauendum
esse adolecentem periclem eoq. esset in sermone
similis philistrato libertatis publice euerfori

Nec illa preterunda est Achiti senis excla
matio qui cum primo concionantem adolef
centem periclem audiret repente philistrati quem
senio grauem iuuenis audierat recordatus Caue
te ait hunc iuuenem ciues Est eni in loquendo p
similis philistrato Vulgo quidem plausibiliter ni
hil nisi presentia cernenti seni autem et preterita
memoranti et futura providenti formidabiliter
loqui visus est. Quid igitur falsum ne presagire
aut non recte prouidit qui ex sermonum similitu
dine coniecturam traxit ad similitudinem animorum
Profecto pericles alter erat philistratus nisi qd
ad euerendam libertatem ille linguam pariter

et dexteram armauerat huic lingua sufficiat. Et
 nunc hi tres senes remaneant inuicem fabulan-
 tes/modo diuersitas linguarum non impediat/of-
 tentantesq; alter alteri incredulâ patriam iuue-
 num consilij in cineres resolutam/nos iter ince-
 ptum sequamur. Postq; vero per presentia a prece-
 ritis in anteriora transgressi sumus non alienum
 forte fuerit aliquot species attingere earum rerû
 per quas ad presentiam scuturi temporis curiosi-
 tas humana suspirat. quibus non ignoremus pro-
 uidentiam virorum diuinationem amicalarum et
 propriam verum q; utriusq; studium de futuro
 est eatenus similes videntur vt illa rectis tra-
 iectibus procedente hæc proplexis erret anfracti-
 bus. Itaq; quo illa peruenit hæc nititur frustra
 quidem nisi dirigente per tenebras fortuna mor-
 talem ignorantiam idq; pererro sicut sapientissi-
 mis viris visu et experimento comperitum est.
 Quam ob rem iuxta posite sunt vt vno velut obitu
 videas q; fugeas q; sequaris Id enim est eis
 de qua iam diu loquimur prudentie placet aut ex
 oraculis exordiri.

De oraculis.

Oraculum est vt a seneca diffinitur volun-
 tas diuina hominis ore enuncata. Quod si
 sic inuelligitur iam piget incepti prestat titulum
 abradere. Nam quis ego sum qui sacros dei nû-
 mos prophetas veteres attingam stilo.
 Non ea vis animo neq; id mee facultatis est opus

Vertim quia et si migraturo similis sepe impedimē
ta collegerim migrare tamen hactenus non cōtin
git eoq; visco teneor vt a secularibus studij ne
queam auelli Sic intelligi postulo non tanq̄ de
infallibilis et omnipotentis dei sed q̄i de demonior̄
q̄s illi deos vocāt responsis scripturne sim Sic
nim illi dñ̄ forent cur non hec oracula diceren
tur. Diffinitio quidem non abhorret. Vtiq; enim
mortalis homo consuenerat illis spiritibus imple
ri et sic ventura predicere / sed tam multis amba
gibus obsita vt facile internoscas q̄ fallax insti
gator anhelantis uatis pectus impelleret Ex hoc
genere responsum illud est delphica Apollinis da
tum Tarquinio superbo. Quod si apertum et eni
dens fuisset nequaq; tantam laudem acumen ite
pretis meruisset. Sed de hoc suo loco dictum est.
Hic autem similia quedam ex varia librorum le
ctione collegi quibus lecto admonitus gaudeat
et deo gratias agat q̄ ex tenebris eductus et ad se
rene lucis speculum reſeruatus est. Nec xreatur
aut iouem aut quemuis alium ex illorum dñ̄s et
quem in hac p̄e cunctis attollunt apollinem irri
dere presertim cum M. tullius vir eius secte atq;
illorum temporum longe doctissimus in libris su
is libera eum irrisione despiciat Quem ille sus
piceret publiceq; cederet insanie nobis tamen in
sciam est et execrari peregrinum mendacis dei
nomen et odisse. Ad hoc autem proderit aliquas

eius fallacias agnosceret / quibus humani generis
illusor potius q̄ consultor famam sibi diuinitatis
multa miserorum ceata que fuerit.

De Responso illusorio quod dedit Apio clau
dio quedam diuinxatrix dicta phymenoesne mi
nas belli dubitaret possessurus in eubote cel
lam.

Hapius claudis is q̄ civili bello pompianus
partes secutus est de euentu rerum dubius
vianum castris qui iam tum neglectus obmutu
erat retemptauit Apollinem. Itaqz phymenoes
quedam templi vates in antruz compulsa solito
qz exstians furore fertur in hanc sententiam
respondisse Magnas huius belli minas romane
ne timeas / nihil enim ad te qm̄ in pace litus. Eu
boicum velut quidam eubote cellam possidebis.
Quo ille responso velut in somnis accepto perple
xior discessit inde q̄ venerat / sed non multo post
apud locum qui eubote cella dicitur quo secutus
responsi quem putabat sensum se contulerat / an
te supremum prelium morbo interit: Ita subtra
tus bellis et sepulchro conditus enboico fides se
at oraculo.

Qualiter vero percontator mathematicorumz
p̄dolorum responsis fallacibus frequenter in
vita et in morte illusor fuit.

Nero cesar potendi sibi mutationem status
a mathematicis acceperat. Qui in hoc

concordes in eo discordabant / que nam fortuna
imperio deicere exciperet His eger delphicū oracu-
lum experiri statuit Sic enī sibi vifuse est ab homi-
nans hesitationem suam ad diuinum cōsilium tra-
ducturus Inde sibi responsum est annū tertium &
septuagesimum caueret . Quod cum audisset ho-
mīni inconsiderato et vix tricesimum etatis sup-
gresso tanta securitas inceserat ut iam metues
et prosperitatem et etatē sibi integrā sponderet q̄
si ante prenunciatum tempus ab apolline mori
non posset Eodemq; vanitatis et insolentie rap-
tus est ut preciosissimis quibusdam rebus mari-
tini tempestate deperditis affirmaret eas ad se
piscium obsequio reuersuras Talibus itunuerat
erroribus cum subito ab omnibus desitutus et
ad turpissimam compulsus est mortem Vāq; cō-
filiario dignus Apolline . quīs mendacii patens
ne quid mentitus videretur consuetis ambagib;
atq; arte prouiderit q̄ ipse nero suprema illa no-
te audito clamore militari suū execrante et gal-
be nomen celebrante vero licet quiverit intelli-
gere et ad infelicitatis sue cumulum auctorem ora-
culi xeridicū opimari Galba enī successor tertius
et septuagesimum annū tunc agebat .

De duplici oraculo seu responso facto traiano
per apollinem in templo heliopolie tam per litte-
ras albas clausas sibi missas q̄ per frustra vici-
secte in sudario inuoluce mortem traianū in vnde
mīs proximo secururā designantis .

(121 orig. no 124)
122 " " 121

sua faceces et imensis laudibus inflatū ex eo qđ fuerat magno vt sibi videbatur teste cōuelleres eūq; qui ad te homo certus ac modestus venerat remittēs imodestū atq; inter diuinitatis ac humanitatis vestigia titubantē Vnū mibi rexator hic videtur respondisse fideliter/ nisi talia moris eēt aliqđ in terdū veri dicere quo liberius in reliquis mētiantur Siquidē cū gigees ille platonius pessi mū nephas de pastore rex lidox et insuetis fortune fauoribus sese effereus oracula delphis exquireret/nū quisq; inter homines se beator forat vox ab antris reddita agladiū sophidiū inopē quēdā ac rusticū seniculum i fimbis Archadie latitantē

Allez

terrarum cupidinibus ac terroribus liberis et ex quo tuere regum diuitias exequantem felicioris diffiniunt Nec immerito non enim exterius sed in trofus et in ipso animo vera felicitas sita est. Hinc aperte verum respondit (vt dixi) quo liberis illuderet multis. Illusit autem ne longius eam in eodem regno alteri quem multo minus circumueniri par fuerat.

De respōso illuferio qđ accepit creesus rex lidox
Cresus opulentissimus lidorum rex bellam moturus in persas tali responso fertur illis
 Cresus alim penetrans magnam pruerter opuz vim amphibologice profus ac fallaciter. Nam vt ait cicerō hostium vim se pruerter putant pruerter autem suam vim. Vtri eorum accidissz verum oraculum fuisse

De summi responsio quod accepit pyrreus.

Nihilo purius actum eē traditū est cum **Pyre**
ro. Qui bellum romanis illaturus dum del
phos consulit hoc responsum vt ait **Ennius** acce
pit. Nō te eacida romanos vincere posse demens
Pirreus si nō intelligeret vtra partium viasset
verificatū oraculū videri Sic **versutus** artifex ex
uerat sic in omnes casus profugium veritatis oc
cupauerat Hoc inq̄ adeo manifestam fallaciā pre
fert vt q̄q̄ sicut **Ennius** idem ait semper fuerit
solidum genus **Eacidarum** tamen vt dixi **perpe**
di absqz difficultate potuerat. Illud obscurius
q̄ **Crassum** decepit quod vel **Crissipum** potuisset
fallere. Sic enim apud **aceronem** scriptum est.
Cui tamen ad postremum tota res commenticia
videtur et hoc a poeta fictus suspicatur. Illud ab
Historico **Rationes** affert. Primum enim latine
Apollinem nunq̄ locutum fuisse. Deniqz **pirre**
temporibus iam verificari desisse. Et hoc vlti
mum (vt eo libro per multa) **irrisiue** dictum **arbi**
tror. Tamen vt cuiqz non multum his rationibz
moneor: quoniam et in latinam linguam transfee
ri et in carmine inferri potuit ambiguitas oracul
li **græcis** et solutis primū verbis edita Nam si ad
linguam respicio quecuqz oraculis dicta sunt
latine quidem apud nostros de **græco** fonte descen
dunt **græce** vel ab **Apolline** prolata vel ab illis

memorie mandata: nec linguarum varietas ob
fuit veritati Tertia igitur me ciceronis ratio vio
lentiis impellit At enim hoc puerbo Responsu ian
dicum grecis Itaqz satis credi potest hoc ab enni
o suo quoda iure factu ee De herodoto aut quem
cicero ipse patre historie vocat / quod superioris o
raculi fictor extiterit no tam facile crediderim. in
dubio igitur visum est et utrunqz attingere et ci
ceronianam de hac re no preterire sententiam.

De responso deceptorio quod accepit philippus
rex macedonum.

Quam vero illud anceps et inopinabile quod
philippus macedo / ex eode adito accepit ut
imnens sibi scz a quadriga periculū prouideret.
Ruo audito rex anxius dissolui curro per omnes
macedonia ipeuit / quinz opidū Boetie cui qua
driga nome erat / ut fatales sibi perpetuo declina
uit vel ut quidam fecunt iussit euerti Frustra ta
men Alio namqz minax oraculū spectabat Capu
lus gladij quo eum pausanius transfodit quadri
ge celaturam dicitur habuisse Hoc quidem est cu
ras atqz animi tormentum credulis mortalibus
ingerere cautelam remediūqz preripere Itaqz
Tullius eleganter illudit nec enim obscura tan
tum sed mendax admonitio / quasi rex capulo et
non cus pide moriturus sit / hic sane nullum respon
si colorem nullum veritatis vestigium aut viues
aut moriens inuellerit.

De respōso fiki dato alexādro ep̄rotax regi.
q iiii

Huius aut gener et uxoris Olympidis ger
manus alexander at ille nihilo fidelior aut
certior Apolline respondit urbem pandosia amne
qs Acherusiam vitaret. Eo cupidus ex Epheo
descendens vbi urbem ac amnem pronunciatum
esse nouerat in Italiam venit ibi pugnans cum
brucis ac lucanis iuxta urbem et flumen Ache
ronca bello victus et interfectus e. Itaqz sero fa
talibus nomibz auditis corruens / agnouit tris
tra se priam reliquisse / potuit hic vir placatior mo
ri Ioni suo qm philippus apollini.

De responso cleophanti dato. Itaqz eorum credat
gutio qui eiusmodi oraculis credunt.

His aut furis agebatur insensata mortali
tas / fidens consulcoribus infestis Senatum
sibi e media inimicorum vrbe delegerat. Nondum
tempus erat ex tam profundis tenebris emerge
di persequeretur humanu genus diuina vltio et
sic meritum premebat / vt si diuina fas est superfectioni
bus humanis celestis patientia faueret. Quid ei
fuisse aliud reor / si modo est verum quod clarissimi
auctores tradidere Cleophantem vt ipsi nominat
sophistam ineptum ac mordacem vt ego arbitror
philosophum et prudentem sed vt fere accidit pa
rum leti successus hominem irridendi animo con
suluisse Apollinem delphicam an esset Bactenus
equum reperiturus cum vero nec equum querebat
nec Bactenus habuisset responsumqz reperiturus
quidem equum sed ex eodem casuruz et precipio mo

Ute i. 2. folia. 21
pna. pnti psequere
ad the sig. . .

De responso illusorio quod accepit Caius caligula in templo fortunarumq; caueret a cassio a quo fuit postmodum interfectus.

Sed ne Apollo solus imperatoribus nostris iriserit Caius caligula varus vndiq; prodigiis pulsatus templum fortunarum Ancien consuluit quem locum veluti natalem sibi omnibus locis atq; secessibus ut tranquillus ait spiritum petulerat Responsum caueret a cassio Ea re promotus cassio longinquo qui pro consulari imperio tunc Asiam obtinebat destinauit mortem Et forte consultor id agebat sed Caius iterum a clarea qui et ipse longinquo vulgato nomine cassius erat interfectus est

De responso quod accepit vespasianus in monte carmeli quicquid concepisset ac temptasset successurum feliciter quous arduum et laboriosum

Vespasiano autem sub nerone rem hierosolimitans gerenti vicinum carmeli montis oraculum experiendi desiderium incessit Vnde in immensum auctus est accepto responso quicquid mente concepisset quicquid temptasset successurum feliciter quous arduum aut laboriosum videretur pauper iste fidelius et paulominus veraciter Sed ad Apollinem reuertor.

De responsa deorum non erant nisi fallace et quod liter illusor humani generis mendax nomen dei et diuinitatis famam quesuerit.

Hne clarius inter vicinos locutum putes
 sub adventu xerxis territis grece vrbsq; ab
 Atheniensibus consultus quonam modo saluti
 proprie ac filie prouiderent respondit muris lig
 neis Id ambiguum more suo cofusumq; cofilium
 Themistocles interpretans p muris ligneis na
 nes intellexit. Itaq; hortate eo deserta vrbe / tur
 ba ad bellandum inhabilis et preciosissima reru
 repositis locis abdita Ipsi autē armati classe con
 scensa exproxi fortunā pelagi de creuere casus pre
 stitit et salamine victorie successus vt cofultor
 vrax haberetur Qua in re si nō plus illinc xer
 sis ignauia hinc Themistoclis cofiliū ac virtus
 q̄ Apollinis oraculū effecisset egre pfecto muris
 ligneis hostis tā numerosus excipi voluisset.

De respōso manifesto satisdato lacedemonijs.

Daulo lacedemonijs aptior quibus eadem tē
 pteate consulentibus aut vrbi aut regi eo
 tūdem pteundum esse respondit. Atq; ita cōtigit
 Rex enim leonidas gloriosissime moriens priaz
 reliquit incolumes. q̄ q̄ recte iudicantibus oraculo
 regis mox virtuti regie salus vrbis ascribenda
 fit.

*Qualiter in cofilio obscures in adulado bo cla
 rus fuerit idē apollo et de laude socratis.*

Quid q̄ in cofilio anceps et obscurus in adu
 lando clarus et simplex reperitur. Quid cau
 se putem interuenisse nisi vt illic remedium occul
 taret hic superbiam et inanem iactantiam morta

liū p̄toribz īgereret. Vtrobiqz fallēdi p̄positū v
tilia regere dānosa reuelare socrate oīm q̄vixerūt
eē sapientissimū respondit Nullū h̄ involucrū apte
locutus ē/ nec puto falsū dixit. Sed quorsū hie
laudādi blādichs p̄geret nō video/ nisi vt hominē
doctissimū et cuius moleste sapientiā ferebat esti
matione suiipsis tumidū et velut dino iudicio pla
tum īsamire cōpelleret. Vaz forte blandiaz fide
sibi reddebat socrates cum xenophonti discipulo
secundum platonem preclarissimo interroganti
nūquid suaderet Epicurū sequi/ post q̄ smām suaz
explicuit hoc in fine responsū dedit Et nostrz quidē
inquit humanū ē cōsiliū sed rebus et obscuris vt
incertis ad Apollinē censo referendū ad quē etiā
de maioribus rebus Athenienses publice sp̄xatu
lerant At quāto tu Socrates melior quātoqz cō
siliū sanioris q̄ is ad quē discipulum remittebas/
nisi in hoc vno quod ille tibi optimus et cōsultissi
mus videretur Sed redeo ad Apollinem.

De simili adulatione ad l̄gurgū deqz vero res
ponso gigi regi l̄dorum dato.

Ligurgo delphicum consulenti ignorare se a
lit eum ne d̄s an hominibus aggregaret.
ēmmo vero non ignorabas per fide cui loquebaris
hominem esse non deum tibi tamen et omnibus
tui similibus d̄s longe p̄ferendum.
Sed quid aliud hec simulata ignorantia vo
luisti nisi vt egregium vicum et inter
homines p̄cellentem ridiculum semideū opimide

ac senatu tantum fidei tributū vt per decē siue e
os quindecim viros celebri apud eos sanctitate ac
fide conspicuos in dubijs casibus rei publice ex si
billinis libris velut e celo sue salutis consilia que
reerentur. Possem et hic vt in oraculis Apollinis
Aliq̄ iniquissimorum spirituum fallaciam suspi
cari in viderem doctores nostros diuino spū affla
tos sibillis credere/ et presertim Critice/ multa
que de xpristo predixisse creditur suscipientes a
lacriter et ad diuinitatis testimonius proferētes
deniqz vsqz adeo hesitantes vt ex eis quidam pre
sciencie huiusmodi rationem afferant/ q̄ salicet si
billarum insigne virginitas est (vt eorum verb
vtar) et virginatis precū dīnatio. Solico enim
sermone sibilla therosbelle dicitur id est dei consi
lium/ quod sola scribitur nosse virginitas. audio
tamen cicronem ex diuerso diuinationis hoc ge
nus paulo reuerentius q̄ ceteri resellentē/ cū qua
tenus qdē ex verbis eius colligo Julio cesare rex
potente contigerat vt sibillinis libris ex more
adiciē responderetur in hanc sententiā. Quē vix
regē haberēt Regem quoqz eū appellandū si sal
ui eē vellent Regiū autē nomē apud alias gētes
venerabile: apud romanos odiosū et importabile
semper fuisse nouimus. Itaqz cicero consiliū illud
abominatur ac respuit humanāqz fraudem mo
dis oibus subesse nō dubitat. Ambages eī huius
cemodi que indiffinitē place possēt ad quēlibz ho
minē ac rē et ad oē tempus applicari non ab illa

¶ no.

que librorum auctrix dicitur fuisse sed ab aliquo ac versuto compositas videri Alia deinceps ex eisdem libris elicit iudicia diligenter et artificiose mentientis scriptoris potius quam insani. Ad postremum tamen si sibillam damnare non audeat libros tamen eius non facile legendos nec in iussu senatus aduendos censet. Et de his quidem hactenus

De somnijs.

Somniorum causas scrutentur alij nos hoc libro quod sepe iam diximus rerum exempla conquereimus. Sed presari libet **M.** Tullium aduersus hanc quoque vanitatem et eorum amentiam qui somnijs fidem habent acriter disputasse. Que disputatio nisi fallor si ne dicam mihi sed cuius vis homini recurrenda sit aut illius vestigijs insistendum idemque narrationis ordo seruandus erit aut profecto aliquid vel de sententiarum grauitate vel de verborum elegantia remittendum Quis eliqueso nisi impudentissimus sperare audeat illum diuinum atque aurum orationis fontem non se si diuerterit turbaturum aut patrem vel claritatem vel suauitatem procul a staterarum suarum premordijs reuerturum. Verecundius quidem foret ac tutius ipsam Tullianam disputationem aut obmittere aut non aliter quam tulliane verbis exprimere Sed nec pretermittere visum est rem etsi non lectori mihi certe necessariam probatamque nec turis totam disputationis seriem ad contextum re soluere ne fini longior quam oportet. **M.** **Q**uod diuinum

elegi summâ rei colligens que talis est. Non dece
 re philosophum aut prudentem homines ineptis
 atq; anilibus superstitionibus aut inclinare sed
 ridiculum opinari qui vigilantes nec presentia in
 telligere nec preteritorum meminisse queant / eos
 cum obdormierint etiâ ventura prenoscere. Quasi
 amicioz familiariorq; sopitis atq; stertentibus
 q̄ vigili animo apertisq; oculis meditantibus sit
 deus. Qui si auctor somniorum esset futurumq;
 aliquid denunciare hominibus vellet vel aperte vel
 aliqua que intelligi posset inspiratione consulere
 q̄ oim qui sub celo sunt mortalium nemo eni non
 somniat nedum lectulos sed egrotantium quoq; Gra
 batulos circuire et insurrare innumerabiles am
 bagum species / neq; cum exprocati fuerint memoria
 habituris. Deinde si dormientibus tantum consuli
 vellet clariora saltim statuisset somnia / non atra &
 confusa que dormientes expanescant et vigilan
 tes ad interpretem diluculo referre soleant. His acci
 dit quod cum deus nullius falsi auctor sit vera est o
 mnia que in somnis cernimus necesse esse. Que cum
 ita sint illud potius pho dignum arbitratu. Cice
 ro estimare visa hec quibus sopor hominum abundat
 naturaliter euenire sine vlla significatione rerum
 futurarum. Animum enim agitante propria natura
 a motu nunquam posse requiescere. Eni vero cum la
 guida et somnolenta mole corporis nec membro
 rum nec sensuum vti possit officio dum per seipsum
 ad aliquid agendum videndumq; cecus capitur in

Bre 2° ff 1. 2. p. 92
 i. p. 3. ff 6. p. 10
 adre i. ymagines

rituram Cleopancem vero iure optimo deriden-
tem que audierat dū rediit / casu quodā habuisse
obuiū attalū regem sibi infensum atq; eo mādan-
te deiectum de praecepto saxi cuiusdā vertice cui eiq;
nomen agricolae forsan et pastores indiderant ex-
pirasse et lesō (vt aiunt) deo iusta supplicia ppen-
disse (vt mihi magis videtur) inique sortis tributū
inexpiale persoluisse. Quis autem meretur vulgus
indoctum obstupefactum huius euentu cepisse A-
pollinem non modo vt deridicam sed velut acrem
quoq; suarum offensarum vindicem plus etiam
solito venerari ac metuere Sed queso te valeri
maxime vosq; qui secum et cum Apolline sentiet
Si tam grauitē et tam cito vltus est Apollo tēp-
tatoris huius iniuriam quid fecit marco tullio nō
temptanti / sed apertissime contemnti / neq; id
verbo volatili sed eternum permansuris libris.
Neq; id semel modo sed millies et quotiens in hęc
verba reuoluitur Vsq; adeo vt non etate sua tan-
tum sed et diu antē cessasse delphis oracula / et ni-
hil illos p̄ca mutōq; terre h̄yatu dicat inueniri
posse contemptius Opinaturq; nec primis nec se-
cundis illis fuisse nisi fortauite rareq; veritatis ha-
bitaculam / quando et eos qui euasivūculas q̄runt
dicentes vim loci eius euasuisse tractu t̄pis sic re-
ridet vt dicat eos non aduertere quod de vi diui-
na agitur / que si est vtiq; eterna est / sed p̄inde
loq; quasi de vino aut salsamento q̄ vim suā sumūt
potestate et paulatim euanescent. **I**taq; hęc

dicentes phōs supersticiosos et pene phanaticos
appellat / qui excusationes frivolas ineptis suis
malunt exquiscere euanuisse fingentes q̄ verita-
tem ingenue confiteri et errorem suum vel sero te
cognoscere quo diutissime circūventi sunt sup hu-
iusmodi oraculis partim falsis (vt ipsis tullij ver-
bis utar) partim casu veris vt fit in omni oratione
sepissime partim flexilquis et obscuris vt inter-
pres egeat interprete et forte ipsa ad sortem refe-
renda sit Hec de apolline mercurius tullius Legebas
tu quidē valeri ista et proculdubio noueras / vt
qui ex tullianis libris magnā conflasti operis tui
partem. quo te ac seculū tuum magis admiras q̄
nam modo vanitas hec tantum fidei apud doctissi-
mos prōsinuenerit p̄sertim post q̄ innotuerat eā
tā libere ac tā grauitate ab illo latinarū vr̄ax par-
te contenti Nec adduci possū vt credam nō idē ac
q̄ alios doctos homines sensisse Illud potius ce-
ar / sicut stellas quas celo appositas et celestis fu-
ge moderatrices ferunt q̄uis ad orientem moue-
antur firmamenti cum impetus in diuersum ca-
pit sic vos licet motu proprio ad veritatem pro-
nos populorum tamen erroribus violenter in nō
contrarium deuolutos. Nisi forte nuncetias opina-
ri libet Apollinem nostrum non segnius in cicero-
ne iniurias vltum suas / vosq̄ in opinione conse-
mat indignum et crudele supplicium tanti viri. cui
vltimam enim magis vel romanum odium q̄ del-
phicam / vel philippicam q̄ diuinationis liber

vel in cesarem et antonium q̄ apollinē dicta nocuissent. Et de oraculo satis dixisse mihi videor.

De diuinationibus.

Proximum a dñe vt ipsi vocant immortalibus tenere locum putabatur mortales homines aut diuinitus aut humanitus idqz seu naturaliter seu artificio quodam futurorum presch. Quip̄ quibus in hac hominum cecitate discutiens vmbraam corpoream et obiectam venturi nubem penetrans inest diuinitio magnifica quedam res et salutaria si modo est vlla sicut de hac tota re locutus Cicero prefatur. In hoc autem genere si Sibillis non indigne primus gradus dabiturqz quadam diuinitatis familiaritate ad intimū veri fontem propius videantur accedere. Et has quidem plurimas fuisse nominus quarum nonnulli scriptores et numerū et etatē et priam et actus et nomina collegerunt. Quod nobis hoc loco prosequi longū nimis et curiosum magis q̄ necessarium videtur. Sed qm̄ de naturali diuinatione institutus nobis erat sermo que et furor hoc est oraculis a furente redditus / et somnis constare creditur dicto de apollinis aliquid de sibillinis oraculis dicendum occurtebat prius q̄ ad somnia venissemus. ac nescio an hoc quorum adhuc fides et auctoritas uigent illis quorū iam pridem error explosus est meruerunt anteponi. Sed vetustatis ordinem secutus sum. Ex ceteris quidē sibillis et hoc attigisse satis sit.

Cap. Sibilla faose

Quatuor celebrantur delphica / eritrea cumana ti
Burtina Primam ante tempus heroicum in ipso
apollinis templo vaticinantem memorant / mul
tos ex eius versibus Homerum poetam operibus
suis interferuisse. Secunda nomine eriphile et lac
nos maris imperium amissuros diu an ceimisse / et
pitura troia / et meoniū vate q̄ multis p̄ seculis
natus ē mendacia scripturū. Extat libellus que
sibi attribuerunt in quo si modo suus ē troiano
rū et grecorū exitus ac romane vrbis et iperū ori
gines et labores et successus varios / inter hec ad
uentū dei in terras multaqz religionis nostrae cla
rissima multa quoqz de erroribus externis et in
ternis / deniqz alienigenarum ac nostris enētabus
nō modo vsqz ad hanc etatem sed vsqz ad finem
seculi p̄xtant. Tertia nomine Almatya cuius
locū nuper p̄pe cumas cāpante vidimus Romanos
ex cunctis mortalibus delegisse traditur q̄ b̄g ven
tura p̄diceret. Indignata suū cunctis seruire fu
rorē / vt eleganter ait quidā Quin et libros edidit
se in quibus romanorū fata remediaqz cōscripse
rit qui sibillim dicūtur / et quorū ōnis romana his
toria plena ē. Nota res ē / antiquis annalibus et
nouis testatissima / anū peregrinā et nulli cogni
tam adisse Tarquiniū superbum / ac nouem li
bros attulisse / dicentem eos diuina esse oracula
et venales fore Regem vero percunctatum de p̄e
cio cū grande quiddam audiisset ierisse Anū tri
b̄g libris accenso corā igniculo perustis que fuisse

Renoue zet. e. folia
z p̄p̄te ex p̄n. folij
Vbi p̄p̄ti est. Villet
ne iz alio d̄c.

cidere in ymagines ambiguas rerum variatam.
Ideoque ex reliquis inuentibus earum rerum quas
 vigilans egerit aut cogitauerit prouenire. Cuius
 rei testem facit Aristotilem Carnumque perturbati
 one micas interdum et inenodabiles occurrere so
 miorum formas. Equibus si quedam false que
 dam vere sunt: scire cupit ille vir doctissimus qua
 nam internoscantur nota. Sive ea nulla est cur
 incassum interpretes fatigemus/quin et si vlla e
 ad hunc terminum via/illam his nugatoribus
 censet incognitam presertim cum explorare res ab
 dicas et ea que in somnijs hominibus diuinitus
 portenduntur (quod hi homunculi profiteri non
 dubitant) profundissimi ingenij perfecteque doctri
 ne sit. Nos autem videamus primum ex tenuissio
 ut ipse ait et in doctissimo genere costare / deinde
 non ex vlla somniorum vi sed ex proprio acumen
 iudicare. Ideoque inter se varios atque discordes.
Ad quod probandum quedam affert de quibus in
 ferius dicemus. Ita quis diuinationem concederet
 quam negat / diuinum tamen nullum concederet. Scio
 quidem de hac re alios aliter sentire / nec sum nescius
 quantum glorie puer hebreus ex somniorum interpre
 tatione precepit / sed illic non arte humana / sed cele
 stis reuelatio. Nec tandem de somnijs utcumque me
 is verbis explicata non tam mea quam Ciceronis in
 tentio est. Et si enim Academicorum more disputas
 nihil pertinaciter affirmet quo minus liberum re
 linquat et integram auditorem / quia cum ut ipse

alio quodam loco de Socrate et platone loquens
ait vixisse secum mihi videor ex loquendi vsu de
opinionem eius non aliter certus sum q̄ si que legi
ex ore narrantis accepisse Quo magis miror ita
quosdam de somnijs scripisse velut indubitas
traderet historiam / cum ipsum de cuius fontibus
hauriebant / cernerent hęc eadem dum recitat con
temnentem / velle mihi videntur supersticiones ho
minum augere. Sic eni somnia renarant que ca
sus a aliquo vera fecit quasi nihil frustra somnia
ri persuadere cupiant rudibus ingenijs que in il
las primum litteras fore impigerit Ita apud cre
dulum vulgus auctoritas interpretum ingens e
rit neglectis qz rebus omnibus satis negotij cui
qz suus somnus afferet aliquanto plus tibi tri
buet sollicitudinis q̄ quietis. Quanto satius fue
rat docere vt de mille vnum non accidit cui vel ce
nui sit cum veritate cognatio. Totis autem no
ctibus dormientes ac sepe meridianes quid mi
rum si non nunq̄ vero quedā proxima videmus /
horum aliqua iā huic scribere aggrediar Falsa et
q̄ caperet liber. Et hęc qz sic legi volo vt agnosca
tur pot̄ fortune visq̄ fides somnijs habeatur.

De somnio tarquinij superbi.

A vt a vetustissime incipiam scribit actius
in libro Tarquinium superbum huicemo
di somnium vidisse. Pastorem ad se venire arie
tes geminos agentem / seqz cum ex his alterum i
molassz aspexisse sup̄stite ieruntē obnoxio corūbz

se autem repente impetu grauiter prostratum
atq; humi resupinum dum celum suspicit animad
uertisse solis orbem nouum et insuetum iter age
re. Quod cum ad interpretes retulisset / monitus
regem ait / cauendum ne quem ipse eundem ut pcy
et monstrum putaret / ille eum latenti prudentia
armatus regno pelleret. Solis autem ostentiam
commutationem status populo significare. Ne qui
non aliter euenit. Scutus cuius germanum rex
oppresserat / et cuius ingenium ludibrio erat / ille
regem nomenq; regium expulit. Romana res mu
tata vnus in locum perpetui regis / duos annuos
magistratus habere cepit.

De somnio publii decij.

Quoniam romani quondam iniquis locis a famni
tibus circumclusi grauiter vrgeantur. P.
decius tunc tribunus militum. visus sibi est in so
nis inter densissimos cuneos occumberet multa
moriens gloria. Quo somnio vir fortissimus et
glorie sitientissimus non tam territus q̄ ad pro
missi exitus cupiditatem animatus / nullum pri
culi genus declinare ceperat / et ab amicis ut cauti
us pugnaret amonitus somnium ac propositum
suum illis exposuit. Tunc tamen preter opinionem
illesus saluum exercitum e faucibus hostium edu
xit. Verum post triennio interiecto / fera fides som
nio quesita est. Bello siquidem latino consul ipse
se pro republica deuouit / et in medias inimicorum
acies inuectus tanta gloria opetuit / ut natum ad

simile mortis hereditarie desiderium excitaret. Nec
ad hunc proprie modum et in annalibus romae
scripta et apud Tullium relata sunt. Alii aliter
sed illustrioribus deferendum est.

De somno curicole romani.

Idem et in eo quod sequitur dicendum quod
apud alios varie / apud Ciceronem in hanc sententiam
refertur. Dum ludos Ioni bello latino face-
rent primū quidē subito ad arma cōcursum et verbe
omnis cōmota ē. Deinde dum interruptos ludos
reintegrarent in ipso apparatu feruus quidam in
ter ora populi / virgis cesus furcamqz circumfessus
ad supplicium actus. Post autem curicole romano
per quietem adesse quidam visus / qui ludorum per
fidem sibi displicuisse narraret eaqz se senatu no-
tū facere preciperet. Timuit inexpectatus aggressus
capitolium pulsare / dormientem cursum ymago ea-
dem obuersata consulere visa est ne se in suam per-
niciem segnitie impelleret. Nec ideo ille securior fac-
tus est. Cunctanti filius morte subtrahitur et yma-
gine iterum minatus imperante ipse insuper me-
bris debilitatur ac contrahitur. Sed enim cum co-
actus se oēs ut acciderat amicis exposuit ex eorum
arbitrio lectica in curiam vectus tūdem rei seriem per-
sequens explicitis domū icolumis suis pedibus rediit sōm-
nosqz senatui approbato ludi ex integro instituti sunt
ego aut plane video quālibet semel et sepius quē occur-
sare quāt vel Iouis vel alteris cuiuslibet ymago at
quo nam ille modo corporales vires auferre possit

aut reddere non satis intelligo Rufim tamen vel
 somnio non credere quãp hoc fabius. Hoc aulus gel
 lius/ hoc Celius/ deniqz hoc omnes historia vt a
 pud Cicronem afferunt cū vidam nec ipsum ad
 credendum facilem/ vel illud meminisse nequaquam
 possibile et amissionē et recuperationē virium & si
 in mortem et quecunqz talia in somnū seu visi seu
 dilata seu postea in senatu exposita tempus inadis
 se. Quid enī prohibet quocunqz tempore fieri qd
 oī tempore fieri potest Noua tamē res fatēz eūē
 tuqz mirabilis et ad fallendū efficac.

De somnio Caii gracchi.

Neqz enī id preterundū quod in eadem his
 toria scriptū ē Caius gracchus questure
 candioatus videre per somnium Tiberiū gracchū
 Germanū suū qui pridē gladio pierat visus ē / et
 audire dicentē/ quantūlibet differret ac traheret i
 de illi tandē quod sibi preparatū mortis genus h
 ex ipso Gaiō graccho priusqz tribunatū plebis i
 quo p̄t cōsequerē se audisse et multis renar
 rasse ipse scriptor historie celius testatur.

De somnio diui Julii cesaris.

Nunc in angustos ingrediamur thalamos/ &
 qd in stratis aureis somnietur exploremus
 diuus Iulius cesar/ adhuc romanus eques/ visus
 erat p̄ quietē cū mirē misterī/ Nihil ē equidē quod
 nō et possit et soleat somniatibus occurrere/ et que
 nunqz cogitarunt/ et que cogitatu horrida et que
 secundum rerum naturā impossibilia iauditaqz sūt

vident ipse tam sedo somnio grauiter turbatus
ad interpretes retulit. Illi eū spe non modica re
plenerunt promissum orbis imperium afferentes
quoniam mater cui incubisset terra esset cōis e
ius et cunctorum gemtrix. Non dubito multos id
idem somniasse non eodem successu. Ceterum vt
ea vera interpretatis videretur singularis viri v
tus et fortuna prestaret.

De alio somnio eiusdem;

Nec segnior mortis q̄ imperij prenuicius sibi
somnia accidit. Nocte quidem quam dies in
te nouissimus insecutus est vidit se a terris abla
tum supra nubes volitare/ et interdum dexteram
cum Ioue cōiungere. Quod q̄uis ad coniectorem
relatum non legamus/ tamen vt res docuit et in
stans a rebus humanis digressus/ et relatio eius
inter deos significari potuit.

De somnio calpurnie vxoris Julij cesaris.

Riquanto tamen clarius Calpurnie vxoris
somnia. Que eadem illa nocte cedis preua
rectū palatij collapsum vicumq̄ in gremio trāssi
rum suo vidit in somniis. Quod cū cesari narra
set/ multis cum precibus ac lacrimis obtestās ne
luce proxima in capitolij ascenderet ipse collatis
somnia sit et aduersa tentus valitudine parump
hesitauit vtrū pergeret/ an se domi cōtineret his q̄
nūc agē destinauerat i tpe aliud dilatis Atq̄ ita
substint donec ille trux a i humansproditor q̄ sub
eo tam gloriosam miliciam/ et tot amplissimos

Honores gesserat frequentem senatum accessisse et
 expectare ait et ut moras rumpere egit. Cum
 sine infixa urbanitate victus: ne tot illustrium vi-
 rorum expectationem frustraretur / sine ut valerio
 placet ne feminea visione territus videretur: siue
 ut ego arbitror quia fatalis eum reposcibat dies
 ventumque erat ad terminum quem preterire nō
 licebat paruit / et circiter quintam diei horam eo p-
 secutus vnde non rediit.

De sc̄no artorum medici diui Augusti cesaris

Hoc forsitan exemplo monitus diuus Augus-
 tus huius cedis magnificus vindex nequa
 q̄ contemptor somniorum fuit / eaq; sibi quodam
 tempore salutaris observatio fuisse legitur. Dux
 enim interfectore prius iusto stimulante odio pro-
 sequitur fortuna que thessalicam aciem ventilan-
 dis cūbus bellis egerat in campis philippiis ad
 huc pene romano sanguine fumantibus romanos
 iterū cōtraxit exercitus. Instabat autem pugne
 dies cui Augustus gravam tardatus morbo nulla
 tenus inter futurus videbatur. Nocte igitur cui p̄-
 lium successit Artorio medico dormienti minerve
 effigies obuersata ē iubens ne egrotū suū ob i-
 firmiorem patretur prelio abesse. Quod ut ag-
 nouit cesar animi viribus fragile corpus adiūtas
 lecticā sese impositum educi aduersus hostem impe-
 rauit. Iniroq; certamine dum mirabili constanti-
 a et morbi simul et armorum profert impetum
 tertium utroq; maius periculum euasit. Eodem

enim tempore quo acies confligebant Brutus in castris remansisse illum ratus in tentorium eius irrupit cubiculumque in quo iacere putabatur in numeris gladijs cupide laniatum atque disceptum est Sapiens igitur vel in somnio inuenera dixerit quispiam que egri curam non sibi sed medico commisit et apparenti morbo incertum abditis petitis admonuit. Quo consilio succursus est ne ad supremum fortune fastigium venturus adolescens primis gradibus exideret: quem inter homines de scensura diuinitas terrarum tunc futurum presidi preiudicabat ab eterno et lege sanxerat inuiolabili.

De somnijs patris et matris diui Augusti quibus securura es presignata est celsitudo.

Iuxta igitur magnus et incomparabilis vir clarus Augustus sub quo deum celi nec nasci potuit nec describi. Cuius futuram magnitudinem genitrix claritatem genitor si que somnijs fides est per quietem vidit antequam nasceretur. Atio quidem mater pregnans vidit viscera sua ad celum tolli et inde per omnem terram atque ethereis circuitibus diffundi. Pater autem octavius in bar solis alio vxoris emergere. **Q**uid his visis illustrius quid certius. Octavius idem post partum coniugis cum per desertam trachie ducens exercitum romanum et in templo liberi patris more barbarico sacrificans interrogansque de filio responsum a sacerdotibus accepisset eum de quo querebat futurum mundi dominum nocte proxima filium videre ipsum existi

manit augustiorum effigie humana fulmine ac
sceptro et iouis exuvie utendum nec non et radi
ata corona laureatis curribus insidentem / duode
cimis equis nive candidioribus agi Et hęc ostensa
parentibus. Quibus minor inest admiratio propter
illa que de eodem somniarunt alij.

De somnio quinti catuli

Quintus catulus dedicato capitolio prima no
cte vidit iouem ex multis adolescentulis de
ca aram colludentibus / vni seorsum abduc
to in sinum recondisse reipublice signum / quod in
manibus habebat. Nocte altera eundem illum
puerum in gremio Iouis ipsius cernens ac religi
one tactus amittente capiens vocem iouis audi
re visus est utantis ac dicentis / puerum illum ad
reipublice presidium enutriti Die autem postero
puerum Augustum incognitum sibi casus obrulit
In quem vehementi admiratione defigens oculos
persimile asseruit ei que bis dormiens vidisset.

Somnium M. Tullij ciceronis de augusto.

Marcus autem tullius Julium cesarem mane i
capitolium secutus somnium nocturnum in do
mesticos recesserat Visum sibi puerum vultu inge
nuo et modesto de celo in terras cithyria auxa de
missum / eiqz cum ante limen capitolij vestigia passisset /
flagellum a ioue traditum / ite hos sermones Augustus
superuenit / quem pariter ad huc notum auunculus

et mox pater ut sacris afforet adduci iufferat.
Hunc ex inopinato contemplatus cicerō esse quē
per somnum vidisset asseruit. Et quoniam tullii
cesaribus inseruit casus aliud eiusdem et ab ipso
scriptis editum somnium referendum ē. Exul pa-
tria quod exilium gloriosus sibi calamitosū p̄e
dixit/nec mentitur et in villa quadam moras tra-
hens/cum post multas noctis obdormisset/somni-
avit inconnato sibi ac mesto et desertis locis errā-
ti occurrisse C. mariū laurea et in sissibus cōsu-
laribus ornatum/ac sollicitē percunctatum quid i-
ea solitudine tam tristis ageret Audita causa cog-
nitāq; cū iū iniuria qui eum in meritum expulisset
familiariter consolantem arripuisse eius dexte-
ram et licitori proximo tradidisse perducendum in
monumentum suum illic spem fortune melioris il-
li sitam. Ea q; se visione per quietem delectatum
scribit. Id et eventu cōprobatum somnium fate-
tur q; in marij monumento hoc ē in ede Iouis ma-
riana de suo reditu magnificentissimum senatus
cōsultum factum sit. Et quia viri doctissimi de im-
peratore missio somnium attigi qd alter vir pitus
de impio ac feroci p̄cipē somnauerit attingam.

Somnium senece de nerone.

Aneus seneca iam tunc senator romanus a
Claudio p̄cipē ad magisterium Neronis
adhuc pueri et qui bone indolis spem dabat assūp-
tus/nocte statim proxima somniasse dicitur C. ca-
ligulam cuius pridem famosissima crudelitas

12.

dignum exitus inuenerat se discipulum habere
Potuit ex exercitijs admirari at non multo post mu-
tati seu verius detecti Neronis mores et omnis hu-
manitatis expertis animus admirationem sustule-
runt: Quis tam caligule similis euasit. Nero ut
non alter sed ille idem quodammodo reuersus ab
inferis videretur. Hinc ad imperatorum somnia
revertor.

Somnium vespasiani augusti.

Vespasianum somniasse ferunt stateras in me-
dio vestibulo palatii pari libranine appensa
et in lance altera Claudium et Neronem / in alte-
ra sese ac Titum et domitianum filios suos stan-
tes animaduertisse. Quod non prius intelligi
potuit quam omnibus diem functis annotatum est
eodem numero Annorum illos duos et hos tres in-
peritasse. Idem multo ante vllam principatus spe-
m peregrinationem achaicam neronem profectus
per noctem audire visuserat tum sibi ac suis secu-
dioris fortune premordium fore tum primum Ne-
roni dens erutus fuisset: Quod cum secum reco-
gitans in atrium exiret obuium habuit medicum
dentem in manibus habentem quem tunc exue-
rat neroni atque vltro ostentantem sibi somnium
fortuna ratum fecit. Per eosdem enim dies ad con-
uersandam iudee rebellantis insolentiam vespasianus
quo nullus aptior ratione rei videbatur cum exercitu
missus est isque sibi et suis haud dubie prius

ad imperium gradus sint.

Somnium Galbe imperatoris.

Galbe quidē Tusculane fortune templum su-
persticiose colere consuevit; adornatum eis
monile margarite / ac gemmis preciosissime in-
textum ex omnibus thesauris suis extraxerat.

Mox iurato consilio capitolie Veneris celebriori
Buis aris imposuit; dedicauit qz Secute noctis qui-
re ymaginē sibi fortune turbati oris obtulit; sta-
tuto se frustratam munere lamentantis minasqz
cōstans se quoqz cū suis muneribus abiturū.

Quo ille tremefactus somnio; etsi placare minas
sacris frustra in suis paucis diebus inuicte vi-
ta et imperio spoliatus; abeuntem tenere nō potu

Somniū orthonis imperatoris (ii fortuna)

Hunc successor eius ortho grauior vrgentem
et insequentē hostiliter per noctem videre in-
sus traditur; eaqz specie tam territus ut flens
largiter et e cubiculo in terrā prolapsus adhuc
dormiens a cubicularijs inuentus sit. At ne etiā
huius terror vanus videretur; hic quoqz sacris
nec ne quicqz placare conatus offensi p̄decesso-
ris animā; paucis p̄ diebus et vitā et solio p̄ceps
dignā illi supplicium repperdit.

Somnium cassij.

Eque tristis ac terrificā nec letioris exitus
Cassij p̄mensis quies post bellum asyaticū
victo cui emre seruierat; Anthonio anchone quo
de speratis rebus se contulerat p̄ noctem dormiens.

quendam immensi corporis et ethiopicæ nigroris
 infueteq; proxfus de fornicatis hominē in cubicu-
 lum suum ingredientem cernere visus est et stu-
 pefactus aspectu ex eodem quisnam forte inquirere
 Ille autem nescio quid horrifonum greco murmu-
 re respondisse. Quo metu somnum frangente tre-
 pidantem / seruos suos exennt / quis ea specte tha-
 lamum irrupisset interrogans Quibus aperte ne-
 gantibus quempiam intrasse tyris eger rursum
 somno succubuit. Et eadem visione iterum expe-
 rctus et territus illato lumine seruos lectum cir-
 cumfistere precepit nocturno pauro diurnus suc-
 cessit dolor Per eosdem enī dies ab Augusto cesa-
 re quem cōmuni insectatione non contentus nomi-
 natim grauib; maledictis irritauerat capite
 mulctatus est.

— exiuit. 1. exatui.

Somnium ruffi equitis romani.

Hic subnectam acerri ruffi equitis romani
 somnium quo nullum certius. Hic dum forte
 ludus gladiatorius fieret sicacisie habitans a q̄
 dam se somniauit interfici. Id somnium dum ami-
 cis luce proxima in consensu spectaculi recitaret
 vnum par insepia ludorum immissum est. Quod
 vt conspexit acerrius dirigit et alter ex his eē de
 quo somniauerat testatus / abire se velle ait / amici
 credulitatē pauroq; irridētes vt maneret coege-
 rūt. Ecce autem confertis illi manib; i extremā

circa partem vergendo ac nitendo peruenierant ubi
tunc ipse qui timebatur summam vi correptum ad
uersarium stravit humi ac superincubens dum in
omnes partes se versantia zictum declinanti mucro
nem nititur adigere. Alterum iuxta sedentem et i
ter globos hominum assurgere non valentem feru
regente fortuna fatali vulnere confecit.

Somnium cuiusdam innoctati.

Simile quiddam vel legi vel audiui somnia
se quendam morderi se a leone marmoreo
ex his qui in templorum vestibulis cerni solent/
et morsum peruenire mortife cum die autem postea
rotam templi fores casu preteriret leone conspice
to non sine risu somnium suum inter comites re
narrantem / et manu in apertum os illius proin
mieca dicentem. En nocturnus hostis meae sco
pionem qui in imis faucibus leonis. Delitescere
bat letaliter pupugisse. Sed dormiam satis
somnia tum est:

Somnium crefi regis lydorum.

Refus rex adolescentem filium generose in
dolis quem regni successorem animo pree
legerat. ferro preemptum somniavit. Nunc postea
a securis summum studium adhibuit quo in fau
te visionis umbras effugeret. Non sufficit filium
ab omni bellorum consuetudine reuocasse ferris
armorum usum interdixit. Neque id satis comiti
bus custodisque preceptum ut qui gladius vix
tur semper longius abessent. Atrox ferocissimus

interca vicinas olimpi regiones inuaserat q̄ plu
 rimisqz mortalium fulmineo dente consumptis
 coegerat vt turicolaru plebe malis exterrita sup
 pier ad optm regiam confugeret. Hic amore lau
 dis inardescens aruum patrem multis precibus
 aggressus emittit tandem vt permittente eo ad ma
 crandam feram ipse proficisceretur presertim qz
 nullum inde ferri periculum timeretur. Eo cum p
 uentum esset omnes imanen vastatorem velut
 hostem conglobati circumstant. In eo turbine
 ab altero a suis socijs cui potissimum nati custodi
 am infelix genitor commiserat elapsum spiculum
 dum aptum petit in adolescentem incidit per nisū
 in somnijs et ineluctabile vt aiunt ferens fatum

De somnijs Astyagis regis medorum.

Non discedam a regibus quorum euentibus
 iuxta se positis cuius latius appareat quan
 tus sit labor fortune iugum et adamantina ca
 thenas quibus humanum illa genus alligat excu
 tere Astyages medorum rex vrimam filie manda
 nes cunctos Asye populos mundantem cum dor
 miens vidisset id ad nascituri nepotis magnitudi
 nem pertinere arbitratu. eamqz iam causam ^{opbea}
 suspectam habens que nulla erat natam licet v
 nicam sibi nec ex medis oriundo nec sue sortis
 viro ne partus forte vel pria vel sanguine super
 biret sed procul in persis gente tunc humili et

ignota Cambisi fortune mediocris homini vix
dedit. Visus est item cernere vitem ex eiusdem geni
ralibus exortā tā mirabilis incrementi vt oēs reg
m sui angulos adumbraret. Sed enī metu supra
metum addito natum nepotulū iussit exponi vt
ait valerius vt iustum interfici. Vtrūlibet frus
tra fuit. Hic enī puer ille Cyrus ē qui Asiam
nem et mundare coegit sanguē et ipso pressit.
deiectoq; armis auro medoz regnū transtulit in
persas regum primus et maximus.

De somnis Alexandri magni regis macedonia

Alexandro macedoni iuuenis incognitus per
somnia visus erat violentas manus usq; in
interitum inferre. Is postea cū ad vigilantem ex
macedonia venisset recordatus rex / qui nā esset in
terrogavit. Audicoq; qd Cassander foret filius an
tipatris somniorū veritatem greco carmine delu
sit / quasi nephas ratus de tali amico suspicari. At
q; illius dextera oblatum venenum nihil minus
metuens accepit. Aliud eiusdem regis mirificum
somnia refertur. Familiaris illi petholomens ve
nenata aspidē sauius vehementissio cruciatu mo
riens afflictabatur. Miseratus Alexander forte
dum per noctes assidet ingratis spondam somno
suo repente procubuit. Confestim draco quem ge
nitrix olympias in delictis habebat obuersari mi
sus est radicem ore gerens / et humano more for
matis verbis locum castris proximum signare
quo illa nasceretur / et afferere futurum vt eius

ore languens amicus curaretur rex inter hoc em
 hilans visione palam recitata misit qui ostensas
 quereret radicem. Quia inuenta et ptholomeum
 et alios multos eadem peste liberatos ferunt ri
 det tamen hoc somnium Cicero/ eo presertim q̄ ore
 radicem tenens loquitur draco/ quod non posset
 etiam vir disertus. Et reuera quis hoc audiens
 non vel medicum serpente[m] vel serpentinum ride
 at oratorem. ¶ Quid enim magis in demostene
 miramur q̄ dum pleno lapillis ore p̄rorantem le
 gimus verumtamen nihil non facile somniant.

De somnijs ducum nobilium et de somnijs poe
 tarum et philosophorum.

Hegne ad ducum somnia transeamus mox
 visuri quid philosophi somnient/ quid poete
 Non in parnaso (illa enim altior cura est) sed in le
 culis suis sobrie ac duriter somnum capientes.
 Inde ad plebeorum visa vertemus stilum/ ne qd
 forte genus hominum relinquamus. At ne quis
 forsitan miretur q̄ in re quam variam et fallacē
 et diximus et dicturi sumus tam diligenter insisti
 mus/ sciat q̄ apud egregios auctores sparsim om
 nia/ sed apud somniorū irrisorem Tullium/ preter
 q̄ que de somnijs cesareis diximus magna pars
 et precedentius et sequentiū scripta est. Nō inutile
 pretere a nec superuacua arbitramur illustribꝯ ex
 eplis r̄ cognosce vnde prius effectū ē vt etiā doc
 tos hoīes interdum somnia conturbent Neqꝯ enī

vlla tam demens aut supersticiosa anicula vsq̄
terrarum vniuit/ que hac panitate moueretur si se
per falsa et nunq̄ fortuito casu vera somnia depre
hendisset obseruatio humana. Nunc paucis verbis
persuasum est vt omnibus crederetur/ cum potius
ex multis falsis persuaderi debuerit ne cui fides ef
set. Miræ res dictæ cum in reliquis actibus morta
lium vnicum mendacium multis veris suspitione
falsitatis afferat/ somnus solus est cuius vnum
idqz temerarium atqz fortuitum verum/ innume
ris mendacijs fidem querit. Eoqz mirabilior qui
a ad hoc ipsum ratum verum inter crebra menda
cia internosendum/ nulla fert via/ nulla nota est
nisi post euentū. Sed d̄ hoc satis ab inicio dictus
est/ ad ordinem reuertor/ quod superest verorum
somnia coniecturus.

De somnio Hamulcaris Cartagineñ ducis.

Dux cartagineis Hamulcar siracusas obfi
dens in somnis audire visus erat se postridi
e intra obesse vrbis menia cenatur. Ea re ad vi
ctorie spem reflexa mane alacris ad oppugnandā
urbem instruebat aciem. Talia voluenti ac moli
enti quod sepe fit grauis tumultus in castris exor
tus est/ cartaginensibus ac siculis inter se dissi
dentibus. Vpudam occasione facti rep̄te portas
egrediuntur et suis hostibz victores/ duce turba
tis suorum ordinibus succurrere cupientem atqz iō
negligentē sui interceptiūt et sic in urbē ducts et in
compedibus cenans intellexit q̄ falsus interpretis

veri somnū fuisse. **U**nius quidem Agatocles Historicus auctor ē at sequentis Celsus.

De somnio Hannibalis ducis cartaginensis.

Hannibal et ipse dux Cartaginensium in templo Junonis lucine repperit columnam auro az asportare decreuerat Incertus autem an solida ex auro an superficerecenus inaurata esset terabrando temptauit. Et certior factus esse auram totam in proposito rapiendi firmatus erat Cui iter somnum Junonis species adesse visa ut auarise et sacrilegis ceptis abstereret monuit/minata si pergeret/rebus eum suis spoliare: se quoqz illaz vno quo solum videret lumine priuaturum. Quo somno dux alioquin ferox/ et cui nullus dei metus/ nulla religio vt de eo scriptum est/ motus tamen traditur. Nec miror. Quid enim monoculo terribilius/ q̄ oculi superstantis amissio. Itaqz minas timuit et euentum expriri noluit: nihil lo to mouere ausus: ex eo ipso auro quod ex foramine dū temptaretur exciderat Bucculam fieri et suprema colonne parte reposuit. Quod sequitur eiusdem ducis somnū apud Silenum est græcuz historicum/ et res ipsius exactissime pertractantes quem celsus et multi ex nostris scriptoribus sequuntur presertim quoties de Hannibale sermo incidit. Est enim huiusmodi Hannibal victo sagunto Romana bella iam meditans inter quietem visus est imperio Iouis in deorum consiliuz admissus de inferendo italie bello mandatum ex

cepisse / ab ipso Ioue quin et unum ex eo nume-
ro sibi ducem deputatum q̄ sequi iuberetur cum
exercitu / neq; retrospicere . Cum his digrediens
cōmissis / nequiuisset locum q̄ de non respiciendo
inissus erat obseruare . Itaq; videndi audusē ter-
gum deflexis oculis vidisse terribilem et imanes
Beluam atris serpentibus obuolutam homines
animalia vrbes domos atq; arbuta et obuia q̄
libet prosternentem atq; calcantem . Que spectā-
tem ducem suum interrogasse quid illud mōstri
esset ducem vero dixisse . Hec ē p̄ualie vastitas .
Tu vero preceptorum memor et voluntata deorū
perge obsequens et quid retro fiat ne labores .
Quiusmodi quidem visō seu vera seu ficta est itali-
e miserabilis strages quam tot per annos illo sub
hoste pertulit vt vera fuisse videatur et inter v-
ras referatur impetret .

Somnium matris dionisij syracusani.

In siciliam venio dionisij mater hunc ipsum
gerens utero secundum quietem statuitus
patere visa: rem ad coniectores detulit qui gallea-
te a siculis vocabantur hi sic interpretati sunt vt
ex ea nasaturum preclarum ac diu in gratia om-
ni fortunatissimū predicarent Cuius rei philist9
hō vt ait cicero doctus et diligens testis est.

De somnio mulieris cuiusdam de eodem dioni-
sio syracusano.

His at mei claritas atq; fortuna p̄ crudelitas

hincere ^{cu} quidam haud ignobili ut aiunt femine p
 monstrata est. **Q**ue quondam dormiens visa sibi
 quodam iter ostendente in celum scandere et cunc
 ta contemplanis / subter scabellum et sub ipsius
 Jouis vestigijs iacentem ac vinctulis inextrum va
 lidis teneri robustum fulnumqz et lentiginosus
 hominem. **Q**uo conspecto sasatari ducem suum
 quis ille hominum quid de illic vinctus ageret / rix
 possum est sicilie Italicqz pstem fore / confestim
 ut ex ea custodia erupisset descuituram late per
 populos. **E**am visionem tunc inter patres notam
 fecit vulgavitqz. **I**nterieto tempore dum dgo
 misius qui ad eam diem obscuri nominis ac fortu
 ne fuerat / laxatus tandem celestis providentie co
 pdibus tyrannidem inuasisset / mulier eadem illi
 co ut oculis suis oblatuse est illum esse quem sub
 Jouis pdibus vidisset asseruit. **Q**ue asseueratio
 ut effectum verax sic sibi propxrate morte ca fuit.

Somniū qđ habuit mat̄ phalaridis agrigētini

H phalaridis mater mercurium cuius simu
 lacrum paterā manu tenens inter deorum
 effigies domi sue colebat / insomnis vidit ex ea pa
 tera sanguinem humi spargere pavimentoqz illi
 sum rebullire: donec sensim domum omnem fasti
 giorennis mundaret. **Q**uod in vna visum in mul
 tis domibus verum fecit cruenta nati seuidia. Hu
 ius quidem visionis auctor est pontificus heracl
 es doctus vir ut ait Tullius et discipulus pla

tonis At sequentis eodem ipso tullio rusticiorum
testem non inuenio.

Somnium alabiadis.

Alabiades paulo priusq̄ e rebus humane
pelleretur / se amice sue veste contextum som
mauerat. Alias fortassis ille abbas sperare licet
it amanti / sed enim breui post occisus et nullo mi
serante insepultus iacens amice obuolutus ani
culo est non differam philosophos.

Somnium socratis.

Socrates dum carcere clauderetur Ericoni
familiari suo narrauit excellētis forme mu
lierem ad se in somnijs accessisse et nomine appel
lantem versum homericum ex quo terra sibi luce
moriendum illa conuerteret. Atq; ita accidit. Satis
locupletes testes rerum etiam grauiorum. Quis
enim somniij platonem auctorem affert citro se
quentis Aristotilem.

Somnium Eudeniij.

Quius familiaris Eudenijs Ciprijs in mace
doniam proficiat cene pbeas thessalie vrbes
opulentā et egregiā sed Alexandri cuiusdā ihūana
tyrānide pssundatam venit Illic morbo correptus
est tā graui vt de vita eius desperaret medici Sic
afflictio iuuenis elegantis spē p noctem adesse ter
a denūciavit euentura vt eger mox sanitati resti
tueretur / vt es vrbe tyrānus intra paucos dies
mortē obiret vt ipse p̄q̄nquēniū rem eart i prias
Et prima quidem duo clare vt annunciata erant

euenire Nam et ipse preter spem conualuit et tyrā
 nus ab vxoris sue fratribus traditus est Tertium
 uero parumpert obscurius. Quinti enim sub
 anni finem dum Eudemus e Sicilia ubi tunc dege
 bat in Cyprum reuersurus expectaret / ad Siracu
 sas Bello interemptus est. Coniectores uero sic
 somnium excusasse legimus ut dicerent homines
 tum demum cum e corporis vinculis euaserit in
 patriam reuerſi.

De somnijs poetarum.

Sequitur somnos illustrare uatum Symoni
 des proiectum ac desertum in litore cadaver
 sepeliuit et cum mox nauigaturus obdormisset / uī
 dit illius humati speciem monentem ne nauim si
 naufragio perire nollet ascenderet Paruit et ce
 teris profectis subsistit Solueincolumis: reliquos
 enim sub oculis suis rabies uentorum et vis tem
 peratis absorbit se felicit hic uulgare prouerbiū per
 di beneficia que defunctis fiunt. Itaqz hunc
 tam gratum et tam uilis busti tam bene memo
 rem / nobiliore ac stabiliore monumento poeta e
 gregius immortalē eū poemate aplexus honestauit

Somnium Sophoclis.

Sophocles autem tragediarum scriptor cuius
 ex Herculis templo patra auro magni pon
 deris furto sublata esset / ab ipso Hercule per quie
 tem quisnam id se asset edoctus traditur. Quod
 cum homo perfidiosus et uel illi periculum affer
 re metuens uel somnio parum credens sepius neg

lexisset reuertente per singulas noctes ymagine
coactus tandem ad ariopagitas visionem detulit.
Captus ex indicio ac tortus furtum fessus patri-
ram restituit. Ex eoq; tempore herculis indolis
cognomen templo aditum.

Somnium cuiusdam archadis inominati.

Speruacuum videri potest somnium attinge-
re quod etate ciceronis creberrimum vt ip-
se ait apud stoicos / hodie etiam in vulgus effusu
est de duobus archadibus qui simul itinerantes /
cum megaram venissent / ita disiuncti sunt vt eor-
alter apud cauponem in taberna / alter apud hos-
pitem maneret. Nocturno autem tempore is qui
ad hospitium diuerterat / socium vidit in somni-
is orantem vt sibi cui a perfido caupone mors pre-
parabatur opem ferat. posse enim si celeraret in
tempore subueniri. Eo somno motus surrexit au-
xilium laturns supplici amico. Mox exussa som-
ni ymagine irrisit propositum suum / et in cubita-
lum regresso eadem affuit ymago / miserabilius
obsecrans / vt ex quo salutis sue propugnator es-
se neglexerat / vltor saltem mortis existeret. Et au-
dauer suum ab extrema ignominia vindicaret.
Se enim a caupone iugulatum et plastro super
impositum / opertum fimo afferri. Quo circa ad
opidi portam occurreret plastrumq; corriperet
Enimvero secunda visione permotus neq; iam
nihil pendendam ratus cubili prosilijt / reperitq;
vbi monebatur plastro subulcum quidnam re-

hæret scrupulosius sciscitanti ceperat Illo trepide fugiente / corpus e ductum et reuelata scena nocturne in flagitij / campo ad supplicium adactus est .

D Luca et Breuia que restant ascripsi libris qui de somnijs accuratissime tractant excepta partim risus excitandi gratia / partim de regē de interpretum fallacie nequaquam prætereunda in dicam. Somniauerat quidam ouum ex lectulo pendere. Narrauit interpreti / respondit thesaurum esse sub lectulo. Fodit ille et aurum argento ac cumuolutum reperit. argentiqz particulam in di a suo misit. At ille facetissimus nugator. **N**ihil ne inquit de vitello ex priori euentu secundum eliciens / vt non tantum ouo thesaurus / sed ouo si nullum thesaurus videretur ostensus. En fabellas in quibus et phōz cōteruntur ingenia. q̄ mul ti ouū sine thesauro somniauerunt:

Somnium varie interpretatum.

Cursor iturus ad olimpia per noctem estimauit curru quadringio xxi. Primo mane adijt interpretem. Et ille vinces ait Id enī agiliens e quorum x robur indicat Ides somnium ad Anti phonem reculit quē vnum ex graijs somniorū con iectoribus in primis celebratum video At ille vin ceris inquit Haud dubie Nō aduertisti et a quō or præuentū eē dum currere.

Aliud simile.

Aliex cursor transformatū se i aquilā somniauit

consuluit coniectorem Ille victor eris inquit.
Hec enim volucris volatu cunctas supergreditur
Antiphonis acumen expriri statuit. Ille respon-
dit. Queso amice nonne te vincendum iam sentis
Nuis enim hec alias omnes dum fugat ac sequit
semper est ultima. I nunc lector et somnijs quate-
re et interpretibus crede.

Simile certium.

Matrona pariendi auid a sed an gruida eēt
incerta/visa est in somnijs sigillata gentra
lia habere. Alter ex coniectoribus Minime prog-
nantem aut parituram asseruit/ Forte enim pre-
clusum parturice/ Alter contra Ea enī duntax-
at claudi et consignari solet que plena sint his
horū similibus quid de hac interpretum arte si q̄
tamē adhuc illā p̄ficientur sentiēdū sperādūq̄ sic
eruditi hoīes intelligāt/ vulgus qd tenuit nō relin-
quat Et de naturali qdē dinatōe satis dictū est.

De vaticinijs furentium

Qui furenti vaticinijs fidē prebent ipsi pau-
lominus furere videntur Quis enim sanus
existimet eos qui et presentium noticiam et prece-
ritorum memoriam perdidierint/ futuri prescētia
inuenisse. Nō tollatur tamen a nobis iudicij liber-
tas. nec opinonū varietas extirpetur/ liceat opi-
nari furorē solutos quosdam et liberos animis fer-
re motus/ quibus a corporibus abstracti et diui-
no vt ipsi volunt spiritu condcati ventura preni-
deant. Diceat hoc ipsum irridere. Vt que sapiens

non videt insanus quod eleganter ait Cicero et
 is qui humanos sensus amiserat diuinos sit asse-
 ctus. Nobis autem eatenus modestus ac hademi-
 e mos placeat verisimilia sequi vbi ultra non at-
 tingimus. Nihil temere damnare nihil impruden-
 ter asserere. Veritas ergo suis locis maneat/nos
 ad exempla pergamus.

Afferitur in primis vaticinium remigis cuius-
 dam classis rhodie quem non tam respectu
 habito vilis et obscuri hominis q̄ rei ipsius inter
 domestica exempla commemoro. Hic igitur repē-
 te alienatus/ testari clara voce cepit ante diem tri-
 cesimum futuras in grecia strages maximas ra-
 pinasq; apud d'yracium et incendium et fugam
 Classis vero ipsam domum esse redituram. To-
 tum G. pomponius qui pretor classi preerat au-
 disse narrassetq; tribus Cicroni/ varroniq; et
 Catoni (deus bone quantis et q̄ illustribus vi-
 ris/ qui bello civili tunc forte aberant) omnes mo-
 ti/ quidam vero etiam valde perterriti dicuntur.
 Paucorum autem dierum interiecto spacio/ labie-
 nus fugiens ex asie thessalica/ stragem legionuz
 et ingenti prelio fusas. Pompei copias nunciavit
 Enimvero confestim raptum ex horreis publicū
 frumentum totaq; ciuitate conspersum/ qui illic
 erant fuga precipiti digressi et a rhodis destituti
 nolentesq; sequi naues incense sunt.
 Sic omnia que furens ille vociferatus fuerat
 euenerunt. Hoc sane vaticinium coloratissime

Tullius extenuat. **N**it enim illo tempore fuisse in
Thessalia castra castris adnotata omnesque qui dixerat
erat timuisse graviter imminentis prelii
fortunam quod in partibus cesaris exercitus et
dux animosus videretur. Verumtamen enim metum
qui constantes et romanos viros urgebat grecu-
lum hominem prostrasse facillime et a sensu pro-
prio deiecit. Minime mirandum igitur si quod
omnes taciti verebantur quodque idem ille valde
permanerat furens deposito pudore predicaret. **N**o
quin quid agerent dei insano potius renungi quam me-
moratis supra tribus tam claris viris aut prece-
ri etiam prudenti viro et egregio instans reipubli-
ce periculum revelarent.

Et quid de cornelio dicam qui et sanguine nobi-
lis et sacerdotio venerandus et ut aiunt casti-
tate vite sanctus patrum in transpadana italia de-
gens hac ipsam pugnam non xxx. diebus spacio circum-
scripsit sed eo ipso die et dum in Thessalia gere-
batur expressit. Subito ei furore correptus mur-
murare coepit. **V**idete se de longinquo plura gravis-
simum et modo hos fugere modo illos insequi modo prelium
instaurari et vulnera et mortes et gemitus caden-
tium et clangorem tubarum et equorum strepitum et frago-
rem arborum et sagittas et spicula celum regentia et
stragem imensam ceu presens omnibus que gere-
bantur interforet. **A**d postremum exclamans ait **V**i-
dit cesar. **E**t his dictis contulit. **E**a res principum sui
atque contemptum post autem miraculo est habita

quando venientibus nuncijs ex thessalia non modo pugne tempus eventumque nouissimus sed singulas quoque variantis fortune vicissitudines cum illius dictis et gestibus conuenisse comperitum est. Digna rerum paritas ut bellum quod ut vera dicam a furentibus gerebatur non nisi a furentibus spectaretur. Sed hoc haecenus. Vix vero mirari posse aliquos proclare video / ubi nam martios dimittam fratres apud virtuosissimos romanorum hoc in genere celebratos. Sed de his fatror nihil praeter nomen habeo ubi praeterea cassandram virginem priami regis filiam cuius illustris admodum et magne rei nuncius furor. Vbi polipum corinthium de quo est apud homerum quod multis achinorum Troiam praesentibus et in primis filio suo an furore an aliter incertum mortem praenunciavit. Ego autem oem quod est fabula est et fabulam sapit scire volensque praesentium.

De praesagij morientium.

(tercio.)

Querabilior utraque dici potest illorum opinio qui futura praenoscere morientes putant. Si enim dum hic sumus obtutu mole corpora transmittere oculos in longinqua non possumus / ex his autem vinculis egressi sicut philosophis placet liberiore fruimur obtutu non a vero qui dem videtur abhorere ut tanquam e domo tenebrosa discedens ubi ad lumen appropinquat videre aliquid longius incipit / sic mortuus et iam exituro praesagium aliquod posteritatis occurrat.

Ad hoc persuadendum afferant morti

ppinquantes animas/multo diuiniorez effici et in
tensus studium vere laudis assumere. Eozqz qui
bene vixerunt alacriter pergere /velut iam hinc
letiora preuideant /qui autem contra tū maxime
dolere et preteritorum actuum penitere. Quod ver
bum ex ore gentilium letus et admirans audio.

Adhuc et mortem ipsaz presagire /et occurrant
atqz obuias vt ita dixerim ymagines mortuorum
cernere. Ex his concludunt inesse quidē animis
nostris quandam vim perspectā et capacez rerū
quod nemo dubitat / sed caligine mortalitatis ob
scuram / post mortem demum plenam atqz perfectā
sed iam quiddam insueti luminis habentem ideo
qz nonnunq̄ futura preudentem Hinc pronuntiare
vt quidam in eo statu multa predicarent que et
alios lateant et eosipfos hactenus latuissent.

Quin hoc ipsum et ad furore trahere nituntur / et
ad somnia Vnde enī furentes vaticinari solitos
aiunt / nisi quia in eis animus solutus ac liber sti
mulis suis impulsus / nullo cohibente / et habenas
corporeas spernit et membrorum vincula transgre
ditur Vnde quoqz multa confopitis apparere q̄
vigilantes lateant nisi quia tum maxime videat
tur animus a corpore relaxari / se qz velut incasto
dito carcere licentius educere ad p̄uidendas res.
Vt nō in merito inter sonū et mortem quedā vide
atur eē cognatio. Hinc et a phisicis et a poetis somnus
ymago mortis dicitur. et a virgilio consanguines
leti sopor. Nos autē et de furore modo diximus et

de somnijs mox dicemus. de hac autem divinatione morientium quod vera quod re credibilis sit / divinus poeta viderit Homerus / Apud quem Hector moriens instantem obitum vaticinatur interfectori suo. Viderit et possidonius philosophus sua etate clarissimus. Apud quem rhodius quidam moriens sex annos post se morituros sex ex coequis suis nominat / et ordinem adhaec moriendi. Nos in hac re inquit alijs ad hunc modum abditis opinari possumus / certi aliquid scire qui possumus in experti.

Ubi quidem poetice ludis libertate nostra nequaquam uti prohibemur. hoc autem loco quod sine temeritate arrogantiaque licet / aliquot exempla profertur ex illustribus historicis.

Vaticinium Augusti caesaris morientis.

Primum omnium memorie proditum est et si tranquillus opinari aliquid aliud malit Augustum caesarem dum spiritus reliquias agit / digrediente Tiberio cum quo longum et archaenum sermonem habuerat dixisse. Miserum populum romanum qui sub tam lentis maxillis erit. Id verbum a cubicularijs auditum et per manus ut aiunt in vulgus effusum est. Atqui nequaquam usque ad id tempus Tiberius ignavi principis spem dabat / sed siue semper providentissimus imperator / siue tunc mortis etiam vicinitate providentior: non superficietenus eum ut ceteri imperatores suos inspiciens miseriam populi romani urbane quidem ut reliqua vaticinatus est. **V**erius

Chomaz

o. 1. 90

enim dixisset miserimū terrarum orbem qui sub
tam fero et imani pectore seruiturus est Et de hoc
quidem alias Virtutes enī sceleribus miscere p̄has
non est.

Vaticinium morientis claudij principis.

Claudius principe paulo ante mortem cum
consules designaret/mensem illis quo mori
turum se presagiebat metam statuit. Cōsilioqz
nouissimo filios suos vt vnanimicer fraterneqz
vixerent multis monitis obtestatus tandē pie ad
modū senatui cōmendauit Deniqz pro tribunali
sedens licet abhorrentibus qui aderāt et letiora p̄
canti bus sese ad mortalitatis terminū peruenisse
iterū iterumqz professus ē Et hic quidē sibi tan
tum/nec vltra vicine mortis tempus/ quī sequit̄
vero longis atqz alijs fuerunt patres.

Vaticiniū theramēnis atheniē morituri.

Theramenes Athenis ī carcere triginta tē
tyrannoz imperio venenū nō trepide sed quasi
sistibundus hauriens exiguū quod in imo pat̄re
substiterat sic effudit. vt in terrā cadendo sonitū
redderet. Ad quem exhilaratus ardensqz p̄mo
inquit pulcro criticie Te erat vnus ego ge tyran
noz qui ex cunctis seuius inexorabilisqz se in eū
gesserat Grece autem cōmūmōrū mos erat nom
natum designare/ cui poculum dare vellent Mortes
igitur habens in visceribus vir fortissimus ioca
tur simul et vaticinatur Siquidem criticas et ipse
nō multo post prenūciata morte venenū strabit

scilicet normānoy
et filionū et plū
alioy

Vaticinium Indi calani.

Eo quid romanos principes graiosqz phi-
 losophos commemoro cum in eadem re horri-
 dos et agrestes barbaros liceat admirari. Calā-
 nus indus indoctus in radicibus caucasi natus
 vt ait cicero cum ex animi sui sententia / nullo co-
 gente ad interitum pergeret alexander macedo q̄
 spectaculi nouitate aderat et in corpore validus &
 victor et inuenit illum iam sese cupide flammine
 gerentem orauit vt si quid post se fieri vellet edi-
 ceret. Ille autem spernens / nihil inquit opus est:
 celeriter te videbo. Nempe per eosdem dies apud
 Babilonem Alexander obiit.

Aliud illustre vaticinium moriē-
 tis adelecte.

Exemplum quod auorum tulit erasco memo-
 rare libet / sed an hic an inter mathematicos
 parum per se fitum. Vtroqz enim licet fama est /
 et quidē scriptores asserunt. Eternium de Roma-
 no et Albricum fratres cunctos et immanes ho-
 mines matrē habuisse adelectam / ex nobili Tus-
 corum sanguine feminam alti ingenij consiliqz &
 tā astroz celiqz studio q̄ magicis artibz supra si-
 dem venturi prescā. **H**ec cū sepe multa taz-
 viro q̄ natis tum precipue euident vnum circa di-
 em sue mortis oraculi more tribz versiculis pro-
 nūciasse dicitur. In quibus quidē et filioz potēti-
 ā et exitū et vtriqz sue mortis locū ita cecinit vt
 ipsis euentibz nihil ex vaticinio demeretur. **Q**uin

etiam vt albricū fileam cum eternius ipse moni-
tus Cassanum cauere ignobilis vici nescius Cas-
sanum castrum in paduanorum ac etruscorum si-
tum fimbis fatale ratus vt de Alexandro Epire
si diximus omni semper studio vitasset tandem p̄
septuagesimum etatis annū dum summa vi me-
diolanum petiit ab omnibus ferme longobardis
quibus trux et insolens spūs odiosum illum fece-
rat circūuentus est Jam pontē adhuc flumis trā-
siuerat illic in extreme sese casibus videns loci
nomē fasciatus vbi cassanū audiuit cōfusiones
nominū recognoscēs adacto calcaribus equo i op-
positum sese flumē iniecit. Veu fatū inuitabile
heu materna presagia. Veu archanum cassanum
horrendo murmure vociferans / ac vix ter redden-
tus aduerse ab innumerabili hostiū exercitu qui
iā pontē et vtrāq; ripā occupauerat opprimitur.

De aruspiciā et augurio.

O Vere precū arbitror agnoscere vnde gemis
hic error in italiam sit inuectus. Vnde enim
deserit me tacente notum est. **N**ecessē quidem
fuit et hanc et ceteras errorum vmbas terris e-
uanescere vbi veritatis sol affulserat. **E**t de o-
rigine quidem aruspiciā talis narratur fabula
transito cuidam aranti in agro vt aiunt Tarquinē
si cum profundius adactus foret vomer erupisse
ragem quendam nomine puerili effigie sapienti-
a simili et aratorem alloqui cepisse. Illum vero p-
teritum exclamasse.

Ad cuius vocem finitimorum primo concursum fa-
 ctum esse inde gradatim progressa rei fama intra
 dies paucos in eum agrum vniuersam Etruriam
 confluxisse Puerum illum audientibus cunctis
 ta dixisse dicta eius obseruata et scriptis edita.
Ex quibus accedente longa rerum experientia om-
 nis aruspicina processerit Ita tamen vt si ad ali-
 as serperet nationes apud tuscos precipuum eius
 magisterium vigeret Sed o profus erroneum et in-
 fame magisterium: Me quidem ista renarrantem i-
 gens subit admiratio et ineptiarum tantarum prius pi-
 get/pudet/ac miseret/ in solo in quo natus sum huc
 natum vel exaratum potius errorem. Vbi queso
 tibi nunc prudentissima lumen animi et oculorum
 aberat. Vnde cecitas hec tam manifesta tam pub-
 lica/deum ne Tagem an hominem existimasti Si
 enim deus esset/nonne illud occurrit a celo potius
 quam e terre cauernulis aduenturum / neque expecta-
 turum Bubulgarum quo adiutus doctrinam
 populis predicaret Si autem homo terra obrutum
 viuere secundum naturam non posse noueras ideo
 que fallaci quapiam visione delusam te nosse pote-
 ras. Ac digno dei iudicio factum reor vt errores ti-
 bi terra pareret nihil tunc celeste sapienti. Neque
 hec que tibi obnoctio in re incerta sunt philosophis
 et poetis et historicis testata Quin et error hic tu-
 us proximas nationes contagio afficit papueque
 populum romanum Apud quem decretum legis vt de pri-
 cipu filijs sex singulis Etrurie populi i disciplina

tradit Et addit rationē Cicero/ne ars iqt tāca
ppter tenuitatē hoīm a religionis auctoritate ab
duceretur ad mercedē et questū Ars inqt tāca
delirationē ridiculā Vaniles nugae Doctoz
hoīm supstitionē mandicā. Vnc p̄tēta sumpsit
se nomē diceris Thufcia a thure et sacrificijs ap
pellata / inuentrix errorū et portentoz ac fulgur
interprete. Que cū ita sint nō ē tergiversationi lo
tue / fatendū crimē ē idqz dūtaxat respondendū. sic
vero deo placitū vt et tu et q̄ erroribus tuis imbu
ta fuit roma cuius quod religiosissimū ē i te nūc
vsqz fundatū est felici varietate et mirabiles fu
ture veri discipline mēdaciū magisteriū haberetis
ē sic intellectuz qd̄ inter lucē ac tenebras it̄ sit.

De augurijs.

Auspicijs primū fontē attigi ad auguriū ve
nio Piger augures reges meminisse / p̄cipu
e qz romulū q̄ pastorū adhuc qd̄dā recolēs augur
optimus fuisse tradit Mira rerū dissonātia p̄mo
vero cōsonātia rex maxima Quis ei nisi pastorū
cultus atqz horridus ad has leptias applicasset
aīn. Pudozē cogitare vr̄bē romā oīz vr̄biū ac ter
rarū indubitatū caput / auspicio cōditā et floretē
p̄potētis populī fortunā aībus debere maluis
se q̄ deo Qui et sub regibz et sub imperio cōsularū
multis quidē seculis nihil absqz auspicijs domi
qz militieqz fieri solitū Stupet aīms recolēs il
los viros tam claros tam magnificos / qui res hu
manas ex altissimo despicerent / qui fortunam

ipsam pedibus subtrivissent / qui terrarum orbem
 inenarrabili virtute domuisset / avicularum vola-
 tum garrivumq; et puerilibus succubuisse fallacis
 Pro quidem nos consolari possumus / q; qui superi-
 orem genuimus / ad alienas transmimus . hunc
 novum ab alijs genitum adoptavimus / imitando
 q; nostrum fecimus . Apud grecos namq; multo
 ante urbem conditam angures floruerant / tanto
 q; fuerunt in honore / vt calcas pte tentibus elion
 grahs numerosissime classis prefectus memores
 ob vnam auspicii disciplinam In ea enim exalle-
 bat / in rebus alijs multis inferior Amphiarus
 vero et Tiresias tam illustres eodem artificio fe-
 rantur / vt primum pro deo colebant / et tellus que
 illum absorbuerat pro oraculis adiretur / secundo
 non modo viuis hominibus preferretur / sed de func-
 tis etiam homero dicente / solum apud inferos Tir-
 esiam sapere / vagari reliquos vbrarum more .
 Nec primi preterea nri reges augurio docti fuerunt
 regnarant prius in greca mopsus et amphilotas
 famosi augures : demq; vt est apud ciceronem om-
 nino apud veteres qui rerum potiebantur hanc
 auguria tenebant Affertq; rationem Vt enim i
 qui sapere sic diuinare regale dicebant . Et vt in
 regibus dixi sic nec in populis nostris hic primu
 furor admissus est . Nam et athenienses gens ali-
 oquin prudentissima / nunq; consilium publicum
 habuerunt / cui non sacerdotes diuinos adhibue-
 rit Quos vt ait cicero matos puto q; dinato apd

f. aruspiciam

No.

notatos

eos manticos dicitur. Et lacedemones gens inuic
tissima angurem in consilio interesse / angurem re
gi suo assessorem semper addere voluerunt. Quis
ergo miratur tanto habitam in honore vancitatem
breui in immensum excreuisse. Idem ferme in sin
gulis particulis huiusmodi rei quam diuinationem
vocant lz intelligere. Quis eni nisi diuino vir consi
lio / non oraculis fidem daret / cum videret nomodo
clarissimos reges / et magnorum populorum nun
cios / sed sumos etiam philosophos et humane ma
gistros vici certari apud delphos et dodona et a
monem concurrentes. Quis sperneret sibillas quas
senatus et populus romanus in extremis pericu
lis consuluerunt. Quis negligeret sompna cum
saret (vt reliquos fileam) lacedemones ipsos quos
nescio an proxime a romans fortissimos omnium
et prudentissimos viros iudicare velim / vsqz adeo
sompniorum curiosos / vt scribat cicero / qd qui eis
preerant non contenti vigilantibus curis / in pasi
phano / quod est in agro prope urbem somnia
di causa excubabant. quia vta inquit quietis ora
cula ducebant. Quis deniqz magos non suspiceret
sine quorum doctrina neminem quantumlibet ali
is rebus ornatum ad presatum regnum prouehi
posse cognosceret. Sed ad augurium reuertor. In
iciu qde huius rei ex arabia primum frigiqz alia
a ac pamphilia ad postremum et ex hac nostra
vmbria que italie parte est manasse legitur / eos
hs afferunt vt reliqz dinadi genex / verisimile qdes.

De his scilicet provincie arbustis et pastu pecorū
habundent et idcirco qui eas incolunt per silvas et
vmbriferos montes assidue vagi / circumvolan-
tes ac circūstrepentes volucres sollicitius observa-
runt.

Quo tpe Auguria p̄mū observari cepta sint.

Natens de extrema augurij origine. Quo
autem tempore et quam ob causam hec insa-
nia rome vehementius molere cepit hinc dicam
Accius navius puer et quod magis rideas pastor
prisco Tarquimo regnante licui vsus sibi vsur-
pans repente quidē et subulco augur / vulgataqz
rei fama / ad regem euocatus est. Quem rex intu-
ens et ecate et habitum fortassis irridens / tem-
ptavit hoc modo. Vtrum inquit quod nunc in ani-
mo m̄hi est fieri possit an non possit interrogo.

No. 127. f. 10. fall. 3

Mauius cum augurium pregressus fieri posse res-
pondit. Sic vero rex elusisse putans Atqui inquit
q̄ eorū hanc nouacula scādere meditabar Ille
mirabili constantia / potes ergo ait. Acceptaqz no-
uacula in conspectu stupentis regis ac populi corā
secuit. Inde sacrum romane augurium. Que res
q̄q̄ et annalibus et historie omnibus peruulga-
ta sit / Tullius tamen et hanc cōmenticiam fabu-
lam vocat. Hec igitur gemine vanitatis ē origo
Vinc quibus vtraqz successibus vel apud nos vel
apud exterarū gentes aucta sit paucis expediam
exemplis.

Unde at nisi a supremis ordiar Iuliu cæsarem
t. iiii

imolantē spurina notissimus aruspex/nō cepto cor
de in exitis optimi bouis admonuit / verendum esse
ne consilium ac vicia fatiscerent / que ambo a corde
prouenirent. Itaqz circumspici oportere discriminē
quod sibi pararetur / nec ultra Idus martias tra
hi posset. Mira rerum humanaz nubes / mira for
tune violentia. Vnde hec vel illi nosse vel huic neg
ligere. Porre fixo enim die cum cesar multis frustra
retemptatis hostis / curiam ingrederetur in spuri
nam ceu mēdacem ita iocatus est / vt diceret Idus
aduensse. Is autem nondum preterisse respon
dit / sic ex integro cōminatus nec fefellit. Eodem
enim die ac loco cesus est.

Cesari autē Augusto priusq̄ ex alio matris
exiit / prodigio p̄nunciatam magnitudinē
affirmant. At id quale prodigium simul quo qui
dem responsum est regem populi romani naturam
perturire. Eius rei auctor est tranquillus testem
afferēs Iulium marat hū. Illud addit miraculo se
nati responso territū decreuisse / ne quis illo anno
natus educaretur / sed quibus pregnantēs domi cō
iuges senatus consulto ne in publicam venirent
obstitisse. Eodem augusto in obsidione perusina
licare non valenti / cum instaurari hostias iussissz
oppidani repentino erumpentes impetu totiqz sacri
ficiū pompam apparatusqz sustulere. Quo animi
aduerso ab aruspiciibus responsum fore / vt omnes
deorum minze que in exitis apparuerāt ad eos trā
sirent quē illa rapuissent. Atqz ita contigit.

Mors huic quoq; principi preannunciata ē. Sub
 extremum tempus tabula in qua nomen eius in
 scriptum fuerat de celo tacta et prima nominis lit
 tera deiecta est. Hinc responsum centum eum dies
 non amplius victurum qui per conuulsam signifi
 cantur licet eram/se vero inter deos referendum
 quod reliquus percussus nominis indicaret/qm̄ esat
 deus diceretur tuscorum lingua. Ex quo simul at
 q; alijs multis similibus elicio linguarum muta
 tionem apud gentes plurimas/de quo a me sepe q̄
 situm memini. Sed nō illud presentis negocij est.
Tiberius autem cum draconem quem ferus
 mansuefactum et alio die suo mtiorem pro
 pria manu pasceat consueuerat fornice deuorasset
 responsum habuit/impetum multitudinis promi
 daret. Sed vtinam nihil vniq; verius aruspices p̄
 dixissent. Tiberius enim non concursu populi ve
 rum tacta et p̄ne ambigua morte perijt.

H Galbe in terraconensi Hispania sacrificiū
 ti: ostentum accidit mirabile. Puer enim
 qui atrium obseruabat/illuc ante oculos cunctorū
 visibiliter toto vertice incanuit. Quod interpreta
 tum est mutationē imminere successurumq; senem
 inueni. Postq; ita contigit. In nexonis enī locum
 Galba successit. Eidemq; post q̄ erat imperius ad
 eptus rome sacrificiū corona acciderat/pulli euo
 lauerant/demū die ipso quo cesus matutinū sacri
 ficiū petenti ab aruspice consultum est vt

q̄ primum euaderet / quia hora mortis instaret et
interfectores eius aduentarent Quod ille voluit
quidem sed preuentus est.

Uespasiani principatus ab ipso vite lumine
prenundatus est. In agro quidem gentis
flanie vnde sibi origo est / quercus fuisse traditur
ingens ac vetusta / et marti dedicata. Ea per tres
vespasię genitricis partus totidem nouos ramos
edidit / puerorum fortune vt auunt certissimos pa-
tes. Primus gracilis mox arui / neq; parcus an-
numq; egit in rebus humanis. Secundus fortis
ac procerus fuit filius qz tunc in lucem editus ad
senium peruenit. Tertius vero nato vespasiano nõ
tam rami q̄ ingentis arboris speciem habuit.
Quo ostento Sabinus genitor aruspicius con-
sultis / responsum habuit / illum puerum futurus
cesarem ac terrarum dominum. Quod cum letior so-
lito matri sue adhuc superstiti narraret nepotem
illi cesarem natum dicens. Nihil illa respondisse
sed sustulisse risum dicitur / quod se nondũ delira-
re is filius tam iunior inciperet.

Ubi domiciano princeps aruspex in germania
rei publice mutationem imminere nunciaue-
rat atq; ideo ad dicendam causam romani missus
est. Forte vt accidit vt princeps mane illum au-
diens ob eam ipsam causam condemnaret / ipse sta-
tim postea hora diei quinta interficeret. Recordari
potuit minus iuste se vtridũ condemnasse. Sed
iam a cesaribus diuertamus.

Illa obsidione longissima qua po. ro. vejos
 cinxerat cum alterius partis discrimen alte
 rius tedium animos inficeret/ex inopinato vincen
 di viam romanis ostensam ferunt Cum enim nul
 la apparenti causa repente albanus supra fidem
 excreuisset /quidam seu opidanus nobilistransfu
 ga vt apud ciceronem seu xientium aruspex vt e
 apud valerium Romano milite raptus per castra
 relatus dixit urbem illam capi non posse lacu ex
 undante. Qui si ex collibus inter quos iacet ali
 qua arte deductus esset siquidem sic vt ad mare
 descenderet calamitosum sin ita vt per agros asp
 geretur faustum po. romano. Quam obrem mul
 to studio impensaqz/lacus vt ille monebat educ
 tus est hoc amplius addidit valerius /consultum
 delphis apollinem idem respondisse. Quod cum fac
 tum esset /licet victoria romanorum fuit Ac ego
 iam dudum hoc audens stomacho/et paulominus rau
 cesco/aduersus hoc sepius exclamando Non fuit sa
 tis hominem xientem stultum forte naturaliter
 et tunc ab accidenti metu abalienatū etiam/demē
 temqz vana loqui /vel fortassis ex industria fallē
 tem inensi laboris opz hostibz obhūcē nouo quo
 dā vitionis genere /vt de9 etiā delphic9 ā isaniret
 ā falleret. Qui ei ita cōsultuit ignorasse /mihi vide
 batur loco9 sitū. Nā qd vel cū xns vel cum vrbe
 romana cōe habet Albanus lacus vt vel prodesse
 ad sūmam publici status /vel obesse valeat. Sed
 minus audeo9 aduersus sapientie deū tam multa

protulerim/immo bo aduersus fallaciaꝝ demonē
Sic enī ipsemet olim vt scriptum video quisnam
 esset interrogatus veritatem forte coactus expres-
 sit se qꝫ demonem clara voce confessus est. At ro-
 manū paruere **Q**uid miri error erat temporū o-
 raculis et aruspiciū obsequi. **L**icet et aliud opi-
 nari. **I**quam lacus eductam eē ad vtilitatē agri
 suburbani vt bene ait **C**icero nō ad arcē urbem
 qꝫ retinendā. **A**t victoria consecuta ē. **E**n mirum
 apollineis aris dignum. **E**n noua res romanos ps-
 bilustatem obsidionē vincere. **I**llud potius mirabi-
 le qꝫ tam longo tempore distulerūt soliti captiui
 ingentia bella conficere et transcurrēdo victore
 erratum orbis nisi quia dispensante fortuna pro-
 neisse suspicor ne pliaci laboris effigies deesset ita-
 lie. **N**ūc ablutum in aquis albano calamū vicine
 urbis menibus inferam aliquot ducū eius exent
 plaꝝ colligens.

Silla in cāpo nolano aduersum habēs samai-
 tū exercitū cū sacrificare cepisset repente ab imo
 are serpens exiit. **Q**uo viso postumius aruspex.
Eya iqt queso dux romane tolle oēs cunctationē
 et duc in hostem legiones. **Q**ui cū **S**illa parmissis
 castra hostiū opulentissimā expugnauit. **S**ed ei ip-
 se **C**icero huic sacrificio interfuit/ et triumphentem
 anguem se vidisse testatur/ et illius preliū euen-
 tum fuisse prosperum affirmat. **A**t non aruspiciis
 sed imperatoris consilio. **E**legantex id quidem ac
 magnifice.

In tota autem hac re nullus notior flammio
 illum dico qui ad crotonam infeliciter ad
 uersus hanibalē pugnavit. Omnis hunc habet
 historia et contentibus ac successibus vnus viti
 pleni sunt anales. Sed historiarum pace nihil
 ceat et in hoc et in reliquis narrationes rerū ab e
 is / irrisiones superstitionum vel a philosophis vel
 a ratione mutuari. Itaque Givus flammius lus
 trato vt aiunt exercitu castra versus arcetum mo
 turus hoc primum desistendi signum habuit q̄
 nulla causa interueniente / ante signum iouis (et
 quod ad terrores augmentum adhaeruit) statoris
 Iouis / cui eiq̄ cui insederat i vnū tumulum toruēs
 prouolatus est. Quid hic queso miraculi est si e
 quus armis et fessore pressus intercidat. Quid
 peccauit igitur qui ad hoc subsistere monitus con
 tempserit. Sed enim cum ad hostem accessisset et
 ex more maiorum auspicijs optem daret / nisus ē
 profertē diem pugne / q̄ pulli nequaquā pascerent
 quod pestilens apud augures signum erat. Id fla
 minus spernens sasacatus est / si nec die postero
 pascerentur quid agendum. Responsum et ques
 tendum. Enimvero inquit illudens magnificā au
 spiciorum disciplinā / si pullis esurientibus ardua
 quelibet aggredi permittimus / eisdē saturis cogi
 mur feriari. Meo quidē iudicio vel ob hoc vnū di
 gnus qui feliciter pugnaasset / sed apud eos capita
 le est / magisq̄ ob hoc q̄ ob infaustum exitum

coruēs

infamis dux habetur. **I**llud eiusdem immo
suis erroribus accumulans cū neglectis aruspici-
is moueri castra iussisset / seqz confestim sequi si-
gnifer diu obluatatus multis etiam auxiliantibus
vexillum educere non poterat **Q**uid hic rursus of-
fenti est **T**repide fortassis eruebatur quod auda-
citer insertum humi fuerat / debuit ne ideo ducis a-
nimus trederet cōtēpsit hoc auspiciū et aruspiciū et
religionū oīs contemptor **Q**uid egit nunc **A**duer-
santibus dijs pugnavit cecidit ipse cum exercitū /
et insignis tunc rei publice clades temeritate du-
cis illata **H**oc presertim exemplo fidunt ac niti-
tur auspiciorum assertores. **E**go autem sicut te-
meritatem in romano duce non excuso / sic contem-
ptum huiusmodi nugarum non excuso flammī
oqz compariō / iniquissimis vso tam iudicijs
q̄ fortuna **C**alliditas quidam Hannibalis nota ē
qua cum sepe alias tum illo presertim die victori-
am quesivit. **E**a vobis mihi credite romani poti-
us q̄ auspiciorum contemptus aut stomachulus
pullorum obfuit. **Q**uid enim oro **C**ornelius **S**ca-
pio apud **T**icum / **Q**uid **S**empronius apud **T**rebi-
am paulo ante meruerant ab eodem hoste separa-
ti **Q**uid autem anno post paulus **E**nnius is qui
cognomen sumpsit ab interitu / qui auspicijs di-
ligentissime seruatis ipse quoqz cum toto exerci-
tu romano aliquantooqz maiore strage rei publi-
ce pari fraude circumuencus apud **C**annas perijt
Quod non immerito p̄ne vltimum imperij vuln9

ab Historicis dictum est .

Linguis hic romanorum ducum ordo subtextitur
 Eodem bello punico Cilli Gracchorum om-
 nium clarissimo in lucania exercitum habenti in-
 ter sacrificandum contigit ut e proxima caverna
 la geminis serpentibus elapsis extra corumpren-
 tur Idque non semel tantum sed his terque reme-
 grans facris accidit nec prohiberi potuit . Quo
 ostento moti acuspices ut vite periculum dux caue-
 ret monere . Utile consilium factorum hominum preser-
 tim tam graua bella tractanti . Vex non tam prop-
 ter famelicos angues intestina bonis inuadentes
 (quod propter viciniam hostem romani sanguinis facie-
 rem Siliat autem acuspice nomen) consilia sana lau-
 dentur Tamen ipse non cauit sed ab hospite prodi-
 tus / insidie carthaginensium incautus oppetuit .

Mclaudius marcellus vir fortissimus eodem
 bello simili casu perit In brucis nempe ei
 post sacrificium mestior acuspice extulit extra mi-
 nantia / et ut caute ageret exhortatus est hic quo-
 que sapiens consultor / et dux eque incautus . Qui bellu-
 rum gerens cum hoste tam insidioso / non omnia cir-
 cumspicere / sed elatus memoria victoriarum su-
 arum et exagitatus cupiditate sepius vincendi pe-
 ne solus pergeret ubi ab exercitu peritorum circum-
 clusus et oppressus non minorem lugendi causam patri-
 e daret . tam puerili errore tam probati ducis et
 iam lxxiii . annum supergressi quod interitu .

o. l. c. ch. m. u.

Bello autem innumerate hostilium mantis
his territus prodigijs affectus sacrificiū i
stituenti pulli educti in siluā proximā fugerunt.
Monstrum horrendum ingens pullos in siluā fu
gere. Moyses forte animū arripit / si vel i vndas
vel in ignes euolassent. Nunc vero naturā secuti
sunt / quid miraris. Et sedulo q̄siti nec reperi sunt.
Mas credo / cauee odiū / et libertatis amor / addide
rat. Sed audite quod sequitur. Quā terre stri ita
nere ad portum Herculis peruisset / nauē ascēsu
ro sine auctore vox audita ē. Mantine mane. Vox
quidē sine auctore nulla ē / sed auctore illic preser
tim per facile latitare. Cauernosei ac filuestris
locus ille ē / m̄biq; notus optime / nusq; in me ma
gis ausis tempestatib; semel et iter illic in terrā
eiectus / multos in litore dies egi. Non minus iuste
m̄si falloz territus cū procellis obrueret et mortē
ante oculos haberem q̄ audita voce mantinus.
Qui vsq; adeo paues factus scribitur / vt alio ap
tum iter flecteret. Sed quod oro prodigiū terrā
narratis. Cum iā inquit venisset et stapham es
set ingressus anguis eximie magnitudinis visus
mox euauit. Vridiculā historiam. Ergo prodigi
orū numerum calamitatibus equaturus mantins
male pugnauit / sedū fedus iniuit / turpiter se dedi
dit. Quid dicturi fueratis si vixisset. Vulgare ei ē
vt infaustis rerum euentibus reprehensorum co
pia non desit.

Sed vt ab occasu ad orientem respiciam m.

Craſſus bello partico/ne manum cum hoſte conſe-
 deret quantis et q̄ claris prodigijs ruocatus eſt.
Moturus aciem cum paludamentis poſceret quo
 bellorum ducebant candido aut purpureo vti cō-
 ſueuerunt nullum ei allatum ē. Non puto ſuſpi-
 cemini p̄annum illuſſenſum erroris habuiſſe. nō
 dum eo veſtrorum religionis proceſſit inſania ne-
 q̄s enim ingreſcere diceretis ſed palleſcere. Perum
 quod in tali re vſu euenit trepidatio miniſtri palu-
 damenta permiſcit. **A**n hoc ipſum prodigium nū-
 cupatis detur ſane quando error hoim ſic habet eti-
 am illuſtrium nomen hoc vocari **S**ed nunq̄ tan-
 tam habet vim vt alioquin iuſte ſuſceptum bellū
 vel deſerere cogeret vel differre **Q**uid quod aqui-
 larum altera vix a primipilo conuelli potuit/alte-
 ra egerime conuulſa in contrariam partem ſeip-
 ſam conuertit. **N**ihil hic mirabile (ne dicam ſtu-
 pendum) preter ſtupore hominum doctorum tā ma-
 niſte delirantium **E**tinuero meſtum inter mili-
 tes ſilentium fuit quos antiquo more letos exul-
 tantesq̄ conuenire ducesq̄ et ſigna circumſiſte-
 re decebat **M**ouſtis animum fateor hoc vno vix
 nullo hic aculſpice ſed arte et providentia impera-
 toria opus erat. Itaq̄ nolite mihi hoc prodigiū
 narrare. **V**ocate res proprijs nominibus pauore
 trifticiamq̄ dicite **S**ed quis exitus **D**ux oppreſ-
 ſus egregio adoleſcente filio ante oculos patris
 interfecto/legiones noſtre ad ſacietatem creuentiſ-
 ſimi hoſtis ceſe/ſigna romana babilonicis poſtibus

affixa/disposita in menibus truncata capita et in
foam limo obruta et fluminibus iactata cadaue
ra latius honos et omnis flos militie superbo pede
calcatus/deniqz clades quanta raro vnq̄ alias ab
externo hoste populo Romano inuenta Quis: hęc
nescit. Quis autem inter hęc acuspicię locus.

Turbatus hęc loco Valerius Velle quidem inquit
placidus sed quod relatu verum est sic deorum p̄
monitus excandescunt sic humana consilia casti
gantur vbi celestibus preferunt. Optime inq̄ si
commutati paludamenti vel auerse aquile prodi
gium spectum. Sed auaricie consilium castigari
putas dolesqz in qua vrbe non multis ante seculis
oblatis vltro muneribus/ nullum vsq̄ patu
it receptaculum/ in ea tam multum auaricie licet
isse/ vt tanto cum ludibrio cesorum tantoqz cum
discrimine superstitum romanum imperium nu
taret. **Q**uid enim si verum fieri volumus nisi
insatiabilis parthici auri sitis Crassum trans eu
fratem impulit/ et in id belluz compulit fractis
federibus/ vnde harum tot et tantarum miseriarū
processit occasio.

Hæ externis ad ciuila bella conuertat **L. e**
nim octauius consul cum aduersus **L. cōn**
nam collegam suum arma sumpisset/ et morte di
gnissimum in exilium xpulisset/ de fine verum tā
li ostento montue narratur **Ab** apollinis enim si
mulacro sponte delapsus caput est et in certā tā al
(te descendit

ut effodi non posset donec cœnna. victore Octavio
us in multo civium sanguine vita privatus est.
Mirum quid apollini commune cum octavio poti
us q̄ cum eius adversario. Aut quo diffugerant
fossore omnes ut tãto tpe tantillum saxum eru
i non posset. Credo civili tumultu excesserant.

Aliero autem civili bello omnium seivissimo
et maximo quo cœtus cum strage urbis et
imperii et euz vniuersi orbis magnis motibz En.
pompeius magnus aduersus dominum Iulium ce
sarem confligit euentum prelii euidentissimis pro
digis prenotatum ferunt primum omnium dyera
thio Tessaliam versus iter arripiens infelix dux
multo comitru crebrisqz fulmibz exceptus e En
prodigia estiuis p̄serti mēsibz. poterat qdē sub
sistere dilato profectionis die / Hãmbalis cautissi
m ducis exemplo quem menia romanæ vi bis ag
gressurum bis terqz repulsum tempestate nouis
Et profecto arbitror si dux illi exercitui fuisset
augustus q̄ alteri nō multis annis postea dux i eisde
campis fuit / retrocessisset vtiqz Quem semper et
vbiqz ut tranquillus ait pillem vituli marini de
tumferre pro remedio atqz ad omnem maioris tē
pestatis suspicionem in abditum et cauernatum
locum se recipere solitum accepimus. At pompeio
quia fulmina minutiora non timuit / aduersus ma
ximum et violentissimum fulmen cesaris pugna
turus / religiones et deorum potentia neglexisse
vi

reprehenditur Nam q̄ apum examina circum sig
na volitarunt quid nisi mellis et cere copiam / q̄
sonus tympanorum pergamini in penetralibus tem
plorum auditus est quid nisi leticiam / portende
bat. De fuga quidem hostiarum ab altaribus idē
sentio quod de pullorum fuga sub mantino. Eoq̄
magis quia pulli pastum illic / hic hostie mortem
fugiebant quod insitum est cunctis animantibus
piget singula prosequi et irrisoris cognomen xxx
oz incurtere. Id sane quod inter prodigia nume
rant repentino meorum ac nocturno pauore obtor
uisse acies / signum fatroz pestiferum / sed vt sub
crasso dixi imperatori prouidendum non aruspici
Qui si in partem consilij vocandus erat / poterat
et crassus primo et mox pompeius et cesar nouissi
me bono animo esse / nihil nisi letum et magnificā
sperare. Omnibus enim vt qui rebus ipsis inter
fuit meminit. Cicero promissum a caldeis / eos nō
nisi in senectute nisi domi / nisi cum claritate et su
ma cum gloria morituros. De promissorum fides
Et nimirum in alterutro delirandum fuit honesti
oz (vt ita dixerim) insania est ex stellantis celi
motu q̄ ex cœuentis extorum fibris fortunam su
am explorasse. Quamq̄ pompeius ipse qui vt sci
ptum est sese credulum rerum talium præberet /
sepe etiam ab aruspiciibus iustus erat / multaq̄ st
bi i greciā transueto ab vrbe romana nunciata
fuerant: que vel nullos vel

V. g.

aduersos exitus habuerunt Itaqz quid amplius
crederet non habebat cesarem vero collegis suis
iungerem nisi eum primo loco in domo cesarea col
locassem.

Hec et horum similia confirmandis auspiciis
et id genus erroribus afferuntur/ tam
inepta/ tam frivola/ vt mihi quidem M. marcelli
illius quinquies consulis consilium probetur Qui
cum esset imperator et augur optimus/ totum hoc
omisit vt ait Cicero. Sed quod sequitur sine risu
non possum meminisse Si quando inquit rem a
gere vellet ne impedirentur auspicelecta operata
iter facere solebat. Ad radicatos errores vir forte
et sapiens desperabat posse inhxrentē offibz opinio
nē apta fronte discutere/ iōqz vultū obtegebat.

Ilter duces et reges histriōnū rex locabitur
rosarius quem cicerō amorē ac delicias suas
appellare nō erubuit. Cum in campo soloni nutri
retur/ essetqz infans in cunabilis/ assurgens p no
ctem nutrix vidit eum consopitum circumflexum
angue/ nodis hōrificis iplicitū Quo aspecto exais
exclamauit Pater aut pueri de hac re aruspices
consuluit Atqz si in histriōnica claritas homi
nis sit vel consistit nihil mentati sunt. Sed o perui
cax ineptia diuinitus ergo futurā histriōnum cla
ritatem proostensam vultis/ cum Africanus tan
tus et vir et dux nullum tale meruerit ostentum
Nam quod in cunis anguis inuentus est nec mihi
quidem mirum videtur nec ciceroni/ presertim in

Solomo ubi ad focum nundinari angues solēt ut
elegantē ait idē.

Addunt domesticis externa risi non minorē p
sequenda de iohannem regem in primis nihil
vñ nisi auspicio gerere consuetum. Quem vale
rius non solum inter externos primum sed etiam
in memor moris sui ante omnes etiam romanos in
hoc ordine locavit. Sic ergo ut memorant volatu
aquile pergere quo ceperat prohibitus cum mul
torum iam dierum iter exegisset rediit atq; ita
mortem euasit conclavi salicis in quo per noctem
iacuturus fuerat sub idē tempus corruente. Sed
cur queso valeri maxime quod sequetur siluisti.
An quia dū breuis esse laboras obscurus fieri ne
dicam imperfectus et mendax elegisti. An quia ace
ronis libros vnde ista sumebas in manus postero
rum nequaquā prouenturos credidisti neq; nos lec
turos quib; verbis hoc de iohanni aspiciū a ace
rone refellit. At id neq; si fatuus fuerat effugiss; inquit
nec si non fuerat in eum incidisset. Actoris
tui et mei verba recognosce nihil imuto sed sicut
in tractatu somniorum dixi nescio quo modo volu
isse mihi visus es superstitionibus pregrauare a
nimos quos potius exonerare debueras. Eoq;
magis miror ubi nam aliud eiusdem regis auspi
cium reliquisti. Bello autem civili vir sapiēs sine
animum consilio nihil agens prosperis hortantibus
auspicis perrexit ad periculum.
Vbi q̄ multis et periculis et incommodis affectus

est Bello p̄tharſalico victus ac fugatus / tanto diſ-
tractus ab amico et quo fideliter amantibus nihil
est amarius plenus abijt gravi merore tecum pre-
ſentum et venturi ſpe deterrima . Itaqz mox et il-
lius miſerabilem audiuit mortem: et ſuperbum ho-
ſtem ſuſcepit hoſpicio **A** quo digrediente nouum
hoſpitalitatis precium et arma et chrochamo-
rum ſpoliatus et trachia / nec longe poſt in diſcri-
men capitis adductus ab hoſpice meliori hoc e ab
ipſo cicerone deſenſus e **H**ec fides auſpicioꝝ **L**eta
cuncta promiſerat eius artis peritiſſimo meſta o-
nia puenerunt **N**am quod eum poſtea dicere ſolitu
accepimus / aues quibus ducibus in bellum iſſet
bene ſibi conſuluiſſe / quia officium ac fidem ad-
pleſſe / et romanam libertatem armis deſendiſſe
quiſquis eum caſus exciperet omnibus regnis a di-
uitijs anteferet / vel auſpicioꝝ pertinacia id quide
vel magnanimitatem regis indicat / potius q̄ au-
ſpicioꝝ iritatem **N**iſi forte philoſophantes etiam
volucres ſomniat no in fortuna ſed in virtute fe-
licitate hominis collocantes **C**ur autem irreatur
oia magna volucris daxe quaz vti coſilij no
pudet **V**el cur apud eos inopinabile videatur / ſa-
pientiam quia ab eoru anime longe exulante / in
alijs animatiſſibus habitare **S**ed hec hactenus .

Platonis apex adijciunt et fornicas inde ſed
de platone cum de eloquentia loq̄bamur dix-
imus **M**idas vero fr̄ix infans dormiens inuentus
eſt fornicis in os eius tritici grana congerentibz

Dicissimum futuram aruspices responderunt ego
potius edacissimū respondissem. Sed responsum
illud fortune comprobavit exitus / vt scriptoribus
rerum placet.

Quis illa nō rideat que bello inter lacedemo
nes et Thebanos orto vltro citroqz nuncia
ta referuntur. Et si enī successibus asserta sūt hi
hil tamen ridiculosius dici potest Cum enī apud
Thebatdam per Boetios vates sacrificiū fieret /
gallos gallinaceos in eo loco sic canere cepisse ai
unt vt nulla esset intermissio Augures autem p
nunciāsse Thebanos haud dubie victores / ratioē
addita quā consultius siluissent / q̄ ea scilz volu
cris per naturam victa sileat victrix canat. quis
iā dubitet in horum vaticinijs spem habere Et ci
tatur huiusmodi vaticinij testis Calisthenes
haud ignobilis phīs et auditor.

Et aduerso multa lacedemonijs ostenta gra
uia atqz terrifica sed obmissis alijs vnum
referam quod Historici graioꝝ maximū ac mestis
simū affirmant Tam enim de victoria consulto
res legatos ad dodoneū Ionē destinassent et hi o
raculum operientes vasculum cum sortibus certo
loco posuissent: molosorum regie summa sortes ip
sas huc illuc sp̄si confuditqz Insuetū carumqz p
digiū prodigiosum potius si sedū illud et inque
tus et importunū animal nō quicqd vsq̄ reperiret
effunderet At illis aliter visum Itaqz responsus
ē lacedemonijs nō de victoria sed de salute cogitan

dum et hūc tantū terrorē / Has deoz imortalū an
 ſimie regie tantas minas ſequens mox fortuna
 declarauit / famosa illa pugna lentreita Lacedemo
 nis ad interemptionē deletis oppreſſiſqz Sed de
 hac re facis multa diximus et ſi quid dicendū ſup
 eſt proximo tractatu reliquas pſequamur .

De portentis.

Iam niſi falloz Bona pars horum expedita ē
 Quid enī agunt aliud aruſpices niſi circa i
 terpretationem mirabiliter contraqz naturam vt
 ipſi volunt / contingentium ex quibz venturi pre
 ſcientiam pollicentur Quod enī vt eleganter ait
 Cicero / oſtendunt / portendūt / monſtrant / predicūt
 oſtenta / portenta / monſtra / prodigia a maioribus
 dicta ſunt / multiſqz verbis vna re appellata cui
 nos vnicū portenti nomen aſcripſimus Pauca
 deinceps ſine aruſpice interpretationibus cōplex
 uri que reſtant ex hiſtoriis De quibz in primis
 hoc tenendum niſil contra naturam fieri licet a
 liqua videantur / ignorantibus cauſas rerum / et
 nouitate percultiſis . Itaqz vere et ſi quod ē hoc eē
 vermaximum quod in animis hominū tam bene i
 ſtitutis a natura tam varij errores pullularunt
 et in regno rationis tot aniles neptie et tot ma
 nes ſuperſticiones regnant / vltimumqz illic ipſa
 locū tenet per quā diſtingui a ceteris ai alibz pote
 ramus Verum hoc longior eſt querela / egeſqz h
 boz pluriū igit ad inceptū rediēs q̄cqd factū ē ſi
 ri potuiſſe nō dubito / ſi fieri potuit nō eē mirabile

No.

nisi quia raritas admirationis mater est Neque enim
ignorantia sola causam videri portentum cogit
Eadem namque in quotidianis actibus interuenit
testante admiratione exemplo utar quo et Cicero
vicitur et omnis plena est historia Portentum pu-
tant mulam peperisse Itaque in annalibus relatū
est Cur queso an quia vulgo ratio eius partus
ignota est. Nihil enim partus notior verum iste
frequentior Raritas igitur frequentiaque varie-
tate paruum. Quod si ita est dicam quod a doctis
viris dictum video quoniam pravo accidit portentum di-
citur Sapiens sibi reperitur grande portentum
est et mule partu nisi fallor rarius. quod quod de h
partu dicitur prope ridiculum venditur. In conceptioe
enim esto si quid est miraculi Partus enim ipse non
modo non portentuosus sed inaturalis et quodam
modo violentus est. Nam miraculorum eadem ratio Ni-
hil namque miraculosum nisi quia rarum. Illa autem
dico miracula que nil portendere iudicantur sed
admiratione simpliciter suspendunt animos mortali-
um Ideoque de his alibi Nunc quod instat Quonia
quidem longe dispar vis est. in his enim neque porten-
dens neque mirabile quicquam inest nisi quatenus hu-
mana iusticia quibusdam mota successibus et sine
verum ad principium relato proestensum aliquid
cepit operari non prius ab initio intellectum quam ex-
itus comprobasset et se tractu temporis eo puentum ut ip-
sis etiam primordis vel rebus vel rebus mortalibus.

o- itellige sane

curiositate inhiaret. Error hinc oim ortus est qui magnos homines inuoluit.

Et hoc genere est ut iam ad exempla venia post captam a senioribus gallis exustaqz urbem romanam/tyficantibus an relicto natali solo sede imperij transferrent/an xro prie rinas erigerent. Dum hoc res forte in senatu alternantibus consilijs agitur contigit ut centurio cohortis e presidio redeuntis/alta voce signiferum compellans diceret . Statue signum hic optime manebimus. Non dubitant huic voci stabilitates imperij acceptam referre. Quia quidem ad senatus aures perlata/accepit se omne ait. Ita tot diffidentium patrum sententie vno militaris vici verbo nescedenter iacto confestim quienerunt nullo no manendi consilium amplectente.

omen

Quo minus uiror apud Cicronem omen notum legens/vnius clarum sedet constantez animum Licus emilius paulus aduersus persem macedonie regem bellum acturus/eodem die quo prouinciam sortitus erat/sero sese domum reuersus filiolam suam cui tertia nomen erat/exosculans/tristiore solito perpendit. Et quid inquit causa est mea tertia ut mesta sis. Respondit illa voce querula. Mi pater persa perit/decesserat autem huius nominis catella Pater puellam vnius circuplectens/acapio inqt omen filia Nec piguit tale viru tali omne letiore ad tantum bellum pficisci

Vnde mox et macedonico cognomine et triumpho
celeberrimo rediit ornatus victos in capitolium
reges agens.

Multo etiā minus miror hęc a feminis obserua
ri Cecilia metelli cum de neptis coniugio co
gitaret que sibi ex sorore superat omnis capien
di gracia quod illis temporibus quotidianum e
rat solam secum virginem eduxerat Vbi cum pu
ella stante matrona sedens tacita et aliquid exri
ens quod ad omen traheret diutius mansisset / de
fessa cepit tandem virgo silentium orans mater
terram vt sibi paululum quiescendi copiam face
ret. Et illa consurgens ymo vero inquit filia libes
tibi concedo meas sedes . Id responsum de functa
mox cecilia virgine viro eius nupta confirmatus
comemorant.

Hęc illa conueniunt Petilius cum liguribus
letum montem qui hostium presidio teneba
tur adortus pertinacius obmittitur suosq; in preli
um accendit / hodie ait ego vtiq; letum cupiā Id
confestim leto eius consecuto equinocuo omen ap
paruit.

Cassus dū i hodie deoz simulacra cupide sb
traheret / et illi humiliter precarentur / ne o
nia subriperet: solem se relinquere ait iocatus i eo
rū religiones apud q̄s sol p̄ studiose colebat Nec
mirro p̄ p̄lio viciis et vitāz solē liquere cōpulsū ē

Infinita sunt eiusmodi que appellant omina
putā ex eo moti quia cum reliqua diuinandi

genera vel per ipsos deos / vel per extorum respecti-
onem / vel per visiones nocturnas / vel per scelerum
signa perciperent / hoc genus per ipsos quibus cur
vivebant homines percipi arbitrantur quorum for-
tuitas etiam pmo vero non nisi fortuitas voces
ad consequentiam traxerant Et sicut ois error su-
is non contentus fimbis facilis est serpere latius
qz se fundere a vocibus ad actus ac gestus quosli-
bet hoim pmo / deinde etia reliquorum animatum ac rez
ceterarum decursum e. Quo ex genere illa sunt.

Furius camillus expugnatis rens victor du-
amantissimus immerite prie vir deos pre-
catur / vt si romana prosperitas inuidiosa esset / q
libet in rem publicam casura calamitas / in caput
ipsius vertatur / atqz ita celestis placatur iui-
dia repente concidit. Id ad casum exilij quo p gda
natus vrbe qua ornauerat caruit / relatum est.

Quamquam marcus in miteriorum custodia deli-
tescens / hostis iaz patrie pronuntiatus a sel-
lum forte consideravit / oblatum pabulum spernen-
tem ad aquam properare Id ad se vir talium doc-
tissimus refluxit et ostensam sibi celitus salutis
via arbitratu est Turbam que ad auxiliandum
conuenerat / orauit hoc vnu auxilij genus exhiberet
vt ad mare conuocaretur Quo facto pue sup impo-
situs carine minas Sille victoris euasit . Et h^{omne}
hois obseruatione sibi procul dubio salutem fuisse
valeris ait / Hndete igit asellu q consuloz ac du-
ce ille dux tantus vsus est / quem re formidatus

olim austeri et aquilonis domitor auctorem fugæ salutis habuit.

Hec quidem vanitas vt scriptum video a Pythagoreis ortum habet/ qui omnia super addentes oraculis/ a diuinis ad humanas voces obseruandas animum conuerterunt. Ceterum more morbi contagiosi breui et in populum romanum et in omnes effusa/ radices egit. Nec ergo cū ceteris extirpanda est (crede mihi lector) si errori bus semel additum de deris frustra deinceps oblitaberis. Actum est/ irrumperet vndiqz quicquid vel audies vel vide bis/ Huc referes Viciorum te alium agentium seruiunculi lectum ac mestum ososum ac sollicitum tenebunt. Et mustelarum occurfus et leporum timebis et dextera cornix et sinistra cornus annotabitur et nocturne strigis genitum et mane sternutantis secundum numerus obseruabis/ et transuersam togam/ et conuicatus calcemur. Neqz eniz tu maior aut sapientior augusto/ de quo legimus qd leuum pro dextro calceo in diu durum omen / rorem vero subingressum longioris vie felicitis et celeris votiuqz reditus putabat. Vnde hoc tibi princeps prudentissime. Quid viator i ros nocturnus afferre potest nisi iter lubricum et madens/ Neqz opinio inueterata preualerat.

Quāuiali tempestate cum Augustus idem atqz ambo college cum omnibus copijs bononie conuenissent. omē clarissimū visūz ab vniuer

exercitu annotatum est ^{retorū} aquila tenoris eius in si-
 derat gemi corui dextera leuaq3 purgere ceperat
 ille resistens vtrūq3 prostravit cōfecitq3 Mira-
 res dictu/ tot hoīm mlia in id spectaculū cōuersa
 vñū et idē sensisse perhibētur/ iter t̄res sc3 duces
 qui tunc vnanimēs viderentur/ dissentionē emer-
 surā et collegaz finem qui ps fuit Victū enim le-
 pidū relegauit august9/ mori coegit antonium.

Livia nondum Augusta Tiberium alio ge-
 rens ac muliebri ingenio que3 sexum paritu-
 ra esset anxia ouum superincubanti galliē subtra-
 ctum tam per seq̄ per ancillas tam diu manu sinu-
 q3 vicissim t̄p̄fecit donec erumpente pullo insig-
 niter cristato ad spem maris erecta est.

None si denunciare rei magnitudine magnus
 omen dicitur/ quod ex omnibus vnq̄ secut
 vsq̄ terrarum maius/ quā quo cesare domus occa-
 sus ac finis ostensus ē Eidem liuie augusto p̄mū
 matrimonio dignate ferunt contigisse/ vt dū rus-
 p̄teret/ cādida gallina vitis lauri ramusculū ro-
 stro gerens in gremiū mirātis ab alto caderet/ aq̄
 la p̄cedam vt sustulerat vltro relaxāte Nonitate
 rei motā liuiā iussisse et ali voluc̄rē et ramusculū
 inferi. Cum id factum foret vtriusq3 h̄erū tam
 magnificum incrementum cōsecutum. vt et pullo-
 rum copia ad gallinas dicitur/ et ex frequenti
 laureto quod tam tenuis planta peperat laucee
 triumphaturis cesaribus vellentur **O**bserna-
 to vt quisq3 cesarum eo loco nonam laurū ferret

Longo deniqz vsu agitantum vnamquãqz arborũ
illarum circa satoris sui mortem solitam ardescere

Ultimo autem Neronis tempore subito
simul õnes radicatus aruisse/gallinas quoqz oēs
ad vnã perũsse Accessit et illud haud obscurius /
q̄ sub idem tempus in ede cesarea capita simul om
nibz cesarum statuõs vno ictu fulminis corruerũt
Quibus omnibus confestim Neronis mors et in
eo deficiẽtis familie successit interitus.

Quoniam aduersus hunc ipsũ neronez obscenita
tis et inhumanitatis merito non populus ro
manus tantũ / sed vno prope tpe oēs qui vsq̄ erãt
exercitus quibuscunqz duabus conspirassent ca
put verum Salba denotatur q̄ tunc hispaniẽ pre
erat Is tamen si vel cupidine imperij ardens / vel ge
lidus mortis metu vt qui occidi sese iussu a ne
rone nouerat et vitæ dignitati audendo consulu
tus videretur nec voluntas de foret / tamẽ et senio
pigrescens animus et desperatione successuum ex
territus / hætebat vsqz adeo / vt cõsaluatus impa
tor / senatus populiqz romani se legatũ testaretur
Sic cunctanti geminũ oẽ accidit Nam dũ castellũ
validũ et nouis motibus oportunũ armat ab ef
fossoribus inuẽtusẽ annulus pruetusti artificij
insculptam cũ trophæo victoriã habens Accessit
q̄ alexandria namis plena armis hominibus va
tua / nec vllõ cursũ dirigente ad id lictus vbi gal
ba tunc erat appulit / cunctis interpretantibus al
terẽ suscipiẽdi belli omẽ / alterẽ sperande victorie

— cesariũ

Vespasiano aut aliquot principatus signa cō
 rigisse ferunt / cesar caligula infensus edilita
 tem tunc agenti occasionem nactus q̄ vias pur
 gari neglexisset / ceno illum precepit impleri Cui
 cum milites obsequentes in sinum lutū terramq̄
 congererent in omen tractum a quibusdam inter
 pretantibus / futurum vt terra priē omnesq̄
 res publice motibus cūilibus sedata ac permix
 ta tandem se in vespasianū custodiam reconderet.
 Quod q̄p̄ dilatatum fuerit accidit tamen . Eidem
 prandenti canis externus ex publico in cenaculū
 introgressus / manum hominis quā mordicus ges
 tabat ad pedes deiecit Sed quid amputata manus
 ad imperium Caput saltem hominis attulisset . A
 liquanto igitur proprius bouis omen Qui iugi ac
 soliti domitoris impatiens cū se in libertate eripu
 isset / in locuz vbi forte vespasianus tunc cenabat
 magno cur fragore irruens ministrantibus metu
 spersis fugatisq̄ vbi ad ipsū venit / cōpresso impe
 tu ante pedes eius adoratis in mortem prostravit /
 et velut dnm̄ fassus caput humi posuit .

Hinc iā pauca de portentis Naz si hystorias
 percurrant quod laboriosum magis q̄ glori
 osum fuerit / facile profecto ex hac re vna librum
 cōplessse contigerit Que enī historia sine porten
 tis ē Que a cicrone recollecta . Neq̄ illa tamē v
 niuersa cōplectar duos soles simul visos / ac tres
 lunas Solē quoq̄ per noctē et ardentē celo faces
 et auditum ex alto fremitum ingentem vocesq̄

minutātes et fluvium sanguinē fluxisse/ ymbre x
ro/modo saxenū/modo sanguineum/modo terrenū
/modo lacteum descendisse. Sudasse sepius et in
terdum cruento sudore effigies eorum Postremo
quod sine risu narrare non possum/Bello marfico
latini inter multa monstrum horribile et mandi
tum clipeos a muribus esse corrosos. Idqz doctis
interpretibus visum esse tristissimū Nec et hor
similia per facile refelluntur Nam et plures seu so
les seu lunas videri non aliter evenire potest q̄ du
as lucernas apparere/ubi nō amplius q̄ una est.
Similiter et auditus sepe fallitur/nec ullis ut phi
sias placet pigrior in nobis sensus est. Flamme
autem vel conglobate vel sparse celo interdū voli
tare possunt naturaliter Solem vero per noctem
apparere proorsus impossibile/ cū presentia solis v
hicunqz est diem secum rehat Fluvios fluxisse
sanguineos es sudasse vel ebur/ et quicq̄ eiusmo
di est/ videri quidem potest/ xru eē nō potest. Et
sanguis et sudor non nisi ex veris corporibus ema
nare queat. Solet tamen vides paries presertim
marmoreus notō flante sudori simillimū humo
rem fundere/ quod vulgo sudare creditur. Potest z
ex adventicia causa tubere humor ille et sanguis
spēm prebere In omni autem sermone tali memi
nisse oportebit eū quod ē apud ciceronē q̄ hec oia
ficta et falsa putat. Hec igit i bello pluā vidēt z fi
gūr liberis z credūtur faciliū. In vō quod de mu
ribus afferitur q̄ tumlibet triste/ mirandum cetero

nullatenus Crates enim videte scire quæ murium ci-
 bus est. Nisi quia clipeis affixe erant paræ forsan
 putastis a mulieribus præclaræ dinoscantibus in-
 strumentum bellicum et formidatum gentibus signum
 populi romani/ quod forte in illis cratibus picturæ
 erat contingere non ausuris. Mihi credite nullum
 hic ostentum nisi stupor vester et admiratio tantæ co-
 munitatis rei. Quæ si mures a clipeis viderentur : illud
 plane mirum diceret. Sicut in re simili respondisse por-
 tentorum interpretæ scribitur. Qui cum consuleret
 quid sibi vellet ostentum quod quidam domi sue
 repperat anguem vixi ferreo circumvolutum. Eni-
 vero inquit si vixis angui circumvolutus esset/ tunc
 mirari poterat. Res hinc graviter quæ. Quo responso
 (ut ait idem Cicero) satis aperte declaravit nihil
 habendum esse quod fieri posset ostentum.

Eiusdem generis illa referantur/ bis bonæ hu-
 nis vocibus locutum. Semel C. volumo.
 Servio Sulpicio consulibus usque ad horrorem astan-
 tum. Sed quid eo sermone dixerit non produnt.
 Nescio an ut secretum esset oraverit. Iterum bel-
 lo punico secundo admonuit. Cave tibi roma for-
 te quia mutus aruspex mutis aruspiciabus spiran-
 tia vivorum animantium extra loquebantur. Illa
 quoque terrificæ pluisse læcætas carnes/ puerum
 in foro boario editum elephantini capitis mole
 mirabilem. Apud anchim messoris cruentas spi-
 cas collegisse. Et quod pene murium portentum exe-
 quaverit/ gallia lupum vigili cuidam evagma gla-

diū extulisse. Certe si hoc monstrū ē / fuerāt armif
pices consulendi / dum canis olim meus me spectā
te ensem aggressori suo non e vagina sed e mani
bus eripuit. Idqz quo similius monstrum fiat in
gallijs accidit. Et qm̄ canis meus quod non pu
taueram ad eccliam nostram sciluz deduxit aliq̄t
huius temporis adhūcā.

Obsidante Brixiam henrico vij. in gallijs so
lis ac lune simul eclipsim et minacem insue
ti fideris faciem visam / lune quoqz tergemine spe
ciem / species varias et arcuos etiam celoꝝ spar
sos / etiam ymaginem continentes / et in icalia de
flagrantes poli partes / ac sine vllis fulguribus
aut nubibus / et (vt dici solet) ignaro ioue horren
dum cecidisse aiunt. Nos enim etsi iam in lucem e
diti nulla tamen eius temporis certam memoriā
habemus. Super hoc in fimbis patuorum equā
nouem pedibus editam / per rura gallie cisalpine
infuetas volucrum formas apparuisse pluma (ut
ferunt) cinerica / sanguineis maculis cristato ve
tice. nec alias ea specie in his regionibus memori
a hoīm vncq̄ visas / nisi temporibus frederici prin
cipis maiores natu affirmabant.

Per idem tempus mediolani intra naffri vi
cecomitis vestibulum / conspectum memorant
non mediocre prodigium virum scz ingentis spect
ei et humana augustioris. insedentē equo natura
lem quoqz modū supgresso. Eūdemqz cū circa p̄
me facis tpe p̄sistēs horruinis spacio m̄te vidētibz

stuporem attulisset raptim ex oculis ablatum .
Triduo aut interiecto / eodem loco ac tpe duos vi
fos / ac ipso habituz pari mole corporz / confert ma
nibz horribile pugnā misisse Itz hora vna ex
his motibus exacta stupētibz q̄ aderāt itidē eva
nuisse . Et hoz quidē mixtatis patavinus histori
cus nouaz rerum satis anxius cōq̄sitor / testis est

Nam affert / circa idē tēpus quo ad montē at
tinā collatis florentinorū et pisanorū signis
deceratū est / monstrū in agro veronenſi editū ex e
qua quadruplō fētū humano capite Ad cū mur
mur et vagitū et confusum humane vocis sonum
occurrere curis illius accola / nōuo attonitus spe
ctaculo erectus ingenti gladio monstrū caput p̄ter
callē acuto baculo suffixit . Quā ob cām ad iudici
um tractz et de monstruosi partus origine / et de occi
dendi causis i terrogatus horrore atz abhominatio
ne rei tm̄ se fuisse respōdit / ceteris nihil oīōz rri
ficiatiz hōis / publicatio facinoris quod occultari
potuerat suspiciōnē ōnem ademerunt .

Quā eiusdē tēpis adhiā In agro florentino pu
er bicorpori effigie gemi scapitibz / q̄t̄nis maibz
circa genitales partes cōnexū sic q̄ nō amplius
q̄ in geminos pedes desineret viderunt illic omēs
Ad nos autem qui tunc in galliis degebamus per
amicos cūees ymago picta transmisa est Ingēs
qz solius ad spectaculum picturę concursus homi
num fuit . Septimum etatis annum agens geni
torum meum vidi tabellum eiusmodi in manibz

Habentem Salsitatus quid esset / tam omnes eo
monstrante didici et auro conuulsa meminisse ius
sus enarraturus filijs vt ipse dicebat meis. Ego
autem et nepotibus renarro. Et hic quidez part9
diebus vt perhibent paucis vixit.

Apod venetias autez qui quadraginta dies
celebrat ieiunium / ad huc superesse perhibetur.
Plurimos noui qui eum se vidisse / atqz tam ita
esse testantur. Nam quod in inferiore germania
audiui mulierem apud eos esse que tricesimum e
tatis annum nihil vniqz cibi sumens transgiss
mirum magis qm credibile est. Sed horum et simi
lium vna est doctrina Tullio dicente In re noua
atqz admirabili inuestigato si potes si nullam re
peries causam illud tamen exploratum habero ni
hil potuisse fieri sine causa. Eumqz errorem
quem tibi rei nouitas attulerit nature ratione re
pellito. Nec ille.

H quoniam prima pars tractatus huius e
erat de omnibus attingam / quod cum bononi
e adolescens in studijs versarer / audiebam Azzo
vicecomes qui post mediolani dominium obtinu
it / inuenis nempe victoriosus anteqm podagris vni
ceretur iussu patris profectus cum exercitu apeni
num transiit Et victis nobis apud altipassum
duce quidem hostium Castrucio sed egregia opora
eius adiuto / ad vincendum bononiensem pari
impetu fortunaqz se conuertit. In ea expeditione

Caero

quid memorabilis videri debet q̄ obscenorum et
infamium voces aut actus egregij / et hec tanta
vite morumq; repugnantia qua monemur non
splendore aliquo confectum capti de quoq; quod
bonus et sapiens vir sit precipitare sententiam.
Sed de hoc alias nunc ad rem venio quã te mira-
tur lector admonui.

Inter multa Tiberij Cesaris flagicia pauca
melioris animi signa circa premordia prin-
cipatus velut rara luminaria inter densissimas ce-
nebras effulgent. Ex immensis ac innumeris ho-
noribus vltro oblati plurimos ac maiores respu-
it. Natalem suum profusus celebrari non susti-
nit. templa et quicquid diuini cultus cesaribus
exhiberi consueuerat spreuit. Statuarum et gma-
gum insolentiam compescuit. inter deorum simu-
lachra collocari vetuit sed i ornatu domestico ha-
beri permisit. Idq; non aliter q̄ se consulto Iura-
menta in ipsius acta mensis appellationem de no-
mine suo prenomē imperatoris. et patris patrie co-
gnomen et ciuicā coronā et cetera vana et leuia q̄
bus ad illum diem fortuna cesarum velut oblita
hominem / cum celo de sublimitate contenderat a se
q̄ longissime reiecit. Adulatoribus acriter in festis
Quo nescio an quidq; presertim in principe lauda-
bilis esse queat actus aut verba quibus illum
adulationis vestigium inesset execrabatur atq; o-
derat. Consularem vicinū ad genua prostrāntes
indignatus effugit tanto impetu vt illum in assue

ajag laudis
Cy tyberij cesario

gendo resupinū sierneret Colloq̃a vel familiaria
 vel publica interrumpere et e vestigio emendare
 solitus si quid gloriosius de se continerent Domi
 nū quidā vocauerat edixit ne deinceps eū per con
 tumeliam appellaret. Alter occupationes eius sa
 cras alter eo auctore senatum se adisse memora
 bat Vtrumq; redarguit et pro auctore suaforem
 pro sacris laboriosas diū voluit Deme Tiberij
 nomē nōne modestissimi et nihil secundis rebus e
 lati principis acta censebis Idem presidibus pre
 grauandas tributoruz mole prouincias suggerē
 tibus rescripsit boni pastoris esse condere pecus
 non deglutire finge patres in reliquis quid sancti
 us ā melius respondisset Augustus.

Fins.

**De monstro quod natū ē i comitatu florentino
 c9 effigies sculpta ē in hospitali ad scolas:**

**Hac patre paulusq; vno sub corpore bini.
 fabrica nature mira iacemus humo.
 Cuiq; suum fuit et manū fuit oris opusq;
 Vt sic est vnum vtrius opusq; fuit.
 Junxere extreme ptes nos corporis ambos.
 quas neuter simul et dicat vterq; suas.
 Neutra ex parte pdes capita ex vtraq; fuerunt.
 Bina sed e medio corpore planta fuit.
 Bina fuit medio que corpore planta deorsum.
 pendeat sursum quinta erat vna manus.**

Non vero nobis vnus somnusqz abusqz.

nec risus nobis/fletus et vnus erat.

rid:bat- Somno membra dabat vnus ridebat et alter.
fugebatqz vnus flens quoqz et alter erat.

In florentina natos nos fluminis arni.

valle dedit patrie nos pia cura patris :

Inde alti et sacro piter de fonte leuati.

viximus ambo decem his cotidēqz dies.

Quid nunc neptunum quid nūc iamūqz bifrontē
m:caris stigy terna quid ora canis .

Et quid gerionis tria corpora saliez vnum.

Nos corpus hmas nos aiasqz lege.

Eiusdem francisci petrarche epistola de studio
suum suorum successibus ad posteritatem.

Franciscus posteritati fuerit tibi forsitan
de me aliquid auditum quod et hoc dubium sit
an exiguum et obscurum longe nomen seu loco-
rum seu temporum peruenturum sit. Et
illud forsitan optabis nosse quid hominis fueris
aut quis operum exitus meorum eorum maxime
quorum ad te fama peruenit vel quorum vel te-
nue nomen audieris. Et de primo quidem varie
erant hominum voces. Ita enim ferme quisque lo-
quitur ut impellit non veritas sed voluptas. nec
laudis nec infamie modus est. Vestro de grege ve-
nus. sui autem mortalis hominum nec magne ad-
modum nec vilis originis familia ut de se ait Au-
gustinus cesar antiqua natura quidem non in quo ne-
que inuerecundo animo nisi ea consuetudo contagi-
osa nocuisset. Adolescentia me fessit. Iuuenta
corripuit Senectus corripuit Experimentoque perdo-
cuit verum illud quod diu ante perlegeram quonia ad-
olescentia et voluptas vana sunt imo etatum te-
porumque omnium conditor qui miseros mortales de ni-
bilo tumidos aberrare sinit interdum ut peccatorum
suorum vel sero memores sese cognoscant. Corpore
iuueni non magnatum virium sed multe dexteri-
tatis obtigerat Forma non gloriose excellenti sed
quae placeat viridioribus animis possit. Color virido ita
didum et subnigrum vituacibus oculis et visu per longum tem-
poris acrio. quae per spem super lux. etatis annum me destituit

vt indignati mihi ad ocularia confugiendi esset
auxilium Tota etate sanissimum corpus senectus
inuasit et solita morborum acie circūuenit Hone
stis parentibus Florentino origine fortuna medi
ocri et vt verum fatear ad mopiam vergente sed
patria pulsus Aetnā in exilio natus sum anno hu
ius etatis vltime que a cristo incipit M.ccc.iiii.
die lune ad auroram kl augusti. Diuitiarum con
temptor eximus non q̄ diuitiae non optare sed
laboris curasq̄ oderam opum comites insepara
biles. Non vt ista cura esset lautarum facultas e
pularum. Ego autem tenui victu et cibis vulga
ribus vitam egi letius q̄ cum exquisitissimis oca
pibus omnes Apiti successores Conuiuia que di
cantur cum sint comestationes modestie et bonis
moribus inimice semper mihi displicuerunt labo
riosum et inutile ratus sum ad hunc finem vocari
re alioe nec minus ab alijs vocari Conuiuere at
cum amicis adeo iocundum vt eorum superuentu
nil gratius habuerim nec vnq̄ volens sine socio
cibum sumpserim nihil mihi magis q̄ pompa dis
plicuit. Non solū quia mala et humilitati cōtrari
a sed quia difficilis et quieti aduersa ē Amore a
cerimo sed vnico et honesto i adolescentia labora
ui et diutius laborassem nisi iā crescentem ignē
mors acerba sed vtilis extinxisset libidmū me pr
sus exptem dicere posse optare qdē. S̄ dicā mētiae
Hoc secure dixerī ne q̄q̄ feruore etatis et cōplex
iōis ad id raptū vilitatē illā tū sp̄ aīo execratum

Et comestatione

Mox vero ad xl. etatis annū appropinquans duz
adhuc et calor is satis esset et virium nō soluz fa-
ctum illud obsecnum sed eius memoriam omnem
sic abieci quasi nunq̄ feminam aspexisset. Quod
inter primas felicitates meas memoror deo grati-
as agens qui me adhuc integrum et vigentē tā-
bili et mihi semper odioso seruitio liberavit. Sed
ad alia procedo. Senti superbiam in alijs nō in me/
et cum parvus fueri semper minor iudicio meo fui
ira mea mihi persepe nocuit alijs nunq̄. Amicitia
cum appetentissimis honestarum et fidelissimis
cultorū fui. Intrepide glorior quia scio me verū loq̄
Indignantissimū animū sed offensarum obliuio-
simū Beneficiorum permemoris Principum ac re-
gū familiaritatibus et nobilium amicitijs vsqz ad
inuidiam fortunatus fui. Sed hoc ē supplicium se-
nescitū vt suorū sepissime moerore flectant Maxi-
mū regū et mee etatis amant et voluerunt me.
Cur at nescio ipsi viderint Et ita cū quibusdā fui
vt ipsi quodamō meū eēt zeminētie eorū nullū
tēdiū cōmoda multa pceperi. Multos tñ eorū q̄s
ualde amabā effugi tāts fuit mihi isit9 amor lib-
tate vt e9 et nom̄ ipm libertati vel illi eē cōtrariū
videretur oī studio declinatē ingenio sui equo po-
tius q̄ acuto/ ad omne bonum et salubre studijs
apto sed ad moralem præcipue philosophiam et
ad poeticam prono. Quā ipsam processu tempo-
ris neglexi sacris litteris delectatus in quibus se
si dulcedinem abditam quā aliquando cōtēpserā

poeticis litteris non nisi ad ornatum reſeruatīs in
cubui vnice inter multa ad noticiam vetuſtatis
quoniam mihi ſemper etas iſta diſplicuit / vt niſi
me amor carorum in diuerſum traheret / qualibet e
tate natus eſſe ſemper optauerim et hanc obliui
ſci niſus animo me alijs ſemper iſerere **H**istorias
itaqz delectatus ſum / non minus caruē offeſus e
orum diſcordia / ſequutus in dubio / quo me vel veri
ſimilitudo rerum vel ſcribentū traxit auctoritas
Eloquio vt quidam dixerunt claro ac potenti / vt
mihi viſum eſt fragili et obſcuro. Neqz vero in cō
muni ſermone cum amicis aut cum familiaribus
eloquentie vnq̄ cura me attigit / nūrorqz eaz cura
auguſtum ceſarem accepiffe. **V**bi autem res ipſa
vel locus vel auditor aliter poſcere viſus eſt / pau
lo anniſus ſum / idqz q̄ efficaciter neſco eorum ſit
iudicium coram quibus dixi. **E**go modo bene vix
iſſem / qualiter dixiſſem parui faceret **V**etosa glo
ria eſt de ſolo verborum ſplendore famam quere
re. **T**empus meum ſic vel fortuna vel voluntas
mea nuncuſqz partita eſt. **P**rimum illum vice ā
num neqz integrum **A**et̄y egi vbi in lucem nati
ra me protulerat **S**ex ſequentes **A**nciſe paterno
in curia ſupra **F**lorentiā xiiii. paſſuum milibus re
uocata ab exilio genitrice / octauū piſis / **N**onum
ac deinceps in gallia tranſalpina ad leuam **R**o
dam ripam **A**uenio urbi nomen vbi romanus pō
tiſex turpi in exilio xpr̄iſti tenet eccleſiam et te
nuit diu licet ante paucos annos **v**rbane. v. eā

— l' almezo

reduxisse viderent in suam sedem. Sed res ut pa-
ret in nihilum redit/ ipso quod grauius sero tunc
etiam superstitite et quasi boni operis penitente .

Qui si modicum plus vixisset haud dubie sensis-
set quid mihi de eius abitu videretur Jam calamitas
erat in manibus sed ipse confestim gloriosum pri-
cipium ipsum et vita destituit infelix q̄ feliciter a-
te Petri aram mori et in domo propria potuisset.
Siue enī successoris eius in sua sede mansissent
et ipse boni operis auctor erat/ siue abissent et tā-
to ipsius clarior virtus quanto illorum culpa con-
spectior. Sed hec longior atq; inuidens est querela

Ibi igitur ventosissimi annis ad ripam puericia
sub parentibus/ ac deinde sub vanitatibus meis ad
olefcentiam totam egit hō tamen sine magnis di-
gressionibus/ namq; hoc tempore Carpentoras
ciuitas parua et illi ad orientē proxima quadri-
enio integro me habuit inq; hic duabus aliquan-
tulum grammatice/ dyalectice/ ac rethorice quantum
etas potuit didici quantum salicq; in scolis disci so-
let. Quod quantulū sit carissime lector intelligis
Inde ad montes pessulanum/ legum ad studium p-
fectus/ quadriennium ibi alterum Inde bononiā
et ibi triennium expendi et totum iuris ciuilis cor-
pus audiui futurus magni prouectus adolescens
vt multi opinabantur si cepto insisterem. Ego
ho studiū illud omne destitui/ mox vt me parētus
cura destituit.

Non quia legum mihi non placeret auctoritas

que absqz dubio magna est et romane antiquita-
tis plena/qua delector sed quia eaz vsus nequici
a hominū deprauatur Itaqz piguit perdiscere quo
inhoneste vti nollem et honeste vix possem/et si
vellem/puritas in scitie tribuenda esset itaqz secū
dum et vigesimū annum agens domum redi Do-
mum voco auimonense illud exiliū vbi ab infanti
e mee sine fueram/Habet enī consuetudo proximā
vini nature . Ibi ergo iam nosci ego et familiari-
tas mea a magnis viris expti ceprer Cur autē
nescire nunc me fatror et mirari tunc equidem nō
mirabar/vt qui mibi more etatis omni honore di-
gnissimus viderer/ante alios exptitus fui a Co-
lūmensiū clara et generosa familia/ā tūc romanā
curiam frequentabat/dicam melius illustrabat
a quibus actitus et mibi nescio an et nunc s̄ tunc
certe indubito in honore habitus ab illustri et inco-
parabili viro iacobo de columpna lombrien tūc
epō cui nescio an parem viderim/ seu visurus sim
in vasconiam ductus/sub collibus pirneis esta-
tes prope celestem/multra et domini et comitum io-
cunditate transegi vt semper tempus illud me
morando suspirem . Inde rediens sub fratre eius
ioanne de columna Cardiale multos per annos
non quasi sub domino/sed sub patre p̄mo ne id qui
dem sed cum fratre amantissimo/p̄mo mecum et p-
pria mea in domo fui. Quo tempore iuuenilis me
impulit appetitus vt et galliæ et germaniā pera-
grarem. Et licet alie cause fingerentur vt profec

169

tionem meam meis maioribus approbatam tamen causa erat multa videndi ardor ac studium. In qua peregrinatione Parisius primum vidi et delectatus sum inquirere quid verum quid de fabulo sum de illa urbe narraretur. Inde reuersus romam ad id cuius vidende desiderio ab infantia ardebam. Et huius familie magnanimum genitorum Stephannum de columpna virum cuiuslibet antiquorum pariter ita colui atque ita sibi acceptus fui ut illi meo quolibet filiorum nil diceret interesse. Qui viri excellentis amor et affectus usque ad vixit eius extremum vno erga me semper tenore permansit et in me nunc etiam vivit neque vnoquam desinet nisi ego a te desiero. Inde etiam reuersus cum omnium sed in parte illius tediosissime urbis fastidium atque odium naturaliter animo meo insitum ferre non possim diuerticulum aliquod quasi portum querens reperiri vallem per exiguam sed solitariam atque amenam que clausa dicitur xv. passuum millibus ab amirone distantes ubi fontium rex omnium sorga ortur. Captus loci dulcedine libellos meos et me ipsum illic transfudi longa erit hystoria si pergam exequi quid ibi multos ac multos egerim per annos. Nec est summa quod quicquid ferre opusculorum mihi exiit ibi et actum vel ceptum vel conceptum est. Que tam multa fuerunt ut usque ad hanc etiam me exerceant ac fatigent. Fuit enim mihi ut corpus sic ingenium magis pollens dexteritate quam

P

viribus Itaqz multa mihi facilia cogitatu que ex
ecutione difficilia pretermissi. Hic mihi ipsa locoz
facies suggestit/ vt bucolicum carmen siluestre o
pus aggredere/ et vite solitarie libros duos ad
philippum semper magnum vicum sed paruum
tunc episcopum Canalliceñ nunc magnuz Sabi
nenñ episcopum cardinalem qui mihi iam solus o
mnum veterum superstes nō me episcopaliter vt
Ambrosius Augustinū sed fraterne dilexit ac di
ligit. Illis in montibus vaganti sexta quadaz fe
ria maioris eBdomade/ cogitatio incidit et valida
vt de Scipione africano illo primo cuius nomen
mirum/ vnde a prima mihi etate carum fuit/ poeti
cum aliquid heroico carmine scaberet. Quod tunc
magno ceptum impetu parns mox distractus cu
ris intermissi/ sed subiecti de nomine africe nomen
libro dedi. Opere nescio qua vel sua vel mea for
tuna dilecto multis ante q̄ cognico. Illis in locis
moram tranxeti/ dictu mirabile/ vno die et ab xx
be roma senatus/ et de parisius Cancellarij studij
ad me littere peruenerunt/ certatim me/ ille roma
ille parisius ad percipiē lauram poeticam euo
cantes. Quibus ego inueniliter gloriabundus et
me dignum iudicans quo me dignum tanti viri
iudicarent/ nec meritum meum sed aliorum li
brans testimonia parumpx tamen hesitam cui po
tis aure dare. Sup q̄ consiliū ioānis de columpna

Cardinalis supranominati per litteras exoptij.
Erat enim adeo vicinus vt cum sibi sero scripiffes
die altero ante horam tertiam responsum eius ac
ciperem. Eius consiliū sequutus romane urbis
auctoritatem omnibus preferendam statui/ et de
approbatione consilij eius mea duplex ad illum
erat epistola. Tu ergo et quous ego mox iuuenū
terum meorum benignissimus iudex essem/ et ubi
tamē de me ipso testimoniū meum sequi vel eorum
a quibus euocabar/ quod procul dubio non fecis-
sent nisi me dignum oblato honore iudicasset. Un-
de neapolim primum petere institui/ et veni ad illū
summum et regem et philosophū robertum/ nō re-
gno quā litteris clariorē/ quem vnicū regem et
sciētie amicum et virtutis nostra etas habuit
vt ipse de me quod sibi visum esset censeat. N-
quo qualiter visus et cui quā acceptus fuerim et ip-
se nunc miror et tu si noueris lector puto mirabe-
re. Audita autem aduentus mei causa mirum i mo-
dum exhilaratus est/ et iuuenilem cogitans fidu-
ciam/ et forsitan cogitans honorem quem petere
sua gloria non vacare/ quod ego eum solum iudicem
idoneum e cunctis mortalibus elegissem. Quid
multa post innumeras verborū collationes varijs
de rebus/ ostensamque sibi africanā illā meā quā vs-
que adeo delectatus est vt eam sibi inscribi magno
pro munere posceret. Quod negare nec potui/ cer-
te nec uolui. Super eo tandem pro quo uenerā cer-
tum mihi deputauit diē/ et a meridie ad vesperam

me tenuit Et quoniā crescente materia breue tē-
pus apparuit duobus proximis diebus idem fecit
Sic triduo excussa ignorantia mea die tertio me
dignū laurea iudicauit. **E**am mihi neapoli offerre
bat et vt assentiret precibus etiam multis vrge-
bat. **D**icit amor rome venerandā tanti regis instā-
tiam. Itaqz inflexibile propositum meū cernens
litteras mihi et nuncios ad senatum romanam de-
dit/ quibus de me iudicium suū magno fauore pro-
fessus est. **Q**uod quidem tunc iudicium regum et
multorum et meo in primis iudicio consonū fuit.
Hodie et ipse et meum et oīm idem sententiarum
iudiciū non probo. **P**lus in eum valuit amor et e-
tatis fauor q̄ xxi studiū. **V**eni tamen et q̄libet
idignus tanto tamē fretus sisusqz iudicio summo
cum gaudio romanorū/ qui illi solemnitate inter-
esse potuerunt laureaz poeticā adhuc scolasticis
rudis adeptus sū. **D**e quibus etiā et carminez so-
luta oratione epistole mee sunt. **H**ec mihi laurea
scāe nihil plurimū vero que fuit inuidie. **S**ed hec
quoqz historia longior est q̄ possit hic locus. **I**n
de ergo digressus **P**arimā xxi et cum illis de corri-
gia viris in me liberalissimis atqz optimis sed i-
ter se male cōcordibus q̄ tunc urbem illā tali re-
gimine gubernabant/ quale/ nec ante in memoria
hoīz habuerat ciuitas illa nec etate hac vt augu-
roz habitura est/ aliquantulum tempus peregi.
Et suscepti memor honoris sollicitusqz ne indig-
no collatqz videret/ cū die quodā i mōtana cōsēdes

171

forte trans entiam annem regnis in finibus sil
nam que plana dicitur adysem subito loci spē p
cussus ad intermissam Africā sciluz dexti. Et fer
uore animi qui sopitus vidēbatur excitato scripsi
aliquantulū die illo Post continuis diebus quo
tū die aliquid donec permā rediens et repostam ac
tranquillam nactus domū que postea empta nūc
etiā mea est. Tanto ardore opus illud nō magno
in tempore ad exitum deduxi vt ipse quoqz nunc
stupeā Inde reversus ad fontē sorge et ad solitu
dine transalpina redi/ cū iam quartū et trecesimū
etatis annū post terga relinquerē/ diuqz parme
et urone versatus/ et vbiqz deo grās carus habi
tus: multo āplius q̄ valeam: longū p̄ tempus/
viri optimi et cuius nescio an e numero dominorū
q̄s q̄ similis sua etate vir fuerit ymo vō scio q̄ nul
lū iacobi d̄ cararia iunioris fame p̄ como beniuo
lentiā adeptus nunciis quoqz et literis vsqz trās
alpes q̄n̄ ibi erā et per italiā vbiqz fui multos p̄
ānos tantis precibus fatigatus sū et in suā sollicita
tus amicitia/ vt quīs de felicibus nil sperare decre
uerā tandē ipsum adire et videre quid sibi hęc mag
ni et ignoti viri tanta vellet instantia. Itaqz sero
quidē paratū temp̄ vbi ab illo clarissime memorie
viro nō humane tantū sed sicut in celū felice s̄ am
me recipiuntur acceptus sum/ tanto cum gaudio/
tamqz inestimabili caritate ac pietate/ vt quia e
quare eam vrbis posse non spero silentio opprimē
da sit inter multa sciens me clericale vitā a pue
p̄ 3

ricia tenuisse ut me nō sibi solū sed etiā patrie
arcibus astringeret me canonicū Padue fieri fecit
Et ad sūmam si vita sibi longior fuisset mihi ex
votis et itinerum oīm finis erat. Sed tūc nihil in
ter mortales diuturnūz si quid dulce se obtulerit
amaro mox sine concluditur. **V**icennio non itegro
eum mihi et patriez mundo cū dimisisset deus ab
stulit quo nec ego nec priā nec mundus (non me
fallit amor) digni eramus. Et licet filius sibi suc
cessert prudentissimus et clarissimus vir et qui p
paterna vestigia me carū semper atqz honoratum
habuit. Ego tamen illo amisso cū quo magis mi
hi presertim de etate cōuenerat redi rursus in gal
lias stare nescius. Non tā desiderio visa milies re
uidendi q̄ studio more egrorum loci mutatione te
dñs consulendi.

Liber huius de xpianarum rerum memoria.
Prologue.

Quantum eruditionis quantum diuinarum
et humanarum rerum noticie pie legenti-
bus ecclesiastica conferat historia / no-
stra fuit experientie cognoscere / qui se-
pe ea ac studiose legendo nobis ipsis fecimus fide
vt enim eam breuiter commendemus / rerum ab initio
gestarum edocet veritatem / pioe primitiue ecclesie ac-
tus edisserit / virorum fortium gesta describit / mar-
tirum sudat agones / confessorum merita attollit: do-
ctorum qui et patres vocantur. dicta et scripta com-
memorat. Sed quoniam propter multiplicatam et
imensitatem voluminis / fatigat intellectum / onerat
audientiam / memoriam inuoluit / cogitauimus effice-
re si dominus voluerit vt liber ille imensus ad li-
bellum redigatur. Manuale hoc igitur fieri volui
hac utilitate considerata vt cum eusebium legeris
facundum quidem eloquio / secundum eruditione sed
propter græce lingue copiositatem de qua translatus
est sermone multiplicem atque prolixum / ideoque a
memoria facile recedentem : hunc te libeat videre
nostrumque de eo excerptum inspicere ad integra-
tam memorie reformatam. Ignosce beate eusebi-
ignosce / neque enim hoc ad tuam molior suggillatio-
nem. Parce queso et attende illum enim sermonem
replendo / annice non facio tibi iniuriam. Sicut ante
nos ecclesiastici viri fecerunt de libris eruditorum
flosculos colligendo dilucidauerunt / prolixa bre-
e iiii

uiauerant. Itaqz diuino operi tuo meū non confe-
ro / sed teipsum refero / te inspiciens te adorās / quē
pene penitus euestigio sequor / sed uia breuioce. fit
igitur liber ille tuus exemplar / Hic exemplū fit
ille forma expressio / hic representatio et ymago
fit ille rerum notitia / iste memoria. Nam quod ille
ducit ad noticiam / iste reducat ad memoriam.

Explicit prologus.

*Incipit liber primus de tempore natiuitatis
xpi secundū carnē. Capitulum primū*

Iesus xpristus dominus ac saluator
noster sexta mūdi etate in Bethleē in
de oppido nascitur. imperante apud ro-
manos augusto cesare / apud iudeos re-
ro regnante herode alienigena et externi generis
uero. Hic autē herodes sub quo natus est dominus
ad differentiā minoris sub quo passus ē / maior he-
rodes fuisse intelligitur. Secundum iosephū ex
parte patris ydumens / secundū africanū uero fili-
us cuiusdam antipatris quondam ab ydumeis la-
tronibus capti et eorum latronū uita et moribus
instituti. De quo natus hic herodes iudeorum reg-
num sic optinuit.

Qualiter ad regnū uenerit.

ca. ij.

Qum opugnasset pompilius iherosolimā / acce-
pisset / et aristobolū regem / et pontificem in
deorū / cum liberis uinctum romam misisset. Hic
no fratre eius pontifice constituto / in quem uita
mus iudeorum pontificatus deuenit: mox eodē hic

cano a partibus capto p senatusconsultu prefatus
herodes inde regnum/ augusto imperante adeptus
est/ fauentibus forsitan alijsque iudeis. Na pater h
herodis prefato hircano pontifici palde familiaris
extiterat.

De facinorosis actibus herodis. ca. iii.

Itaque regnum adeptus herodes delevoles iu
deorum generositatem spreta nobili et legi
tima generis successione / ignobilibus quibusque
sacerdotia promittens omnem ordinem cofudit : et
ad cumulum sue nequicie sacram vestem qua sum
mus pontifex utebatur sub signaculo clausam ab
scendit/ nec vnq pontificibus in vita sua **vt** pre
misit. Hoc idem archelaus filius eius fecit. Hunc
et romani post ipsos moxam pontificalis miurie
tenuerunt.

De crudelitate herodis in infantes. ca. iiii.

Christo igitur nato et secundu mathei euage
liste testimoniu aduentantibus tribus ma
gis ad eum stella duce coturbatur incredibiliter
veritus status sui et regni periculum iuestigato a ma
gis **et** manifestato ex mathee oraculo loco natiuita
tis eius interim iubet omnes pueros a hmatu
et infra secundum tempus a magis exquisitum
vt cum illis dominum possit extinguere **Sed** pre
monitus ab angelo ioseph puerum transfert in
egyptum.

archee

Quo genealogiam iudeorum deleuit. ca. v.

Per idem vero tempus summā herodes tenēs
potestatem: cum ignobilis esset/ inuidens ge-
necofitati iudeorum libros generationis eorū qui
descripti habebantur in archiuis tēpli secretiori-
bus: cū quibusdam genealogiis alienigenarū vt
ac h̄por amariſe et ruth. moabitie incendi iubet.
Quos aliqui studiosi viri diuino munere recolligē-
tes/ partim quia iam habebant domi descriptos
partim quia prosapie sue ordinē memoritar tene-
bant ad nos vsqz perduxerunt. inter quos fuerūt
quidam heriles vel domici ap̄kati propter propi-
quitatem generis xpristi/ qui et generationē eis
docuerunt secundū quod euangeliorū veritas h̄z.

De vindicta dei in eo.

ca. vi

Igitur pro sacrilegio quod in saluatore eius
qz coenos cōmiserat. herodem vltio diuina
mox purget In .xviii. antiquitatū li. incipit torq̄
ri mirabili et miserabili dolore/ interius et exteri-
us aduritur incendio immetate gula et auiditate
cibi descenditur pubetenus inflatus/ circa xx̄da
scatet vermbus. Iosephus in ij. li. v. sum ē autē
medicis vt oleo calido fomentaretur/ cūqz in ipso
fomento depositus eēt ita resolutus est omnibus
mēbris vt oculi etiā ip̄i e suis sedibz soluerētur.

De famosa nequicia quam in morte sua perpe-
travit.

ca. vii

Et hinc fertur iam desperans in facinus exe-
crabile nā accersitos ad se ex oī iudea nobi-
les et in loco qui dicitur epodromē. reclusos in

o^l in Ioseph^o
20° 21

Hora mortis sue interfecti iubet in hoc ipsum militibus preparatis et precio conductis ut sic saltem lugubres haberet exequias. Sciebat enim iudeos de sua morte ganisuros.

De tres filios suos occidit. ca. viii.

Qui paulo antequam moreretur post duos ias necatos filios tertium filium iugulari precepit. impius parrida cum iam exitum vite adesse sensisset malo accepto cultrum poposcit Solebat enim sic per semetipsum purgatum pomu atqz excisum edere. Tunc circumspectans ne quis esset qui eum prohiberet eleuauit dexteram et in semetipsum vibrauit ictum. Sic at herodis extitit finis.

De archelao. ca. ix.

Post hunc regnauit archelao patre suo herode et cesare angusto adiudicantibus. Cuius propter decem annos propter insolentiam deuolutos regnum diuiditur in tetrarchas herodi iuniori fratri cum philippo et cum lisania.

De herode filio herodis. ca. x.

Hic autem herodes minor hunc interiecto tempore iohannem baptistam capite punit / virum valde bonum qui precipiebat iudeis virtuti operam dare / iustitiam inter se custodire / et in deum seruare pietatem: per baptismum in unum conuenire tam ad abluenda peccata quam ad castimoniam corporis et anime seruandam. Cur iohannem puniret. ca. xi.

Hic iam capite punit pro eo quod obiurgabat ab eo de herodiade quam abstulit a fratre suo philippo legitima

hanc cum iussit
hinc iussit. audite
exca. salome
soror ei no fr
s3 virtos zelaxat.

uxore depulsa. Et quia verrebatur ppter doctrinā
eius/ plurimos a suo regno discedere. Sola hac igitur
suspensione herodis et obiurgatione vinctus in
castellum macheronca iohannes abducitur / ibiqz
capite obtruncatur.

De domino iesu saluatore nostro. ca. xij.

Per idem tempus euangelicā late seminat p
dicationē dominus iesus / et duodecim ex oī
bus elegit quos preferens sectatoribus suis speci
aliter apostolos nominat. Post hos lxxij. elegit
discipulos. Omne aut tempus predicationis sue
perrexit intra quadriennij temporis spacium / sub
āna et cappha pontificibus / ita vt anne pontifica
tus tempore incipientē / predicare incipit et vsqz
ad initium capphę portenderit Iosephus. Nam ab
anna vsqz ad capphā quatuor pontifices per ordi
nem fuerunt. Post annā sedit ysmael: post ysmae
lem elezar / post elezar sēmon / post sēmonem iose
phus. cui et capphas nomen fuit. Testatur autē
hebreorum scriptor de domino iesu christo quis fu
erit de quo his verbis scripsit ita.

Testimoniū iosephi de christo. ca. xiii.

Fuit autem hisdē temporibus iesus vir sa
piens sicamē eum virum nominare fas est. Erat
enī mirabilium operum effector / doctorqz hominū
eorum qui libenter que vera sunt audiūt. Et mul
tos quidem iudeorum multos etiam ex gentibus
sibi adiūxit. christus hic erat. Hunc accusatione
primorū gentis nostrę viroz / cum pilatus agēdus

18. li. antiqui

in cruce decessisset / nō deseruerunt^{en} qui ab initio e-
um dilexerant. Apparuit enī tertia die vnus secū-
dum q̄ diuinitus inspirati prophete vel t̄c & alia
inuicem miracula eē predixerant / sed et in hodie-
rum diē christianorum nomē p̄seuerat & genus.

De discipulis ca. xiiij.

Hostolorum nomina ex euangelis manifest-
ta sunt. lxx. xero nusq̄ scripta eē reprimus
Dicitur tamen ex ipsis vnus fuisse barnabas.

Clemens xro m. iiii. dispositionū li. cept̄ mencio-
nem facit de quo paulus dicit: Cum at̄ xmisset ce-
phas antiochiam ei restiti in faciem. Et dicit v-
num esse ex. lxx. cognomine petri apostoli. Sed &
mathiam vnū ex his fuisse dicit et qui cū ipso sta-
tutus est ad sortem / de his etiā fuisse t̄hadēū / sed
alios fuisse q̄ plures discipulos inuenies si obser-
uas ea que paulus indicat dicens. Post resurre-
ctionē quidē dñm apparuisse cept̄ post illis vnde cū
et post hos amplis q̄ q̄ngentis fratribus simul.

q̄ No. bñ

Capitulum.

Quoniam his itaqz cōuersatur dominus per oē tps
assumptę mortalitatis / et instituit in fide / et
instituit scientia / donec p̄acto susceptę dispensati-
onis officio patitur et resurgit et ascendit in celuz
secundum euangeliorum fidem.

q̄. l. 29.

Incapit liber secundus. De electione
mathi apostoli & ordinatione. vñ. dyaconoz. c. i.

Restat vt de his q̄ ps ascensionē domini p̄xiē
cōsecuta sūt dicat. Mittūt apostoli sortē & p̄inda

traditore eligunt matthiam. Ordināt etiā et. vii.
dyaconos ministrerū viduarū gracia / e quibus v
nus statim post ordinationem suam lapidatur.
Propter quod et nomine sui stephanus coronat
a dnō / stephanus interpretatur coronatus.

De iacobo primo hierosolimitano epō ca. ii.

Qunc deinde iacobus frater dnī primus hierosolimitane ecclesie suscepit sedem / cum esset virtutum merito et vite insignis privilegio.

Clemens in libro dispositionum.

Nam licet petrus et iacobus et ioānes omib9
tamē non sibi vindicant gloriā sed iacobum qui
dicebatur iustus episcopū statuunt. Quic quippe
iacobo et petro et ioāni dominus post resurrectio
nē omnē scientiā tradidit / et ipsi ceteris apostolis
qui apostoli ipsie lxxij. Duos autē iacobos fuisse
cōstat / vnū fratrem ioānnis alterū hūc iustum fra
trem dnī / qui frater dnī dicitur ē pro eo qd esset fi
lius ioseph qd christi quasi pater habebatur.

Haymo de eadem materia secundū preperit ex
sententijs patrum. ca. iiij

Sunt etiā qui diligenter explorauerunt qd
frater dnī sit dicitur tanq̄ cognatus sit. Dic
enī mos hebreorum: cognatos vel propinquos fra
tres dicere / vel appellare frater igitur dominū sic
dicitur est quia de maria sorore matris domini et
patre alptro genitus est. Unde iacobus alptxi appel

o- iero ipz / qd
pocē estimat
Xgriz pmasisse
1 li. 9. d. iudiu

latur. Sed quoniam nunc se ingessit occasio: de duobus iacobis omnem questionem resandasque altigenentis eorum repetas originem. Maria mater domini et maria iacobi fratris domini et maria iacobi frateris iohannis euangeliste sorores fuerunt de diuersis patribus genite sed de eadem matre. scilicet anna. Que anna primo nupsit ioachim et de eo genuit mariam matrem domini. Mortuo ioachim nupsit cleophas et de eo habuit alteram mariam que dicitur in euangelio maria cleophas. Porro cleophas habebat fratrem ioseph cui filiam suam beatam mariam desponsauit suam vero filiam dedit alpheo de qua natus est iacobus minor qui et iustus dicitur frater domini et ioseph alius. Mortuo itaque cleophas anna tertio marito nupsit salicet salome et habuit de eo tertiam mariam de qua desponsata zebedeo nati sunt iacobus maior et iohannes euangelista. Sed iam ad historice narrationis ordinem reuertamur.

De thadeo misso ad edissam. ca. iiii.

Hoc itaque tempore thadeus a deo mittitur ad abgarum regem edissenorum: eum ab egritudine curat / ciuitatem absoluit ab errore.

Capitulum.

Huius rei prolixiorum in aliquo scripto reperitur historiam sed nescio si apocrypha est de ueritate. Que quia de fidei pietate descendit necessarium duxi eam huic operi inserere. Dicitur enim de saluatore nostro ad huc in carne degere cum de miraculis eius

¶ No. bñ

¶ s. a. ioseph uirgo
marie matris
saluatoris

¶ Hæc histo. plenè
narrat euangelio
1.º p. citat. hysto.

felix vbiqz fama loqueretur / misit ad eum abga-
tus rex ediffenorum epistolā in qua magnis pre-
cibus rogabat eum vt veniret ad se et curaret eū
a lepra. Dicit etiā q̄ ex multis ānis cupierit eus
videre et ideo monet vt veniat ad se: et se expediat
de odio iudeorum et habitet secū quia habet ciuita-
tem que sufficere potest vtriusqz. Dominus autē
rescribit ad eū propria manu epistolam in qua p̄-
mum beatum illū asserit pro eo q̄ credit in eum
quē nō videt. Secūdo dicit p̄ semetipsū nō mō pos-
se venire quia in loco Hierosolimoz preceptum pa-
tris et obedientiā impleturus. Tertio promittit
ei salutē in hęc verba cū assumptus fuero mittam
tibi vnum ex discipulis meis qui te curabit ab in-
firmitate tua.

De facie dñi lineo panno impressa. ca. v.

Dicitur enī q̄ pro desiderio prefati regis ipse
do aliquatenus dominus facie suā lineo pan-
no impressit et misit ad eū vt qui in ppria forma
videri nō poterat saltem per impressaz h̄magine m̄
diceretur. Tunc ergo thadeus ille discipulus qui mis-
sus est ad ediffam predictā ibi dominicam depor-
tare meruit h̄magine que per longa ibi tpa per-
durauit donec cōstantinopoli cum ceteris reliqui-
is est asportata.

Sequitur dispersio discipulorū domini. ca. vi

Lapidato itaqz Stephano protomartire
discipuli oēs exceptis xij. dispersuntur per
vniuersam iudeā et samariā / et aliqui eorum vsqz

ad phoenicem et cyprius et antiochiam deuenere
Ibi paucas predicant iudeis non audentes se exde
re iudeis vel gentibus: saulo tunc temporis vastate
ecclesiam.

Actus philippi diaconi. ca. vii.

Philippus vnus ex septem dyaconibus disce
dit samariam et habuit gratiam predicandi ita
quod symonem magum apud samaritanos tam cele
berrimum sua predicatione confertur. Qui etiam ab eo
suscepit baptismum sed in dolo. Sed et candorem
propositum cuiusdam regine et ethiopiae conuerat et
baptisat.

Vocatio pauli apostoli. ca. viii.

Per idem tempus paulus in apostolatū voca
tur celesti ad se voce delata.

Suggestio pilati ad tiberium. ca. ix.

Iterea cum de domino ihesu christo circūquaas
fieret rumor pilatus de mirabilibus eius et resur
rectione tiberio principi refert et quod beatus a plu
rimis crederetur. Mos quippe erat apud roma
nos ut si quid noui prouincie accidisset imperato
ri vel senatori nunciaretur.

Quo tiberius de christo edoctus complacetur

Tiberius ergo monitus a pilato que compe
rat de fect ad senatum. Arculianus.

Datum enim erat decretum ne quis deus ab
imperatore consecraretur nisi a senatu probaretur.
Senatus autem spreuisse dicit quia sibi prius non fue
rat delatum sed auctoritate sua vulgi puenerat opi

¶ No. 64

¶ Tiberius autē manet in sua cōminatus peri-
culū accusatoribus xp̄ianoz. Quo per diuinā pro-
uidentiā aduersus nostros clemēter agente / mox
breui tpe in omnē terrā predicatio diffunditur cō-
uertuntur innumere multitudines / et per doctrinā
christi et virtutū miracula ad ecclesias cōgregan-
tur. Cornelius in cesarea primus petro ministrā
te conuertit in antiochia q̄ plurimi de gentibus
credant. Vbi florentissima congregatur ecclesia
per discipulos sub stephano in prima persecutiōe
dispersos. In qua etiā erant prophētiā ordinis vi-
ricū quibus paulus Barnabas.

Quō in antiochia primo xp̄ianū nomē ex i-
positione ordinatum est. ca. xi.

Ibi primū discipuli in fonte baptis-
matis vocabulo christiani nūcupantur ibi
agabus ex prophētis vng eorū qui aderant de sa-
me futura sub claudio appetant Tiberius. xx. &
duobus annis sedit.

Quō iudeis multa mala acciderunt. c. xij.

Interea tiberius post. xx. et duos annos prin-
cipatus sui moritur. gaus succedit iperio / tradēs
agrippa regnū iudeoz sit philippo et lisante & he-
rodi tetrarchias / p̄fato herodi p̄petua deportatio
nis pena imposta.

Dapmo.

Quia hoc tempus iudeis multa accidit mala
propter piaculū quod i saluatore cōmiserūt gaio
persequente. Ad quē philo tunc insignis scrip-
tor ap̄d hebreos p̄ cōtribulibz suis iudeis legatōez

suscipit Exortam apud alexandriam seditionem
 inter grecos et iudeos ipse philo contra oppionem
 qui erat ex parte grecorum potentissime purgat
 iudeorum obiecta sed spernitur a gaio cum odiret
 iudeos gaurus pro eo qd ei neqz ara neqz templa
 neqz ymagines faciebant. Erat ei tanta xpsanie
 et presumptionis vt deū se voluerit appellari.
 Qui etiam templū sancte ciuitatis replens yma
 ginibus et fractis quod solum intactum a propheta
 ne religionis contagione fuerat cōmutare in tem
 plum aprh nominis ausus ē vt proch pudor tem
 plū domini/edes nobilissime iouis et noui dei gaur
 vocaretur. Que omnia in suis libris philo plenis
 describit et alias innumeras clades vltra ones tra
 gicos luctus iudeis irrogatas esse dicit apud alex
 andriā. Actū tpe tiberij. ca. xiiii.

H iosephus mala enumerat que apud ihero
 solimam eis acciderunt et quomodo pilatus
 in ihero solimam intulit ymagines.

Et pilatus se in mortē damnavit. ca. xviii.

P Et idē tps cū sic vltio diuina purget iudeos
 pilatum quoqz qui in morte christi inique
 iudicis officio functus est nō sunt esse impunitum
 Sic ergo a gaio multis malorum cladibus excru
 ciatus tandē apria manu se transuerberans dam
 nat in mortem.

Ex Historijs grecor de fame dicta ppheta ca.

N terra gaurus finē vniēdi facit ps quatuor xv.
 Anos nec ieregros/ claudius succedit/ sub quo dicta

fames fit / quā prophetavit agabus . Tunc fra-
tres antiochie pro viribus suis sanctis Habitan-
tibus in iherusalē necessaria transmittunt p̄ pau-
lum et Barnabā in misterium sanctorū destinatōs .

De herode minore qui fuit filius aristoboli filii
magni herodis . ca. xvi.

Hoc tpe agrippa cognomento herodis co-
gnatus iudee regnum obtinet . Hunc lucas in actibus
apostolorum herodē nominat / iosephus agrippas
hic inq̄ de crudelitate patrum plurimū retinens p̄
sequitur apostolos / petrus in carcerat / et occidit ia-
cobum fratrem iōannis gladio .

Clemēs alexandrinus de morte iacobi fratris
ioannis . ca. xvij.

De cuius passione vt aliqd̄ reuoluamus: dicitur
q̄ cum a quodā apparitorū oblatuſ eēt
herodi ad martiriū / etiam ipse qui obtulerat pen-
tentia ductus motus ē et cōfessus est se eē christi
anū . Tunc ambo pariter ducti sunt ad supplicium
Et cū ducebentur rogauit iacobū in via dari sibi
remissionē . At ille parūper deliberans / par tibi in-
quit / et osculatus est eū et ita ambo capite plexi
sunt . Sed adest cōtinuo vindex dei dextera in pre-
fatum herodem .

De vindicta dei in herodē iosepho . ca. xviii.

Nam cū postmodū apud cesareā i honore cesa-
ris spectacula faceret / arrogatissimē iudis veste mi-
rabiliiter auro et argēto cōtexta a populo stupētibz
ex metalli radiantis fulgore deo subito appellat atq̄

1. =.
vt fiat propicius exoratur Sed quia ap[osto]lem &
fastum nō repressit: mox percussus ab angelo et i
credibili dolore ventris et inflatione correptus res
picuens ad amicos. En ego inquit deus vester ecce
precellos confestim et detrahor e vita.

Lucas in actibus apostolor. ca. xix.

DEmde scatenus veribus expiravit agens
septimū regni sui annum quatuor sub Laio
caliga tres reliquos sub claudio.

De simone mago: ca. xx.

Sub hoc tempore quidā simon samaritanus
caput totius prauitatis et principium totis here
sis sub claudio cesare magicis artibus et op[er]e demo
num sublenatus in vrbe roma deus decernitur et
simulacri potitur honore collocati inter duos pon
tes fluminis tiberis habens etiam titulum lati
nis verbis Simoni deo sancto. Sed nō diu perma
net fraude diuinitus detecta.

Aduentus petri in vrbe romā. ca. xxi.

Quoniam nāq[ue] in ipsis claudij tēporibus .
per diuinā prouidentiam petrus apostolus fū
data prius antiochie ecclesia ad vrbem romā
cum honore deducitur / afferens secum de orientis
partibus vt celestis quidā negociator diuini lumi
nis mercimonia si quis sit cōparare paratus. Quis
magnifica auctoritate statim clarū vrbi dei lumē
oritur et simonite cū suo auctore extinguitur.

Magno Tātā igitur p[re]dicādi h[ab]et grāz vt vniuer
sorū mētre placido illustrans sermōe traxerit xp̄i

nomen in capite regnoz celebre fecerit in Exuiter
hoc quidem pulchre diuina dispositione actū est vt i
bi tanto gloriosius titulus saluatoris erigeretur
quanto cōtumeliosius in inicio fidei spratus ibidē
a romanis fuerat ipse saluacor.

Comendatio philonis et conuersio. ca. xxij.

quisio philonis
ad fide xpi

Et tempore philo hebreorum scriptor de quo
supra memorauimus subtilissimus in sensi
bus profundus et affluentissimus eloquentia / co
piose inueniens et copiosius eloquens / petro apo
stolo predicanti adhaeret. Qui deniqz nobis in mul
tis libris ingenij monumenta reliquit.

De euangelio secundum marcum. ca. xxiii.

Unc marcus scribit euangelium hac occasio
ne. Cuz sola petri auditio nō sufficeret mag
na eū audientibus auditate. magne preabue ro
gant marcum discipulum eius vt predicationem
scripto cōmendaret memorie. Clemens in .vi. dis
positionum libro. Petrus vero vt religioso se spo
liatum comperit furto delectatus est. factumqz cō
firmavit in perpetuo legēdū ecclesiis tradit. Post
modum vero marcus hoc idē euangelium apud e
gyptum missus a petro predicat. et primus apud a
lexandriam leuatur in episcopum. Vbi multos lu
cratur populos magne sobrietatis et continentie
exēplo. Interea paulo apostolo ab iherusalem in
perator yudeos tumultuantes vrbe depellit. Tunc
aqla et psalla cū ceteris expulsis veniūt i asia ibi

cohererent apostolo ecclesie fundamenta iacenti.

Josephus q̄ iudeis acciderunt mala. ca. xxiiii.

Qunc vero agrippa apud iherosolimā regnāte procuratore vero provincie claudio / claudio adhuc in imperio perdurāte / tanta iudeis accidunt mala / vt ipso die pasce seditione exorta / de his sol qui in foribus ecclesie cōstipatione populi mortui sunt triginta milia cōputentur. Vbi et ionathas pontifex interficiatur. Ea tempore egiptius q̄dam magus et arte magica simulans se eē pplē tam ex omni parte cōgregans iudeos promittens eis libertatē antiquam et liberationē ciuitatis suę eorum auxilio fretus per desertum venit vsqz ad montem oliueti sed conatus eius prouenit felix / cōgressione facta cum armis egiptium quidem fugat alios vero vel perimit vel capit vsqz ad triginta octo milia virorum.

Mors claudij imperatoris. ca. xxv.

Interea claudio tridecim ānis et octo mensibus functo imperio nero suscipit principatus hic festum mittit in iudeā vt succedat felici. Apd quem paulus causa dicta vinctus romā mittitur / aristarco comitante et biennū in libera manet custodia. Post hoc ad predicandum dimittitur nūndū nerone in tanta erumpente scelera quanta de eo narrant historie / sed adhuc dispensatione diuina clemētius agente / vt interi cōpleretur predictio pauli / et scriberentur eius epistole vel ad personas vel ad capita provinciarum vel ad fidei solidi

tatem vel ad decore euangelij. Deniqz ad totius
ecclesie vtilitatem.

De martirio iacobi fratris domini. ca. xxvi.

Igitur post paulus rome transmissum viden-
tes iudei frustratas eēt infidias quas ei intē-
derant/ ad iacobum fratrem domini et iherosolimoꝝ
episcopum cōuertuntur ad vīdicandū. Tunc ex-
petunt ab eo abnegationē xpi. At ille liberavoce
coram omni populo christum esse filium dei confi-
tetur. Tunc de pinna templi deiectus ab impijs
iudeis orans super genua sua etiam pro lapidanti-
bus: tandem fulonis recte percussus occubuit. xxx.
episcopatus sui anno. **Clemens.** Fuit autē ex v-
tero matris sue sanctus/ vnum et sincerus nō bibit
animal nō māducauit/ ferrum capud eius nō asce-
dit/ oleo non ē percunctus/ balneo nō ē vsus nec la-
neo indumento inductus/ sed tantum sindone. Qu-
ic soli licebat introire in sancta sanctorū. Vbi genu-
a flectendo incessanter orabat/ adeo vt ad modū
cameli callos faceret in genibus. Qui pro incredi-
bili continentia vite/ et iusticia sūma appellatus ē
oblias id est munimentum populi et iusticia. nec
multo post oppugnatio consecuta est respasiani.

Ita vt et indeorum prudentes hāc esse causa z cre-
derent statim consecute oppugnationis iherosolimo-
rum q̄ in iacobū iniecerint manus sceleratas ius-
tissimum et oīm confessione pijsimum virum: q̄
erat frater domini qui dicitur christus. **Hagino**
Ego vero magis opinor hoc eis cōtigisse/ quia in

Hoc iosephus

dominū ihsūm cōmiserunt/ vt quia clamauerunt
 sanguis eius super nos et super filios nostros itaq;
 in se q̄ in suis successoribus cōtinua fere sanguis
 effusione punirentur. Interea festus moritur a
 pud iudeam cui successit albinus cesare adiudican
 te/ albino florens cuius auariciā et luxuriā cetera
 q̄ flagicia nō ferentes. Nam et honorabiles quos
 q̄ flagris verberauerat et nōnullos in sancta ci
 uitate patibulo suspenderit/ aduersum romanos
 rebellant. Cuius rei occasione ad debellandos iu
 deos magister militie respasians trāsmittitur.

De crudelitate neroms. ca. xvii.

Nero crudelissimus imperator qui intantū sce
 leris progressus est q̄ et in matrē et in fratres et
 vxores et omnes sanguinis proximos paricida ex
 citit et incestus facit xpianos maxie persequitur

Petrus et paulus simul coronantur. c. xxviii

Petrū et paulum apostolorū duces et signi
 feros iudee populo dei in ipsa vrbe roma alterum
 quidem gladio/ alterum crucis patibulo cōdemnat
 Et petrus quidem capite demerso crucifigitur q̄
 rogauit ne domino videretur ad equari. Dionysio
 corinthiorum episcopus. Qui non diuisi vel diuer
 sis temporibus vt quidam volunt/ sed simul in pre
 fata vrbe docentes/ vno eodemq; tempore ambo
 pariter martirio coronantur. In quorū gloriosis
 simo fine/ et nos huius secundi voluminis finem
 facimus.

Incipit liber tertius.Diuisio apostolorum per prouincias. ca. i.

Tertius hic liber a diuisione apostolorum sumit exordium. Quia ergo iudei debitis cladibus urgerentur apostoli domini cum ceteris discipulis ad predicandum per prouincias diriguntur.

Quibus locis dispersi sunt apostoli per diuisionem. c. ii.

Origenes in explanatōe genesis Thomam sortitur per thos / mattheus et ethiopiā / Bartholomeus indiā ceteriorem / iohannes asiā / andreas sithiam / petrus pontū galaciā bitiniam capadociā / paulus ab iherosolimis usque ad illiricū euangelio christi cunctos repleuit / alij vero vel per hoc vel per alia loca secundum quod spiritus sanctus voluit dimittantur / sicut propria eorum gesta habent.

De quibus fortasse ideo reticuit origenes quia uita et actus eorum minus autentici sunt vel ab hereticis et falsatoribus conscripti / Petrus itaque per predicationis sue monumenta reliquit / duas scripsit epistolas / similiter et iacobus frater domini duas / iohannes vero duas / iudas qui et thadens una / paulus .xiiii. scribit. De illa tamen que est ad hebreos quam doctores apud latinos dubitatum est.

De epistola pauli ad hebreos. ca. iii.Clemens alexandrinus in libro informationum.

Nec manifesta sunt pauli apostoli scripta nonnulli tamen de epistola ad hebreos dubitant. Sed dicendum quod ab paulo scripta est in hebreo sermone tanquam hebreis / a luca vero eius discipulo in

terpretata in grecū. Vnde et stilus eius magis videtur similis libello illi quē idem lucas de actibus apostolorū scribit. Et autem subscriptionem solitam nō habet ibi. Hoc rationis ē q̄ p̄ceptum erat hebreis ne de pauli nomine dicta suscipere ne et idcirco prudenter nomē suum omisit ne statim in principio pauli noīe inspecto lectio es epudiatet.

De sancto luca. ca. iiii.

Lucas eiusdem pauli comes et discipulus antiochynus genere arte medicus duos nobis libros cōscribit / actus apostolorum quos ipse oculis inspicxit / et euangeliū quod vt dicitur ex ipsius pauli ore describit. Quod etiā paulus suum nominat cū dicit secundum euangeliū meū sed iam ad historie ordinem reuertamur.

De morte neronis. ca. v.

Igitur post .xiii. imperij sui ānos nero moritur galba et ottho vsurpant principatus. Quibus post ānū et tres menses defunctis / respasianus tūc apud iudeā in exercitu existens reuocatur et donat imperio / cōmendata tito filio suo cū belli et in pugnatione iherosolime sub quo p̄fata ciuitas capitur atq; subuertitur.

Iosephus subuersio iherusalē a tito respasiano

Eclesia vero fidelium que ibidem fuit (c. vi.) erat cōgregata diuino accepto responso p̄uenit subuersionem / et ad oppidum pellam nomine trans iordanem emigrat. Tūc incredibilis fit cedes iudeorum et primo qdē dixit et iaudite fante exitio plaga

intolerabilis diuinitus mittitur / incantū vt bella
cedes inter parentes et liberos cōmitterentur / dum
nō solum e manibus sed ex ipsis faucibus iniūces
rapere cibum decertant. Ad vltimū quidem ne lo
ris vel angulis aut etiam ipsis calciamentis ab
stinent. Porcārum quoq; iduuenta detrahentes
cōficienda dentibus ingerunt: nōnulli et feni vete
ris edunt festucas. Porro geritur ibi facinus exe
crabile neq; adhuc apud grecos neq; apud bar
baros auditum.

De maria que filiū suū cōedit. ca. vii.

Mulier quedā maria nomine genere ⁊ facultate
nobilis / que ad diē festum cum ceteris
de transiordanis alueo cōfluxerat / cū fame lagra
uescēte periculo et hostis depredatione omnino iā
fame deficeret / pessime vsa consultoribus paruu
lum filiū qui ei erat sub vberibus iugulat / igni
suppositum torret. Dimidiū quidem consumit / di
midium vero reseruat. Predonibus quidem mor
odore carniū cōperito ingressis / partem offert /
meus iquiens hic partus est / nolite effici aut ma
tre religiosores / aut femina molliores. Edite nam
et prior comedi. Illico vniuersa regio tam nepha
rū sceleris nuncio repletur. Nec multo post mag
nifica et famosissima ciuitas iherosolimorum capi
tur. Cuius quanta fuerit vastitas: quanta in ea
diuersarum mortuum strages: vix scripto cōprehē
ditur: vbi vndecies centena milia fame et ferro p
emptorū cōputātur. Exceptis qbusq; iuuentibus

electis qui propter decorem corporis et puritatem
 ad triumphum reſeruantur: ceterisq; alijs qui ad
 opera egypti vel ad ſecunda marmora & ad extrahen-
 da metalla deſtinantur: vel per provincias vinciti
 in ſeruitute diſtrahuntur. Quorum fit numerus
 uſq; ad nonaginta milia. Sed ne quide hac cap-
 torum vel occiſorū ambigat multitudinem / nouerit
 tunc tps ad diem feſtū paſce iheroſolimis cōueniſ-
 ſe ter decies cetera milia iudeorum ad iuſtā dei re-
 tributionē hoc tempore ultionis electo. Ut qui in
 diebus paſce dominū ſaluatorem morte turpiſſimā
 damnarunt ipſi quoq; turpiſſimis mortibus & cla-
 dib; inauditis eiſdem diebus damnarentur. Haꝝ
 mo. Et qui in eius damnatione dies feſtos duxe-
 runt ſolemnes / nunc ipſos ſuis damnationibus a-
 gerent luctuoſos. Qui etiā recte fame preunt / ut
 qui domino eſurienti ſalutē eorū fel in eſcam da-
 baut omnimoda ſua uitate eſcarum priuarentur.
De tpe ſubuerſionis iheruſalem. ca. viii.

H It at hec iheroſolime ſubuerſio. xl. annis a
 paſſione domini dilata ultione / anno impriū deſ-
 paſiani. ſecūdo / ut interim potuiſſent iudei ſixellēt
 locum penitentie inueniſſe / cōmoniti ſep̄ ab apoſto-
 lis predictā ciuitatis a deſſe euerſiones et a iacobo
 fratre domini edocti / dum uiuere per ſignā et pro-
 digia relicta oſtenſa ante tempus excedij cōmone-
 bantur. Etenim ſtella prefulgens gladio per om-
 nia ſimilis imminere deſuper ciuitati

et cometes preterea exicalibus flammis per totū
ardere visus est annum.

Novam portentum.

ca. ix.

Vicula quoqz sacrificijs admota in die festo a
simorum inter manus ministrorum enixa est ag
num. Porta vero interioris edis extra cū tantū pon
deris vt vix a xx. viris clauderetur eēt vctibus
feris munita/nocte vltro patefacta est. Visi etiam
curtus et armatorum cohortes in aerem ferri/et a
lia multa que nō faciunt ad huius operis cōpēdi
um maxime cū res christianas psequi debeamus.

Igitur subuersa iherusalem nō mul ca. x.
to post martiriū iacobi/conuenientibus apo
stolis in vnum et p̄p̄inquis domini secundū carnē
symeon filius cleophe fratris ioseph cōmuni con
silio in episcopum surrogatur.

Egesippus de symone iherosolimorum ep̄o post
iacobum.

ca. xi.

Incepsa vespasianus moritur/citius filius es
succedit imperio princeps militaris pijs sapi
ens bellicosus/qui intantū faciendus fuit/vt cās
līe agecet poemate/et tragedias græce cōponeret
Veda tantū autem bellicosus fuit vt in expugna
tione iherosolime præcipue inter optimos extiterit
preliator. Tantū at̄ ip̄erio bonus ac clemēs fuit
vt nullū omnino puniret sed etiam cunctos aduer
sū se cōiurantes dimitteret/et in ea familiaritate
quam prius habuerant retineret. Dicebat eī ide
corū eē aliquē cōtristatū recedere a facie ip̄atoris

Quis inter oīa fuit illud celebre dictum diē se p
didisse/qua nihil boni fecit. Itaqz oīm virtutum
genere mirabilis fuit/adeo vt amor et deliciae hūa
ni generis diceretur. Hic nō nocuit christianis.
Per idē tēpus linus obiit romanus pontifex tras
actis in sacerdotio. xij. ānis. anacletus succedit.

Titus regnavit duobz ānis et totidē mensibz.

Titus moritur post duos ānos ipxij. (c. xij).
Qui et. ij. menses/ domitianus vero frater es
junior statuitur imperio. Titus quarto āno apud
alexandriā obiit/ amanus post. xx. et duos epātus
annos/ abilius succedit/ cletus vero romanus pon
tifer et ipse. xij. annis sedet/ et transiens clementi
papatum reliquit. Vivunt autē qui de cathedra ro
mane ecclē persecutati sunt/ q̄ linus et cletus nō sede
runt vt pontifices/ sed vt summi pontificis coadiuto
res quibus beatus petrus tradidit ecclesiasticarū
rerū dispositionem. Ipse vero tantū orationis p
dicationi vacabat/ vnde tanta auctoritate donati
meruerunt in cathalogo pontificū reponi.

Persecutio domitiani.

ca. xiii.

Iterea domitianus portio neronis eiusqz i
pietatis successor christianos valde perseq
tur/ quosdam trucidat/ quosdam bonorum direp
tione punit/ quosdam tradit in exilium/ iter quos
flaviā domitillā egregiam virginem xpristi
tūis gesta habentur in insulam pontiam depor
tari iubet/ et beatum iōannem euangelistam re

legat exilio vbi et apocalipsum scripsit missus pri-
us in feruentis olui dolio sed illesus. Hic familiam
dauid perire iubet et propinquos christi secundum
carnem vt interficiat ne quis superesset in domo ex
semine regali. Quibus oblati et de regno christi
respondentibus (quia non est de hoc mundo) liberos ab-
ire iubet sed committit:

Domitianus regnat xv. annis.

ca. xiiij

Itaque domitianus potitur imperio xv. an-
nis / postea ex senatus consulto omnes qui in ius-
sione exulabant reuocantur / cum quibus et beatus
ioannes rediit.

Nerva vix per annum regnat.

ca. xv.

Nerva quoque anno plus minus de functione
traianus obtinet imperium / cuius primo principa-
tus anno ab illo alexandrinus post xiiij. episco-
patus annos diem obiit / cerdone succedente tertio
sacerdotum / clemens tunc temporis post petrum ad
huc rome pontificatum tenebat / sed et apud antio-
chiam post petrum enodius fuerat / et secundus ig-
natus / iherosolimis post iacobum fratrem domini
adhuc preerat hereneus symeon domini consobri-
nus. Interea adhuc superstes beatus iohannes eu-
gelista preest ecclesie asie residens apud ephesum
et permanet viuens usque ad tempora traianus edi-
ficans ibi ecclesias / quas paulus primo ibi funda-
uerat. Hic papiam et polycarpum auditorum et con-
discipulos habet / qui etiam libros faciens et episto-
las instituit erudiuitque plurimos. Qui bene in

ultimis vite temporibus scribit euangelium copul-
 sus ab asie epis / propter hereticos / qui eo exulan-
 te irruerant in ecclesias / cum varijs ac peruersis
 dogmatibus. Hac ergo occasione de natiuitate cri-
 sti cōscribit pauca de temporalibus eius gestis edif-
 ferens / tantum a ceteris euangelistis prosequens
 omiffa. Nam alij quidā tres facta domini psequū-
 tur a carcere iohannis baptiste. hic vero maxime ea
 que primo dominus p p̄dicationis tempus gessit
 ante iohannis incarcerationem. Multa vero de tri-
 nitatis et vnitatis misterio profundissime insinu-
 at vt diximus aduersum hereticos quorū errores
 tunc pullulauerant.

no

De meneandro mago et heretico. ca. xvi.

Erres. Meneandri

Menander namqz tpe meneander quidam
 symonis magi samaritani discipulus et ipse
 samaritanus et magus blasphemio errore maculat a-
 et hociam irridens immortalitatem anime et re-
 surrectionem mortuor / semetipsum saluatorem ho-
 minum esse asserens / nec aliter posse vnūquem
 qz angelos seculi vincere nisi prius a se magice
 artis suscipere disciplinam / et quod per baptisma
 a se datum quisqz sic fieret immortalis / et eternus
 effectus in hac vita fieret perpetuus.

De hebionitis hereticis. ca. xvij.

Erres. Hebionitarum

Huius quoqz discipuli hebiones licet alteris
 secte multos decipiunt dicentes xristus pu-
 rus hominē eē / et cōmuni natiuitate ex viroz feia
 peccatum / cerimonias adhuc legis custodientes.

z

¶ Error dicitur

De bionite paupes interpretat & vere sensu paupe
re. ca. xviii

Sed et christus hereticus nona introducit dogmata. s. certenū fore regnū xpi i iherusalem et interim homines vicēs et cōcupiscantijs esse subiciendos et nuptiarū festiuitates affuturas ad eos facile decipiendos qui sunt dediti libidini.

De heresi nicholaitarum. ca. xix.

Herexit preterea et alia heresis que appellatur nicholaitarū que a nicolao vno de septē p̄p̄aconibus cū stephano ordinatis se iac̄auerunt.

o s̄i s̄i aut p̄ense
bui p̄z s̄i em̄a. hy.
et dudu. c. p̄t̄e

Clemens alexandrinus de nicholaitis hereticis et nicolao. ca. xx.

Hic autē nicolaus pulcrum habens uxorem cum post ascensionē domini ab apostolis increparetur de zelotipia / iniuria lacessitus produxit illam in medium / et si quis eā habere vellet libere permisit. Ex qua occasione isti consequens esse putauerunt vt secundum hoc factū vel dictū nicolai carne sua in quo delectaretur abuteretur vnus quisqz. Vnde et nunc qui sectam proprie libidinis assumunt / sub illius nomine / promiscuos et illicitos exp̄tunt concubitus.

Adhuc de nicolao Clemens cōmēdas nicholai.

Mibi autē compertum ē nicolaum (ca. xxi.) nullaz prorsus cognouisse uxorem preter eā quā matrimonio sibi cōiunxerat / cuius certe liberi femine quidem vsqz ad vltimam senectutem caste perdurant / filius autem ipse

sanctitate incorrupti corporis custodivit. **U**nde
 constat quod ex conceptu libidinis vel vicij magis p
 duxerit uxorem et liberam abire permisit quam alius qui
 luscunqz abutenda exposuerit. Sed ut ad incep
 tum reuertamur sciendum predictas hereses cito
 consopitas fuisse maxime per scripta et predicationem
 Beati iohannis qui post longa magne conti
 nentiae et sobrietatis tempora post insignem euan
 gelij predicationem post incredibiles signorum vir
 tutes tandem effodi sibi iubet sepulcrum. Qui eti
 am martyr et doctor apud ephesus dormit/ completa
 bona et venerabili senectute nonaginta annorum
 et octo in cuius laudabili fine et nos tertium vo
 lumen finiamus.

Ex lib. 10. end.

Incipit liber quartus. ca. i.

P. e. 107

Post obitum Beati iohannis et decessum apo
 stolorum sine illiuschori qui a domino susce
 perat viue vocis auditum/ statim ut in vacua do
 mum ingerunt se pestilentes heretici in ecclesiam.

Persecutio traiani imperatoris. ca. ii.

3. p. ca. x. anoz
 P. traianum

Sed et traianus imperator aduersus christianos
 maximam mouit persecutionem sub quo symeod
 iherosolimorum eps accusantibus hereticis per di
 es aliquot afflictus supplicis / ad vltimum crucifi
 gitur/ admirante ipso iudice quod senex. c. et. xx. ano
 rum crucis patibulum pertulisset. Tunc persecuti
 onum pondere vrgetur ecclesia. Tunc multa mar
 tyrum milia iugulantur/ quibus plinius secundo p
 ses motus scribens ad ipatorum pro nostris deprecatur

asserens nullū in eis esse crimen nisi q̄ antelucas
nos p̄mnos xp̄o caidem canerent deo.

Egesippus de martirio simeonis iherosolimitica
ni episcopi. ca. iiii.

Igitur simeone per martiriū resolutō iustus
quidam suscepit eius episcopatum. Tūc vr
bis rōme pontifex clemens nouem annis sacerdo
tio functus / euaristo reliq̄t papato ministeriū.

De ignatio forti atleta. ca. iiii.

Qunc etiam ignatius post petrum secūda suc
cessionē antiochenus ep̄s de sirie partibus
ad urbem romam transmittitur. et pro cōfessione
xp̄isti enāt ad bestias. Qui atleta xp̄isti for
tissimus in quadā epistola sua quam ad roma
nos scribit id etiam deprecatur ne velint eum spe
martiriū primare / in qua his ipsis vtitur verbis v
ti vr̄e xp̄istianissimus et immobilis a fide. **O** salu
tates bestias que preparantur mihi / quando veni
ent / quando emittentur / quando licebit eis fari
carnibus meis / quas ego opto accriores parari et
inuitabo ad deuorationē mei / et deprecabor ne for
te vt i nōnullis fecerunt timeāt contingere corp̄s
meum / quū p̄mno et si cunctabuntur / ego vim faci
am ego me ingeram. **D**ate queso veniam / ego q̄p
pe nouiquid exp̄diat mihi. **N**unc incipio eē xp̄is
ti discipulus / ignes crucez bestie : dispersiones
ossuz / disceptōes mēbroz totius corp̄is x̄nez
oia i me vnū sup̄licia a d̄yaboli arte q̄sita cōpleāt
dūmō iesū xp̄m meritar adipisci p̄ x̄ m̄tras alias

scribit epistolas / qui a siria rome nauigans et per
omnes ciuitates quas ingrediebatur exhortans
ecclesias / et confortans in domino tandem vt et
ipse scribit conuexus et colligatus decem leopdis
militibus datus ad custodia feliciter ingrauit ad
dominũ.

Haymo.

ca: v.

Qui bene in canone misse post accelerationẽ
sanctorum apostolorum cum egregijs martiri
bus ponitur. Nam qui valide deum et xpristum e
ius ob insignem fidei cõfessionem ob clarissima
scripta et facta promeruit / valde potest pro nobis
supplicare vt vere dignissimus et heres petri apos
toli cã morum q̃ cathõre successionẽ.

De successore ignati.

ca. vi.

Post ignacium h̃eros successit in ep̃atum /
quo tempore floret vir eque insignis / quadra
tus celebris in prophetica gratia / cuius etiam opus
cula habentur.

De egregijs p̃dicatoribus & p̃latis ecc̃e. ca. vii.

Nongũ est enumerare de singulis rectoribus
que fecerunt in ecclesie post apostolos. Vn
de illos cõmemorabimus quorũ fides ad nos perue
nit et predicatio / quorum exemplis erudita et soli
data est ecclesia / qui ardentiorẽ philosophia ver
bo dei se cõsecrarunt / et ad salutare p̃ceptum pri
mo indigentibus sua diuidentes / ad predicandum
expediti euangelistarum functi sũt officio. Quos
etiam vt apostolos in inicio fidei comitata est spi
ritus sã grã / et miraculorũ p̃potens securusẽ efficit

De quorum numero cerdo alexandrinus ep̄s de
quo supra dictum ē q̄ .xñ. anno traiani principa
tus ob̄it succedit quidam primus nomine quar
tus ab apostolis . ca. viii.

Evaristus quoqz romanus pontifex post oc
to episcopatus ānos ob̄it alexādro v̄nera
bili et apostolico viro succedente . ca. ix.

Iuxta crescente ecclesia iudei seditionē mo
uentes alexandrie et per egiptum et per di
uersas terras digna et innumera cede sternuntur
sub traiano.

Traianus .xx. ānis sex mēsi bus minus regnat. c.x.

Quo .xx. annis sex mensibus minus principa
tu perfuncto hic adrianus in scepra succedit
Regnū adriani. ca. xi.

Qunc quadratus discipulus apostolorū de quo
supra meminimus et antistites athemiensis
scribunt libros de xp̄stiana religione ad adria
num qui libri habentur insignes vt apostolice do
ctrine et magnorū ingeniorum iudicia .

Alexander papa sedit .x. annis. ca. xii.

Aunc alexander papa tertio adriani āno mar
tiro coronatur et .vij. ab vrbe miliariorū vbi
decollatus est sepelitur sicut es gesta narrāt

Capmo. ca. xiii.

Iuuenis at̄ i retractione cronicaꝝ eusebii/ quābeda
Breuiadi grā ordiat prudēt̄ & succāte q̄ p̄fat̄ op̄ōti
fex nō s̄b adriano pass̄ gē/ s̄b traiano qd̄ ex h̄ fa
ale p̄t. p̄bari q̄ adri. p̄ q̄dratū libris n̄c̄ a religioe

compositis instructus precepit per epistolam xpristianos sine obiectione criminum non puniri.

huic admi
12a xpianor

Veda ultimū exadiū iudeorum. ca. xiiii.

Hic deniqz adrianus iudeos secundo rebelles ultima cede domat: etiam eis ablata licenti a intruendi iherosolimā/ quam ipse in optimam murorum repat exstructionem/ et beliam vocari de suo nomine instituit. Hic antiquo amasio suo annuos agones instituit celebrari/ et cepit appellari anthonia/ et ciuitatem condit eius nominis anthoniam et templū ei dicant sacerdotes & prophetas. Interea alexandro fūico per martirium fixus subrogatur rome alexandrie vero primo defuncto iustus episcopatur.

huic admi
12a xpianor

Epī iherosolime ex iudeis. ca. xv.

Iherosolime vero primus ex gentibus creat marcus episcopus excessantibus his q̄ fuerāt ex iudeis q̄ sunt numero. xv. id ē iacobus frat̄ dñi/ symeon/ iustus/ zacharias/ thobias/ belamm/ ioānes matthias/ philippus. Item iustus/ leui/ effrem/ ioseph/ iudas.

De basilide et saturnio hereticis. ca. xvi.

Per idem tempus humani generis hostis antiquus quasi bino ore sibilat per basilidē hereticam ortum alexandrie/ et saturninū gentium antiochie conturbans ecclesias / hic basilides coparat sibi discipulos/ quos facit ad morem pythagoricum quinquenio silere. Hos docet imolata absqz cōscientie respectu degustare: et sine scrupulo
z iiii

huic admi
12a xpianor

Isis saturni et
Carpocratis

pulo et idifferenter debere i pse autōib9 fidē negare
Blasphemia saturnini et carpocratis. ca. xvij

Saturninus aut eadem que meander supradictus comentatur / carpocrates autem quidā sēmonis magi nō vt ille clam sed palam ac publice prestigia deponit. Per hos imponuntur obprobria incestus et supra promiscue habitae / iter fratres et sorores et matres: sed hos facile per dominū gratiā quidā tūc in nostris probabilis vitæ eruditione conuincit et exuperat quos maxime egesippus discipulus apostolorum et discipulorum xpristi cōtemporaneus cuius insignes libri habentur / disputationibus et scriptis confutat / adeo vt cito euanescentibus predictorum hereticorum figmentis felix efficiatur fama xpristianorum. Ita vt omne genus hominum patris legibus et superstitionibus derelictis / et a dñs ad dominū iesum occurreret et discere ab eo quia mīdis ē et humilis corde festinēt.

Adrianus regnat. xxi. annis thelephorus sedit
annis. xi. iugnus sedit quatuor annis pius sedit
annis. xij. ca. xviii.

Interea moritur adrianus et imperat antho-
nius cognomēto pius / thelephorus marti-
rio resolutus de dicit iugnus succedit apkatui sub
quo valentinus cerdo et quidā martion figmenta
heretica dogmatizant. Iugno autē decedente roma
no pius fungitur sacerdotio / marcbus substituit
alexandrie / eumenide defuncto. sed et marcho post
.x. ānos obeunte celadion eius gubernat eccliam

Pius vero in vrbe roma expleto sacerdotio anice
to sedem reliquit sub quo egesippus romam venit
ibidem permanens vsqz ad episcopatum eleuthe
rii qui fuit post anicetum. Tunc et iustinus phis
xpristi et fidei nostre contra marchionem tam vi
ua voce q̄ libris defensor scribit ad anthoniuz li
brū de xpriana religioez optinet gratiā p̄ nr̄is

De polycarpo insigni martire. ca. xix.

Polycarpus ordinatus & eruditus ab
apostolis / smirneorū ep̄s / longeva et innocē
ti vita venerabilis / pergit romā et corruptos per
valentianū et cerdonē ab h̄retica labe castigat.

Traditur hunc eleganter narrasse de iōanne apo
stolo q̄ cū apud eph̄sum lauandi gratia balneū
eēt ingressus / et vidisset ibi cheryntum: exiuit con
tinuo nō lotus dicens / fugiamus hinc ne et balnee
ipse corruat in quibus lauatur cheryntus verita
tis inimicus. Extant h̄s preclara quedā opuscu
la et epistola h̄s ad philippenses preualida conti
nens fidei monita et salutis. Hic aut̄ p̄s anthoniū
piū imperante marcho aurelio et anthonio seruo e
ius cū luro fratre vitā finit martirio.

Anthonia pius sedit anis. xij. Capmo. c. xx.

o. f. polycarpus

Dignus ē autem hic perpetua ecclē donari cele
berrima passione & solutus / quē huic nostro
compendio licet curtatis sermonibus ob insigne e
ius meritum ob ipsius patrociniū suffragium cura
uimus annotare. **H**ic ergo ante triduum q̄

cōprehenderetur videt nocturna visione capitis
sui cervical igne consumi/ enigilansqz fratribus
sic interpretats visiones: se pro xpristo eē arsurū
Nec multo post insiliunt eius cōprehensores. Ad
quos placido vultu progrediens/ apponi mensas
hostibus quasi hospitibus iubet/ et large epulas
ministrari: impetrata per hore spacium oratione.
Deide a sino sedens duatur ad tribunal. Cūqz
ingressus fuisset audit vocem de celo/ fortis esto
pollicarpx. Cōmonitus ergo a proconsule multis
sermonibus/ vt habens etatis sue reuerentiam in
ret fortunam cesaris/ et dicat in xpm conuicia/ ele
ganci voce et vere digna discipulo iohannis/ respon
dit/ octuaginta inquit et sex annis seruo ei/ et nun
q̄ me lesit/ quomodo possuz maledicere et blasphemare
meū regem meū/ qui dedit mihi salutem/ Nō facio
Cōminante iudice bestiarum immissiones/ cōstā
ter ait/ adhibeantur. Cōminante quoqz ignes/ se
cure inquit adhibe. Tunc populus smirne ciuita
tis tam iudeoz q̄ gentiliū conclamantibus viuis
ardeat/ desinat ad ignem. Quo extracto depo
sitis senior indumentis ac zona resoluta calciamē
ta quoqz pedibus temptat educere/ que nunq̄ ni
si a religiosis a quibus semetipsoe preuenientibus
resolui consueuerant. Sic nāqz ab omnibus vene
rabiliter colebatur. Exinde remissis manibus pe
tergū tradit igni. Sed cū facto diuinitus miracu
lo nō posset igne cōsumi. tandē a lictoribus mucro
ne trāssoditur/ oblat9 deo tā victia q̄ holocaustus

in odorem suavitatis.

De iustino doctore et martire.

ca. xxi.

Per idem tempus supradictus philosophus christi iustinus secundum iam librum per nostram religionis defensione conscriptum offerre iudicibus remunerationem lingue fidelis et erudite martiri recepit munus Accusante euz quodam philosopho crescente nomine / doloso proditore et tendente ei infidias / pro eo maxime quod sepe eum prefatus iustinus suis disputationibus publice confudisset.

Hic antequam proprium funderet agonem / etiam eorum qui ante eum martires extiterant certamina describit. Extant et alia eius opuscula preclararum magne eruditionis iudicia que enumerare longum est.

Anicetus papa romans sedit ante. xi. c. xxij

Iuxta aniceto obeunti sotter succedit / et celerion alexandrino. Agrippinus tunc episcopus supra commemoratus et dionisius chorinthiorum episcopus et hereneus insignes habentur. Hi scribunt libros et epistolas / erudiunt ecclesiam et confirmant. Quorum ingenij extant adhuc monumenta. Extat huius prefati dionisii epistola ad atzenienses per lucida invitans ad martirium / prolapsos arguens / in qua et illud designat / quo dionisius ariopagites a paulo instructus primus athenis episcopus fuerit ordinatus. Sed et trophilus quem antiochie superaddidimus commentarios scribit / et hereticos qui tunc surrexerant disputationibus preclaris confutat / et apud martirem / cum que herenegz modesti magnifice

laborant sed et melitane sardinensis antistes et
apolmaris itrapolitanus celeberrimi habentur
et scribunt libros pro nostra intercessione ant ho
mo imperatori romano. Extant aut melitane m
ta et preclara opuscula in quibus ecclesie fidei re
gulam mira depingit ratione. Hic in libello quem
de explanatione scripturarum scribit quasi in prefa
tione enumerat que sint veteris testamenti volu
mina que in canone debeant observari.

Opponeus de heresi eucratianum. ca. xxiii.

heresis
eucratianorum

Ounc surgit heresis eucratianorum a saturninorum
martione descendens damnantium cibos animalium
que deus cum gratiarum actione humanis vitiis
bus percipiendos instituit. Nuptias quoque et
fornicationem et corruptionem per lege iudicantium
Quorum auctorem quendam fuisse aiunt tatianum
qui primo auditor fuit iustini et in vita eius nihil
tale quidem prodidit sed postquam ille martirio reso
lutus est abscedit se ab ecclesie doctoris arrogancia
tumidus. Et ut magis ceteris extimeretur prius
docendi instituit stilum. Verum hic tatianus
collationem faciens quandam euangeliorum/nesci
quomodo componit unum ex quatuor quod dyat
tesseoron nominant/nam etiam nunc habetur a mul
tis. Extat vnus huius ex multis libellus quem
aduersus gentes scribit qui ex omnibus scriptis
eius precipuus et valde utilis comprobatur. Per i
dem tempus pullulant innumere hereses et prece
pue apud mesopotamias. Quibus fortiter obstat

disertissimis disputationibus suis Barthesanes q.
dam potens in verbo et doctrina: et utrensens dya
lectus / et libros scribit maxime aduersus marti
onem. Quos apria lingua hoc est sica cōpositos
discipuli eius in grecū uertere sermonem. zothyr
sedit annis. viii. quo tempore etiā romane ecclesi
e zothyr ep̄s pius et clemens circa fratres et sc̄is
indigentibus que corporalis usus expecebat large
impiens uiuēdi finem facit. et nos hic quarti vo
luminis finem faciamus.

Incipit liber quintus.

ca. i.

Igitur zothry ep̄o. xij. ab apostolis succedit
eleuterius. xvij. anno imperij. m. am. honij et
xxi. Quo in tempore per multas romani orbis p
umcias ex acclamatione vulgi et seditione aduer
sum nostros / dirissime persecutiones concitantur
ita ut martiriz multa milia per singula loca fiat

De epistola lugdunese ecclesie.

ca. ij.

Quoniam serui xpristi habitantes lugdunū vie
nam nobilissimas gallie vrbes grauissimis tribu
lationibus / affliguntur / quibus ut breuiter et ra
ptim per omnia persecutionū genera cōcludamus
totis viribus cōgressus est inimicus. Et primo q̄
dem domorum eis prohibetur habitatio tum dein
de usus balnearum / post etiā processus ad publi
cum / ad vltimum vero tam publicus q̄ priuatus
locus sic deniqz iniuriati excluduntur verberantur
lapidantur et excruciantur.

Ad eo ut singulas cruciatue species nemo

possit exponere. Sed sustinet equanimiter sancti
viri stabiles christi colūne nec solum iam ferunt
impetus sed vltro iam expectant. Quidam autem
infirmiores subeundis inualidi peccatis suis for
san exigentibus labuntur, ferme decem. Qui lap
su suo luctū ingentem relinquunt, ecclesie que de
lapsibus nostrorum magis q̄ de tormentis trista
tur. Tunc aduersus nostros d̄yabolo instigante
noua et capitalia mendacia plebs infidelium com
mentatur. Et comprehensis quibusdam seruis pa
ganis christianorum extorquet ab eis tormento
rum metu q̄ et christianos filios suos comedūt et
matribus et sororibus abutantur. Hinc apud om
nes christianos execrationi habentur præsertim a
pud eos qui clementius aduersus eos agebant.
Inter quos sanctus quidam d̄yaconus nomine mi
nensis; et Blandina nobilis femina / et fontinus ve
nerabilis lugdunensis ep̄s: cū iam nonagenaria
eēt etate et præ languore et senio magis deserret
ad tribunalia q̄ duceretur / soluuntur. martirio si
cut gesta eorū habent. Datur et cū eius attulus
quidem / cuius inter tormenta nobilis vox illa fu
it cum affarentur carens eius et midor aduste car
nis presentiretur. Hoc est inquit homines comede
re quod vos facitis. Neqz nos homines comedimz
neqz aliud quid mali agimus. Interrogatus qd̄
nomen habet deus / eleganter respondit q̄ plures
sūt noībus distingūtur q̄ vnus ē non indiget.

Item ex epistola lugdunensi

ca. iiii.

Tanta autem Beatorum martirum Humanitas
 erat et Humilitas ut frequenter martires
 facti post Bestias post ignes et laminae nullatenus
 paterentur se martirio appellari vel in sermone &
 in epistola fratrum et si quis hoc fecisset durius i
 crepabant dicentes quod hec appellatio soli christo
 debeat vel certe his qui post bonam confessi
 onem discedere de hac vita et pergere ad deum me
 ruerant. Nos autem humiles et egeni aiebant opta
 mus ut ipsa saltem in nostra confessio tuta permaneat
 Tanta ergo erat in eis Humilitas ut cum rebus ip
 sis martires essent / nominis tamen iactantiam fu
 gerent. Inter fratres humiles: inter persecutores
 elati. Accusabant neminem soluebant cunctos / li
 tigabant erga nullum orabant pro persecutoribus
 suis / videntes verbis sancti stephani martiris et
 dicentis. Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et
 per nimiam caritatem quam habebant in christo iesu et
 his qui lapsi fuerant totis miserationum visceribus
 interceabant / omnipotenti deo effundentes pro eis
 flumina lacrimarum. Nec sibi gratum iter dicebant
 eundi ad dominum si pars membrorum suorum de ec
 clesie rapta a dyabolo diriperetur. Nec ergo que
 ex tantorum auctoritate virorum descendunt dic
 ta sunt propter eos et contra eos qui tumidi et ela
 ti aduersum fratres ferunt et si qui forte tituba
 uerint christi miserationum christi putant ab eis
 penitus excludenda.

De Hyrcano viro illustri.

ca. iiii.

Igitur fortino lugdunēsi episcopo cū ceteris
martiribus coronato h̄renens polycarpus
auditor in puericia sacerdotio eius succedit. Hic
multos scribit libros et preclara ingenij sui moni-
menta reliquit. Inter multa et innumera sua opus-
cula quoddā de .lxx. interpretibus elegans mira-
culum narrat.

De .lxx. interpretibus.

ca: v.

Dolomeus inquit lagi filius volens Biblio-
thecę sue quam apud alexandriam ex omni-
um grecorū voluminibus cōstruebat maiore glori-
am querere petiit etiam ab iherosolimis vt etiam e-
orum hebreas scripturas in grecas linguas inter-
pretatas acciperet. At illi quippe subiecti erāt ma-
cedonibus / electos in scripturis sanctis in xtraqz
lingua pretiosissimos viros .lxx. presbiteros mise-
runt ad tholomeum. In quo tamen voluntas dei
et cōsiliū gerebatur / tunc ille singulorum volens
accipere documenta. et verens ne forte per interpre-
tationem occultarent insertā diuinis voluminibz
veritatem / singulos a se invicem separat / et eadem
seorsum positos interpretari iubet eūdemqz inter-
pretandi ordinem in singulis voluminibus obser-
uari. Quo sqz in vnū cursum coram se reuocare &
cōferre adiuvices que singuli interpretati sunt iu-
bet. Et tunc vere deus glorificatur et scriptura sã-
cta q̄ vere diuina sit agnoscat. Quis enī de eadē
isdem verbis isdemqz nominibus interpretati sūt
ab inicio vsqz in finem ita vt et ipsi qui aderant

gentiles agnoscerent q̄ dei nutu tunc scripture i
teprete sunt. Nec mirum cum hysdrā sacerdotēz
inspirauerat deus ad reparationem hebreorum vo
luminū sub captiuitate nabugodonosor regis cor
ruptorum. Hiermo ca. vi.

Hec Hieronemi testimoniū ad reuerentiaz diui
narum scripturarū posuimus licet quibusdā
ecclesiasticis uiris uideatur apocriphum / pro eo
maxime q̄ iosephus scriptor hebreorum nihil ca
le affirmat / sed in vna eademqz basilica scribit
eos pariter cōtulisse. Quod et beatus Hieronimus
in prefatiōe pentateuchi cōtestat. Sed iaz ad nar
rationis ordinē reuertamur.

De miraculo scō xp̄ianis i exercitu xp̄ianoz

Sicut anthony tpibus quibus ca. vii.
tot mala illata eē referuntur / marcus au
delius frater eius bella infert sarmatis ac germa
nie. Cuius exercitus dū siti periclitatur quidam
militēs xp̄istianī qui aderant supplicant / quorū
supplicationibus et pluuia large de celo p̄fusa re
fiat exercitum / et fulmina crebro cōscātia fugāt
enimus hostes. Narrant et hoc gentilium historie
s̄ q̄ hoc a nostris ip̄trātū ē subitādo dissimulāt.
Anthony regnauit .xix. annis. ca. viii.

Interea moritur anthonyus : cōmodus succe
dit imperio. Tunc iulianus apud alexandri
am suscepit sacerdotiū. Tūc pant̄xns stoicus ibi
dm ecclesiasticę scole rector i disputatiōe dogmatē
a a

nostri disertissimus habetur. Qui fidei calore sus-
census vsq; ad indiam citeriorem predicat verbū
dei. In cuius diuine eruditionis scola clemēs alex-
andrinus maxime effloruit. Tunc narcissus pre-
fidens ecclesie iherosolimoꝝ celebris habetur pre-
clarus fide et opere signorum. De quo fertur in
vniuersa eius miracula q̄ miro et inaudito ge-
nere virtutis aquam in oleum conuertit / quando
forte in solemnī die vigiliatum pasce oleum deesset
luminaribus. Per idem tempus hostis generis
humani nihil vnq̄ oculū gerens diuersas et varias
hereses per singula queq; loca suscitāt / in quibus
maximū sui generis serpente[m] apud asiam phri-
giamq; producit / montanum. Qui se pachituz no-
minat: et mulieres quasdam secum maximillam
scz et priscam prophetissas eēt vult ex sua inspirati-
one confingit. Hic impie docet nuptias solū et ie-
iunioꝝ leges primus imponit. Hic peruzā et tunā
oppida frigie iherusalem appellat / atq; in hęc oēs
cōgregandos dēternit. Hic exactores pecunie statu-
it / et sub nomine oblationum / munera artificiosus
accipit. Hic salaria prestat predicantibus verbis
suū. vt per hoc vincit enixius eius doctrine prebe-
ant oporā. Sed traditur q̄ tandem ipse et mulie-
res sue ip̄o demone q̄ inspirabatur agēte diuersis
tpibus laqueo vitā finireūt / exēplo inde pditoris
Sub hoc tempore etiam in vrbe roma regula ec-
clesiasticę traditionis veratur per blasium et fla-
mīum scismaticos.

Sed fuerunt tunc

De octavo h
scilicet et suis
quibuslibet

per dei gratiam viri fidei et virtutis qui tam p̄dic-
tas hereses q̄ salmaticos destruxere / scribentes
aduersus hęc libros xli epistolas. vt h̄erenenome-
liat h̄ides / serapio apollonis ⁊ apollinarius et multi
alij.

Questio oborta de pascale tpe. ca. ix.

Interea presidentibus ecclesie egregijs sacer-
dotibus sub p̄m̄cipi cōmodo / victore apud
romam / demetrio apud alexandriam / serapione a-
pud at̄hioc̄hiā / apud cesareā palastine theophilo /
et narsiso iherosolimie / apud eph̄esum vero policra-
te / questio nō minima exoritur in prouincie asie
xlutā ex antiqua eorum obseruatione descendens
q̄ quartadecima luna putaret omni tpe pasca ob-
seruandum quando scz iudeis p̄cipitur agnus
imolari: Velut necessario cōfirmantes in quacū-
qz die septimane. xiiii. luna xmisset solui debere
ieiunium cū talis cōsuetudo in alijs prouincijs nū-
q̄ obseruata fuisset ⁊ ecclesijs. Ob quā cām cōuē-
t̄s ep̄oz et consilia cōuocantur / tam apud cesareā
palestine q̄ apud romam / alter cantibus victore
romano pontifice ceterisqz occidentalibus ep̄is cō-
tra asianos et dicentibus q̄ non liceat aliquando
nisi in die dominica in qua dominus surrexit dñicū
pasce celebrare misterii / et in hac sola soluendus
esse ieiunium.

Nō policrate cur velit pasca xiiii. luna observa

Afirmantibus ecōtra asianis et (ci. x.)
marie policrate eph̄esio ep̄o q̄ itereos p̄ma

tum agere videbatur / q̄ ab illo incenerato die pas-
ce in qua secundum euangeliū etiā ipse dominus
suū pasce celebravit nihil licet addere vel substra-
here vt ultra .xiiii. diem vel infra celebraretur: p̄-
tendentibus etiā antiquū morem et maioruz tra-
ditionem / et dicentibus quia philippus euangelis-
ta qui cū suis filiabus dormit in asia / et iohannes
apostolus qui supra pectus domini in cena recubu-
it / nec non et polycarpus discipulus eius observa-
uerunt. Tandem autē inspiratione diuina plurimis
in vnū cōcordantibus et sanioris fidei et scientie e-
piscopis: promulgatū est solemne decretum a vi-
ctore romano pontifice de pasce concordia / et subscri-
ptis venerabilibus ep̄is narchiso ierosolimi-
tano / theophilo cesariensi / hyreneo lugdunensi cū
ceteris ep̄is galliarum / et cōfirmatibus q̄ in do-
minica die resurrectionis xp̄i misterū pasce debeat
omnimode celebrari. Capmo. ca. xi.

Ibi autē videtur romanā ecclesiam prudenti
consilio saniore sententia hoc potius elegisse / ne in
daifate videremur et mosaicum adhuc vel figurati-
uū pasce observare: si semper .xiiii. luna solemnitatem
pasce celebremus. Vnde quia finito veteri et
t̄pico nouū pasce xp̄s instituit / et pro esu agni t̄p-
ici tradidit immaculati sui corporis et sanguinis
misterū. recte sicut agnum t̄picū non sumimus
sic iam figuram negligimus cū rem tenemus.

Itaqz et illam .xiiii. diei observantiam cum in
deis non facimus / sed die resurrectionis

domini nouū potius nostrū pasca celebramus. Quia
 cum pasca transitus interpretatur/ et nostrum trā
 situm xel de uictis ad uirtutem/xel de morte ad ui
 tam significet/ recte et uere transitus noster qui a
 passione domini incipit/ cū dominus resurgit per
 fidetur/ et ideo tunc potius pasca celebramus. Ni
 hil enī nobis christum mori profuit nisi et resur
 gere profuisset. Sunt et alie forsan patrum ratio
 nes quas diligens et studiosus lector alienū potē
 rit reperire. Sed iam ad narrationis ordinem re
 uertentes pausemus hic aliquantulum ut post
 modum recreati sextum uolumē expediāmus.

Incipit liber sextus.

ca. i. *lib. 6°*

Igitur cōmodo imperatore tredecim ānis fun
 cto imperio/ et helio p̄tinace post eā solis sex
 mensibus/ seuerus suscepit principatum. Sed et
 victore papa. x. annis ep̄atu functo/ zepherinus
 suscepit sacerdotium. Extant eo tempore plurimi
 ecclesiastici uiri et stilo illustres. heraclitus qui i
 apostolum cōmentatus est/ et maximus qui de fa
 mosissima omnium hereticorum questione disse
 ruit/ sed et candidus in exameron/ idē de principi
 o genesis scripsit/ ap̄ius quoq3. Hi cū quibusdā
 alijs hereses ortas suis temporibus confutant et
 maxime heresim pauli famosā uentis habentis auto
 ritatē a quondā ātemone et dicentis purū homi
 nem et absq3 deo fuisse saluatorem/ et mentientis
 idipsum ab apostolis antiquitus fuisse traditum
 Interea seuerus quoq3 aduersus eccliam seuerē

*heresim pauli
 famosam*

martires multi efficiunt/precipue tamen apud alexandriam. Quo ex omni egipto ac thebaide velut in quoddam stadium pietatis athlete ducebantur. In quibus et leonides pater origenis pro fide christi capite plexus est/qui tunc adhuc etatis supradictum puerum dereliquit. Capitulum ca. ii.

Nunc scz origenis vitam et actus et dogmata si quis vult plenius nosse legat eusebium de quo hic transferimus. Qui de eo tanta et talia scribit/ quanta et qualia non est dignum huic commentario inserere maxime cum nouerimus predictum eusebium a quibusdam ecclesiasticis viris aliquantulum notatum fuisse quod nimis fuerit in laude origenis. Illud vero de eo breuiter enarramus/ quod etiam orthodoxi quoque et religiosi viri diffiteri non possunt.

De origene.

ca. iii.

Origenes leonidis martiris filius et ipse ferens a puericia voluntate martir et forsitan acutus nisi quia a matre surripiente nocte vestes eius a fraude prepeditus est/ magna a deo et manifestas gratiam scientie consequitur/ potens in grammatice et ceteris omnibus litteris et in omni philosophica eruditione apprime institutus. Maxime autem in lectione et doctrina diuinorum voluminum potentissimus illius typus et famosissimus indagator. Hic ergo pro magna et incredibili scientie prerogatiua doctor ecclesie apud alexandriam a demetrio ipsius loci episcopo constituit cathedramque doctoris obtinens etis

post panthum et clementem / cuius scz clementis
 et ipse extitit auditor / Vbi dum verbū dei palam
 tam viros q̄ feminas instituens docet et occasio
 nem omnis turpis maledicti vult infidelibus ex
 cludere / quedam minus perfecti sensus exercet in
 proprio corpore / sed feruentis fidei et minime casti
 tatis opus. Nam cū ante omnia p̄cepta euange
 lica et voces saluatoris obseruaret et obseruari p̄
 ciperet / illud euangelicū attendens / quia sunt eu
 nuchi / qui se castrauerunt propter regnum dei / do
 minicam vocē et atqz op̄e mox in semetipso ag
 greditur adimplere. Tunc igitur maxime dat ope
 ram doctrine et predicationi quando aduersarius
 nulla derelicta est obtrectandi suspicio. Tunc vt a
 postolus dicit verbū dei oportune predicat / et ipor
 tune per diem et per noctē / publicā et priuatā / in
 abstinentia plurima / in ieiunijs / in deficientibus / vi
 giljs p̄ne iugibus. Ita vt si quando parū aliquid
 somni naturalis necessitas exigeret / hunc ille nō
 super stratum quo omnino nullo vt̄batur / sed su
 per nudi soli deprehenderet superficiem. Fertur at
 q̄ ex eius auditorio plurimi de vtroqz sexu marti
 res effecti sunt. Extant eius preclara ingenij sui
 monumenta libri .s. quos cōmentarios in sacris
 scripturis valde diligentē et luculentē edidit .
 Ita .xxx. libros in partem quandam psalē ap̄t̄e
 cōmentatur / i ezechiele quoqz .xx. et q̄nqz libros
 totidē magis in cantico canticorū. Libros etiā de mar
 tibus ad ābrofiū scripsit / tāta tā districta sp̄s
 aa iiii

virtute ut eius sententijs tanq̄ validissimis mu-
ris multos ad martirium stabiliret. Sunt et alia
opuscula pene innumerabilia que omnia in hoc cō-
pendio enumerare nō est opus. Sed illud precla-
rum fertur de eo q̄ nunq̄ permisit ea que in eccle-
sije differabat a notarijs excipi nisi quando iam
.lx. etatis agens annum: multo vsu et labore: plu-
rimā fiducie in verbo dei acceperat. Jam scz quan-
do in eo erat vite grauitas et maturitas etatis &
multe experientie auctoritas. Inter quoqz erudi-
tionum suarum studia ne illud quidē omisit orige-
nes p̄sentari et addiscere hebreę lingue virtutem
vt cognosceret vel ea que a iudeis leguntur quali-
a sint / vel ceterorum interpretū qui preter .lxx. in-
terpretati sunt quanta esset eruditionis diuersi-
tas. Ita vt preter istas que in vsu sunt acquirē
semaci vel theodotionis inuenerit etiam alias in-
pretationes in absconditis et secretis latentes in
quibus nec nomina quedā interpretū reperit scrip-
ta. Dicit autem q̄ alia reperit in acterio lictore a
pud nicopolim / aliam in iberico / atqz alias in ali-
is reperit locis. Sed et aduersum hereticos confu-
tandos / tam vna voce q̄ librorū disertis disputa-
tionibus elaborat. Nam et berillum hęsterne urb-
arabie ep̄m qui dicebat saluatore nostrum neqz
extitisse ante carnis natiuitatē neqz ap̄ria habe-
re diuinitatis existentia / sed hoc solū q̄ interna dei-
tas in eum habitaret disputando confutauit et ce-
lum quendā ep̄p̄curęus philosophū qui cōtrarios

Spelaza de
y origene

va. itina
diaz aptaz

attico

libros fidei scripserat **Haymo**. Unde plurimum ad
mirari nō sufficio q̄ vir tam illustris tam ap̄ te
rebellans et obuians hereticis deuolutus sit in no
tissimam heresim et errore scz q̄ seraphim in asia
spiritum sanctū exposuerit. et in alio loco de penitē
tia dyaboli scripserit et de absolutione reproborū
post mille annos / et multa alia que orthodoxe fi
dei aduersantur: Maxime cū abstinentissime et ca
stissime vite fuisse referatur / et tam preclare doc
trine tamq̄ puri et lucidi sermonis. **Haymo.**

Ego sane de eo salua fide patrum dixerim / ut q̄
hoc omnino nō scripserit / sed ab hereticis ob precla
rum nomē eius obsuscanduz maligne cōficta sint
et conscripta et nomine suo pretitulata. ut si scrip
sit nō statuit ex sententia / sed differuit ex opinio
ne nam vt ipse dicit philosophorū et hereticorum
dogma didicerat / ne ad eos cōuincendos imparati
or eēt si ignoraret que apud ipsos erāt. Et fortas
se cū in aliquibus locis scribendo attingit eorum
errores / calumniatus est hoc a semetipso dixisse.

Et si etiā predictas hereses vt placet quibusdam
ex sententia scripsit / valde cōpatiendum est / taz e
ruditi p̄toris viro qui tantam nobis eruditōis
copiam ministravit. Quis vicia si qua sunt in scri
ptis / potest eorum que fideliter scripsit luminosus
quidam ac celestis splendor exuperare. De quo et
a patribus dictū est. quia vbi bene scripsit nemo
melius. Et autem erratum ē ab origine et cōtra

ysaia

sero. d. i. libe
q̄ yfim et p̄tib
ex h̄a

— hoc est ab e. mil
calumpnia pass

— v. male nemo
xmo

orthodoxam fidē aliquid descriptum/opinoꝝ hoc ei
accidisse q̄ nimio lectionis studio philosophose est
amplexus. Attigerat enī et omnino affectus fu
erat secreta platonis et pitagore/cremōsq; stoici
et chorinti volumina/ceterorumq; ph̄lorum. Et
fortasse quia nimis est imoratus et diuicius ebi
bit de calice Babilonis inaurato: quodammodo co
actus est de eius fece in sacram scripturam effun
dere ex quo valde et vigilanter cauendus est eccle
siasticis viris/ne nimis philosophicis institutis
dent operam/ne forte cum inebriati fuerint mani
bus poculis et tumidis assertionibus inflati: dif
filius retracto pede ad humilitatem xp̄i reuocen
tuz tardius fidei nostre acquiescant/quandoqui
dem edocti sūt cōtraria. Ne hoc dicendo artium lec
tores damnamus vel artes. Nā et ipse nō inutilit̄
legūtur/ad profundas questiones enodādas et p
tractādas rationes. Quippe ipsa ē domina artū
et ei cetera vt pedisseque famulantur. Verū quos
dam scolasticos nō mediocriter reprehendimus q̄
libris gentiliū tā familiariter adherent et totos
se immergunt .vt totum pene in eis vice sue cursus
et eruditionis cōsumant quam honestius erat ec
clesiastice intendere disciplinē q̄ rectius et facili
sacre scripture libros addiscere: Quibus legēdis
si darent operā pauciorib; certe temporis spacijs
totam in se Bibliothecam transfunderent/q̄ omēs
illas frivolas et pene inutiles sciētiolas quibus
occupantur. Sed ecce dum nimis origeni ierōdimo

et eius occasione hūc facimus excursū cōtra legē
cōpendij / p̄ne ceterorum qui p̄r idēz tempus fue
runt / et verbo et exemplo iuuerunt ecclesiā / oblici
funtus. Vnde nunc ad narrationis ordinē reuertā
mur. Seuerus regnat ānis .xviij. ca. iiii.

Itaqz seuerus imperatore .xviij. ānis functo ī
xxio et tunc tradito filio eius / alexander q̄
dem de quo ante memorauimus cōfessionis titulo
satis clarus / iherosolimoz ecclesie subrogat̄ ep̄s
Cum forte ex gente capadocū vbi erat preclare
urbis ep̄s iherosolimam orandi gratia aduenisset
et omnibus diuino oraculo inotuisset tali voce ce
litus emissa. Suscipite ep̄m qui vobis a deo desti
natus est. Captus ergo nō sinitur ad propriūm
ep̄atum reuertī / sed ibidē residere cogitur. Cū ta
men ad huc superesset predictus eiusdem loci ep̄is
copus narcisus / sed fessus senio pontificali m̄ste
rio sufficere nō potens. Interea serapion quoqz
antiochie ep̄s vir magne eruditionis cuius mul
ta habētur opuscula defungitur. Cui succedit as
clepiades et ipse vng ex preclaro numero cōfessorū
Antonius regnat. viij. ānis z sex mēsbz. c. v.

Sed et antonius imperator diē obiit / cui succedit
martinus. Quo in breui cōsummato id est p̄g
annum successit imperator antonius. Cuius pri
mo imperij āno zepherinus romanus pontifex diē
obiit. kalixto succedente / zepherinus papa sedit
annis octo quo etiam finem faciente

presidet urbanus qui et ipse post. viii. annos sedē
reliquit pontiano. Sed et anthonio quattuor ante
functo imperio succedit alexander.

Capmo.

ca. vi.

Per idem tempus florent in ecclesia disertis
simi viri quorum epistolas quas ad se invicem
dabant tam facundas q̄ secundas alexander rone
rabilis iherosolimorum ep̄o in bibliotheca ihero so
limorum quam et ipse multo labore et sumpti
bus ad posterorum utilitatez confluxerat: facit
diligenter reponi.

Capmo.

Agimus gratias tante patrum diligentie / quorū
circa sacras scripturas tam ferventissima occupa
tio et tam iugis sollicitudo fuit / ut non solum scri
berent libros vel explanarent / sed etiam scripta
quorumlibet virorū illustrium divinitus inspira
ta / multis laboribus multis quoqz expensis in o
pus notariorum sibi coaceruarent / ad profectum
vniuersalis ecclesie. Nec ergo mercedonia precio
sa: hic vniuers extitit thesaurus: cōparare sibi scrip
ta maiorum / et condere bibliothecam / aggregare li
bros in archiuis temploꝝ m̄gais q̄ nummos in ar
cha. Audiant huius t̄pis ecclesiastice persone / et
rabore cōfundat / q̄ a vestigijs patrum tā ipudēt &
ipudenter recesserunt / q̄ sui facti sunt ancillaruz
ambitionis et p̄curie. Et qui potuerūt sublimes
scripturas indagare fortassis facilius q̄ maiores
nostri / cū illorum diligētia exēplarijs scopiosis ha
būdent / p̄chpudor nūc ad ifima r̄r̄z cōtēptibilia

ad civiles causas et loculos conuertuntur. Sed hec
 hactenus. In illis diebus epolitus eps multorum
 coditor opusculo inter cetera sua libellum de pasca
 edidit in quo etiam temporum canonem et descriptio
 nem quandam pulchra ratione depingit. Veda hic
 de cenouenalem circulum pasce reperiens / primus
 dedit occasionem eusebio qui de eodem de cenouenali
 circulo tractatum composuit.

Alexander regnat. xix. annis.

ca. vii

Interea alexandro imperatore defuncto maxi
 mus cesar succedit. Iste primus ex militari
 corpore absque decreto senatus / imperator efficitur.
 Qui dum odio fertur aduersus predecessoris sui
 alexandri domum / et matrem eius matrem pro e
 o maxime quod christiana erat / et origenez presbiter
 tum quem rome accitumet honorifice habitum ip
 se audierat / qui tunc non solum alexandrie sed to
 toto orbe clarus habebatur infestat. Hac inquam occa
 sione persecutionem commouet per ecclesias maxime
 aduersus doctores ecclesiarum.

Maximus regnat tribus annis.

ca. viii.

Sed per dei providentiam in brevi consummatus
 simul finem vite et persecutionis facit

Post quem imperat gordianus.

ca. ix.

Pontiano vero romano pontifice tunc fine fa
 ciente succedit athanasius. Qui cum non amplius quam me
 se uno ministrasset sacerdotium reliquit fabiano.

Hic testimonio spiritus sancti in Veda. ca. x.
 super colubam super caput eius descendit episcopus ordiat

(quod alij de eo/alij de zepherino epo factum fuisse tradunt. Per idem tempus africanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habetur. Hic multos scribit libros et epistolas inter quos mathei et lucae in generatione xpristi evidentissime ostendit consonantiam et cronicam ipse componit.

Gordianus imperat sex annis. ca. xi.

Iuxta gordiano imperatore finem facere philippus cum philippo filio suo succedit. Hic primus omnium imperatorum christianus fuit. Cui volenti inter esse vigilie pasce et communicare misteris restitit fabianus papa: nec permisit donec confiteretur peccata sua et staret inter penitentes. Hic post tertium sui imperii annum cum millesimo a conditione rome annus esset expletis magnificis ludis celebrat urbis natalem.

Philippus regnat annis septem. ca. xij.

Post hunc decius succedit. Hic cum philippos patrem et filium interfecisset et ob odium eorum infestus esset christianis persecutionem monet ecclesie. In qua fabianus in urbe roma martirio coronatur Cornelio succedente qui et ipse resolutus martirio. In iherosolimis quoque alexander vir eruditissimus episcopus preclarus numero confessorum post longam vitam venerandam canidem post multos cruciatus et vincula inter ipsa massis sibi succedentia tormenta defuit. Veda. Tunc sanctus anthonius monachus egipto dicitur exortus. Interea sub decio persecutio christianis illata vehementer

Ep^{us} ip^{er} xian^{us}

Ep^{us} b^{ea}t^{us} athom^{us}

exarsit et innumerabiles sancti de utroque sexu maxime apud alexandriam agones desudant/ ita ut crederes prima persecutionum tempora renouari de quibus dionisius alexandrinus episcopus in epistolis suis ad fabianum episcopum plenissime refert. Qui et ipse dionisius postmodum capitis plectitur sententia.

Nota viros dignos facile labi a fide. ca. viii

o— 47 ca

Sed quia in archa domini etiam palee erant cur exiitico/ aliquanti tunc ad primam indicis faciem christum negant/ ad aras prosiliunt/ timentes magis bonorum temporalium dirceptiones quam summum bonum amantes. De quibus predixerat dominus quonia qui pecuniam amant/ haud difficile labantur. Cornelius quo tempore nouatus cypriani episcopi presbiter exurgit/ hic a iuuentute spiritu immundo vexatus cum tempus a domino apud exorcistas consumpsisset/ egritudine incurrit grauem/ ita ut desperaret/ unde et iacens in lecto pro necessitate aqua perfusus est/ nec reliqua in eo que baptisati consequi solent solemniter adimpleta sunt/ unde et spiritum sanctum nunquam potuit percipere. Hic romam veniens elatione tumidus/ spiritum salutis penitus etiam si digni penitissent/ nouo dogmate conatur lapsis adimere. Ex quo et princeps efficitur haeresetorum nouatianorum/ qui ab ecclesia separati nouo nomine catharos id est mundos se appellauerunt. Ob quam rem consilium sacerdotale celeberrimum in urbe roma congregatum/ acta consilii sequens libellus explicabit.

Incipit liber septimus.

ca. i.

Sedente itaqz cornelio pontifice cū ep̄is .lx. numero cotidēqz presbiteris et plurimē dyaconibus contra nouatianorum heresim differitur vigilanter / statuiturqz suffragantibus r̄triusqz pagine testimonijs / eos qui lapsi fuerant curandos esse / et fomentis penitentię medicandos / et nouatum nihil habentem caritatis fraterne / cum reliquis sequacibus eius / ab ecclesia sequestrari / extat de his epistola cornelii ad sabianum antiochenum ep̄m et libellus ap̄riani magnificentissime editus / quo et lapsos cōfortatur et contradicētes anatēmatizat.

Decius regnat annis duobus et tribus mēsis

Interea decius duobus nec integris ca. v. annis functus imperio cū filijs pariter occiditur. Quo tpe fertur etiam obisse origenes cū plenus esset dierum et pene septuagenarius. Tunc galus cum volusiano filio suo obtinet imperiū. Cuius cum regnum floxeret in inicio et cuncta ei ex sententiā cederent / ad exemplum deij sanctos viros qui pro pace regni eius deo supplicabant persecutus ē cum quibus et prosperitatem suam et pacem fugauerunt. Per idem tempus questio oritur in africa partibus de hereticis rebaptisandis vel nō / sed cornelio ceterisqz occidentalibz ep̄is manet potius hęc sententiā post abiectionē dogmatis sola eos manū imponit purgandos.

Cornelius sedit ānis circiter tribus.

ca. iii.

Et t̄p̄o obiit origēis

Igitur cornelio per martiriū consumato luti
us succedit. Quo solis mensibus octo functo apos
tolatu stephanus lenatur in anastitum/ qui de nō
rebaptisandis hereticis similē cornelio fert smāz.

Sed tempore alexandrie anastites ca. iiii.
famosus habetur qui multa et varia scri
bens instructionum nobis et doctrine copiosam
materiam derelinquit. Extat huius ad staphanū
papam epistola de multis ecclesiasticis differens
causis. Extant et eius littere quas contra sabelli
anam heresim persecutus est/ que suo tpe exorta
est/ plena blasphemie in deum patre et dominū no
strum iesum xpristum/ negans eū esse verum filiū
nec primogenitum omnis creature/ simul et spiri
tus sancti auferens intellectum. Gallus impera
tor regnat duobus ānis nec integris. ca. v.

Interea gallus imperator moritur valeriano suc
cedente cū filio galieno stephanus die obyt.

Sixtus episcopatur. ca. vi

Valerians maxime persequitur xpristianos
cū tamen primū benignus fuerit et huma
nus/ postmodum vero seductus per quendam ma
gice artis magistrum/ et primāpē magorū egiptio
rum. De huius persecutione dionisius scribit in
diuersis operibus suis. In quibus narrat precla
ra gesta martiz et suam ipsius persecutionem me
munt. et cuiusdā astirij inter sanctos martires cla
rissim viri et vrbis rome senatoris. Accidit hūc
aliquando apud cesaream philippi famosissimo

Huic spectaculo adesse / qđ ibi certa et solēni die
immolabatur victima ad radicem mōtis / et arte
quā adam demonis nūsq̄ compens collī in celum
a gentibus credebatur . Tunc astirio humanos
miserante errore / et pro his ad deū valde supplicā
te / subito victima cōspectibus omnium redditur /
nec ultra in locis illis hic extitit error . Quis vr
bis ciuem fuisse aiunt mulierem illaz que a salua
toze nostro a profluvio sanguinis sanata est / do
musqz eius nunc in ea ostenditur . Pro foribus e
ius domus / Basis quedam in loco editore monstra
tur / in qua mulieris illius velut genibus saluato
ris pronoluce palmasqz suppliciter tēdentis ḡma
go ere videtur expressa . Astat vero alia ere m̄hilo
minus fusa statua / in habitu viri / stola capite cir
cūdati et dexteraz mulieri porrigentis . Cuius ad
pedem statue et basi / herba quedā specie noua nas
citur que cū exorta fuerit excrefcere solet vsqz ad
fimbriam stole illius exi idumenti maxime / quā
cum summo vertice herba crefcens contigerit . vi
res inde ad depellendos omnes languotes morbof
qz cōquirit . Ita vt quecunqz fuerit i firmitas cor
poris haustu exiguo madefacti grammis depellat
m̄hil omnino virium gerens / si ante qđ fimbrie sū
mmitatē contigerit decerpatur . Hanc statuā ad simi
litudinem ihesu vultus formatam tradebant / que
p̄māsit vsqz ad tempora nostra quā oculis nos
tris i sp̄xi9 . Beda . Hūc ergo valerianū dei uideā
(statim

No. 2. A. A.
Cytia sal. 116

consequitur. Nam a sapore regie persarum capit
 ibiqz luminibus orba tue senectute miserabili cō
 senescat. Gallienus eius filius postq̄ summā rex
 solus obtinuit tam claro dei iudicio terribus mode
 ratus agens persecutionem in nostros cessare fa
 cit. **U**B meritum tamē vel pprie libidinis vel pa
 terne thronicie innumera barbaris assurgentibz
 regni detrimenta sustinuit. Tunc temporis cipria
 nus cartaginensis ep̄e cuius doctissima extant
 opuscula martirio coronatur. **S**tephanus quoqz
 et fixtus rome ep̄i decedunt martirio.

De paulo samozateno tyretico . ca. vii.

ITa q̄ post fixtum romanū pontificem d̄pōni
 fuis subrogatur. **P**aulus de samozato susce
 pit sacerdotiū. Hic in heresi deuoluitur/ dicens cri
 stum cōmunis nature tantūmodo hominē fuisse.
 Tunc celebratur cōsiliū rogaturqz d̄pōnifius
 adesse/ qui senectutis causa prohibetur/ sed adest
 per epistolam. **S**tatuitur paulus in medio et fre
 quenti tractatu et disputationibus arguitur. con
 fidentibus venerabilibus ep̄is et blasphemā eius
 publicantibus. firmiliano. i. a casarea capadocie/
 sardensi. xleno n̄comensi. et h̄meneo iherosoli
 morum p̄cipuo sacerdote et vicine huic vrbi ce
 saree iheretegno zathenodoro gregorio ponti p̄uin
 cie sacerdotibus. Hic autem gregorius cunctorum
 sermone celeberrimus habetur et pot̄ne in ope
 ratione signorum. Hic forte duobus fratribus ha
 bentibus possessionem stagni et de captura pisciū

122
la. 14. 280
epi regione
pontifi.

sepe litigantibus vsqz ad humani sanguinis effu-
sionem/medius interuenit. et facta oratione cruce
tam deinceps inhibens. fratrum contentionem/ a
quas abire iubet et recedunt/ fitqz solū frangū qđ
antea fuerat nauū ferax. Sed et in quodā loco
cū ad cōstruendam ecclesiam rupe obesset/ p̄no-
ctans in oratione trāstulit rupem. Itē cum per al-
pes transiret aliquando necessitate nūmū coactus
ad fanum diuertit apollis/ ibiqz pernoctat. Quo
mane recedente recedit et demon. Posatur dare res-
ponsa vt prius obmutescat. Consultitur a sacerdo-
te/ opponit titulum aduētus gregorij. Mox sacer-
dos occupat viam/ perueniensqz ad gregoriū/ que-
relam expulsi nūmū exponit questumqz deplorat
amissum. At ille scribit epistolā in hęc verba. Gre-
gorius apollim dēmittito tibi redire ad locū tuum
et agere que cōsueuisti. **H**anc sacerdos ad fanū
fert epistolam/ ponitqz iuxta simulacrū. Adest
itez demon itez dat responsa. Tunc sacerdos in se-
metipsum cōuersus ait. Quomodo nō multo meli-
or est gregorius. isto apolline: cui9 obtemperat inf-
fis. Et descendens eadem hora ad gregoriū refe-
rensqz epistolā rem ordine pandit. vtqz se offerat
deo rogat. Tunc relicta gentilitate fact9 est ab eo
catharminus. et cū se castissime vite et abstinē-
tissime mācipasset. etiā baptisma consequitur/ &
intantum fide et virtute proficit. qđ beati gregorij
successor in ep̄atu efficitur/ & inde gregorius i ge-
nū sui nob̄ in p̄uo maxia monimēta dereliquit.

Nota metaphrasim gregorij martiris et episco
pi gneoesarie. ca. viij.

In ecclesiasten naqz metaphrasim scribit
 magnificentissime et catholice fidei expositio
 nem breuiter ita continentem. **U**nus deus pater
 verbi viuens sapientie subsistens et virtutis
 sue et figure. perfectus perfecti genitor pater filij
 vni geniti vnus deus solus ex solo deo **F**igura et y
 mago deitatis verbum penetrans. sapientia cõpre
 hendens omnia. et virtus qua tota creatura fieri
 potuit. filius verus veri. et inuisibilis ex inuisibili
 et incorruptibilis ex incorruptibili. et immortalis ex
 immortali. et sempiternus ex sempiterno. **U**nus spi
 ritus sanctus ex deo substantiã habens. et qui p
 filium apparuit ymago filij perfecti perfecta. viuẽ
 tibus cã sanctitatis / sanctificationis prestatrix / p
 quẽ deus super omnia et in omnibus cognoscitur
 et filius per quem omnia **E**t trinitas ista perfecta
 maiestate et sempiternitate et regno minime diui
 ditur neqz abalienatur. **I**gitur neqz factũ quid a
 seruiens in trinitate. neqz superinductum tanq̃ a
 te hoc quid nõ subsistens postea vero superingres
 sum. **N**e qz ita defuit vnq̃ filius patri / neqz filio
 spũs sanctus. sed inconvertibilis incommutabilis e
 adem trinitas.

Hactenus de gregorio.

Galenus imperator regnat anis. xv. c. ix.

In Antiochia dionisius apud alexandriam i pa
 ce ecclesiastica die obijt. x. et. viij. anis functus
 885

sacerdotio maximus succedit.

Claudius regnat annis duobus.

ca. x.

Alienus quoque moriens claudium habet suc-
cessorem qui in breui moritur. Aureliano suc-
cedente. Cuius temporibus congregato apud antio-
chiam consilio / paulus famosatenus ultima ani-
aduersione damnatur. disputante cum eo malchio-
ne quodam perfecte eruditionis viro. exapientibus
quoque notarhis. Que disputatio ita magnifice ab eo
et accurate habita est. ut nunc quoque legentibus
sit in admiratione. Itaque secundo iam manifeste
paulus hereticus confutatur. datis epistolis / dyoni-
sio romano pontifici et maximo alexandrino. cuius
heresie et damnatio innotescit et moris. Qualiter si-
lius dei negaret descendisse de celo. sed a maria cepis-
se assereret et initium habuisse de terra. Qualiter
etiam psalmos qui in dominum nostrum iesum xristum
dicebantur / cessare fecisset velut neochericos
et nuper inuentos. Per semetipsum vero compositos
diebus pasce in medio ecclesie canere fecisset / mu-
lieres quas ipse horrendum auditu de se institue-
rat. Qualiter etiam incedens per plateam tali quadam
ambitione uteretur / ut publice epistolas relegeret
atque in auditu omnium et oculis dictaret / assistenti-
bus sibi in platea notarhis / quod superbe etiam tri-
bunal in ecclesia sibi multo altius quam fuerat collo-
casset. et verbum faciens iactaret supra modum.
dexteram ac palmam femori illideret / pede quoque sub

saltaet et scabellum feriret .et mox theatri ab
auditoribus voces clamoras et plausum expe
ret. Maxime impudenter etiam mulieres secū ha
bitare permisisset et presbiteris et dyaco nis / qui
eius mortem gerebāt simile dedisset licentiam .

Igitur damnato et expulso ab eccle ca .xi.
sia cū exire nollet / publica manu ex manda
to auzeliani ipratoris / domnus nomine in eccle
sia antiochena succedit episcopus . **I**nter
malis cōsilijs deprauatus Auxelianus / persecutio
nem meditari in nostros / eousqz vt scriptis lict
ris volenti subscribere / dextera dei interuenit et
subscriptionem deturbauerit fulmen quoqz ante
eum magno pauore circūstantium tuerit . ac non
multū post / morte subita cōdemnatur .

Mo. ayra.

Auzelianus regnat annis .vi. ca. xij

Qui probus succedit. Cui et totidem ānis con
summato. Gaius cū filijs numeriano et cari
no succedit. Quibus in bxiū cōsummatis regnat
dyocletianus . sed paulo ante imperium eius dyoni
sius romanus pontifex obiit .

Dyonisius papa sedit annis .ix. Gaius cum
filijs regnat duobus annis nec itebris .c. xij

Beatissimus quoqz qui tunc meruit rari de mun
do . ne videret mala que iste dyocletianus mox in
tulit ecclesie vltica q̄cedi potest . Tunc aposto
latui succedit felix . quo tempore manes magus q̄
dam secundum nomē suūz insaniens perse gene
re / a quo et manichoz heresis nouam sectam facit

Sougo hysie
aymichoz

et dogmata quedā profert. a diuersis mutata he
reticis. et nunc xpm se simulat/ nunc paraclitū se
noīnat. et eligit. xij. ad similitudinē xpi discipulos

Felix papa sedit annis. vi. ca. xiiii.

I Sicur felice papa cōsummato eutichianus suc
cedit quo in hęcū cōsummato gaus epatur
Hic iam tpe eusebii .xv. annis sacerdotio perfunc
tus marcellum relinquit successorem quē iaz tem
pus persecutionis inuenit.

Incipit liber viij.

Eutichianus sedit v. annis. ca. i.

I Necera notus decimus anuserat imperij dē
ocletianus et incipit fieri persecutio i xpianos
ab eo permaxima. Iusto siquidē dei iudicio . et ne
cessaria correctione/ cū iaz multa libertate multa
indulgentia viciati sunt mores nostrorū et discipli
na ecclesiarum corrupta. Dum fides nostra per di
uersa dogmata scinditur/ et ob id vilescit. Quz p
lati et rectores et duces populi humilitatis xpiane
et sinceritatis obliu aduersum se odijs et cōcentio
nibus inflāmantur. Tunc ergo nephanda edicta
principis proponuntur. vt cuncte eccē vsqz ad so
lum destruantur. sacre scripture cōburantur igne/
et si quis nēorū stat in honore primatus eo/ manet
infamis. Deniqz qui p̄sunt iubentur simulachris
imolare. alioquin conuicti in vincula ac torqueri.
Igitur in nichomedia et thebaide et fenice et alexā
dria/ deniqz per totam egiptū et frigiā et sp̄riaz z
capadociāz cetera vndiqz loca turbo p̄secutōis rā

immēsus et intolerabilis fuit: vt ex ipsa minietate et atrocitate gestis martirum deroget fidem.

Alii flagris discerpuntur / alii fodiuntur vngulis / alii flammis ignitis vruntur / alii gladio o bstruncantur. alii patibulis affiguntur / alii precipitantur in mare / alii post tergum vinctis manibus appenduntur / et trocleis distenti mēbratim diuelluntur / alii testis fictiliū vasculoz lacerantur / donec tota eorum eradatur cutis / alii dantur ad bestias / leones / vrsos / pardos / thauros / apros / et ad omne ferarum genus. Ipsi sacerdotes ecclesiarū nudantur inuereconde: huc atq; illuc ab impijs trahuntur. Prochnephas que homiadis adulteris venenarū ac sepulchrorum violatoribus fuerant fabricata / nunc episcoporum presbiterorum dyaconorum veterūq; religiosorum colla constringūt / ita vt criminosis nec vitula superessent nec locas ergastuli. Tanta ergo scelerati principis satellibus inerat libido torquendi. vt vacarent per oclū ad excogitandos nouos cruciatus. Quibusdā sub vnguib; acutis infigunt harundines quibusdā plumbum igne liquefactū dorso diffundunt. vsq; ad loca pudenda / quibus egestio naturalis procreari solet. Femmisq; candentis ferri et cuncti plumbi masse absq; vllō humanitatis respectu per pudenda visceribus merguntur. Et si tortores alicubi duas vicinas arbores sibi iueniebāt ramos ad se iflectabāt / eisq; sicut singulos martirū pedes ligabāt q̄

duci
ayia gtaaa
X. martii

ranni cum ad fitum suum naturali impetu referen-
tur disceptis despiciatisqz visceribus, auulsa se-
cum membra rapiebant. Tunc apud antiochia
inter ceteros agones quoddam nobile factum est
quod filere non debeo. Duo iuvenes comprehensi
in molare coguntur. Vni ducite nos ad aras. Qui
cu fuissent manus suas suppone tes igni si subtra-
xerimus inquit sacrificasse nos credite. Et quo-
adusqz caro omnis in ignem deflueret immobiliter
perdurant. Ita qz cum iam crudelitate satiatu
perator aliquantulum resipisceret. proponit edictu
vt iam xpiani morti no tradantur sed dextris oca-
lis ferro effossis et sinistra pollice sauciata sic p-
maneant. Sed cu statum ecclesie crudeli animad-
uersione vastari illum eternu ac perugilem non
late ret oculu castigata. in paucis familia sua ad-
est continuo vltix dei dextera in imperatores dpo-
cletianum et maximianu quoru alter in occidente
alter in oriente vastauerat ecclesiam. ita vt nutu
diuino subito permutati deposita purpura ceteris
qz iperialibus ornamentis plebei fiat ac priuati post
imperium. Tunc ergo ia per vim et contentionez ro-
mano imperio in duas procuraciones diuiso maxi-
minus in orientis partibus regnat vi rapiens no-
men augusti. constantius in occidente. Hic consta-
tius erga nostros clementer agit. sed et maxenti-
us maximu herculi filius college dpoctesiani in
vrbe roma dominium occupat et exercet tyranni-
dem hic magicam secutus artem totam romam

saeculorum flagitij et fœce impuritatē replet glori-
am nobiliū obscurat / senatores proscribit / matro-
nis nobilibus abutitur.

Regnum cōstantij et maximini. ca. ij.

In orientis vero atqz egipti partibus simit
est ei per omnia maximinus / exutus prin-
cipem rabidū induit tyrānū / simulacra colit / augu-
ria sectatur. impudens cōmua et ebriosus / omniqz
genere dissolutionū fluctuans. hostis maxime cri-
stianoz et persecutor. Quibus ignes laminas / cru-
ces et singulis membris specialia infert supplicia.
Igitur decem annis huius persecutionis deuoluit
adest iterum diuina prouidentia nostris et quos
per ignem probauerat / educat ad refrigeriū. Nā
diuina correptus ultione / idem maximinus subito
inflatus visceribus distenditur / putre factisqz post
modum vulneribus vermes ebullit fetoremqz in
tolleabilem exalat.

Haymo. ca. iij.

Rediuuū quodāmodo persimilem morbū ha-
bemus nūc tyrodem. Ille quia xpristū perse-
quitur pubescens inflatus scateat vermbus. et is-
te probroso eodē laborat exitu. quia persequitur
xpianos. Atum siquidē pulchro diuine cōsiderati-
onis intuitu. vt daretur intelligi / quanta sit capi-
tis et mēbroz cōnexio / quāta et q̄ idiuisa sit xpi ca-
ritas / zelus ad eccāndū eādē infert vīdiciā persecu-
tibus suoz / q̄ sui ipsius persecutori. Itaqz cū iā despe-
raret a medicis serā ducta penitētia maximinus

legem scribit vt cesseret persecutio xpristianorum
et reedificentur ecclesie. tunc velut sole terris red
dito relaxatur omnes vinciti. et qui damnati erat
p metalla reuehuntur / instauratur ecclesie sacer
dotia reparantur. stupencibus gentilibus turmis
de tanta et tam subita vortum mutacide. Sed hac
pacem redditam nostris / seuerus maximus prefa
ti maximini collega in orientis partibus atqz e
gypto tyrannidem exercens statim post sex menses
perurbat. rursus aduersus nostros persecutio in
stauratur cocitatur simulacroru pontifices in o
dia et necem xpianorum Quod ut aliqua iusta ra
tione videatur fieri. cofinguntur acta quedam ve
lut apud p̄latum de saluatore nostro habita. in
quibus aduersus p̄ristum omnis blasphemia co
scribitur. **T**unc rursus apud tyrum et fenicem
multi martires agonizant / et per multa alia loca.
Addit quoqz prefatus seuerus maximus impie
tati sue / q̄ aduersum nostros leges eris
tabulis scribit tanq̄ in eternuz masuras in quibz
impie et superbe comemorat. q̄ ex xpristi anozuz
persecutione esset temperies et terre fecunditas ha
bundantior. Sed his superbis legibus statim co
tradicitur a deo et res vertitur in contrariumz p̄
ipsa nostrotum persecutione / mox restricto ymbri
bus celo. et facta intollerabili ariditate / fames i
bi diragressatur / aeris q̄qz temperies in tantaz ver
titur corruptione / vt humana corpora pessime vl
teribus itumescat q̄ ignis sacer appellatur. **I**git

due validissime pestes et lues populū deuant
 cū tamen quod mirabile nec fames in aliquo. nec
 lues nostris dominaretur. Vnde postmodū ab om
 nibus xpristiana religio vera et perfecta eē incla
 matur. petiturq; a nostris subsidiū alimonie et o
 rationis. Addit quoq; deus maximo hanc iusta
 retributione cōfusionem. rebellant et armem pri
 us amici romanorum propter nepharia eius dic
 ta. Quorum in bello et ipse turpiter fugatur. et ex
 ercitus interit ense. Tunc sacerdotes deorū suoz
 et diuinos quorū responsis bella mouerat inter
 fici iubet tanq̄ fallaces. qui et demum viximenti e
 gritudine et doloribus internoz viscerum coarcep
 t̄g amissis q̄z morbo lumibz et tūc magis q̄d aduer
 sus xpristū cōmiserit videns: viuendi finem facit
 lata prius lege p liberatione xpristianorum.

De constantino imperatore ca. iiii.

Per idem tempus exoritur cōstantinus religi
 osissimus imperator constanty eque modera
 tissimi principis de quo paulo ante memorauimus
 filius et heres romanum obtinet imperium. Sic in
 obseruantia religionis oēs ante se imperatores ex
 superat. Sic vltimis persecutionū temporibz fēt cū
 vellet deus repropiciari sanctis suis et ecclesiā suā
 tranquilla pacis soliditate stabilire. xpristianus
 effcās licetiā dat xpianis cōalia libere cōgregare
 et edificare ecclesias quas et ipse plurimas. consti
 tuerat et plurima largitur diuino cōmonitus spū

et hoc celesti miraculo. **T**um eēt pugnaturus con-
tra maxentium vr̄bis rome t̄rannū / et inde diui-
num auxiliū deprecatur: vidit nocte per soporē sig-
num igneū in celo et astare angelum dicentē, **C**on-
stantine in hoc vinces. Itaqz cū hoc signo in mili-
taria vexilla transformato procedit ad bellū; idē
qz signum ex auro fabricatū dextera manu sua
gestans / et deprecans deū vt si fieri posset. illā dex-
teram suā nō sineret romano sanguine maculari.
prestatqz ei deus maxentiumqz t̄rannū cōgredi
parantem cū vniuersis nauibus quibus fluminis
fecerat demergit in profundum. **T**unc senatus
populusqz romanus t̄rannica peste liberati / con-
stantinum vt sue libertatis restitutorē exoptant
faciuntqz ei p̄maginē ob honorem triumphi. **I**n
cuius dextera idem imperator signum crucis depin-
gi iubet et subter ascribi. Huius virtute vr̄bē res-
titutaz eē libertati. **T**unc legem scribit cōspi-
rante etiam secū in hoc licinio sororis sue constan-
tie viro et consorte regni. vt ab vniuersis colat
deus xp̄stianoz / qui sibi victoriam dedit et vr̄bi
libertatem. **Q**uam legem et vsqz ad orientis par-
tes emittit / vbi adhuc feruuerat persecutio. **T**ūc
apertus indulgentia legitimi principis / manifes-
te status ecclesiā reparari incipit. **V**erbum et do-
ctrina xp̄isti libere propagatur / celebrantur festi-
uitates / cōueniunt ep̄i ecclesie dedicantur persecuto-
res quoqz per quos maximis impietatis fomento
conceperat iubente principe supplicis excruciant

ipsius vero tyranni ymagines sculpte vel picte p̄
 aspicari iubentur, vel atro fuscari a coloribus ob
 literari. Dum ergo sic proficit ecclesia apud deū
 et homines et quasi quedam ymago celestium ha
 betur i terris pre fatus licinus augusto inuidēs
 constantino q̄ ob maximā religionē in veneratio
 ne esset oibus, et maxime christianis, occultas in
 sidias molitur. Sed carens effectū mox apertum
 bellū indicat/ christianos versa vice persequitur z
 noua et maudica crudelitate/ missis in carcerem ci
 bum et potus interdicit/ nolentesq; sacrificare/ no
 uis ac monstruosis excrucians supplicis tradit la
 tionibus vt porcorū more suspensos despiciatosq;
 et caudibus superpositos cedant in frustra et in
 mare ad pabulum piscibus pronctans. Missos ve
 ro in exilium legitimis vxoribus spoliat/ ac suis
 satellibus iungit. Jam vero ecclesias fidelū quas
 prius extirpi preceperat subuertit. Deniq; tanta
 eius tyrannide motus constantis ire obuiā parat
 nec difficultas fit victorie vbi et cū iustior et vir
 tus eminentior extat. Deiectoq; tyranno licino
 soliditatem romani imperij solus obtinet cū filiis suis
 ecclesiarum: statu/ incedibili diligentia restituito
 quas deinceps sumptibus: priuilegijs honorib;g
 ampliare et sublimare procurat. Ducensq; ense bis
 cesariensis.

Reliqua rufinus prosequitur.

Incipit liber nonus.

ca. i.

.L.IX.

Mat. 9.

Erroz arrii
multiplex

Sed his temporibus comoda pace et quiete ecclesie reddita alius persecutionis turbato inuehitur. Etenim arrius quidam alexandrie presbiter praua quedam dogmatizat. et ab illa eterna et ineffabili dei patris substantia vel natura filium conatur abscondere / dicens non ipse deus pater fuit non semper fuit dei uerbum / sed fuit quando deus pater non fuit / dei autem uerbum ex non existentibus factum est existens enim si existentem ex non existente fecit quapropter fuit aliquando quando non fuit creatura tantum et factura est filius neque similis est patri secundum substantiam / neque uerus est neque uera sapientia eius est / neque uerum naturaliter est uerbum est sed unus quidem creaturatum et facturatum est. Abusiu autem dicitur uerbum et sapientia / factus et ipse existens in proprio dei uerbo et in dei sapientia in qua omnia et ipsum fecit deus. Unde conuertibilis est et mutabilis per naturam sicut et uniuersa rationalia. Peregrinum enim et extraneum et remotum est uerbum a paterna substantia / et inuisibilis filio pater. Non enim perfecte et integre nouit filius patrem neque eum perfecte uidere potest / nam nec suam substantiam nouit filius sicut est. Propter nos enim factus est ut nos per eum / tanquam per misterium crearet deus et nequaquam substitisset nisi nos deus facere uoluisset. Non ergo naturaliter est dei filius. nec aliquam habet ad deum proprietatem / quando non ipsum nature mutabilis existentem propter modum rationem diligens est et uirtutem non mutatum

ad dixeris elegit / cum et si paulus et petrus ad hoc pervenissent / nihil posset eorum filiatione deferre
 Hic ergo arrii blasphemus error ecclesiam conturbat / questio latius innotescat . Quam alexander alexandrinus episcopus persequens / arrium zelo fidei innotescere facit . sermo pervenit usque ad principes constantinum . Tunc ille ex sententia sacerdotum apud urbem nicenam convocat episcopale consilium ibique trescentis . p . et . viij . episcopis residentibus ceterisque honorabilibus personis philosophis ac dialecticis et opinatissimis quibuscumque scolasticis / arrium adesse iubet ac de eius propositionibus et questionibus iudicari .

Ex utraque historia permutatum . ca . ii .

Qunc de fide ibidem subtiliter differitur error / quod arrii condemnatur manifestis scripturarum dictionibus / quia et deo filius naturaliter unigenitus est / verbum / virtus / sapientia solius patris et deus verus sicut iohannes ait splendor glorie et figura substantie patris . Verum post diuturnum multumque tractatum placet omnibus hominispon scribi debere . i . eiusdem cum patre substantie filium confiteri / deferretur ad constantinum sacerdotalis concilii sententia / quam ille ut a deo prolatam veneratur / et contra dicentibus comminatur exilium . Exemplum autem sententie vel nicene fidei est huiusmodi . ca . iii .

o symbolu

Quedimus in unum deum patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium / et in unum dominum ihesum christum filium dei natum ex patre

o Patore

unigenitum Hoc est ex substantia patris deum ex
 deo / lumen ex lumine / deum verum ex deo vero na
 tum non factum / omnis homo. Hoc est eiusdem cum pa
 tris substantie per quem omnia facta sunt / que in
 celo et que in terris / qui propter nos homines et
 propter nostram salutem de celis descendit. et car
 natus est hoc est factus. passus est et resurrexit
 tertia die / et ascendit in celos / inde venturus iudica
 re vivos et mortuos. **D**icentes autem / erat aliquan
 do quando non erat antequam nasceretur. vel non erat
 antequam fieret. Aut quia ex non extantibus factus est
 / a ex a^o substantia et ex substantia dicentes etiam a con
 uertibile a mutabile filium dei / hos anathematizat
 catholica ecclesia apostolica. Hanc venerabilem
 fidem tricenis. x. et. viij. epi amplexi sunt inter quos
 maior adhuc erat numerus confessorum christi et mar
 tium. Nam et iacobus quidam antiochie in gado
 nie qui mortuos resuscitauit / viuos curauit et alia
 multa operatus est miracula / paulus quoque neoce
 sarie castris positi iuxta eufratem qui ambas manus
 habuerat ligatas ignitoque ferro combustas rabie
 licium / pammianus quoque egyptis ex eorum numero
 quos maximianus dextris oculis effossis et sinis
 tro pollice succiso / per metalla damnauerat aderat
 ibi. Sed et spiridion cyprius episcopus ex eorum
 numero dicitur fuisse vir vnus ex ordine prophetarum
 qui pastor omnium in episcopatu permansit. Et
 hoc fertur factum in fine et omnibus seculis admirandum

S^a viii q^o 4°
 in ceno i^o fuit

. . . . .

Filiam habuit que cum ei bene administrasset virgo defuncta est. Post obitum eius venit quidam dicens se ei depositum comédasse tam gesta ignovenerat pater perquisitum in tota domo quod poscebatur nusquam inventum est. Persistebat ille qui comendauerat et fletu et lacrimis perurgebat, cominans etiam sibi mortem nisi depositum reciperet. Per motus lacrimis eius senex ad sepulcrum filie properat. atque illam nomine clamavit suo. Tum illa de sepulcro quid vis ait pater Comendatum inquit illius ubi posuisti. At illa locum designans illic ait inuenies defossum. Regressus domum suam depositum ubi filia de sepulchro responderat repperit tradidit reposcenti. Sed et multa eius referunt alia gesta. Hi et huiusmodi reuerendissimi viri sederunt apud niceam. **Capitulum.** Unde indubitanter credimus predictam ibidem synodum a spiritu sancto quadam divinitus consideratione congregatam fuisse etc. scilicet nobis posterioribus ac diurnis et modernis daretur intelligi firmum esse ac catholicum quicquid ibi de misterio fidei promulgatum est. Quod quidem tam divinitam quam spirituales viri locuti sunt qui non erant similes nobis indignis et peccatoribus qui propter iniusticiam nostram in scripturis sanctis fallere possumus et falli. Neque enim potuit spiritus sanctus fallaciam proferre per quos tantam et talia operabatur miracula. Igitur domino cooperante et sermone confirmante eorum sequentibus signis.

— pnter etales 2
ta/tao v1206

Quidam episcopi etiam in ipsa synodo et circa

senodum / virtutes aliquas et signa fecerunt. Nam
cum ibi philosophus quidam in arte dyalectica in
signis obiectis questionibus fidei nostrae occurre
ret nec ab aliquo posset concludi quidam ex cofes
soribus simplicissime nature vir et nihil aliud sci
ens nisi xpristum ihesum et hunc crucifixu / paucis
philosopho insultanti cogreditur / exposita qz sim
plicitate fidei / quoda eum ineffabili pietate mox
permutat et efficit xpristianum. Et tunc ostensu
est philosopho / quia regnum dei no in sermone sed
in virtute consistit. Ex tripartita historia actum
constantinopoli ca. iij.

Sed et alexander constantinopolitanus vir ad
mirande conuersationis : cum quidam philoso
phi causarentur aduersus imperatorem qz nouam i
re publica introduceret culturam. et ipsi alexan
dro opponere vellet de dogmate in nomine xpi o
peratur virtutem. imperat qz maximo eorum phi
losofo tanta spiritus virtute ne loquatur vt v
na cu eius sermone os illius penitus obstructu sit
Sed ia ad historia reuertamur. Dictata inena
fide et tam ab ipso imperatore qz ab epis communi
cata eusebius nichomedie ptesul cu reliquis . iij .
episcopis magis fauentes arrio nolunt subscribe
re verbum con substantialitatis reprehendentes di
centes qz consubstantialia esse quod ex aliquo est .
aut ex partitione aut ex decisione aut ex planta
tione . Ex plantatione quidem sicut ex radice ger
men ex decisione vero ut ex patre filius ex pttione

autem sicut ex massa aurea anuli aurei duo vel tres / sed secundum nullū horum inquitur est fili-
us dei cōsubstantialis patri / propterea ergo in fi-
de cōsubstantialitatis cōsentiendum non ē. Hos i-
gitur damnat vniuersalis synodus cū imprato-
relet relegat exilio cū arrio et sectatoribus eius.

Per idem tempus crux domini ab helena cōstanti-
ni matre religiosa femina reperitur vbi quondam
antiqui persecutores in loco sepulchri simulacrū
veneris collocauerant. Vt si quis ibi xpm vellet
adorare venerem potius adorare videretur. Inue-
nitur et ille titulus a p̄lato cōscriptus / sed et alie
due cruce. Tribus igitur crucibus reperiis / ma-
charius eiusdem loci ep̄s defixis in terra gemibus
cū regina deum suppliciter deprecatur vt que illarū
crux ad dominicam gloriā fuerit inotescat. Tūc
adhibitis duabus femne cuiusdam matrone cor-
pori nihil operatur adhibet tertiā et mox exurgēs
mulier magnificat deum. Percepto itaqz euidenti
iudicio regina templum mirificum in eo loco vbi
crucem repperat statuit clauos quoqz quibz cor-
pus dominicū fuerat affixum portat ad filiū. Ex
quibus ille frenos et galeā aptat ad vsum belli /
adimplens zacharie prophetiam dicentis. Et erunt
quod in freno ē sanctus domino omnipotenti. Lig-
ni vero salutaris partem defert filio partem sibi
reponit.

Sozomens in tripartita Historia. ca. v.

DE hoc ligno sibilla dixit apud paganos **D**

Imū. p̄. ant
P helena

cer beatum lignum in quo deus affixus est . Pre
terea predicti imperatoris mater octogesimo eta
tis sue anno decessit . multa filio pietatis manda
ta derelinquens . Que mox ille postponens seduc
tus a sorore sua constantia et multis precibus ab
ea interpellatus . arrium de exilio reuocari iubet
mitti ad episcopos qui tunc forte iherosolimis ad
dedicationem ecclesie conuenerant / fidemqz eius p
bari . Tunc ille fidem scripsit que quidem sensum
nostrum et uerba nostra continere professiones vi
deatur .

Socrates ex triptica Historia

ca. vi.

Imperator autem adhuc de arrio experiri vo
lens eum euocat ad palatium . Qui precunc
tatus de fide nicena / fide subscribit et prestat iu
ramentum quodammodo insiurandum arte deludens
fertur qz scriptam sectam sua habuisse in carta
quam sub ala ferebat . unde uere iurare se credidit
dicens se sic sapere sicut scripisset . Credens ergo
imperator suscipi eum ab alexandro constantino
politano epo in comunione iubet . Quo reuente
adhuc propter infamiam et suspicionem heresis
deuicance / iubet constantinopolim synodus congre
ri . Ante uero unum consilij diem constitutum . pster
nens se alexander sub altare . tota nocte clamat ad
dominum dicens . Iudica dne iter eusebii nimias et ar
rii iura . q ualid supplicite p supremam arrii iurame
tu medax mox u idca dei pseqt . Et ei cu i crastinu
matutinū / ad eccam pperaret / epoz et populorum

frequentia constipatis humane necessitatis causa ad secessum declinat. sibiq; cū sederet intestina eius atq; omnia viscera in secessum cuniculorum deflueret. Tunc eusebius nīchemie cū ceteris arrianis cōfunditur nec propter causam arrianū dogma cōfunditur sed ad tps occultatur. c. vii.

ayisa. mo. 6 d 27

Iterea constantinus imperator cū in nīcome dia degeret languore grauatus in extreme baptisatur. distulerat enī vsq; ad illud tps in iordane hoc promereri desiderans. Qui condito testamento et tribus filijs hīc dibus constitutis primo scilz constantio in hespia. secundo vero scilz cōstantino in oriente. Tunc scz constantie cesare ordinato: et in partibus occidentis post quinquagesimum quintum etatis sue annū viuendi finē factus uocato prius magno athanasio in alexandriam propter persecutionem arrianorū exulante. igitur xpistianissimo imperatore defuncto arrianus iterū dogma repullulat. Constantius imperator se ductus ab hereticis in eundem errorem deuoluitur et magnum athanasium ueritatem edocentē cōdemnat.

Ynoca. athanasio
ab exilio

In cuius persecutione postmodū grauiter cōspirantibus hereticis et multa crimina incenditibus vniuersus orbis cōiurauit et cōmoti sunt principes terre gentes regna exercitus coierunt aduersus eum. In cuius damnatione cum apud mediolanum congregati subscribere cogerentur epī quibusdā eorum deceptis picta uensis minime consentit hila rius. Unde et cum quibusdam alijs epīs traditur

Ita p. ca. athas.

eodem loco collocat ymaginem. Que igne de celo
cadente postmodum fulminata est. caput cũ cerui
ce vna in terra est deiectum. reliqua pars hactenus
ad iudicium fulminis reservatur. Tunc vero paga
ni ymaginem xpristi cōfregunt quā postmodus
xpristiani recolligentes recondiderunt in ecclesiā.

Ex consilio apud alexandriam. ca. ix.

Interea congregatis apud alexandriā paucis
numero confessoribus licet fidei merito mul
tis / ad sedandas hereticorū procellas tractatur :
quibusdam eorū ad rigorem ecclesie dicentibus nō
deberet eos recipi in sacerdotiū qui se utramq; cō
tatione heretica maculauerunt / alijs vero ad com
passionem pmulgantibus / non deberet negari adi
tum abiurato errore perfidie redeuntibus. Adie
ctis quoq; in illo cōsilio decreto. plenior de spiritu sanc
to disputatio. vt eiusdem substantie ac deitatis cu
ius pater et filius crederetur. nec quicq; prorsus i
ternitate aut creatum aut inferius positum ue di
ceretur. sed de differentia substantiarum et subsis
tentiarum sermo eis per scripturas motus ē quas
greci vsias et ypostases vocant. Quidam dicebāt
substantiam et subsistentias vnā videri quia tres
substantias nō dicimus in deo / nec tres subsistenti
as dicere debeamus. Alij vero quibus longe aliud
substantia q̄ subsistentia videbatur dicebant / quia
substantia ipsa rei alicuius naturam rationēq;
qua cōstet designet subsistentia at vnus cuiusq; pso
ne hoc ipsū quod existit et subsistit ostendat.

cap. ix.

o sic

I Deoq3 propter sabellij heresim cofundentis
personas et dicentis: quia idem deus quando
vult pater est / quando vult filius est: quando vult
spūs sanctus / tres subsistentias ēē cōfiteudas / q̄
quasi tres subsistentes personas signare videren
tur. Ne suspicionem daremus tanq̄ illius fidei sec
tatores qui trinitatem in nominibus tantū. et nō
in rebus ac subsistentiis cōfitentur. Sed de incar
natione domini cōprehensum ē / quia corpus quod
susceperat dominus nō sine sensu neq3 sine anima
succepisset. Quibus caute moderateq3 cōpositis
soluto consilio eusebius vir illustris potens in ver
bo doctrine orientem circuit / atq3 p̄caliam / et illis
circūferens decreta singulas quasq3 ecclesias: ad
sanctam recte fidei reuocat / idem molientē picta
uiensi ep̄o hilario / viro naturaliter erudito et cō
modissimo ad persuadendū / cuius multa extant o
puscula / et libri de fide nobiliter editi contra versu
tias hereticorū. Interea iulianus imperator contra
persas pugnaturus litat apollinē poscens responsa
nec suscipit. Percunctati demones de cā silentij ai
unt sepulchrum babile martiris p̄pe positum im
pedire. Tunc ille venit galileos (hoc enī nomine
nostros solitus erat appellare) et auferre sepulchrū
martiris iubet. Conueniuntq3 nostri psallentes
cū exultatione illud psalmiste in auribus propheta
ni principis. cōfundantur omnes qui adorāt scul
ptalia et q̄ cōfidunt in simulacris suis. Vnde ille

ad iracundiam p̄motus xp̄istianos in carcerat /
 infert martiria. cōminatus maiora tormenta p̄
 Belli victoriam. Hoc eo cogitante res vertitur in
 cōtrarium nā profectus quidē est / sed reditus nul
 lus fuit. ibiqz incerto suorū aut hostium iaculo cō
 foditur. Fertur autem quia dum fuisset vulnera
 tus mox sanguine suo cōpleuerit manum: et in ae
 rem proiecit dicens galilee viciisti et in corpore con
 fessus est cum blasphemā victoriam.

Theodericus in triptita Historia.

Incipit liber decimus.

ca. i.

¶ Inca. l. 29

Post iulianum iouinianus ab exercitu tra
 hitur ad imperij insignia / qui excusat se sacri
 legis nō posse imp̄rare quia xp̄ianus esset nec ac
 quiescit donec acclamat exercitus et nos xp̄isti
 anī sumus. Hic persequitur hereticos et honorat ec
 clesiam. Athanasium requirit et ab ipso suscipit
 formam fidei et ecclesiarum disponendam modū
 sed hec tam leta p̄cipia orta more imatura mox
 corripit. Post hunc valentinianus cū fratre valē
 te suscipit imperiū expulsus quondā militiā a iu
 liano pro fide nostra et sibi quidē tunc occidenta
 les delegit partes fratri aut orientales reliquit.
 valentinianus ergo in fide et religione romanam
 rem publicam administrat sed valens fauendo he
 reticis abh̄t in viā patrum suorum. Orthodoxos
 quosqz persequitur tormentis excruciat dānat ex
 ilio sed hoc post athanasij obitū. Nā illo sup̄stite
 velut diuina quadā virtute prohibetur.

Anathasius alexandrinus ep̄s .xl. et .vi. sacer
dotij sui anno moritur . ca. ij.

Igitur functo in pace atthanasio post multos
agones et petro i loco eius substituto (quē et ipse
sacratissimus de successore elegerat) fauore principis
cōcitati aduersum nostros arriani insurgunt vete
mentius tunc iulius arriane p̄stis ep̄s fugato pe
tro supra persecutiones gentiliū vastat ecclesiam
vastat et heremū et bellum quiescentibus indicat
Itaqz tria milia et eo amplius viros per totā he
remū solitaria habitatione dispersos armata ma
nu oppugnare aggreditur. Patresqz monachorum
egypti macharium p̄sidoz aliumqz macharium /
israclidem et pauluz discipulos anthony tradit ex
ilio. Qui vite merito insignes et virtutibus admi
rabiles habebantur pro breuitate proposita cete
ra omittens. vnum machary in signe a fero mira
culum. Cecus quidā ad cellam machary cū nō re
perisset eum domi mestus primo sed mox fidei ac
doce calescens. applicate me inquit ad illam partē
parietis vbi cubare solet senior. et admotus parū
qz luti aridi quo paries oblitus erat palme sue su
perponens et de aqua putei ex quo ipse bibeat re
soluens oculos suos perunxit et mox visū recepit
Sed et idē macharius. catulos leone a cog a ma
tre sibi obiectos cū pro eisdem bestia supplicare vi
deret liberat. a cecitate donat qz a bestia pluribz
pellibz laniatis pro munere ore suo euectus et an
te cellam eius depositis. Sed his tantis virtutū

causa regum
garnat epi

causa machari

mirabilibus nō defert lutiū arriano quinēmmo
iubet ipos predictos parces clam raptos. in ignitā
egypti infulam de portari. vbi et multa operantur
miracula et conuertunt incredulos. **Q**uod expa
nescens lutiū xritus populū propter iustos tu
multuantem. reuocat eos et ad heremum remittit
Verum dum hoc lutiū agit in egypto / valens ar
rianorum imperator per alia loca / nō minus aduer
sus nostros insanuit / maxime apud ediffam me
sopotamie urbem thome apostoli reliquie decora
tam sibi de ecclesia catholicis eiecit / nec in campo
permittit habere conuentum. Tunc velut aurum
in fornace probatum / in persecutione fulget eccle
sia. vnde non in verbis tantum sed in carceribus &
exiliis vinculisq; fides approbatur.

Interea cum apud alexandriam nebulosus q
dam doctor lutiū obstenebraret populos. velut la
padem quaudam diuine lucis didimum dominus
accendit. Sic a puericia luminibus orbatu nec iō
minus litteris se applicans mienū dictū mirantēz
scripturarum eruditionem diuino peruenit mira
culo vt scole ecclesiastice illius temporis maxime
doctor existeret. Hunc beatus anthonus cum fidei
athanasij testimonium laturus aduersum arria
nos de thebaide descendisset magnificis consolatus
est verbis.

Nihil te inquit offendat didi
me q carnalibus oculis videris orbatu desūt tibi
oculi q; mures & musce & lacerte habēt s; letare qd

De didimo alex^{no}

De sola didimo ath^{no}

Habes oculos quos angeli habent/ quibus deus videtur per quos tibi magna scientia lumine acceditur.

De illustribus viris basilio et gregorio .c. iij.

Et tempore basilio et gregorio capadocie instar duorum celi luminariuz resplendent ambo nobiles/ ambo athenis sufficientissime eruditi. Qui remotis denique secularium grecorum libris monasteriuz exeretunt. soli diuine scripture attendentes. basilio contemplationi monastice interet contemptu seculi humilior/ gregorius ecclesiastice actioni in predicatione liberior. Basilio itaque capadocie fit episcopus/ qui cum a valente in exilium coheretur et staret ad tribunal. prefecto minitanti fertur eleganter respondisse. Vanam inquit dignum haberem aliquod munus quod ei offerretur qui basilium maturius de nodo huius folliis absolueret. Cumque daretur ei spatium deliberandi. ego ait in crastino tempore ero quod hodie. tu te vana non mutas. Et illa quidem nocte cum vxor imperatoris vehementer cruciaretur/ et filius eius vnicuius diuina extingueretur vltione/ rogatur basilio et detinetur ad intercessionem/ qui paulo ante expellebatur ad penam. Itaque omnibus catholicis expulsis a valente/ solus vsque ad vltimum intererato communionis sacramento in ecclesia perducatur.

Gregorius nazauenus constantinopolis translatus est.

ca. iiii.

Gregorius apud nazauzi oppidum in locum

Episcopus basilii

patris episcopi subrogatur famosissimus i doctri
na et hereticorū validissimus opugnator. Unde et
constantinopoli ad docendam ecclesiam trāssert
Per idem tempus functo liberio romano pontifice
damasus succedit in apostolatū. cōtra quem vrsi
nus scismaticus presumit apostolicam sedem defen
dentibus alterutris et bella mouentibus / adeo vt
humano sanguine impleantur orationū loca.

Sed adest assertor innocentie deus damaso prudē
ti et innocenti viro. Sed apud mediolanū defuncto
auxensio epō hereticorū. Ambrosius vir primo con
sularis subito populi clamore episcopus eligitur
ad hoc tamē cathecuminus sed mox ante ordina
tionem suā baptisatur.

Valentinianus regnat. x. annis. ca. v.

Interea valentinianus imperator diē obijt si
lue suis gratiano et valentiniano relinquēs
imperium. sed et valens frater eius gotthis insur
gentibus fugiēs e bello flammis exustus est.

De gratiano illustri imperatore. ca. vi

Igitur gratianus cū fratre ad modum pui
lo post valentem quoqz orientis suscipit im
perium. Hic pius fuit ac religiosus armis strenuus
velox corpore iuento bonus. et plus vixit qm
rei publice intererat. Unde et ad curā et ad minis
trationem rerum theodosium acuit virum vtilem
et armis maturū orientis ei procuratore pmissa
Qui gratianus post qm multa religiose et fortit gessit
et a maxio britānorū tyrāno pēp̄t̄p̄ se i occidu
is

— acuit

paribus relinquit valentinianum. Quis iterum
mater iustina arriana persequitur ecclesiam com-
minans sacerdotibus exilia. nisi arrianiensia susci-
pianc decreta. Sed et ambrosium turrim aduer-
sus hereticos validissimam multa oppugnatione fa-
tigat quem et persuaso filio parat exilio condendam
sed a populis incredibiliter amantibus ambrosius
impeditur. Qui ambrosius aduersus reginam non
se manu defensat ac telis. sed ieiunijs et obsecratio-
nibus indefinenter insistit donec vindice deo tyrā-
no maximo pruriente versa in fugam cum filio ex-
ilium sortitur.

De theodosio pio ac religioso imperatore. c. viij

Iterea theodosius Beneficiorum gratiani me-
mor ad videram eius totis viribus orientis in-
surgens sanguinem iustum vltimitur regnum recupe-
rat fidem catholicam restituit / quam iustinianus violauerat
et inde ad orientem regressus sicut ab exordio regni
precipitatis penitus ydolis: pulsus hereticis / congre-
gatis catholicis in fide et religione et munificentia
perseuerat. Hic piam constituit legem vt sententie
principum super animaduersione prolata in dies
tricesimum ab executoribus differrentur quo locus
misericordie vel si res tulisset penitentiae non preiret

Ub eodem tempore apud laodiciam ca. viij
apollinaris episcopus. vir sane in ceteris in-
structus heresim generat ex contentione / asserens
solum corpus non etiam animam a domino in dis-
pensatione susceptum. et pro supplemento illius

De beato ambrosio

De pmo l. 1.
Si viderant

Et 202 apud
exortur

1. p. 2.
24

rationabilis partis ipsius dei verbum fuisse perhibere
bat hinc descendunt apollinariste et heretici prop
as habentes sectas et dogmata. Tunc consiliū ro
me congregatur a damaso et petro alexandrino
damnatur apollinariste data hac decretali sentē
tia vt si quis filiū dei humanitatis vel deitatis di
ceret minus aliquid habuisse / ab ecclesia fieret a
lienus. Sed et constantinopoli sub.ccc.l. patribus
synodus celebratur in qua omnes heretici condem
nantur. Tunc martinus tironicoꝝ gallie ciuita
tis episcopus multis miraculoꝝ signis effulget.
Tunc hieronimus presbiter in Bethleem ymmo
toto orbe clarus habetur. de quo non sine magna
admiratione suscipio quare in hac historica nar
ratione a rusino pretermisus est insigniri / maxi
me cū ceteros illustres viros et contemporeos suos
nobilitauerit eloquio qui vel impares ei fuerunt
scientia vel si pares aut superiores. certe omnimo
do minus vtilis ecclesie. Fortassis enit hoc rufi
nus industria ne videretur iniuria illi libello face
re quem idem beatus hieronimus scribit de viris
illustribus vbi et de seipso facit in vltimis menti
onem. Dicitur etiā q̄ inuidias inter se aliquan
do habuerunt. et si fas est dici de tā sanctis et pru
dentibus viris / obliquis se respexisse vultibus / et
sermonibus notauere. vnde forsitan a beato hiepo
nimo nunc sermonem historicū obliquauit siue
autem propter hoc siue propter illud omiserit /
nescio deus scit vnum scio quia pretermittendus

¶ Martinus
¶ Hieronimus

110

nō erat. Unde nunc ꝑdoneū duxi vicem supplere tu
fini et tantum hunc vicem insecere narrationi. ut
quasi quodam cornu aureo/mutilata Historia/Hu
ius infertione reformetur. Itaqz ea que sparsim
de eo dictata reperiri suffragantibus es meritis in
vnum colligere breuiter ac dispono. Sed iam ad
Historiam reuertamur. Interca theodosius pius
imperator cōmunem se prebens sacerdotibus dei
extinctis iā hereticis in pace et quiete magna regit
ecclesias. Tunc ꝑdola penitus destruntur/ tēpla
gentiliū subuertuntur. Tunc apud alexandriam
ingens templū serapis dicitur. In quo tam vas
tum erat ipsius serapis simulacrum vt dextera
vnum parietē/alterum leua perstringeret. Quod
monstrum ex omni genere metallorū signorumqz
cōpositum ferebatur. Hoc ꝑdolum dicebant statu
tis diebus salutari a sole. quoniā arte erat cōpo
sicum/ vt per fenestram exiguā radius solis direc
tus. os et labia eius populo inspectante illustraret
Sed et in eodem templo signum solis ex subtilissi
mo ferro fabricatum magnetꝝ lapide desuper laqꝫ
ribus infixo ipsumqz tractantibus mouebatur de
orsum et tanqꝫ ad salutandum serapim altius ele
uabatur. Sed cū ad subuertendū hoc simulachꝝ
nostri insurgerent paululum territi retardantur
gentilibus pro certo asserentibus. qꝫ si humana
manus illud tetigisset terra dehiscens ilico solue
retur i chaos celūqz ineret i ꝑceps tū ecce vng ex

De silā serapis
i alexandria

militibus fide cōalescens corruptam bipennē max
 ille vtratoris illidit nec celū tamē ruit nec ter
 ra distenditur. Exiit alijs adiuuantibus ad cedē
 dum / senex vtratoris distrahitur / et in conspectu
 clericis alexandrie exuritur. **Hic** serapis finis fuit
 quē alij iouen putant, alij virtutem nili fluminis
 alij regem egipti apim / alij in honorem nostri io
 sep̄ formatum asserunt eē simulacbrū / ob diuisi
 onem frumentij qua subuenit egipto. **Sed** et in
 templo saturni cū simulacbrum dicitur tyranni
 eiusdem fami sacerdotis frans cōpta ē q̄ tūq̄ ex res
 pōso numinis sue libidini placentes feminas di
 cēs dignas eē saturno deo et eius vocatione. faci
 ensq; in templo pernoctare. clausis ianuis et tradi
 tis clauibus cū videretur discedere per subterrane
 os aditus simulacbrum ingrediebatur a tergo ex
 esum et pieti diligenter annexum et mox supplicā
 tem et ingentem mulierem quasi voce saturni ad
 uocabat. sed et alie multe paganorū fraudes tunc
 deteguntur. Itaq; deieto apud alexandriam ipso
 capite ydolatrie. reliqua ydola cōculcantur et ve
 ri dei cōstruuntur ecclesie. **Interea** valentinianus
 in occiduis partibus: laqueo vitam finiuit dolo
 vt dicitur ducis sui arbogastis post quem eugeni
 us tyrannus ytaliam occupat. **Proodosius** inflā
 matur ad placionem et consulto iohanne anachorita
 monacho / qui p̄t̄ico spū pollebat / eugenium ex
 uixerat tyrannū tam armis confusus q̄ ieiunijs et
 orationibus. **Tunc** de inimicis ad orientem

Illo mag. d. d. h.
 y sacerdotum d. d. h.

revertitur ibiqz archadium filius augusti creat
honorium quoqz factum imperatorē occiduis par
tibus delegat. Ipse vero iā subiugatis hostibz iā
eliminatis p̄dolis iā sedata ecclesia post .x. et vij.
annos romam ip̄xij. migrat ad domnū cū possi
me principibus percepturus premia meritoꝝ.
Hic rufinus ecclesiasticę historie finem facit: Et
nos quoqz finis persecutionibus / h̄eresibus / cōso
pitis fundata et extructa ecclesia. quia post enu
merationem tantoꝝ martirum / cōfessoꝝ doctoruz
sive patrū: nihil dignius restat vel illustrius. Hic
cū eo suscepti operis cōpendiū terminemus.

Expliat hazmo de xp̄istianarū rerum memo
ria qui quod eusebius prolixē / facundē tamē ac se
cundem historia sua descripserat / breuiter cōp̄n
diosoqz p̄stringens eꝝ xp̄istianaz ab im̄o ge
starū edocet veritatem / p̄ios primitiue ecclesie a
ctus edisserit / virorū fortū gesta describit / mar
tirum sudat agones / cōfessoꝝ merita attollit / doc
torū qui et patres vocantur dicta scriptaqz vsqz
ad tpa theodosij iunioris imperatoris religiosissimi
cōmemorat. cuius in lectione quantus sit fructus
nouerunt religiosi doctiqz viri / qui hoc excerptū
vel potius ipsam eusebii historiā studiose legerūt
legat ergo diuinarū rerū studiosus indagator / ne e
priusq̄ cognorit / damnet aut spernat.

**Incipit tabula huius libri qui diuiditur in li
brose. x.**

Primus liber continet. xiiij. ca.

Primo de tpe natiuitatis xpristi secūda carnē et de herode alienigena.	ca. i.
Qualiter ad regnū peruenerit herodes	ca. ij.
De facinorosis actibus herodis.	ca. iij.
De crudelitate herodis in infantes.	ca. iiij.
Quō genealogiā iudeorum deleuit.	ca. v.
De vindicta dei in herodem.	ca. vi.
De execrabili nequicia eius in morte perpetrata. capitulum septimum.	
De .iij. filios occidit et seipsum interfecit.	vij.
De archelao filio herodis.	ca. ix.
De herode filio herodis.	ca. x.
Cur ioannē bapt. interfecit.	ca. xi.
De domino saluatore nostro.	ca. xij.
Testimonium iosephi de xpristo	ca. xiiij.
De discipulis xpristi.	ca. xiiij.

Liber .ij. continet. xxviiij. ca.

De electione matthie apostoli et. viij. diaconoz .i.	
De iacobo ep̄o iherosolimitano primo.	ca. ij.
Quare iacobus sit frater domini dictus.	ca. iij.
De thadeo misso ad edissā et de epistolis missis ab abgario rege ad xp̄z et a xp̄o ad regē abagru.	iiij.
De facie dñi lino panno impressa.	ca. v.
Dispersio discipulorū domini.	ca. vi.
Actus philippi diaconi.	ca. viij.
Vocatio pauli apostoli.	ca. viij.
Suggestio p̄lati ad tiberiū.	ca. ix.
Tiberis de xp̄o cōplacatur p̄ p̄latū.	ca. x.
De ipositione prima xp̄iani nominis.	ca. xi.
Quō iudeis multa mala acciderunt.	ca. xij.
Actū tpe tiberij.	ca. xiiij.
De morte p̄lati.	ca. xiiij.
De fame dira p̄hanta.	ca. xv.
De herode agrippa seu minore.	ca. xvi.
De martirio iacobi fratris iohannis.	ca. xvij.
De vindicta dei in herode.	ca. xvij.
De morte herodis.	ca. xix.
De s̄mone mago.	ca. xx.
Aduentus xtri in vrbe romana.	ca. xxi.
Cōuersio philonis.	ca. xxij.
De euangelio marci.	ca. xxij.
Que iudeis acciderunt mala.	ca. xxiiij.
Mors claudij imperatoris.	ca. xxv.
De martirio iacobi fra. domini.	ca. xxvi.
De crudelitate neronis.	ca. xxvij.

Liber tertius continet .xxi. capitula.

D ivisio apostolorū per provincias .	ca. i.
Q uibus locis dispersi sunt .	ca. ii.
D e epistola pauli ad hebreos	ca. iii.
D e sancto luca	ca. iiij.
M ors neronis galbe et othonis imperatorū	ca. v.
S ubversio iherosolymorum a tico et ves.	ca. vi.
D e maria que filiū suū cōdidit assatum	ca. vii.
D e tpe subversionis iherosolymorum	ca. viij.
N onū portentū de vitula enixa agnum	ca. ix.
E lectio symeonis filij cleophe in episcopum iherosolymitanum	ca. x.
C ōmendatio titi	ca. xi.
D e morte titi de domiciano persecutore / de lio clemente et clemente	ca. xij.
P ersecutio christianorum per doi.	ca. xij.
D e morte domitiani et ruinatione iohannis euangeliste	ca. xiiij.
D e clemente romano symone iherosolymitano episcopo et specialiter de iohanne euangelista et euangelio xv.	
D e meneandro mago heretico.	ca. xvi.
D e hereticis hereticis	ca. xvij.
D e heresi chermi	ca. xvij.
D e heresi nicolaitarū	ca. xix.
I tem de nicolao heretico	ca. xx.
D e eodem	ca. xxi.

Libet quartus cōtinet ca. xxiiij.

Qualiter post obitum apostolorū intravit heresie in euange. dei.	ca. i.
Persecutio traiani imperatoris:	ca. ij.
De martirio simeonis episcopi iherosolimitani. capitulum tertium.	
De ignatio forti athleta.	ca. iij.
De eodem.	ca. v.
De successore ignatij.	ca. vi.
De egregijs prelatiſ ecclesie.	ca. vij.
De morte ebaristi et successione alexandri roma ni pōn.	ca. viij.
Quō iudei sternantur digna cede sub traiano c. ix.	
De morte traiani	ca. x.
Regnum adriani	ca. xi.
De martirio alexandri pape	ca. xij.
De eodem	ca. xij.
Ultimū exadium iudeorū	ca. xiiij.
De iudeis ep̄is iherosolimorū	ca. xv.
De basilide et saturnino her.	ca. xvi.
Blasphemia saturnini et car.	ca. xvij.
De morte adriani et imperio anthoni. zc.	c. xvij.
De polycarpo insigni m̄re.	ca. xix.
Passio poli. discipuli io. euangeliste	ca. xx.
De uſſeno doctore et m̄re.	ca. xxi.
De egesippo die nifio et h̄r.	ca. xxij.
De heresi eucraticarum.	ca. xxij.

Libet. v. continet. xi. ca.	
De durissima persecutione xpianoz.	c. i.
Epistola lugdunen.	ca. ii.
Item ex epistola lugdunensi magna	ca. iii.
martirum.	ca. iiii.
De hyleneo illustri.	ca. v.
De. lxx. interpretibus.	ca. vi.
De eodem.	ca. vii.
De miraculo in exercitu xpianoru.	ca. viii.
De diuersis heresibus diuersoz hereticoru.	ca. ix.
Questio aborta de die pasce.	ca. x.
Allegatio asianoru de tpe pasce.	ca. xi.
Ratio auctoru libri super eodem.	

Libet vi. continet. xiiij. ca.

De morte comodi et regno seueri imperatoris sub	
quibus illustres viri martirizati sunt.	ca. i.
De origene.	ca. ii.
De eius vita.	ca. iii.
De alexandro episcopo iherosolimoru.	ca. iiii.
De zepherio kalixto xc. romais pontificibus.	v.
De epistolis fecundis patrum repositis in bibliotheca	ca. vi.
ca et ypolito episcopo.	ca. vii.
De persecutione maximi cesara aduersus xpistiana	ca. viii.
nos.	
De morte maximi cesaris et successione gordiani.	
capitulum octauum.	
De pontiano et fabiano romaen pontificis.	ca. ix.

De africano scriptore.	ca. x.
De philippo primo imperatore christiano.	ca. xi.
De persecutione christianorum per decium imperatorem et de anthonio mona.	ca. xij.
De nouato presbitero heretico:	ca. xij.

Liber septimus continet .xiiij. ca.

Consilium sacerdotale in roma propter heres no uatianorum	ca. i.
Persecutio christianorum per gallum cum volusia no filio imperatorum.	ca. ij.
De sententia stephani pape de non rebaptisandis hereticis.	ca. iij.
De heresi sabelliana.	ca. iiij.
Mors galli imperatoris.	ca. v.
Persecutio christianorum per valianum.	ca. vi.
De paulo samaceno heretico.	ca. vij.
Metaphrasis grecis matris et episcopi neocesa rie fides.	ca. viij.
De obitu dionysii episcopi alexandri et successis maximi.	ca. ix.
De epistola concilii antiochie super heresi pauli samosatensis.	ca. x.
De persecutione et morte aureliani imperatoris.	ca. xi.
De probo gaio cum filiis et dioclesianum imperatorem capitulum duodecimum.	
De heresi manicheorum.	ca. xiiij.

De morte felicie et euticiani et successio[n]i marcel
li. capitulum. xiiij.

Liber .viiij. continet .iiij. ca.

- Persecutio dioclesiani in xpianos. ca. i.
- Regnum constantini et maximi. ca. ij.
- De morte maximi et persecutione maxi eius col
lege ca. iij.
- De constantino imperatore. ca. iij.

Liber .ix. continet .xi. ca.

- De arrio et eius heresi arriana dicta. ca. i.
- Co[n]demnatio erroru[m] arrii et de homoussion. ca. ij.
- Nicena fides. ca. iij.
- Inuentio sancte crucis. ca. iij.
- Reuocatio arrii. ca. v.
- De oppropriosa morte arrii. ca. vi.
- De baptismo constantini imperatoris et eius mor
te &c. ca. viij.
- Liberius papa traditur in exilium. ca. viij.
- De iuliano apostata. ca. ix.
- Consilium alexandrinum de spiritu sc[an]o. ca. x.
- Heretice sabelliij. ca. xi.

Liber .x. continet .viiij. ca.

De iouimiano imperatore et de persecutione valentis
capitulum primum.

Persecutio xpianoz ab arriano facta.	ca. ij.
De illustribus basilio et greg.	ca. iij.
De gregorio nazauzen et abrosio doctore	c. iij.
Mozs valentis.	ca. v.
De graciano illustri imperatore et iustia imperatri	ca. vi.
ce heretica arr.	ca. vij.
De theodosio pio imperatore.	ca. vij.
Heresis apollinaris de martino Hieronimo et ex	ca. viij.
tinctione heretice prauitatis.	

In hoc finit tabula Harmonie de xpistianaz re
rum memoria cuius materiã ex prologo vel ex ta
ctis pg libelli finem latius si libet cognoscere.

Handwritten text in a cursive script, likely a list or account, starting with "Hanc...".

6208-g.

Cm

